#AC FALLA EL
MOCADOR
SAGUNT
2013

restaurante - salon de bodas - eventos
EL MIRADOR
DE SAGUNTO
EL MIRADOR DE SAGUNTO
Camino de Lliria, 46. Tel. 667 644 066
info@elmiradordesagunto.com | www.elmiradordesagunto.com

VALÈNCIA EN VALLAS

@rbenetcarot

#lluitemper a que els infants de la falla coneguen #TirantLoBlanch

@pacoqt

Clar @FallaElMocador! Les #falles #lluitemper recuperar tradicions al Camp de Morvedre, com ara l'Entrà de la Murta, a la @FallaLaVictoria

@carlosgaliana

Les #falles #lluitemper guanyar un palet, qualsevol. @ferran_martnez @fallaelmocador

@carlosgaliana

Les #falles #lluitemper pagar l'IVA @ferran_martnez @fallaelmocador

@marin_seb

@FallaElMocador Les #falles #lluitemper criticar el que no ens agrada, amb sàtira i gràcia, cremant-lo el dia de Sant Josep

@ortifus

@FallaElMocador Les #Falles haurien de dir més coses i ser més senzilles #lluitemper #ortifus ;-)

@XavierHerrero

@FallaElMocador les #falles #lluitemper la cultura i les tradicions valencianes

@carlesxpf

@ferran_martnez @fallaelmocador Les #falles #lluitemper ser interessants, obertes, cíviques i respectuoses amb qui no és faller.

@MalaltdeFalles

Les #Falles #Lluitemper la pluralitat ideològica i l'eliminació de tòpics antics i obsolets cc @FallaElMocador #Fallas

@hugomorte

#lluitemper unes falles en positiu, obertes, plurals, participatives i en valencià.

#lluitemper

FALLES DE SAGUNT, FESTA D'INTERÉS TURÍSTIC AUTONÒMIC

Excm. Ajuntament de Sagunt

JUNTA FALLERA DE SAGUNT

AC FALLA EL MOCADOR SAGUNT

ENTRE LA NIT I L'AURORA

A SANT JOSEP

Oh Josep, ¿què vos diré si dormiu
el somni clar d'una vall descansada,
què vos diré si us mira esperançada
la glòria d'una alzina a vora riu?

La troba quieta d'un àngel diu
i la senda acurta el desig, l'albada
enlluerna el dubte i es portada
l'aurora que a l'horitzó somriu.
¿Què vos diré veient-vos caminar
devers el lliri que el paradís empara,
què vos diré si venen a cantar

el ocellets la llum de l'alimara?
Que porta la bardissa el blau del mar
i d'amor no es consumeix encara.

L'esvelta palmera,
l'ocell en la rama,
i el foc d'oriflama
damunt la somera.
L'Arcàngel espera,
passar llum d'aurora
la nit l'acolora,
i el Sol dorm en ella,
al cel una estrella,
desert per camins,

floreixen jardins,
roselles i lliris
i lluny els martiris
dels Sants Innocents,
i trists sentiments
se senten i plors,
de sang tantes flors
espases tenyiren
i al cel escolpiren
llurs palmes i flors.

I apleguen a Egipte,
Jesús i Maria,
Josep, i és de dia,
boscam de palmeres,
ombrius, datileres,
i la fusteria.
L'ocell, la polput,
la blanca coloma,
el roure en la lloma
i el dolç rossinyol

que atura el seu vol
en l'ampla finestra,
del cel és l'orquestra
dels àngels la lira,
del cor la guspira
que els astres encén
i és goig de l'Edén
Jesús i Maria,
Josep, l'ambrosia,
pels segles amén.

Josep M. R.

#PRÒLEG
TREBALLAR, PERSEVERAR, ESPERAR...

>És un honor per a mi, que no meresc, obrir enguany este llibret de l'AC Falla El Mocador. I ho faig amb el lema estrafet d'un gran patrici de la cultura valenciana: el suecà Nicolau Primitiu Gómez Serrano (1877-1971), l'ex-libris del qual resa «Treballar, persistir i esperar» i s'avé a la perfecció amb la que crec que ha de ser l'aportació de les Falles a la societat que les ha generades i les viu.

Certament, qualsevol festa evoluciona en les formes, que s'adapten a cada temps i circumstància, o s'amplien o es redueixen, però hi ha també una part central, essencial, que sol mantindre's o que, almenys, cal bregar per mantindre. Per exemple, en una festivació de tipus religiosa –pensem en un Sant Antoni, en un Sant Blai, en una Mare de Déu del Bon Succés–, el nucli és la celebració i la renovació dels lligams (amb un efecte relligador, d'ací ve la paraula *religió*) de l'ésser humà amb la divinitat, amb la transcendència, en definitiva.

La festa de les Falles és un conglomerat reinventat de rituals ancestrals i de moderns en cada època, revisats, depurats i encaixats en el sistema de creences i de mentalitats de cada moment. Buscar-hi la genuïnitat que hi queda és complex des del nostre present, i són els estudis històrics els que daten i demostren en quines circumstàncies es va suscitar tal canvi dins del procés d'evolució. Podem convindre entre nosaltres, a tot estirar, que hi ha uns elements centrals que admetem com a propis (els monuments, la crítica popular de l'*statu quo*, l'ús de la pólvora, l'acompanyament musical, la festa oberta al carrer...), molts dels quals són compartits per altres manifestacions festives.

Em permetreu, per deformació professional i personal, que parle d'un altre element central de les Falles: la llengua que les vehicula. No, no estic demanant disculpes per reflexionar en veu alta sobre la nostra llengua. Els fills no haurien d'avergonyir-se mai dels pares..., sinó valorar i acréixer l'herència. En la societat valenciana podem trobar simultàniament percepcions i actituds contradictòries en esta qüestió. Costa d'entendre que algú es manifeste contra el valencià o que no treballe a favor de la llengua, i que en una altra conjuntura o moment del dia es manifeste com el més sòlid defensor, paladí de les senyes d'identitat *autèntiques*. Només una observació: exercim de valencians cada dia, en cada moment, per fer visible què som i qui som, sense vergonyetes ni complexos. No som millors que ningú ni que cap altra cultura, però tampoc pitjors. Mirar els altres des d'un pla d'igualtat ens donarà l'autoestima que de vegades tenim per davall d'uns nivells acceptables. Saber-se digne, en definitiva. Visquem amb normalitat i fem que cada dia siga més normal, des de la militància assenyada, conscient, no visceral. Ja sabeu que els arguments de les vísceres es desemmascaren amb molta facilitat quan s'aplica la raó, i queda en ridícul qui els practica. En una paraula: coherència. Cohe-

rència entre els pensaments i els fets, per fer que cada dia siga la vespra d'un demà millor per al nostre poble, per a la nostra gent, sabedors que qui recupera la seua cultura es recupera com a poble.

Fa ja uns anys, un altre suecà il·lustre va escriure: «Hi ha un fet clar: les falles són importants. Són importants en si: en tant que manifestació popular, festa comunitària i exercici d'enginy. La suma d'energies que hi cristal·litza no pot ser més estupenda: diners que esdevenen flama i cendra, molts diners, i la burla de carrer elevada a sistema, i la gràcia plàstica dels ninots, obra de centenars d'anònims Daumiers escultors, i la pirotècnia exhaustiva, i l'aldarull convertit en norma somrient, i tantes coses més. Tot s'hi imbrica, conjunt, indiscernible. No deu resultar massa fàcil que un turista arribe a comprendre plenament les falles; en el fons, els mateixos valencians "de comarques" tampoc no hi entrem del tot. Però no hi ha dubte que ens trobem amb un tipus d'espectacle humà fora de sèrie». I més avant continuava: «representa unes imponents mobilitzacions de treball, de càlcul, d'il·lusió i de gent organitzada». Una lectura obligada, este *Combustible per a falles* fusterià. Jo, almenys, el recomane a la gent que més gaudeix de les Falles, perquè hi trobarà just la versió contrària de la que ens han venut interessadament de l'autor, un home d'escassos entusiasmes, sí, però amb una penetració clarividents dels fets socials.

Les meues felicitacions més sinceres a la Falla El Mocador, que d'uns anys ençà demostra amb encert i amb molt de valor i esforç que les Falles no són una realitat paral·lela o desconnectada del seu poble, ans al contrari. Des de la potència que dóna el treball en equip que ells i elles practiquen amb eficàcia i eficiència, enguany han decidit dedicar el nucli de col·laboracions a presentar un generós *status questionis* de la festa, realitzat per persones de dins i de fora de les Falles, d'entusiastes i de no tant, de dins i de fora del terme de la ciutat, que des del seu punt de vista especialitzat o d'experiència ens ofereixen una ressonància polièdrica ben completa de la majoria de qüestions reflexives encara pendents o que animen en els darrers anys els debats fallers. Tot fet en positiu, sense visceralitats, per contribuir a aportar, a construir. Feu una ullada a l'índex i podreu fer-vos-en una idea. Tot seguit, obriu el llibret per on decidiu, però obriu-lo i llegiu-lo, perquè tanta faena i esforç no pot quedar-se només en un lloc privilegiat del nostre millor moble de la casa. Tots, autors i promotors, vos ho agrairan des de la satisfacció íntima que això produeix, i vosaltres estareu també més ben formats i informats. Després, si voleu, discutim-ho.

El Mocador està en la senda del treball, de la perseverança adequada i del saber esperar. Jo els recomane no l'espera a curt termini, sinó la recompensa en el llarg, i de vegades tortuós, camí. Perquè res no és fàcil per als valencians quan es proposen recobrar-se. Per això, només tres consells: treball, treball i treball. Amb constància, amb tenacitat, amb convicció, sabent que aportem el millor de nosaltres mateixos a un objectiu compartit. Si aneu per ací, ens trobarem en moltes ocasions. I estigueu tranquils: com va dir el nostre Josep de Morvedre en algun vers d'aquells que no moren –perquè tot no és efímer en les Falles–, el temps vos ho pagarà...

Òscar Pérez Silvestre
Tècnic de Dinamització Lingüística de l'Ajuntament de Sagunt. Investigador i escriptor.

#EQUIP DE LLUITA

#EDITA
AC FALLA EL MOCADOR

#EQUIP COMBATIU
HUGO MORTE, ROSA BENET, REME HERVÁS, ALICIA LLORCA, ALBERT LLUECA I FERRAN MARTÍNEZ

#MICROMECENATGE I COLLIDORS
ESTÍBALIZ SÁEZ, LUIS JIMÉNEZ, ANA LLUESMA I ROSA CAROT

#MAQUETACIÓ
STREET FIGHTERS yd yogurdefresa

DUFUSIÓ IL·LIMITADA
I EN VALENCIÀ

ISUU SLIDESHARE

DEPÒSIT LEGAL: V-214-2011

JUSTIFICACIÓ DE TIRADA EN PAPER: 800 EXEMPLARS

EL PRESENT LLIBRET HA PARTICIPAT EN LA CONVOCATÒRIA DELS PREMIS DE LA GENERALITAT VALENCIANA PER A LA PROMOCIÓ DE L'ÚS DEL VALENCIÀ.

AQUEST LLIBRET HA ESTAT REVISAT PEL GABINET DEPROMOCIÓ I ÚS DEL VALENCIÀ DE L'AJUNTAMENT DE SAGUNT.

L'AC FALLA EL MOCADOR NO ES FA RESPONSABLE, NI COMPARTEIX NECESSÀRIAMENT, LES OPINIONS DELS SEUS LLUITADORS.

#LLUITADORS

- ALBERTO ABRIL
- JORGE ALCAIDE
- MANUEL ANDRÉS ZARAPICO
- MIGUEL ÁNGEL ALEGRIA
- MIGUEL ARRÁIZ GARCÍA
- ROSA BENET CAROT
- VICENT BLASCO
- DAVINIA BONO
- KIKO CANO
- JOAN CASTELLÓ LLI
- ANTONI COLOMINA SUBIELA
- JUANJO COPOVÍ
- SERGI DURBÀ
- MARISA FALCÓ COUCHOUD
- ANTONIO FRESNO
- ALEJANDRO GARCIA
- EMILIO J. GARCÍA GONZÁLEZ
- MIGUEL GIMÉNEZ RODRÍGUEZ
- JOSÉ LUIS GÓMEZ OLMOS
- ÁNGELES HERNÁNDEZ
- ISAAC HERNÁNDEZ
- REME HERVÁS
- LLETRES FALLERES
- ALBERT LLUECA
- NINO LÓPEZ GIL
- PEDRO MANCHÓN PAU
- JOSÉ VICENTE MARCO ALBERT
- SEBAS MARÍN
- REYES MARTÍ MIRÓ
- FERRAN MARTÍNEZ GÓMEZ
- JOSEP MARTÍNEZ RONDÁN
- JOSÉ MARTÍNEZ TORMO
- DAVID MORENO TERRÓN
- HUGO MORTE LORENTE
- JAVIER MOZAS HERNANDO
- ORTIFUS
- ÒSCAR PÉREZ SILVESTRE
- JESÚS PERIS LLORCA
- CARLES X. PUIG
- QUINO PUIG I SAFONT
- CATERINA REBOLLEDO SESÉ
- JOSÉ MANUEL RUBIO
- MIGUEL SÁNCHEZ
- XAVIER SERRA
- CARMEN TAMARIT CARLES
- JAVIER TEJERO ZABAL
- RUBÉN TELLO
- RUBÉN TORTOSA

[INDEX]

#PRÒLEG
ÒSCAR PÉREZ SILVESTRE
TREBALLAR, PERSEVERAR, ESPERAR
[*PÀGINA 8*]

[A]

[A]
#FEM FALLA, FEM MOCADOR
[*PÀGINA 20*]

[1]
#FEM FALLA, LLUITA MOCADOR
[*PÀGINA 22*]

[2]
#DIARI D'UN ANY FALLER
[*PÀGINA 38*]

[3]
#ÉSSER HUMÀ D'AVUÍ
LA HISTÒRIA DE DEMÀ:
GRUP DE TEATRE LUIS CENDOYA
REME HERVÁS
[*PÀGINA 54*]

[4]
#ENTREVISTA
JOSEP MARTÍNEZ RONDÁN
CATERINA REBOLLEDO SESÉ
[*PÀGINA 66*]

[B]

[B]
#PART LITERÀRIA
[*PÀGINA 74*]

[1]
#INTRODUCCIÓ
TINC NOSTÀLGIA DE FUTUR
JESÚS PERIS LLORCA
[*PÀGINA 76*]

[2]
#MONUMENTS
QUÈ FALLES T'AGRADEN MÉS, BARROQUES O INNOVADORES?
[*PÀGINA 82*]

[2.1]
#PRÒLEG
A VILLAENMEDIO
FERRAN MARTÍNEZ GÓMEZ
[*PÀGINA 84*]

[2.2]
#INTRODUCCIÓ
EN LA VARIETAT ESTÀ EL GUST
QUINO PUIG I SAFONT
[*PÀGINA 88*]

[2.3]
#APUNTS HISTÒRICS
LA TRADICIÓ VERSUS L'EVOLUCIÓ EN LES FALLES
JAVIER MOZAS HERNANDO
[*PÀGINA 94*]

[2.4.1]
#SÓC BARROC
LA FALLA FUNCIONAL
MANUEL ANDRÉS ZARAPICO
[*PÀGINA 100*]

[2.4.2]
#SÓC BARROC
L'OPCIÓ BARROCA UNA CONCESSIÓ A LA TRADICIÓ
JAVIER TEJERO ZABAL
[*PÀGINA 106*]

[2.5.1]
#M'AGRADEN LES INNOVADORES
FALLES DEL SEU TEMPS
DAVID MORENO TERRÓN
[*PÀGINA 113*]

[2.5.2]
#M'AGRADEN LES INNOVADORES
ARGUMENTS PER A UNA FALLA INNOVADORA
MIGUEL ARRÁIZ GARCÍA
[*PÀGINA 116*]

[2.5.3]
#M'AGRADEN LES INNOVADORES
INNOVACIÓ
JOSÉ LUIS GÓMEZ OLMOS
[*PÀGINA 122*]

[2.6]
#NOVES TECNOLOGIES I FALLES
PROJECTE LLEONA
JUANJO COPOVÍ,
MIGUEL SÁNCHEZ,
RUBÉN TORTOSA,
JORGE ALCAIDE
[*PÀGINA 126*]

[2.7]
#FALLES SEGONS ORTIFUS
HUGO MORTE, ALBERT LLUECA
[*PÀGINA 134*]

[3]
#MUSEUFALLER
EL MUSEU FALLER, ÉS UN MUSEU?
RECORREGUT HISTÒRIC
I TECNOLÒGIC DEL NINOT
[*PÀGINA 140*]

[3.1]
#MUSEU FALLER
ELS MUSEUS FALLERS:REALITAT
ACTUAL I REPTES DE FUTUR
JOSÉ MARTÍNEZ TORMO
[*PÀGINA 142*]

[3.2]
#MUSEU FALLER
LA TECNOLOGIA DEL NINOT
DE FALLA, EL SEU INDULT
I CONSERVACIÓ
ANTONI COLOMINA SUBIELA
[*PÀGINA 148*]

[3.3]
#MUSEU FALLER
EL MUSEU FALLER
I L'ELEMENT HISTÒRIC
RUBÉN TELLO
[*PÀGINA 164*]

[4]
#JURATS
QUÈ FAN ELS JURATS DE FALLA?
QUÈ DEURIEN DE VALORAR?
[*PÀGINA 168*]

[4.1]
#JURATS
AVENTURES I DESVENTURES DELS JURATS DE FALLES A SAGUNT
NINO LÓPEZ GIL
[*PÀGINA 170*]

[4.2]
#JURATS
ALZIRA
KIKO CANO
[*PÀGINA 178*]

[4.3]
#JURATS
DE L''IN SAECULA SAECULORUM' A 'EUROVISIÓ', O NO: UNA VISIÓ DEL DIFÍCIL I TORTUÓS CAMÍ CAP ALS PREMIS
PEDRO MANCHÓN PAU
[*PÀGINA 182*]

[4.4]
#JURATS
SI VOLEM, ENTRE TOTS: PODEM!
VICENT BLASCO
[*PÀGINA 188*]

[4.5]
#JURATS
NO ÉS TAN FÀCIL COM PAREIX
JOSÉ VICENTE MARCO ALBERT
[*PÀGINA 194*]

[5]
#LLIBRET
COM TÉ QUE SER EL LLIBRET FALLER SEGONS...
[*PÀGINA 200*]

[5.1]
#LLIBRET
PRÒLEG
LLETRES FALLERES
[*PÀGINA 202*]

[5.2]
#LLIBRET
LA GRANDÀRIA IMPORTA
HUGO MORTE
[*PÀGINA 206*]

[5.3]
#LLIBRET
QUÈ ÉS PER A NOSALTRES EL LLIBRET DE LA FALLA? PER QUÈ EL CONSIDEREM IMPORTANT? PER QUÈ DEDICAR-LI TEMPS, ESFORÇ, TREBALL I DINERS?
CARMEN TAMARIT CARLES
[PÀGINA 210]

[5.4]
#LLIBRET
EL LLIBRET DE FALLES
MIGUEL ÁNGEL ALEGRIA
[PÀGINA 216]

[5.5]
#LLIBRET
EL LLIBRE DE LA FALLA PLAÇA DE LA MALVA D'ALZIRA
JOSÉ MANUEL RUBIO
[PÀGINA 224]

[5.6]
#LLIBRET
MOCADOR NO ÉS UN LLIBRET
SEBAS MARÍN
[PÀGINA 232]

[5.7]
#LLIBRET
FALLA PLAÇA SANT ROC DE TORRENT
EMILIO J. GARCÍA GONZÁLEZ
[PÀGINA 236]

[6]
#PREMSA
FEM PREMSA FALLERA? SOM INTERESANTS PER ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ?
[PÀGINA 240]

[6.1]
#PREMSA
LES FALLES DE LA COMARCA SABEM VENDRE'NS A LA PREMSA?
ANTONIO FRESNO
[PÀGINA 242]

[6.2]
#PREMSA
SOM ELS FALLERS PSEUDOPERIODISTES PER A FER DIFUSIÓ DELS NOSTRES ACTES ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ?
ÁNGELES HERNÁNDEZ
[PÀGINA 248]

[6.3]
#PREMSA
L'ALTAVEU DE LA FESTA
ALEJANDRO GARCIA
[*PÀGINA 252*]

[6.4]
#PREMSA
PREMSA COMBATIVA... PER SER COMPLAENT AMB EL PODER POLÍTIC O ECONÒMIC?
JOAN CASTELLÓ LLI
[*PÀGINA 258*]

[7]
#FALLES 3.0
FALLES I NOVES TECNOLOGIES
[*PÀGINA 264*]

[7.1]
#FALLES 3.0
FALLES DE SAGUNT I INTERNET
ALBERT LLUECA
[*PÀGINA 266*]

[7.2]
#FALLES 3.0
GESTIÓ DE LA REPUTACIÓ ONLINE A LES FALLES
XAVIER SERRA
[*PÀGINA 274*]

[8]
#DONA
SÓC DONA I FALLERA, I TU?
[*PÀGINA 280*]

[8.1]
#DONA
QUÈ TENEN A VORE LES FALLES AMB LA IGUALTAT?
DAVINIA BONO
[*PÀGINA 282*]

[8.2]
#DONA
#LLUITEMPER LA IGUALTAT
ROSA BENET
[*PÀGINA 286*]

[8.3]
#DONA
DE PROFESSIÓ COETERA
REYES MARTÍ MIRÓ
[*PÀGINA 292*]

[8.4]
#DONA
TROBÍ LA PORTA OBERTA
MARISA FALCÓ COUCHOUD
[*PÀGINA 300*]

[9]
#FALLES DES DE FORA
SEGONS UN NO FALLER
[*PÀGINA 306*]

[9.1]
#FALLES DES DE FORA
DIARI D'UN SCROOGE
ISAAC HERNÁNDEZ
[*PÀGINA 308*]

[9.2]
#FALLES DES DE FORA
LLENGUA I IDENTITAT: UN DIVORCI REVERSIBLE?
ÒSCAR PÉREZ SILVESTRE
[*PÀGINA 312*]

[9.3]
#FALLES DES DE FORA
LES FALLES, LA NOSTRA FESTA
MIGUEL GIMÉNEZ RODRÍGUEZ
[*PÀGINA 316*]

[9.4]
#FALLES DES DE FORA
DES DE FORA...
SERGI DURBÀ
[*PÀGINA 322*]

[9.5]
#FALLES DES DE FORA
EL DILEMA DEL REI
CARLES X. PUIG
[*PÀGINA 328*]

[C]
#GUIA DE COMERÇ LOCAL
[*PÀGINA 334*]

#FEM FALLA, FEM MOCADOR

1

#FEM FALLA, LLUITA MOCADOR

#SALUTACIÓ DEL PRESIDENT

>Un missatge positiu amb lluita combativa, entesa com a millora de la festa des de dins, amb el lema **"LLUITEM".** Este és el tema central d'enguany per al nostre projecte 2013 (més bé, 2012+1).

No comentarem ni farem al·lusió a la situació econòmica actual, que ja ho faran uns altres; no criticarem altres projectes, que ja ho faran uns altres. No. El nostre missatge és totalment positiu, plural, obert, integrador, en valencià i molt combatiu. Així és la marca Mocador. Tot l'any hem intentat en tots els nostres actes oferir una visió de la festa més conciliadora amb els valors humans de la societat actual. No sabem si hem aconseguit l'objectiu, però hem lluitat tota la comissió per tal que així fóra.

En el llibret, els col·laboradors (lluitadors) i amics plantegen uns temes, *a priori* d'interés general, els analitzen des de diferents punts de vista i ens expliquen les seues propostes de millora. Cal destacar, com a colofó final, els nostres monuments, on queda reflectit tot allò que hem comentat adés: la lluita pels valors humans en la festa i les menudes lluites dels infants de la falla.

VOLEM ELIMINAR ETIQUETES NEGATIVES SOBRE EL MÓN FALLER AMB INICIATIVES I PROPOSTES POSITIVES

Per quines coses lluitem? Estes són algunes preguntes que podem quedar resoltes, o ben apuntades, en este llibret. Hem intentat que el lector puga tindre arguments i formar-se una opinió sobre:

- >> Els monuments han de ser grans o xicotets?
- >> Innovadors o barrocs?
- >> Noves tecnologies i falles.
- >> Quin paper té actualment la dona en la festa?
- >> És el llibret un vehicle de comunicació amb el barri o la ciutat?
- >> Fem bona premsa dels nostres actes?
- >> Ens mereixem ser Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat?
- >> Som la millor festa del món?
- >> El jurat de falla ha de valorar...
- >> A mi no m'agraden les Falles, què passa?
- >> Saps quina és la situació dels museus fallers?
- >> Cuidem el valencià, la nostra llengua, en la festa?

La novetat més important d'enguany és la consolidació del projecte infantil d'El Mocador, amb l'edició del nostre primer llibret infantil independent del llibret gran. Amb el lema **"MENUDES LLUITES",** tractem i traslladem als infants de la falla el valors humans del ***Tirant lo Blanc,*** coincidint amb el 600 aniversari del naixement de Joanot Martorell, il·lustre de les lletres valencianes.

Gràcies a totes les persones que han fet possible este llibret, i enhorabona a les nostres falleres majors i president infantil del 2013.

LLUITEM! Bones i combatives falles!

Hugo Morte

COMISSIÓ EXECUTIVA

PRESIDÈNCIA	HUGO MORTE LORENTE
VICE-PRESIDÈNCIA 1A	PERE MORTE ABELLÁN
VICE-PRESIDÈNCIA 2A	ROSA BENET CAROT
VICE-PRESIDÈNCIA 3A	MARIA DEL REMEI HERVÀS TORRES
VICE-PRESIDÈNCIA 4A	MARIA GASPAR JULIÀ
SECRETARIA	ROSA CAROT SANCHÍS
VICE-SECRETARIA	MARIA TERESA LORENTE GUILLEN
TRESSORERIA	CARMEN CABELLO MÁRQUEZ
DELEGACIÓ D'INCIDÈNCIES	RUBÉN MORTE LORENTE
DELEGACIÓ DE LOTERIES	VICENTE NAVARRO SORIANO
DELEGACIÓ DE CULTURA	ALICIA LLORCA PORCAR
DELEGACIÓ D'ESPORTS	ROSA NOVERQUES DOMÍNGUEZ
DELEGACIÓ DE LLIBRET	ANA MARIA LLUESMA GORDO
DELEGACIÓ DE PUBLICITAT	PEDRO JAVIER MORTE LORENTE
DELEGACIÓ D'INFANTILS	ESTÍBALIZ SÁEZ MORENO
DELEGACIÓ DE FALLA	JORGE MORTE LORENTE
DELEGACIÓ DE FESTEJOS	LUÍS JIMÉNEZ ORTEGA
DELEGACIÓ D'ACTIVITATS DIVERSES	RAUL LORENTE MARTÍNEZ
DELEGACIÓ DE CASAL 1A	PEDRO SERRANO CARBALLO
DELEGACIÓ DE CASAL 2A	DAVID GÓMEZ SILVESTRE
DELEGACIÓ DE CAVALCADA	EVA MARIA ESTEBAN SANZ
DELEGACIÓ DE PLAY-BACK	MARIA TERESA MARÍN FURIÓ
DELEGACIÓ DE PLAY BACK INFANTIL	MARIA BENET CAROT
DELEGACIÓ DE COMPARSA	OLGA ESTEBAN SANZ
RELACIONS PÚBLIQUES	IRENE SERRANO LLORCA
DELEGACIÓ DE DISFRESSES	ALBA PITARCH SAN JOSÉ
DELEGACIÓ DE DISSENY GRÀFIC	MIQUEL PLATERO BERJAS
DELEGACIÓ D'IGUALTAT	REMEI MONZÓ HERVÀS

JAGUNT

A LA FALLERA MAJOR
IRENE SERRANO I LLORCA

Que difícil és asseure's
Davant d'un paper en blanc
Per parlar-li a una llauradora
De sentiments, vivències i esglais.

Tu, que ja dus al pit la banda,
Que ja saps la responsabilitat que és,
Que eres per tots nosaltres admirada
Pel caràcter tan bo que tens,

Pel teu somriure, que enlluerna,
Que ens recorda el sol ponent,
Pels teus ulls que són alegria
Com la flor dels tarongers,

Per eixa timidesa que ens captiva,
Per eixa prudència que tens,
Perquè eres com la rosella,
El seu color al cabell,
Bonica, delicada i tendra,
Dolça flor de gesmiler,

Véns enguany a acabdillar
Una comissió xicoteta,
Però que cadascú d'ells
Et té en sincera estima.

T'espera un any intens,
Viu-lo amb plenitud i alegria,
Que després quan passe el temps
Serà un record immens
Que t'acompanyarà tota la vida.
Estic segura que penses
Que un any és molt de temps,
Però abans d'assabentar-te'n
Haurà passat de repent.

No deixes que res t'abarganye
I disfruta cada moment;
Abassega tot el que pugues
Dels que tingues al costat,
Dels nous amics que et trobes
En este camí que has començat.

Agarra fort el timó
D'este vaixell que per tu navega
I, com significa el teu nom,
Dus-nos la pau dolça fallera.

Sigues la brisa serena
Que calma la tempesta,
Que fa que el cor s'embriague
I que tinga ganes de festa.

D'una festa que per tu
Continua en la lluita,
D'uns fallers que hui es prostren
Als peus de la seua regina.

Que hui tots junts t'aclamen,
Que et tenen venerada,
Que hui orgullosos t'acompanyen
Per ser la seua abanderada.

REME HERVÁS

PACO BONO

CORT D'HONOR
FALLERA MAJOR
IRENE SERRANO I LLORCA

MARIA TERESA LORENTE GUILLEN
ROSA CAROT SANCHÍS
CARMEN CABELLO MÁRQUEZ
MARIA GASPAR JULIÀ
MARIA DEL REMEI HERVÀS TORRES
ALICIA LLORCA PORCAR
ROSA NOVERQUES DOMÍNGUEZ
ANA MARIA LLUESMA GORDO
ESTÍBALIZ SÁEZ MORENO
EVA MARIA ESTEBAN SANZ
MARIA TERESA MARÍN FURIÓ
MARIA BENET CAROT
OLGA ESTEBAN SANZ
ALBA PITARCH SAN JOSÉ
REMEI MONZÓ HERVÀS
ROSA BENET CAROT

FALLERS D'HONOR

IL·LUSTRÍSSIM SR. PRESIDENT
DE LA DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA
ALFONS RUS TEROL

MARGARITA PIN ARBOLEDAS
FRANCESC MARCO TORTAJADA
VICENT VAYÀ PLA
ESTEBAN GARCÍA ISAAC
OLGA ESTEBAN SANZ
MARIA TERESA COMECHE CHORDÀ
TAITI TARÍ CAMPELLO
AC L'ARXIU CAMP DE MORVEDRE

LLUITEM

LEMA: #LLUITEMPER
ARTISTA: LA COMISSIÓ

COS CENTRAL

De com la paraula 'lluita'
acaba amb 'ita',
com estalactita,
rita i adamita.

Havent posat a remulla
de les mates els tramussos
s'han armat amb arcabussos
Dolors i Pepa la Xulla.
Volen que el món passe fulla
volen d'argent la vareta,
que és dret de la dona feta
fumar i dur pantalons
i encara que sens corrons,
pixar com els hòmens dreta.

Està pagada Matrona,
i està molt contenta Rita,
perquè Rita rima amb lluita
i Matrona amb la poltrona.
A més busquen la corona,
de flors, argent i llorer,
aquella que duia Esther…,
per a elles, poca cosa,
de perles l'espera Rosa
i de dobletes Roser.

Com només duen penjant
de l'àvia les arracades,
ara volen dur penjades
tres mamelles per davant.
La lluita, que és molt constant,
per al poder les prepara,
son desig tot ho acapara,
i quan l'alcalde desfila,
com no els hi penja pilila,
aspiren a dur la vara.

Oh la Falla el Mocador,
oh la dona, com treballa,
ja retorna, oh, la falla,
després d'hivern i tardor.
A la dona, el millor,
per desdejuni xicòria,
per a dinar, safanòria,
xocolata i dolços són,
quantes voltes pega el món,
més que en la fira la nòria.

PRIMERA ESCENA

De com aquesta noble Falla del Mocador se n'apiada d'una mare i d'uns fills, que com molts altres, pateixen els efectes de la crisi

La falla vol dur humor,
però és que en aquesta escena
ens dóna molt gran la pena
veure abandonat l'amor.
Sens treball el fill major,
el del mig no va l'escola,
el menut té la pallola
i el qui encara és de mamella
li han buscat la mare dida,
ai que cara està la vida
quan és buida la barjola.

L'atur corre, no s'atura,
el pobre encén el cresol
i busca omplir el perol
de cols de naps i verdura.
La fàbrica se clausura,
els fumerals no fan fum,
els fanals fan poca llum,
Pepeta no ven pastetes,
se sequen les violetes
i les flors no fan perfum.

El rabosset cau en l'olla
la rabosseta s'arrapa,
el pobre parteix la capa,
i el vaixell l'àncora amolla.
Del pa s'acaba la molla,
i buida està la llontgeta,
dólar, euros o pesseta
s'hi veuen només pintades,
les festes són acabades
quan tenim seca l'aixeta.

¿Què una mare no farà
com dels pollets fa la lloca,
que els arreplega i s'ajoca
i els dóna calor jussà?
Per un fill demana pa,
per dos un altra viena
i busca per tot faena
perquè aplegant a la nit
no senta el plor i el neguit
que dóna l'absenta cena.

SEGONA ESCENA

De com la crisi afina l'enginy dels fallers, per dur avant la festa ni que siga amb quatre guiletes

De la falla el seu artista
es fa bona propaganda
puix faltant-li la paganda
es queda sense una arista.
La crisi bé està a la vista,
i si amainat el tresor...,
la festa portem al cor
els majors i la xicalla,
i encara que borumballa
quatre traques i uns calents,
treballem tots ben contents
perquè no hi falte la falla.

Dos fallers buscant un sou
arreplegant pel carrer
van trobar un llanterner
que els dóna un ganxo nou.
Pensaren llançar-lo al pou,
amb tanta sort i feliços
que van pouar gronxadissos
un cànter ple de dobletes,
van canviar en pessetes
i en euros i bons pastissos.

Un faller anà a la plaça
en un dia de mercat
i es posà a vendre porrat,
pemintons i carabassa.
Va vendre molta pebrassa,
pomes, figues i magranes,
i es quedà encara amb les ganes
de vendre claus i quincalla,
que tot era pa la falla
amb les peses i romanes.

I la dona de Nelet
va pensar fer una rifa,
dos cadires i una mifa,
tres coixins i un mantellet.
No hi quedà ni un numeret,
I en traure el paper del pot
li tocà al so Borinot,
que també era de la falla,
i amb la rifa i la contalla
van comprar un gran ninot.

TERCERA ESCENA

De com el trobador canta la llengua del seu cor i la sent passar per la marjal i el boscam farcit de les muntanyes, pels carrers i pels blancs merlets d'uns llavis enamorats del seu poble

Canta el vent quan corre l'aura
entre fulles i merlets,
canta pels boscos espessos,
canta entre carreus estrets,
canta i pega a la finestra,
quan encara el sol no ve,
i canta en la fosca nit
sense lluna i sens ocells.
Canta el mar, aigua embravida,
canta en silenci el vaixell,
canten les ones quan besen
les roques de l'alat farell,
i canta la lum del llostre
quan pesa l'antic merlet.

Canta la vella a la porta,
i canta versos el vell,
i canta la cercavila
quan passeja pel carrer.
Canta en el cel la campana,
canta al sol quan passa el vent,
canta la veu del poble
quan s'adormen els merlets.
I en despertar-se l'aurora
canten emigrants ocells,
i canta la llum d'albada
i la lluna dels carrers,
i canta al so de les hores
el vasall i el cavaller.

Parla del meu poble antiga,
càntic bo i trobadoresc,
mel als meus llavis perenne,
ressò del meu cançoner,
lliris als braços de l'àlber,
trona del cor presoner,
pregó i estel de tants lustres,
ànima del cor encès,
Porteu-me roses i espigues,
porteu-me un feix de llorer,
que la corona de l'ombra
enlluerna el cor del vell,
en la plaça i en la llotja,
al tossal i en els xiprers,
en la mar i en les senderes,
al Teatre i al Castell,
en les cordes de la lira
i en els dits de l'orguener,
en la flauteta argentina
i en el cant del meu carrer,
en les roses de marjaleres
en els majors i els xiquets.
Llengua meua del meu poble,
cant i troba del meu seny,
joia de la meua oïda,
sucre als llavis del pagès,
canta, poble, no et detures,
canta al tan formós indret,
on siga la teua ànima,
i on descanse el teu quefer,
on es desperte l'aurora
i on s'adorga el teu adéu.

QUARTA ESCENA

On es vol explicar quan li costa al llaurador el conreu de la terra, i com no trau ni per a tramussos

Els camps que floriren
als solcs vells de l'horta
els tanca la porta
els colps que els feriren.
Els ulls no els admiren,
que molts estan secs,
i aus i els seues becs
no porten retranques
ni van a llurs branques
portant llurs gemecs.

Taronges daurades,
abans tan farcides
d'entrades i eixides,
i tant desitjades.
I ara de bades
ningú ja vos vol,
que apaga el cresol
la molta despesa
i cau la bellesa
fecunda del sol.

I el bon llaurador
el guano sufraga,
li costa la plaga
del front la suor.
Pagà al regador,
comprà l'herbicida,
veié la florida
cuallat el bon fruit,
passà el bon profit,
collita fallida.

Verger saguntí,
Montíber i Gausa,
de sobte una pausa,
i baix el Molí.
De Quart el setí,
Petrés i Ponera,
damunt la rimera
de l'alba ermita,
la mar porta escrita
l'antiga senyera.

Josep M. R.

2

#DIARI D'UN ANY FALLER

›NIT D'ALBAES‹

›CAVALCADA‹

›NOSTRE LLIBRET‹

›PREMI MOCADOR I EMILI LLUECA‹

›LA PLANTÀ‹

›DIA DELS PREMIS‹

›OFRENA‹

›LA CREMÀ‹

›VISITA AL MUSEU FALLER‹

›LA PROCLAMACIÓ‹

›LA PRESENTACIÓ‹

›MISCEL·LÀNIA‹

FALLAS
de VALENCIA

›SETMANA CULTURAL‹

3

#ÉSSER HUMÀ D'AVUÍ LA HISTÒRIA DE DEMÀ: GRUP DE TEATRE LUIS CENDOYA

REME HERVÁS

Benvolguts amics fallers,

Tenim la satisfacció de dirigir-nos a vosaltres per a comunicar-vos que el passat dia 9 d'octubre, en la reunió extraordinària celebrada amb este fi, la Comissió d'esta associació cultural va decidir per unanimitat dedicar l'apartat del nostre Llibret (novena edició) titulat «Ésser humà d'avui, història de demà 2013» al Grup de Teatre Luis Cendoya, per la seua destacada lluita per la defensa de les tradicions, la llengua i la cultura valenciana i per la qualitat humana que demostren amb la solidaritat als més necessitats.

Més endavant vos informarem del lliurament del reconeixement, coincidint amb la presentació del nostre Llibret faller.

Vos saludem atentament i vos esperem en esta, la vostra casa.

Hugo Morte i Lorente
President

M. Remedios Hervás i Torres
Vicepresidenta i responsable del premi

Sagunt, 9 d'octubre de 2012

Eren les set de la vesprada; plovia, però, com diuen al meu poble els llauradors, plovia bé. Plovia a poc a poc, fent saó, tranquil·lament, pausadament; convidant al passeig, al café i a la conversa serena entre bons amics assentats al voltant d'una taula.

I amb aquest ambient fosc, humit, fresquet i relaxant arribí a la plaça U de Maig, on es troba el casal de l'Associació Cultural Falla Luis Cendoya.

La plaça feia olor a terra banyada; a flors que s'obrin, agraint un plovisqueig que les reconforta després de tant de temps de sequera i que ens ho demostren regalant-nos els sentits; a l'olfacte el seu perfum i a la vista els seus colors reforçats per l'aigua que va escorrent-se per les seues fulles.

Banyada per la pluja, entrí al casal. És un casal gran, diàfan... Al fons, mig preparat el Naixement (s'apropen les festes nadalenques). En un cantó, tres persones veient un partit de futbol. A l'entrada, una xicona jove amb el seu fill menudet assentat a la cadireta. I, a la dreta, Hugo, Rafa, Toni i Cristina... Amb aquesta visió tinguí l'assossegada sensació del qui entra a sa casa.

–Bona vesprada –vaig dir i, com una sola persona, amb un ample i sincer somriure, em donaren la benvinguda.

A contrarellotge, perquè tenien assaig, vàrem mamprendre una conversa sobre per quin motiu havíem triat el seu grup de teatre com a paladí de l'article d'enguany. El motiu era senzill, pla i clar d'entendre: la dedicació desinteressada; l'entrega als altres; la solidaritat demostrada; la defensa de les tradicions;

l'interés per fer arribar a tothom la màgia del teatre i l'esforç per demostrar que la cultura valenciana, que les falles i que els fallers, són més que folklore i festa (que, com ells diuen, també ho són, no ho negarem); que tenen altres inquietuds per les quals lluitar i defensar per intentar fer canviar la visió que la gent té d'aquest món de soroll, foc i fum.

Jo, que sé que tinc una visió de les falles molt meua, personalment sempre he dit que una de les coses molt bones que tenen les falles és la capacitat d'agrupar en un mateix col·lectiu persones amb tipus de vista molt diferents..., cosa que crec que ens engrandeix a tots els nivells, perquè ens ensenya a conviure, a respectar i a valorar el treball de tots els components d'una comissió.

Hi ha d'haver el qui treballe a l'ombra, sense cap tipus de reconeixement, simplement la satisfacció personal de fer allò que t'agrada en benefici d'un grup.

El qui només li agrade la festa..., perquè de segur que quan recordem riallades, moments agradables, *batalletes* que ens han arrancat més d'una llàgrima (però de carcallada), eixa persona està present d'alguna manera.

El que li agrada figurar (una paraula molt gastada i no sempre ben valorada)..., perquè la representativitat, a tots no els agrada i, no ens equivoquem, és una figura que sempre fa falta.

I continuaria..., i continuaria..., per a intentar fer veure que tots som necessaris tinguem la visió que tinguem del món de la falla.

EL CLUB DE LA CORBATA

Tot açò ho dic perquè no sempre allò que ix de la festa s'ha de valorar pejorativament... L'exemple clar és aquest grup de teatre, que va nàixer després d'un sopar, prenent-se uns cubates (contentets tots) i en un full de paper varen signar un compromís de dur avant aquesta idea. Una idea que hui, amb el pas del temps, sabem que va eixir bé, que tingué uns començaments molt difícils però que tenia una cosa tan important com les ganes de treballar per la reivindicació cultural des de dins de la comissió aportant el seu granet d'arena per a millorar la visió que es té des de fora del món de les falles.

Aquestes ganes de treballar, la il·lusió i el recolzament de la resta de la comissió eren i són el motor que feia i que fa que continuen avant. Des del matrimoni que no podien anar junts als assajos perquè un o l'altre havia d'estar a casa amb els menuts, a aquell que li servia com a vàlvula per a fugir d'altres problemes més greus i que mentre estava allí la vida cobrava un nou sentit, passant per tots els components, el teatre els ha servit per a créixer personalment i aprendre a valorar aspectes del dia a dia que passaven desapercebuts.

EMBARAZADAS Y PUNTO

És tanta la lluita d'aquest col·lectiu per la defensa de la cultura, la història i les tradicions i tantes les ganes de fer arribar tot açò a tot tipus de gent, que es varen abocar en un projecte tan laboriós com eren les visites guiades i teatralitzades a Sagunt. No contents amb açò, s'han atrevit fins i tot amb musicals, monòlegs, obres en les quals només eixien dos personatges..., tot amb l'única finalitat d'apropar a tots una cosa que estimen tant com és el teatre, apte per a tots els públics i totes les edats; a més a més de col·laborar econòmicament amb associacions benèfiques per ajudar els més necessitats.

Han sigut més de quaranta els fallers que han passat per aquest grup; quaranta persones que han destacat per la seua entrega, predisposició, il·lusió i ganes; quaranta persones que han tingut els seus pros i els seus contres, perquè si no fóra així no serien humans; persones que lluiten cada dia furtant-li temps al temps, per demostrar que els fallers no són perdularis, borratxos o perduts..., que tenen inquietuds i que s'esforcen a demostrar que la cultura i la festa no han d'estar renyides, sinó que, agarrades de la mà, poden arribar molt lluny. I prova d'açò, com deia Toni Fresno, relacions públiques del grup, és la tasca in-

tegradora que han fet, de com el grup d'amistats ha anat incrementant-se tal com la gent ha anat involucrant-se en un projecte que, a banda de la satisfacció personal per tot això dit, l'única recompensa que té és anar de sopar "al seu escot" després d'una funció i fer unes riallades.

No volguera caure en l'error de personalitzar, de posar-li noms i cognoms a un grup, ja que, com he dit abans, sóc conscient que el resultat d'una *cosa* és la suma del treball de tots, siga el que siga el treball de cadascú. Però no puc evitar el fet que sempre, quan he pensat en el grup de teatre Luis Cendoya, al cap i al cor em vénen persones a les quals estime moltíssim i en formen part, però entre totes és la imatge de Rafa, el seu director i perdoneu-me, la que sobreïx per damunt de tots.

Però no sobreïx perquè l'entenga com la més important, no, no és així, tampoc ell no ho voldria, sobreïx per la seua forma de parlar de la seua gent; per l'estima que demostra pel teatre en cada paraula, en cada gest que de manera involuntària transmet a qui l'està escoltant la necessitat de compartir amb

DESESPERADO MUSIC HALL

NOSOTRAS

ells eixos cinc minuts abans d'eixir a l'escenari, eixos exercicis dels quals tots hem sentit parlar, que fan per a relaxar-se, eixes manies d'anar de negre o de no dur res de groc; eixa sensació que tenen quan ixen a l'escenari i durant el temps que dura l'obra no són ells, són el personatge que representen...

–Fa la sensació que sempre penses en el teatre –li vàrem dir. En eixe moment, deixaren de parlar i els tres, Rafa, Toni i Cristina, es varen llançar una mirada burleta.

–Pareix? –va dir Cristina.

I ens contaren una anècdota que els passà i que els relate a continuació perquè es puguen fer una idea del compromís de Rafa i del seu equip amb tot allò que fa i fins a quin punt, com ell diu, és un malalt de teatre.

Rafa era a sa casa i Toni i Cristina anaren a donar-li la invitació de la seua boda. El que inicialment fou una visita per a convidar-lo a un acte tan important per a ells, es va convertir en una xarrada de tres hores en la qual es van fer partícips d'un nou projecte que se li va acudir en aquell moment; allí mateix va repartir els papers de l'obra i creuen que no la va escenificar per falta d'espai; és a dir, el típic "mort, pelat i a la cassola".

Anava arribant gent per a l'assaig i nosaltres havíem d'anar acabant la nostra conversa. Estàvem tan a gust que no sé si varen ser tres o quatre vegades les que vàrem dir adéu abans d'anar-nos-en.

Va ser una vesprada gratificant en la qual vàrem aprendre que paraules com entrega, predisposició, il·lusió, ganes, solidaritat, estima, respecte, recolzament, superació i lluita continuen tenint sentit no sols en els diccionaris sinó també en els éssers humans de hui en dia.

Com a fallers eixírem d'allí agraïts pel treball d'aquest grup de persones que fan l'impossible perquè la gent arribe a veure les falles com un projecte amb una motivació cultural, obert i integrador, i, com Hugo i Reme, desitjant poder compartir el moment en què en acabar una obra ixen plorant a l'escenari a saludar perquè ja s'ha acabat i amb la seguretat que mai baixarà definitivament el teló per a aquest grup que ens demostra en cada acte la seua professionalitat, el seu bon fer i indiscutiblement la seua categoria humana.

Al carrer continuava plovent..., però plovent bé...

VISITAS TEATRALIZADAS

4

#ENTREVISTA AMB JOSEP MARTÍNEZ RONDÁN

ENTREVISTA AL RECTOR DE FAURA I DE BENI FAIRÓ DE LES VALLS

¿Com estàs?
Bé, ¿i tu?

Vinc de molt lluny.
Sí, ho sé. I enguany, ¿de què vols que parlem?

Conta'm un poc què fas.
Els diumenges cantar. Cante ben a plaer i devot en missa. La salutació angèlica, les oracions, el prefaci… Cante també als xiquets de la catequesi: Cançonetes en valencià i castellà, i també en llatí. Fa uns mesos vaig compondre una cançó per a cantar i suscitar en els xiquets quan la canten l'amor a la santa missa. Quatre versos que es repeteixen després de cada estrofeta:

Alça't, filla, amb alegria,
que és diumenge hui, fill meu,
i ens espera en missa Déu
per omplir-nos d'alegria.

A la fi de l'entrevista me'l diràs. ¿Escrius altres versos?
Si tinguera temps, crec que tots els dies en faria uns pocs. Almenys un sonet, o una dècima, o una lira...

¿Quines estrofes t'ixen més fluïdes?
Les dècimes o espineles, i les lires. D'un temps cap ací, també els sonets.

¿Quan començares a fer versos?
Crec que els primers que vaig compondre va ser en tercer de batxiller al seminari de Montcada. Eren molt roïns. El professor de literatura ens manà que féssem una poesia. És que aquells versos cantaven la cara un poc agra del professor... No sé si ho notaria.

Però d'estudiant recorde un estiu haver-ne escrit a la Mare de Déu del Bon Succés, ací a Sagunt, i em donaren tres-centes pessetes de premi; no sé si era el primer premi.

Ja en el seminari de Terol en vaig escriure molts, en castellà. Uns goigs al professor d'arqueologia, un home savi i a l'ensems candorós. Qual li'ls llegia plorava d'emoció. Me'ls demanà. Gran investigador dels arxius de les Seus d'Albarrassí i Terol. Començaven:

Con aplauso general,
con simpatía i agrado,
a vós elige el prelado
por vicario general...

També en vaig dedicar uns al meu amic seminarista de Rubielos de Mora. Recorde que la tornada acabava:

Sednos Torán de Rubielos
en la vida protector.

És que els seus pares li duien bon menjar, i ell ens en feia part... Menjar de casa, tan bo, d'estudiants... L'estiu de 1966 em demanà uns versos per a una religiosa de l'Asil de Rubielos que feia cinquanta anys de professió. Havia estat a Cuba vint-i-cinc anys, i a poc d'aplegar Castro i la seua tropa, les tirà fora i tornaren a Espanya. Recorde que una de les moltes estrofes que li vaig dedicar, deia així:

Valiente y aventurera
cruza sin miedo los mares
cambiando en dulces cantares
los pesare que le esperan.
En servir a Dios se esmera
mostrando buena calaña,
siendo su mejor hazaña
trocarse en granos de uva,
que el vino ha de estar en Cuba
cuando está lejos de España.

Al diari *Lucha* de Terol em publicaren per al diumenge de Rams uns que començaven, o deien:

Ramos me den las ramas
de naranjo, olivo o palmera
y al toque de campanas
te cantaré hosanas
de primavera...

I molts altres al full diocesà *Semilla evangélica*... Uns que vaig fer per a Nadal els posaren a primera plana... I a Sant Josep, molts.

Després, ja de rector de poble, he escrit goigs que cantaven ben a plaer en la festa del sant. En Albentosa, a la Mare de Déu dels Àngels, que tingué una confraria fundada sense dubte en el segle XIII. Comencen així, els goigs:

Pues sois flor la más hermosa
que en estos campos se cría:
Vida sois, Virgen María,
de los hijos de Albentosa.

En Nogueruelas, uns altres a la Santa Creu, festa del 3 de maig. I en la seua antiga església vaig dir l'homilia en vers en un casament; començava així:

Pastores de la montañas,
dejad ya vuestros corderos,
que en Nogueruelas Julián
hoy se casa con Consuelo...

I de sobte, un dels convidats que estava dalt al cor, diu: "¡Ole!".

En Fuentes de Rubielos vaig afegir una estrofa als goigs de Santa Maria Magdalena.

En la paz de estos pinares
os dio Fuentes esta ermita,
y hoy el pueblo aquí os visita
como antaño los juglares...

Un dia, em va commoure el cementeri del convent de les mongetes agustines de Rubielos de Mora, d'on era capellà, i vaig escriure una espinela que després la posaren en ceràmica al mateix cementeri:

Qué lugar tan elocuente,
humilde, solo, sencillo,
aquí florece sin brillo
cristiana i virgen simiente.

Buen suceso eternamente
soñar que cerca en los cielos
del heno y músicos suelos
ofrece al Padre un himnario
el humilde relicario
de las monjas de Rubielos.

A Pego vaig estar de vicari de 1977 a 1979. En 1978 escriguí els Set Dolors i Goigs de Sant Josep, que encara cantem a Faura i Benifairó. En 2003, l'himne al Santíssim Ecce Homo, que ha tingut una acceptació diria que universal en aquell estimat poble. Anys després, en 2008, vaig fer un poema bucòlic descriptiu del poble i terme... Quan el llegia, alguns regidors i altres delpúblic ploraven d'emoció. Dos de les quaranta una estriofdes deien:

¿Com cantaré al poble que tant avui m'estima,
què li diré per dir-li que és pobra ma virtut?
¿D'on colliré tants versos, la música i la rima,
si és Pego qui enamora i el seu trobar sublima
eterna gratitud?

Oh ermites d'assutzenes i estreles coronades,
ermites del meu poble, -ai Pego, ja sóc teu-,
ermites grans o xiques a dins i fora alçades,
guardeu la nostra vida de tristes pedregades
pecats que ofenen Déu.

¿I de Pego on vas?
Ací a Faura...

¿Molts anys?
Ui!, la vida és *un bufido.* Tres dècades i tres anys...

Ací, a Faura, he escrit, crec, la major part de les meues trobes... De Benifairó sóc rector des d'octubre de 1996. Hi vaig viure també amb ma mare. Allà vaig escriure el drama de la Passió en vers, publicat al llibre de la Setmana Santa de 2004.

Però, sí, ha estat a Faura on he compost molts versos. En valencià i en castellà.

Recorde, dels primers, els goigs a Santa Bàrbara; goigs a Sant Roc; himne i goigs als Santíssim Crist

dels Llauradors; els *Gaudes* traduïts del llatí que cantàvem els dissabtes; un himne a la Mare de Déu del Bon Succés de Benifairó, i en 1999 uns goigs; himnes i goigs als Sants Joans de Faura; goigs a Sant Nicolau de Bari; els Set Dolors i Goigs de Sant Josep (altra versió).

¿I dels altres pobles de la Vall de Segó?
No cal dir... Himne a la Mare de Déu dels Àngels de Benavites, himne als Sants de la Pedra, i Àngel Custodi i Santa Anna de Quartell, himne al Crist de l'Agonia de Quart...

I, segons em venen a la memòria, podria dir: goigs a Sant Roc de Benimuslem, els Dolors a la Mare de Déu de l'ermita de Sagunt, a l'Assumpció de Faura, goigs a Sant Blai, himne a la Mare de Déu del Remei de Sagunt, goigs a Sant Cristòfol de l'ermita de Morvedre (1977), Goigs s Sant Isidre Llaurador (2007), goigs a San Pere de Catarroja, goigs al Sant Calze d'Alberic; goigs als Sants de la Pedra d'Orba; goigs al Beat Vicent Sicluna, Màrtir; goigs a la Mare de Déu de la Valldigna (1998); goigs de Nadal (2003), goigs a la Mare de Déu del Bon Succés de Benifiaró, ja esmentats; himne i goigs a la Mare de Déu de Gràcia de Càrcer; goigs a la Mare de Déu de la Mina de Catarroja; goigs a la Mare de Déu dels Desemparats; benedicció en vers de

les campanes de Cullera (2004); homilia en vers en la missa nova del bon amic Mn. Joan Carles Alemany (Pego, 1989)...

I moltes altres més. També vaig gosar la celebració de la santa missa, però fa molts anays. La veritat és que em sorprenc quan regirant o ordenant papers em troba amb versos que ja no recordava.

¿Quan fas versos? ¿En quins moments del dia...?

Si em veig mogut, com sentint que una llumeneta se'm posa davant, només puc. És com una dolça força que m'atrau; dolça i dolorosa també, puix sé el que vull dir, ho sent, però no sempre trobes la paraula, la justa expressió on descanse el desig de dir el que *t'han dit*, allò que sents o has sentit dins de tu, de vegades d'allò que tens fora, davant de tu. Sovint també em ve al cap com un llamp d'inspiració, prenc nota, -sol ser el primer vers-, i després comence a estirar del fil i l'acabe. Un dia vaig escriure uns sonets al Crist de l'Agonia d'Úbeda, Jaén. Estava en la cuina fent el dinar i anava i venia a l'escriptori... Ara, el millor temps del dia per a escriure me'l dóna la nit. Acabat el treball pastoral, en silenci, contemplant allò que el món interior recrea, un record, una escena, una paraula evangèlica, el misteri del mal (quant em pesa), el meu sacerdoci, els meus pecats, la bona gent de la meua infantesa, el riu, el castell, les muralles, el Cantal Gros, garrofers i oliveres, el calvari, els carrers on m'he criat, ¡Morvedre, Sagunt!; l'amistat, l'Església. I, com no, les flors, les muntanyes, l'aurora, paraula incombustible en poesia, l'aurora, i el crepuscle; la lluna, sobretot la lluna de Dijous Sant, la Sang, les ermites, els pobles per on he passat anunciant el goig de l'Evangeli..., ara a Faura, ja tants anys... Tot ho porte dins i respire estenent en el paper uns pobres versos de joia, o de pena, i sempre de gratitud al do de la vida, i sobretot, al do de la fe en Jesucrist el Fill de Déu. ¡Ací, en Ell, quanta poesia n'hi ha, quanta..., i que dolça, i que saborosa...! I la missa de cada diumenge i festes de guardar. Sí la gent, la bona gent té una fe vaga, difusa, sostinguda per tradicions precioses, però sense una experiència suficient per a donar la cara davant la temptació, a la vergonya, a la comoditat...

Te n'ampasses de la poesia a la religió, ¿no?

Si el món, si els lectors coneguessen quin és el do de Déu i qui és el qui els demana beure..., quants cànters s'oblidarien, quanta boira es desfaria per recolzar la vida en allò que és fonamental: el Misteri lluminós de Déu. Tota formosor, tota poesia, tota capacitat d'admiració i d'èxtasi poètic o artístic, té al seua font en Ell, per Ell i amb Ell. ¿No et sembla, Caterina? Si lleves Déu et quedes sense esperança. I com sense esperança no es pot viure, en fabriquem una altra. Només la apoesia, pense, fins i tot la atea, la poesia increient, sense voler ja està parlant de l'Amor desconegut.

¿Tot açò per al llibre de Falla...?

¿Que un llibre de falla no forma part de la vida?, ¿de la vida d'un poble? Doncs, també, el llibre de falla, és digne de parlar al cor dels seus lectors. Des de el sainet valencià fins als sonets a Sant Josep, a honor i al voltant del qual s'ajuntà el costum de fer falles... Del foc i del foc d'un Amor que no crema i purifica la nostra visió interior...

Bo, Josep. El temps, el temps...

Tu vens d'un temps tan llunyà...

Quan vinc a entrevistar-te, em ve a la memòria allò del clàssic: O tempora, o mores...
Sí, el canvi és molt gran. Supose que no en tot; sempre hi ha res perenne en l'home. Però és tan dolça la vida serena, laboriosa, fraterna, sense soroll, fins i tot anònima...

Mira, això que dius em recorda el que escrigué Horacio en la seua oda 2, 3, *Aequam memento rebus in arduis servare mentem****, que volo dir, «Recorda conservar la ment serena en els moments difícils».***
Sí, és de veres. Després frare Luís de León, i abans Garcilaso de la Vega, també, canten la glòria de la soledat sonora com Sant Joan de la Creu. El de Belmonte diu

No cura si la fama
canta con voz su nombre pregonera…

I el toletà:

Convida a dulce sueño
aquel manso ruïdo
del agua que la clara fuente envía,
y las aves sin dueño
con canto no aprendido
hinchan el ayre de dulce armonía.

I el místic que volà al Cel des d'Úbeda, escrigué:

¡Oh bosques y espesuras,
plantadas por la mano del amado!
¡Oh prado de verduras,
de flores esmaltado,
decid si por vosotros ha pasado!

¿I tu no tu algun vers...?
Ai Caterina, jo no els aplegue ni a la sola de la sabata, pero no fa molt vaig esciure un sonet d'aquest caire, la dolça emoció que emet la natura las meus (als nostres) sentits...

Me'l dius i acabem, Josep. Però signa'l.
Bé. Agraït per la teua visita. ¿Tornaràs l'any que ve?

Si Déu vol.

A l'ombra d'aquell roure
Gaudia el ventijol davall l'ombriu
del roure descansant d'un llarg viatge
i el cant d'un rossinyol en el brancatge
omplia cel i terra molt joliu.

I al fons cantar sentia el roll del riu,
i veia vorejant del romiatge
la senda i fer-li els lliris homenatge
en valls i camps vestits de goig festiu.

El sol alegres fulles tamisaven,
mon cansament desfeia gaudi tant
sentint al bosc que els pins remorejaven,

veient mos ulls els passarells volant,
mon cos la pau i el vent l'acaronaven
a l'ombra d'aquell roure descansant.

Josep Martínez Rondàn
Faura, 23 maig 2012.

Entrevistà, Caterina Rebolledo Sesé

#PART LITERÀRIA

1

#INTRODUCCIÓ
TINC NOSTÀLGIA DE FUTUR

JESÚS PERIS LLORCA
@perisllorca

Tinc nostàlgia de futur, és una frase de Josep Renau, que l'any passat la falla Castielfabib de la Ciutat de València, va utilitzar com a lema per al seu monument. Nostàlgia de futur. No és mal lema per al moment present, el que estem vivint a la nostra societat, al nostre país. I també, clar, a la festa de les falles.

Tinc nostàlgia de quan teniem futur. De quan pensàvem que el futur era un espai habitable, l'espai de realització dels somnis, dels projectes individuals i col.lectius. Cada dia podia ser pensat com un pas més en la bona direcció. Això és una de les coses que més em commou de la vivència de la crisi dels nostres joves. Estudien, lluiten cada dia, pensant que el futur és un abisme. El present és com un mur, com una illa en mig del no res. Això és el més angoixós de tot. Per això tenim nostàlgia de futur. Com a individus, com a societat, com a poble.

I a la festa de les falles? Tenim futur a la festa de les falles, tenim nostàlgia de futur? Depen. Fins fa uns anys, les falles semblaven llançades cap a un futur de gegantisme, de conversió en grans events massius, entre la Fórmula 1 i les pastorals massmediàtiques, homòfobes i integristes, però generadores de plusvàlues televisives i turístiques. Les falles es plantejaven con cada vegada més grans, més cares, més llargues, més massives. El futur es pensava com un creixement sostingut cap a un clímax inabastable. Els constructors, els especuladors, les utilitzaven com la divisió d'image del seu grup d'empresses. Els diners fluïen. Els trailers i les grues alçaven colosals monuments i el poliexpan cremava –es volatilitzava- entre creixents orgies de fum negre.

Mentrestant, en altres aspectes, el futur de la festa era –o el volien- una simple repetició del present cap a l'infinit. D'un present que al seu torn reproduïa un passat que venia del fons més fosc dels temps més foscos. Cerimònies corcades d'exaltació de regines decimonòniques, atapeïdes de símbols d'honor, privades de la paraula i del discurs; símbols antics del poder dels altres, ornat kitsch de la tradició més grollerament, anacrònicament, patriarcal; poders públics tutel.lant, dirigint amb mà fèrria, o amb guant de seda una festa originalment irreverent i satírica; la festa convertida en tòtem conservador, fins i tot reaccionari, que llençar contra qualsevol sector dinàmic, progressista, dissident, de la societat valenciana: el bunquer barraqueta, la fossilització de les esències, la desfilada dels palmeros de la campetxana alcaldessa del vestit roig.

D'eixos futurs no tinc nostàlgia. Del futur com a repetició del present, del futur com a despersonalització al servei del mercat massiu de productes turístics, cal deslliurar-se a la festa de les falles. D'això no cal tindre nostàlgia. Sinó més aviat al contrari.
La pregunta seria: en un moment històric al qual sembla que estem renunciant als futurs, podem somniar un futur diferent per a la festa de les falles?

En general, per a societat i la política, mentre els nostres governants es dediquen a destruir l'estat del benestar, les polítiques socials, mentre dediquen el seu esforç i el seu temps a fer-nos la vida més difícil per a que els que han acumulat capital el continúen gaudint i acumulant, crec que no podem renunciar a somniar futurs. Perquè renunciar és posar-los-ho fácil, deixar-los fer. Cal somniar i cal lluitar. Cadascun i junts.

VINTAGE
CARGO RUNS TO
MERIDA MEXICO
GULFPORT MISS
PME

Això que ho veig clar en aquests moments de crisi terrible, econó-mica, política i social, ha de ser també cert a la festa de les falles. És més, cal aprofitar per desfer-se'n d'eixos futurs foscos mencionats abans.

El futur de les falles hauria de ser aprofundir la seua dimensió de xarxa social, en aquestos temps de crisi. Ser un espai de socia-bilitat, una xarxa de solidaritat, un lloc de trobada, un referent comunitari per a cadascun de nosaltres. El que les falles han segut des del seu origen. Comunitat, de i per al poble. I això, ara, ens fa més falta que mai.

El futur de les falles hauria de ser convertir-se en un espai lliure d'expressió. El que també foren des del seu origen. Un alegre discurs popular i satíric que pose en evidencia les contradiccions, els abusos, la hipocresia del poder. Humor lliure, popular. Espai per fer contracultura en el millor sentit de la paraula. Canal per a fer sentir les veus de qui pateixen les conseqüències de les polítiques injustes. Plural i resistent, sorneguer i divers. Lliure i popular.

El futur de les falles hauria de ser convertir-se també en un espai lliure de creació artística. Art popular entre les arts, un lloc d'en-creuament de tendències artístiques amb la sensibilitat del poble. Com ho va ser, com ho pensà per exemple Josep Renau citat al començament d'aquest article. No repetició fastigosa de models heretats i convertits en tótem i símbol d'immobilitat ideológica, sinó espai de creació, lloc on es fa concreta i combustible l'energia de futur. Que és futur fet objecte d'art. Fet flama que repeteix el ritus. Sempre igual, però sempre diferent també.

La festa de les falles hauria de ser reflexe de la societat de la que naix. No més sexista que la societat. No més homòfoba que la so-cietat. Menys, en realitat, com a espai de convivencia i d'intercanvi, on cadascun és qui és, individu i membre de la comunitat: home o dona, homosexual o heterosexual. La festa de les falles hauria d'anar bandejant o redefinint rituals que sublimen el sexisme i la

subalternitat de la dona. La festa de les falles una festa feta per totes i tots per al gaudi de totes i tots, compartint els llocs d'espectadors i d'actors.

La festa de les falles hauria de lliurar-se de tuteles i clientelismes. Deslligar-se d'institucions hereves del franquisme que converteixen a la festa en una oficina municipal, a les ordres del regidor de torn. La Junta Central Fallera hauria de convertir-se en una vertadera Federación de falles, que poguera parlar d'igual a igual als poders públics, com parlen els ciutadans lliures i amb drets als governants que han escollit. I si no volen escoltar, fent-se escoltar: denunciant abusos i coaccions si es produeixen.

La festa de les falles hauria de posar-se al servei de la dignificació del valencià, però també del seu ús. Els fallers poden ser lectors de valencià gràcies als llibrets, gràcies als monuments, espectadors d'obres en valencià gràcies a les representacions teatrals i les presentacions. S'hauria de deixar de banda divisions ortogràfiques que sorgiren per dividir, per criminalitzar l'us digne de la llengua, per garantir la seua desaparició, la seua substitució gradual en tots els ordres de la vida pel castellà. La festa de les falles hauria ser el que va ser des del seu origen: valenciana i popular. Valenciana i en valencià.

Alguns d'aquestos somnis ja es van fent realitat, és de veres. Espais de llibertat, de creatitivat, d'igualtat, de conreu del valencià, ja existeixen a la nostra festa. Aquest llibret n'és una mostra. En eixe sentit, la tasca present és coneixer-los, recolçar-los, explicar a la resta de la societat la seua existència. I persistir. Humilment, incansablement, persistir. Persistir en somniar.

Tenim de nostàlgia de futur. Doncs, que eixa nostàlgia siga el primer pas per tornar a prendre el futur en les nostres mans. La societat, el país, la festa de les falles serà al final el que nosaltres voldrem.

Que el futur siga nostre. També nostre. És un bon objectiu. Lluitem.

2

#MONUMENTS
QUÈ FALLES T'AGRADEN MÉS, BARROQUES O INNOVADORES?

2.1

#PRÒLEG A VILLAENMEDIO

FERRAN MARTÍNEZ GÓMEZ
@ferran_martnez

Tenia el text enllestit per a la seua revisió, un text que portava en el cap molt de temps i que parlava de gastronomia. Sí, de gastronomia, no llegiu malament, comparava les falles amb la gastronomia en un hipotètic concurs gastronòmic en què competien els millors xefs del món i en el qual cada un podia aportar al concurs el plat que volguera sense haver-se de cenyir als mateixos ingredients, a les mateixes tècniques ni a les mateixes tendències.

L'única condició del concurs era que els plats cuinats que optaren al premi haurien d'estar presentats i llestos en el moment fixat perquè fóra valorat pels millors *gurmets*.

A tal concurs optaven diferents plats elaborats des de les diferents tècniques. De la cuina d'autor a la cuina casolana passant per l'alta cuina. En tots coincidia l'ús dels millors productes i la cura en la seua elaboració.

Cada cuiner tenia llibertat absoluta a l'hora de poder expressar-se en allò que millor sabia fer. Els *gurmets* provaven cada un dels plats, els assaborien amb la mateixa cura que s'intuïa que havien tingut els autors a l'hora de la seua realització. Valoraven la presentació d'aquests i finalment havien de seleccionar aquell que millor estava cuinat.

Difícil tasca, atés que açò de la cuina, igual que ocorre amb l'art, és molt important transmetre, en aquests nivells ja no sols es busca la funció alimentària, sinó anar més enllà i expressar.

No desvelaré qui era el guanyador de tal concurs en el meu text que va acabar en la paperera de reciclatge. Només vull indicar que els plats millor valorats en tots els aspectes per part dels selectes gurmets foren:

Llentilles a la riojana, broqueta de llagostins sobre espill de safrà i arròs oriental i una desconstrucció de truita espanyola.

Com he dit, el text estava preparat, però la lectura per casualitat d'un post amb títol *Villaenmedio* d'un blog, l'autor del qual era desconec, que parlava de la situació actual de la nostra societat, em va fer començar a pegar-li voltes al cap, ja que personalment m'hi vaig veure reflectit, i també m'hi vaig veure reflectit com a faller.

http://excusatio.wordpress.com/2012/04/07/villaenmedio/

"*El cas és que ací ningú està còmode si no extermina a qui no pensa igual*", pensament en el post real com la vida mateixa, així és en molts aspectes quotidians que ens envolten i les falles no n'estan exemptes.

Un servidor, en matèria fallera, se sent moltes vegades un modern entre barrocs i un barroc entre moderns, un innovador entre tradicionals i un tradicional entre innovadors, quan allò senzill seria, igual que ocorre amb el concurs de cuina que em vaig inventar, obrir finestres i portes, eliminar etiquetes que només serveixen perquè no ens sentim còmodes. Etiquetes que usem per a *exterminar* el de davant només perquè no pensa igual que nosaltres en les formes. Allò sensat, i més tractant-se d'art

(com se'ns ompli la boca als fallers en usar aquesta paraula, art, per a autoexalçar-nos), és valorar tot allò que transmeta, expresse, comunique i es faça amb qualitat, una qualitat que atorga la tècnica amb què estiga realitzada la falla.

Com ocorre amb els plats que cada xef aporta al meu inventat concurs de cuina, de segur que estaran perfectament cuinats independentment del gust personal de cada *gurmet*.

A la societat actual, i als fallers en especial, ens encanta posar *etiquetes,* crear cànons, fins i tot en matèria fallera ens atrevim a dir què és i què no és una falla sense entrar en altres valoracions que els nostres gustos personals.

La majoria de vegades som incapaços de mirar cap arrere, i veure que l'ús del cartó en les falles fa uns 90 anys va ser titlat d'aberració en la societat fallera de l'època, mentre que hui ho considerem "detotalavida" i l'aberració és l'ús d'uns altres materials que permeten volums i composicions que ens deixen bocabadats. Som incapaços de mirar cap arrere, i veure que les estètiques caricaturesques que hui en dia són les acceptades per la totalitat de la societat fallera eren titlades d'*innovadores* i modernes fa escassament unes tres dècades.
La *innovació* (use aquesta *etiqueta* perquè cal seguir les normes del joc) és la principal tradició que tenim en les falles. Al llarg de la història, fallers i artesans no han parat de buscar nous materials que foren més resistents, que foren més manejables, que permeteren crear les seues obres d'una millor forma. Açò ha format part de la nostra història i formarà part del nostre futur. Al llarg de la història els fallers i artistes han *bussejat* entre diferents formes estètiques que els permetera transmetre el missatge, que els permeta sorprendre'ns amb les seues obres. Només cal girar la vista arrere.

Potser d'eixa manera ens adonem que pretendre frenar la *innovació* (insistisc que l'etiqueta no m'agrada gens) no és més que atacar directament la tradició que ha permés, al llarg dels segles d'història de la nostra festa, l'evolució fins als nostres dies, i encara que parega incoherència evolucionar respectant la tradició, no està per a res renyit, almenys eixa és la meua visió particular.

Mentrestant continuaré esperant que el "poble fantasma" del post deixe d'estar desert.

Mentrestant gaudiré assaborint unes llentilles a la riojana elaborades amb els millors productes i la més gran de les cures igual que ho faré gaudint de la creativitat, investigació i elaboració de la desconstrucció de la truita espanyola, perquè de segur que ambdós plats em transmeten sensacions.

Mentrestant un servidor continuarà sentint-se al Villaenmedio faller, lluitant perquè les falles eliminen les seues etiquetes, perquè les falles siguen contemporànies tant de l'època com de la societat.

2.2

#INTRODUCCIÓ
EN LA VARIETAT ESTÀ EL GUST

QUINO PUIG I SAFONT

Quan a finals dels anys noranta l'Ajuntament de València va crear el premi a les falles innovadores i experimentals, va ser intentant, segons les bases del concurs, estimular i reconéixer els valors artístics i creatius dels monuments fallers, que pels seus elements i tractament de temes i materials tingueren un concepte innovador i experimental, sense adonar-se segons el meu criteri que estaven premiant una cosa innata del monument faller sense entrar a classificar estils i corrents. Allí va començar una sèrie de despropòsits que ens han portat a estar divagant hores i hores sobre l'evolució de la falla, ignorant tota la seua història, que ens ha ensenyat que la falla depén exclusivament de la llibertat del seu creador, que tota estètica és valida i que en la varietat està el gust i que intentar classificar els monuments fallers és un error perquè com bé deia Confuci: on hi ha educació, no hi ha distinció de classes.

La història de les falles ens mostra que sempre hi ha hagut diferents tendències, basades unes en la composició de les parts del monument, altres en els materials i altres també en l'aplicació del color o en altres aspectes, i que mai s'ha intentat excloure cap monument del conjunt en general. Les falles han evolucionat paral·leles a la societat i només la valentia de les comissions o l'originalitat dels artistes acceleraven el canvi estètic, genis com Ricardo Rubert són els que han donat riquesa a la diversitat dels monuments fallers, quan en els anys seixanta va canviar d'estil a causa d'una crisi de consciència artística creant una falla avantguardista, suprimint ninots i donant més valor a les formes i a altres elements com ara moviments, llums i colors. I per açò no van canviar les falles, simplement noves plàstiques es van unir a l'estètica més convencional.

Tot açò pareix que ho hàgem oblidat de sobte intentant buscar la falla ideal, la que realment represente la societat actual. Valorant el barroquisme com a aigua passada, o la innovació com a mamarratxos del futur, sempre establint etiquetes intentant desqualificar uns i altres, a vegades portats pel desconeixement de la matèria o, el que és pitjor, per aprofitar-se de la contesa, i intentar traure el profit mediàtic de la innovació, sabent que hi ha vegades que és el camí més curt per a traure màxima rendibilitat al menor preu. L'equivocació més gran que podem tindre a l'hora d'enjudiciar una falla és basar-nos en la fabricació de les seues peces, és a dir, si són de nova creació o reproduïdes pel sagrat mètode del refregit. Dir que una figura perd el valor quan ix d'un motle conegut és insultar l'essència bàsica del monument faller, perquè cada full de cartó que es deposita en el motle porta intrínsec el sentiment que l'artista posa en ell, que una figura isca les vegades que isca, sempre té alguna cosa a dir, i que moltes vegades l'humor i el missatge d'un vell conegut és superior al d'un recent arribat insípid i sense sentit que ni té gràcia ni enginy per a compartir.

Els contraris d'aquest sistema recorren tots els anys totes les diferents ciutats falleres a la recerca del delicte flagrant d'una peça repetida. Ja per si mateix per a ells només açò ja li lleva tot el valor estètic i artístic de la falla, i, el que és més al·lucinant, també el sentit crític, perquè per a aquesta sèrie de seguidors de la innovació fallera, la crítica per descomptat va lligada al tipus de monument, doncs perquè una crítica i guió siguen compromesos han d'estar dins d'un conjunt artístic de nova creació, i ací ens trobem amb un còctel explosiu, peces insulses que intenten representar objectes on qualsevol semblant amb la

realitat és pura coincidència que s'uneixen a críti-ques depressives, filosòfiques i, el que és pitjor de tot, impossibles de comprendre per a la majoria del públic, que es passeja per la falla amb cara d'incrèdul, mentre els seus suposats artistes es troben presos d'orgasmes artístics.

Tot açò per descomptat és totalment correcte, totes les opinions són valides i tots els gustos respectables, el que passa és que ací, quan entrem en aquesta lluita de tendències i de gustos artístics, ens oblidem de dues parts que són totalment imprescindibles, una la de l'artista faller que primer que res és un professional que intenta viure del seu treball, i l'altra la de la comissió fallera que intenta traure el màxim rendiment al seu pressupost a l'hora de contractar la seua falla. Ací el centre de l'assumpte és un tema totalment matemàtic i em demostren un desconeixe-ment total de la realitat de l'artista faller aquells que desitgen una exposició del ninot totalment verge quan dels quasi 400 monuments fallers grans que es planten anualment a València, quasi 300 tenen un valor menor als 15.000 euros, i que més de la meitat d'aquests a penes arriben als 9.000. Per tant és total-ment impossible que l'artista d'una falla d'aquests preus puga presentar a l'exposició un ninot de nova creació que no costara en cap dels casos per molt simple que siga menys de 600 euros.

Hui en dia l'artista faller ha de complir una sèrie d'obligacions legals, fiscals i laborals amb els seus treballadors que encareixen la seua xicoteta empre-sa, perquè primer que res hem de tindre en compte que parlem d'una part de la festa totalment profes-sional, i que en el món empresarial no valen apartats sentimentals i d'amistat a l'hora de crear els seus productes. Lluny queden aquells mites dels tallers fallers ubicats en naus insalubres, de la construcció de les falles fora de l'horari normal de treball i de la visió de l'artesà faller com un personatge bohemi i de dubtosa responsabilitat. Hui, si volem veure cada mes de març València plena de monuments de gran qualitat artística, hem de recolzar totalment els qui es dediquen a realitzar-los, i indubtablement el millor suport no és aquell que es dedica a demanar la lluna en un cove, o a exigir miracles artístics a preu de "Made in Xina".

Tot açò es podria revocar amb l'argument que ningú no li demana a l'artesà que realitze més volum de treball que el que puga fer, i que pot adaptar les falles de nova creació a també pressupostos més ajustats, però una altra vegada ens oblidem de totes les parts que formen l'entramat festiu, la de la comissió fallera que sempre preferirà una falla de peces ja creades que els pot garantir un volum més elevat, que la d'una falla que en haver de realitzar-se totalment nova els obligarà a tindre una mesures més limitades. I, senyors, no ens podem oblidar que la comissió fallera és la que realitza l'esforç econòmic per a sufragar la falla, i és ella la que posteriorment ha d'oferir als seus col·laboradors, siga el barri o enti-tats privades, una rendibilitat mediàtica i publicitària, i això la majoria de les vegades es tradueix segons el premi rebut.

A més ens trobem que aquests nous seguidors de la innovació fallera van la majoria de les vegades presos d'un cinisme exagerat, exigeixen la desaparició del motle faller, siga del tradicional buidatge en cartó o al més modern seccionat en suro blanc, i en canvi demanen a veus la implantació d'un tipus de monu-

ments que són pràcticament iguals els uns als altres, i no se n'adonen que si és lamentable el refregit material, molt ho és més el refregit mental, perquè si el primer significa una falta de creativitat, al segon se li suma també una falta de personalitat. Aquests nous vigilants de l'estètica fallera també sofreixen forts atacs de demagògia, quan rebutgen el refregit i en canvi pugen als altars artistes fallers com Alfredo Ruiz, que contínuament posava les mateixes figures en totes les seues falles, simplement canviant-los el seu color o la forma de cabell (cosa que des del meu punt de vista em sembla totalment acceptable i correcta) o que posen en el model perfecte d'artista infantil Joan Blanch, professional que porta quinze anys fent la mateixa composició fallera, amb uns ninots idèntics que sembla que no sofrisquen el passos dels anys.

Que quede clar en aquest meu article que no vull en cap moment frenar l'evolució del monument faller, ni en la seua estètica ni en el seu contingut, que tampoc no intente de cap de les maneres criticar el treball d'artesans que creuen que el seu camí està fora dels cànons convencionals, en l'art tot està permès, el que s'ha de fer és ser responsable dels efectes que poden causar la seua atrevida innovació, que el públic majoritàriament dicta sentència i que per sort o per desgràcia la majoria del poble viu aliena a l'intent d'uns quants d'acaparar l'esperit de l'art faller.

El que vull deixar ben clar és que sempre defensaré l'artista faller que lluita per portar la seua professió de la forma més digna possible, i això passa a transformar-lo en un treball rendible i respectat, i que sempre el defensaré dels atacs de quatre esnobs que l'intenten crucificar pel simple fet o pecat de gastar unes peces realitzades en anys anteriors. Sempre podem tindre una solució, la de formar entre tots l'ONG Artesans Sense Fronteres, en la qual podem col·laborar d'una forma desinteressada i altruista amb els diferents gremis artesanals, perquè tots els anys ens inviten a acudir de forma festiva a la verdadera cremada fallera en els distints tallers, on llançarem al foc purificador tots els motles de polièster, tots els discos plens d'arxius informàtics i totes les transparències impreses, per a evitar totalment la repetició diabòlica de ninots i remats, tot això per descomptat amb el permís de l'artista, del director del banc on té oberta la seua hipoteca o la del propietari de la seua nau, que mensualment li demana de forma educada que li pague el lloguer, per cert tots aquests problemes no passarien si l'artista faller s'alimentara únicament de la seua creativitat, però per desgràcia des de molt jove s'ha acostumat al lleig vici de menjar.

2.3

#APUNTS HISTÒRICS
LA TRADICIÓ VERSUS L'EVOLUCIÓ EN LES FALLES

JAVIER MOZAS HERNANDO
ASSOCIACIÓ D'ESTUDIS FALLERS

Un fet o acte de la festa de les Falles es converteix en tradicional normalment als pocs anys d'haver-se creat, sobretot si té un èxit rotund. Un exemple recent que ho demostra és la Cavalcada del Foc que es realitza a la ciutat de València el dia 19 de març a la vesprada, creada l'any 2005 i que al tercer any els mitjans de comunicació ja la consideraven de "tradicional". També hi ha el cas contrari, quan la immensa majoria de gent coneix una cosa tota la seua vida i als seus pares mai han escoltat que abans era d'una altra manera, es pensen que mai ha canviat i que sempre ha sigut d'eixa manera; per tant eixa és l'única tradició possible sense parar-se a buscar si més antigament es feia d'una altra manera.

Davant d'estos dos casos, la festa de les Falles, i en concret les persones que componen el col·lectiu faller, podem afirmar que, per al faller, canviar qualsevol aspecte de la festa es convertiria en un procés molt complicat i llarg perquè anteposaria la tradició abans que qualsevol criteri. Una vegada s'ha establert i consolidat un acte, tant en la forma com en la data, és prou complicat canviar-lo. I dins d'esta festa *tradicional* com són les Falles, comentarem a continuació com justament, gràcies als canvis produïts al llarg del temps, la festa com en l'actualitat la coneixem, pensem que sempre ha sigut així de tradicional.

El primer cas a comentar és el dels canvis en les dates de la celebració de la festa. El segon és el canvi formal en l'element principal de la festivitat, la falla, objecte de culte primigeni i que amb el temps ha anat perdent adeptes. I el tercer canvi, el més important que ha patit la festa en la seua organització interna, amb la tardana incorporació de la dona a esta.

Els tres casos que exposarem simbolitzen que, en algun moment de la història, la festa ha hagut de canviar la *tradició* per tal d'adequar-se a les necessitats demanades. En alguns casos per una aposta personal per un canvi, en altres per una lluita real per aconseguir un canvi i anar en el mateix sentit que la societat en general.

El trasllat del dia de la *cremà* en les Falles

Les Falles de València foren en els seus inicis un festeig inclòs en el cicle de la festivitat en honor de sant Josep. De fet, el nom més antic que coneixem d'ella és el de *Les Falles de la vespra de Sant Josep*, que confirma la màxima valenciana *De la festa, la vespra*. Les falles eren, almenys des de l'any 1740, una manifestació popular on els veïns dels carrers i places de la ciutat de València alçaven un cadafal satíric en la matinada del 17 al 18 de març i es cremava amb la posta de sol d'eixe mateix dia 18 –al voltant de les 20 hores.

Per tant, els fallers només tenien un dia per celebrar esta festa tan peculiar que en aquella època només constava de *plantà, despertà,* cercavila, concerts de banda de música i *cremà*. Tot i estar separada totalment de la resta de celebracions en honor de sant Josep, fins a mitjan segle XIX el festeig no començà a adquirir certa importància dins de la societat valenciana, tal com ho demostra l'aparició de les primeres notes de premsa en eixa època.

El canvi en la durada de la celebració festiva tingué el seu origen en l'any 1871 i s'eternitzà este procés durant vint anys. L'empresa privada que gestionava la plaça de bous de València decidí de manera

unilateral traslladar la *plantà* i la *cremà* al diumenge 19 per ser festiu, ja que així pensaven que podien atraure més gent que pagaria l'entrada per accedir a les activitats programades i la falla plantada dins de la plaça de bous. La resta de falles d'eixe any mantingueren la tradició de plantar i cremar el 18.

Este canvi fou posat de nou en pràctica de manera més o menys puntual al llarg de vint anys almenys en vuit ocasions, amb diferent casuística en el primer cas. Les pèssimes condicions climatològiques provocades pels forts vents i la intensa pluja feren que en l'any 1873 dues de les falles plantades el dia 18 decidiren traslladar la *cremà* al 19, mentre que els anys 1874 i 1891 es va prendre la mateixa decisió de manera generalitzada per a tots els cadafals. La resta de casos que coneixem en què alguna falla va romandre dos dies plantada va ser per decisió pròpia i sense relació amb el clima. En concret parlem dels casos de la plaça de Galindo de 1875, la plaça de bous de 1881 i 1887, la plaça de Sant Bult de 1884, les places de Tros Alt i de la Reina en 1880, i la plaça de l'Almodí en 1887.

Esta pràctica prou intermitent arriba al seu punt màxim en 1891 que, com hem vist, totes les falles es mantenen de manera obligatòria plantades dos dies. Potser les possibilitats que els organitzadors veieren si ampliaven el temps de celebració varen fer que l'Ajuntament prenguera la decisió oficial que les Falles, a partir d'eixe any, es plantaren el dia 18 i es cremaren el 19. Amb esta mesura, els fallers incorporaren més actes que ompliren tot el temps que estaven les falles plantades.

D'esta manera es trencà una tradició secular que fou substituïda per una altra que porta de moment

només 120 anys, i que l'esmentat canvi el visqueren els nostres besavis valencians. Esta *tradició* és la que ens ha arribat en l'actualitat, amb la modificació i ampliació en diverses ocasions de l'avançament del dia de la *plantà* (l'inici formal de la festa). I és la que cada any eixia de nou al debat en cremar-se les falles: si havia de traslladar-se el dia de la *cremà* al tercer dilluns de març o s'havia de mantindre la *tradició* de la *cremà* en el dia de Sant Josep.

Com podem observar, estem al davant d'una tradició que es va modificar i fou acceptada pels fallers sense cap problema. La data de la *cremà* es traslladà al dia de celebració de Sant Josep i no passà res, més prompte al contrari, la festa augmentà de grandària i continuà la seua peculiar lenta transformació.

Del ninot veïnal al gigantisme mundial

Un altre canvi que ha patit la festa és l'augment de la grandària i l'ampliació de la temàtica tractada de l'element principal de la festa. En els segles XVIII i XIX la falla era un cadafal d'uns dos metres d'alçària on un o algun ninot més de grandària natural representava un esdeveniment veïnal que servia de mofa i escarni públic d'alguna immoralitat. La majoria de les falles tenien moviment, i els ninots estaven fets de fusta, completats de palla, i mans i cara de cartró o cera, pels veïns dels carrers o places on s'anava a plantar la falla unes setmanes després.

Estes primeres manifestacions populars són totalment alienes al que hui en dia coneixem com a falles, ja que, primerament, i a causa de la introducció dels premis a les falles més artístiques (en 1895 per Lo Rat Penat i a partir de 1901 per l'Ajuntament de València), la sàtira anà perdent terreny enfront del retrat, el perfeccionisme, el barroquisme i l'amuntegament de peces. Els ninots han deixat de tindre en la majoria dels casos la sàtira inicial amb què foren creats, com el cas extrem dels ninots presentats per a l'exposició del ninot –almenys en el cas de València ciutat–, on la peça o l'escena exposats amb més possibilitats d'obtindre l'indult per votació popular són veritables escultures museístiques ben acurades i sense crítica i sàtira (la gran majoria dels ninots indultats estes últimes tres dècades en són la prova).

Els temes tractats al llarg de la història s'han anat incorporant al monotema inicial dels esdeveniments veïnals. I així les falles han tractat també temes polítics, socials i econòmics. Però amb el repartiment dels premis des de fa més d'un segle per una banda, i la censura imposada des de l'Ajuntament en diverses èpoques per una altra, varen fer que els temes de les falles foren genèrics i sense crítica satírica. Els esports, les tradicions i el folklore valencià, el turisme o els vicis socials acumularen una gran quantitat de falles plantades enfront d'una minoria de crítica blana de l'estraperlo, dels problemes del barri, o de les restriccions de la llum o del menjar. Fins i tot el paper submís de la dona va ser tractat de forma natural. Fins i tot en l'actualitat han aparegut certes falles mal anomenades experimentals i innovadores amb temàtiques filosòfiques, molt crítiques amb certs temes socials, però sense la sàtira primigènia.

Les Falles han estat al servei del poder per tal de reconstruir totalment la peça inicial de la festa, les mateixes falles, i que, per a poder redreçar-les per

un camí allunyat de la inquisició popular, les han canviades pel que fa a la forma i al contingut per tal de fer-nos creure a nosaltres mateixos que, com més gran, millor, sense important-nos si ens trau un somriure.

Els passos que ha donat la dona en les Falles

El tercer apartat a comentar recau sobre un dels agents de la festa fallera, organitzador, constructor i participatiu: la dona. Una pota important de la festa que en l'actualitat seria inconcebible no tindre-la en compte i que va haver de començar des de zero quan la festa ja portava un bon trajecte recorregut.

La festa de les Falles en els seus orígens, com la majoria de les manifestacions festives, era només cosa d'homes. Només amb el pas del temps i el canvi en la manera de pensar en relació amb les dones i la seua participació en la societat van fer possible que al segle XIX la dona fera una tímida incursió, tant ajudant en l'organització de la festa en actes puntuals com en la construcció dels cadafals, en concret en la indumentària dels ninots.

Esta tendència es va trencar totalment amb l'aprovació del sufragi femení per a les eleccions de l'any 1931. Esta acció va comportar una major visibilitat de la dona en la societat que, traslladada a la festa, va significar l'adequació de la dona de diferents maneres. O bé un grup de dones s'integraren amb la resta de la comissió masculina; o bé es creaven comissions exclusivament femenines, amb el nomenament de presidentes; o bé amb l'elecció de dones per a càrrecs merament honorífics, com va ser el cas de les presidentes d'honor.

Un cas a banda i més cridaner va ser el de l'elecció de les falleres majors, que començà eixe mateix any de 1931 i en un context en què des de feia dos anys es triava la Senyoreta València (actual Miss València). Des del primer moment va ser una figura honorífica sense potestat per a decidir en la festa, i per a acompanyar els presidents.

El context, des dels anys quaranta del segle passat, va relegar les dones a formar part de les comissions com una *secció* que depenia de la comissió masculina, encarregada de l'organització, mitjançant la figura del *delegat de la Secció Femenina*. D'esta manera, les dones passaren a tindre un paper submís enfront dels homes, de manera que es donà un pas enrere. Durant les dècades posteriors i fins a l'actualitat ha anat transformant-se en una suposada igualtat entre homes i dones, ja que les dones estan agafant a poc a poc un paper més important i decisiu.

Tot i haver-hi una proporció reduïda de dones presidentes de comissió de falla, no cal que siga la meitat del cens faller de dones presidentes per demostrar l'anhelada igualtat, sinó que sobra amb la possibilitat que té el gènere femení d'accedir als càrrecs en condicions d'igualtat. El mateix passa amb les dones que són artistes falleres, atés que en l'actualitat ja és una situació normal, tot i que ara encara hi són una mínima porció.

2.4.1

#SÓC BARROC
LA FALLA FUNCIONAL

MANUEL ANDRÉS ZARAPICO
PERIODISTA · FALLER · BARROC

Dir que només valen les falles innovadores em pareix d'esnobs. Dir que les falles innovadores són una merda em pareix absurd. Dir que les falles innovadores són el futur em pareix incert. Dir que les falles innovadores aporten més que les altres falles em pareix una fal·làcia. Dir que hi ha falles innovadores és, almenys, molt atrevit.

La servitud de la qual fan gala molts pensadors de la festa a l'hora de parlar d'innovació en la falla els incapacita per a això, de la mateixa manera que els ancorats en formes i conceptes estàndards tampoc poden filosofar sobre la futilitat dels primers. En una festa tan democràtica (a pesar de la manipulació política que alguns volen exercir últimament) com la fallera tot té cabuda. I qui no se sent integrat és perquè no vol o perquè li convé viure la vida com un *outsider* dins de la normalitat. Perquè les falles i la societat són iguals, i hi ha colors per a tots els gustos. Fins i tot per als qui no els agraden els colors.

Estar al marge de tot et dóna ales per a ser diferent, però l'exclusió no és monopoli de qui exclou, no. El qui s'exclou a si mateix és part important d'esta equació. I mola molt ser innovador en la festa de les falles. Mola perquè, si no és així, i per tant martiritzat en plaça pública per estetes del moviment barroc, moltes vegades les seues propostes passarien sense pena ni glòria. I fins la pena és motiu de glòria moltes vegades.

La falla innovadora està per definir-se, i ni em veig capaç ni puc definir-la. Així que per tant supose que no he vist mai una falla innovadora, perquè en eixe supòsit seria capaç de definir-la. He vist falles. I n'he vist de bones i de roïnes al meu entendre. I he vist falles d'Alfredo Ruiz que m'han enamorat i falles d'Alfredo Ruiz que m'han deixat *raruno.* Unes em van deixar sense alé i unes altres em van deixar a mitges.

No entenc què és això de la falla barroca. I generalment en el món de les Falles cada vegada entenc menys coses. Serà l'edat o el guirigall que vivim últimament, no ho sé. Per això acudisc als qui de veritat saben i els pregunte. Sempre he preguntat i els pregunte cada vegada més. Interrogue la gent que sap i pensa per a arribar a comprendre el que no comprenc i que, al cap i a la fi, ja no sé si vull comprendre. Per això em declare veu no autoritzada ni competent per a fer el que em demanen els meus amics del Mocador. No sóc qui per a defendre la falla barroca enfront de la innovació. No ho faré.

No en tinc ni puta idea, amics. Només sé que una cosa m'agrada o no m'agrada. A allò que és bàsic sí que li tinc afecció, ja veus. Això és l'única cosa que tinc clar. Una cosa m'agrada perquè em proporciona sensacions bones, i una altra no m'agrada perquè em dóna *cosica,* perquè no em dóna res més.

Podria en este espai parlar de teories, d'artistes, de composicions i citar algun aforisme, quatre o cinc referències erudites a mestres del disseny i de l'art, a enquadrar-me en postures maniquees i obsoletes, o simplement dir "la falla barroca és falla, la innovadora no", i quedar-me satisfet de mi mateix. Però no ho faré, això. Preferisc parlar d'arquitectura, que tampoc en sé, però almenys ficaré menys la pota.

L'altre dia parlava amb una arquitecta sobre la seua matèria, que no és poca. I em deia el que la irritava, que molts companys, per complaença amb la seua professió i els grans noms que hi ha en ella, s'oblida-

ven d'allò que és bàsic, del més important. Persones que bavejaven davant d'una obra firmada per arquitectes prestigiosos pel simple fet d'estar firmades per eixes persones. "Jo preferisc mil vegades una obra més funcional que el que fan molts arquitectes de fama, que sí, és preciós, però no és habitable". I em vaig quedar amb aquella paraula. Funcionalitat.

Que critique, que siga pròxima, popular, que faça sentir alguna cosa i que creme. D'esta manera definisc la funcionalitat de la falla. Hi ha més coses, però crec que el més important resideix en eixes característiques. A partir d'ací puc arribar a conclusions més o menys encertades amb el que pense.

La falla ha de criticar, ha de ser satírica perquè els antecedents ens dicten el camí, perquè aquell que nega la seua història no mereix continuar-la, perquè per la sàtira a molts els van baldar a colps, com la famosa falla del Fum Club enfront del Teatre Principal, o li van pegar un tir a l'aire i una galtada, tal com li va passar a Regino Mas amb el president de la Fira de Mostres per la crítica en la seua falla per al Mercat Central. Traure els clients del Saló de Varietats que veurien la Changlot també els va costar un disgust als fallers del Collado. I per a qualsevol polític eixir en una falla hauria de ser sempre un perill. Lamentablement el servilisme moltes vegades ha modificat açò últim, però temps al temps.

La falla és falla quan s'obté la resposta del públic, perquè és art que s'exposa en llocs públics, perquè tot el món tinga accés i la fruïsca o no. La decisió queda en mans de l'espectador i això és el que li dóna grandesa. El qui la mira decideix si li agrada o no, i la seua decisió és sàvia perquè en veritat diu el que el seu sentiment li dicta. Eixim al carrer si voleu i posem una falla *barroca* i una falla *innovadora* una al costat de l'altra. I ara posem davant d'elles una ama de casa, un transportista, un professor, un comercial, un executiu.

El que haja passat ho deixe a l'elecció del lector. Però eixe resultat que imaginen és el que defineix un poc més el que vull dir.

Ara imaginem que hi ha un grup escultòric d'una mare amb els seus fills, i a més estan vestits amb robes valencianes realitzades per Paco López. I també hi ha un grup de policies caricaturitzats firmats per Miguel Santaeulalia. Una princesa i uns heralds amb el segell de Julio Monterrubio. I un cabàs de bebés de Julián Puche. Tots ells estan al costat d'un rectangle roig amb lletres de vinil. Una falca.

Cada un dels anteriors ha fet sentir alguna cosa a l'espectador. I no seré jo qui diga el que han sentit, però que el lector traga les seues conclusions.

Això de cremar no ho posaré en comparació, perquè es crema igual una falla barroca que una falla innovadora. Però per a mi el foc no és el mateix.

Igual que amb la resta de disciplines artístiques, allò que resulta ser *mainstream* és menyspreat per una selecta elit intel·lectual. I ves tu per on a mi el *mainstream* em posa. Perquè al cap i a la fi el que accepta majoritàriament la societat és popular, i el popular, el reconeixement d'art popular de la falla és allò que l'ha de portar al seu èxit.

La falla barroca aporta comercialitat i llocs comuns, un material la digestió del qual ve feta, de consum fàcil i ràpid, casual, alegre i lleuger. El recarregament

de la falla barroca és perceptible a primera vista, evidentment, i porta a l'espectador més fàcilment a la catarsi necessària amb la falla perquè el tot estiga per fi complet. El seu amuntonament, l'acumulació d'idees dins del seu *horror vacui* és el que el gran públic reconeix com obertament faller, sense pal·liatius ni dubtes. Això és una falla.

La falla barroca abraça la sàtira com a element d'expressió. Busca la bellesa, sens dubte, però reservant espais per a l'enginy i la gràcia, per a atacar el que no ens agrada a base de ridiculització social, de caricatura humorística i senzilla, de traç eroticofestiu i carnavalesc.

La falla barroca dóna continuisme a l'essència utilitzada pels mestres de l'art efímer, que fins en les seues majors innovacions van ser barrocs en la plasmació de les seues idees.

La falla barroca compleix el cànon de remat i escenes, fent del seu guió un tot fàcil de llegir per l'espectador, amb proximitat i a través d'elements com l'escultura i la pintura, d'una forma assequible per a tots.

La falla barroca és la falla democràtica per definició, perquè tots poden accedir-hi, tots la comprenen i tots la poden gaudir. No necessiten llicenciatures superiors, doctorats o *summas cum laudes* per a poder pegar-li la volta.

La falla barroca és sincera perquè no ens enganya. És el que és i punt. És la falla d'un artista faller i no la tesi d'algú a qui altres no li van donar l'oportunitat que li han donat les falles d'exposar la seua obra.

La falla barroca no aparenta ser res més del que és. No necessita un manual d'instruccions ni cal considerar per a la seua avaluació els excel·lents textos complementaris i els treballs realitzats per persones acreditades que solen acompanyar les innovadores.

La falla barroca a vegades no és falla. Perquè la falla barroca cau moltes voltes en el descrèdit a causa dels mals treballs plantats, dels refregits sense sentit, consciència, guió ni argument, de la desgana, dels baixos pressupostos o de la poca inquietud d'una comissió llastrada per un concurs d'esbossos que destrossa qualsevol opció d'avanç en la falla.

La falla innovadora a vegades és falla. Perquè la falla innovadora pot criticar igual que la barroca, pot fer sentir, gaudir, i pot commoure. I de fet moltes ho fan, i conten amb la meua col·laboració, suport, admiració i aplaudiment. Però moltes vegades la innovació en la falla amaga la incapacitat del seu artista, el seu descar, la seua pretensió o el seu intent que es parle d'ell perquè és diferent, quan la realitat és ben distinta. Això, amics, és una cosa certament patètica.

La falla barroca és la que d'eixida a mi m'agrada més perquè crec que és l'idioma que millor se'm dóna, encara que la falla innovadora també té en mi un fan. I sí, ho he dit, un fan. Però de les de veritat, no de les que ens venen peix i són filet de vedella. No m'agrada que m'enganyen, i les barroques poques vegades m'enganyen.

La falla a què estem habituats és la que millor retrata en esta època fosca el sentiment de la festa. Perquè les falles són el centre d'una festa popular, que fa el poble i que la disfruta. És per este precís motiu pel qual subratlle la importància de la falla barroca per damunt d'altres manifestacions falleres més innovadores, encara que em remet a les paraules que sempre li escolte al meu amic Vicente Almela quan diu que no sap el que és una falla innovadora, ja que la innovació deixa de ser-ho quan algú ho fa per primera vegada. A partir d'ací ja no s'innova.

La innovació és una cosa molt difícil de definir, i el barroc no. Però no per això només ha d'haver-hi falles barroques. Un bon menú inclou de tot un poc, i igual que quan veus *Los Vengadores* després pots veure una dels Coen, pot visitar Convent i després passar-te per Corona. Convent i Corona molen.

En definitiva, que jo no sé de veritat què pensar sobre les falles. L'única cosa que sé és que la falla barroca m'identifica més com a faller que les innovadores. I això és així.

Igual d'ací a uns anys serà al revés. Ja parlem de la innovació llavors.

PD: No al 21% per a les falles.

2.4.2

#SÓC BARROC
L'OPCIÓ BARROCA, UNA CONCESSIÓ A LA TRADICIÓ

JAVIER TEJERO ZABAL

Quan em proposaren defendre la tesi barroca enfront d'una opció més moderna a l'hora de definir el monument faller, em vaig plantejar si realment havia de ser fidel a aquesta defensa. El que vaig asseverar és que qualsevol proposta és vàlida si en ella impera el desig de comunicar entre artista i espectador i si hi ha un criteri de qualitat que en domina la producció. Les diferents estètiques no han de ser amagatall de mancances sinó opcions de comunicació crítica que han d'afectar el tremp de qui les veu. La Falla, si no emociona, si no transmet, si no critica, si no crema, perd la seua significació primigènia independentment del canal comunicatiu que utilitze. Si tot això es compleix, tot val. Al cap i a la fi els humans portem comunicant-nos molts segles en diferents idiomes…

Sempre s'han experimentat diverses tendències a l'hora de concebre el monument faller, i quan dic sempre em remunte a anys pretèrits on propostes com les de Benedito per a Mercat Central en els anys 30, Rubert o Alfredo Ruiz coexistien amb altres propostes més tradicionals (i això convé no oblidar-ho).

Sorgeix per tant una dicotomia entre la proposta barroca-tradicional i la mal anomenada experimental, entenent-se per aquesta última la diferent, la que no obeeix a un cànon estètic tradicional, la que no es pot definir mitjançant paràmetres establits.

Què entenem doncs per art faller barroc tradicional?

Analitzant els conceptes individualment, direm que Art es refereix al terme que designa el concepte aplicat a l'activitat humana nascuda en el moment en què l'home es va proposar donar satisfacció a la seua necessitat de comprendre el món (un concepte molt faller, per cert).

Segons la doctora Úrsula Hatje el terme *Barroc* deriva de l'italià *barocco* per a determinar allò desigual. Aquest terme es desplega en contrastos, en formes xicotetes i grans, pròximes i llunyanes, còncaves i convexes, entre la llum i la foscor. Tals contraposicions són superades per una unicitat superior, la síntesi que constitueix el seu ideal. Síntesi amb altres gèneres, amb altres obres. L'arquitectura, l'escultura, la pintura, la decoració i la jardineria…, vos sona? El Barroc intenta destruir les barreres entre l'irreal i la realitat aplicant efectes il·lusionistes. Intentar representar el que no és… però pot ser. Es prefereix la forma oberta cap a l'infinit, de límits difusos, els grans eixos i els espais amplis. El seu objectiu és la constatació en què allò natural i allò sobrenatural concorren en una grandiosa unió.

Si acceptem la definició de la paraula *Falla* segons una de les veus més autoritzades en la matèria, Enric Soler i Godes, trobem que és un concepte valencià que vol dir foc, element principal en qualsevol classe de festa religiosa i profana. Va ser el gremi de fusters qui va crear la festa, sense pensar-ho, en cremar al carrer, en arribar la primavera, el stay o parot en el qual penjaven el cresol durant l'hivern. La vespra de Sant Josep, patró del gremi, els aprenents i la xicalla del carrer encenien una foguera amb els trastos vells que els donaven, coronada per eixe parot. Va ser l'esperit satíric dels valencians i dels menestrals establits en el que s'anomenaven "partides del Carme" (barri de Carme de la ciutat de València) el que va fer el miracle en vestir i calçar el parot com un senyor de carn i os, i es féu la transformació de *parot* a *ninot*. La falla és, doncs, una foguera civilitzada, tancada entre quatre bastidors amb un entaulat on es planten els ninots. En l'origen només en constava d'un. Actualment són obres molt complexes.

Per tant, què entenem actualment per falla barroca?

La falla barroca, per a qui aquest article subscriu, és una opció estètica de qualitat que se substancia en botar-li foc composta per elements tradicionals que provoquen un sentiment d'èxtasi en l'espectador (l'èxtasi és un concepte molt barroc). No ha de ser l'única proposta, encara que si ens deixem portar per la tradició (perquè en aquesta festa eixe paràmetre té el seu pes), veurem que és la que amb més freqüència s'ha plantejat històricament als carrers de València i poblacions limítrofes. I per què? Perquè el poble valencià té una personalitat afectada, excessiva, crítica i supèrflua que l'identifica com a poble. No cal oblidar que a finals del s. XVII i principis del XVIII, quan la població creix després de l'expulsió dels moriscos, el valencià adquireix significat individual i un cert caire nacional. Les obres d'art naixen pertot arreu i promocionen eixe caràcter afectat cristià que conforma el sentiment llevantí. Com la portada

de l'església de l'antic col·legi de Sant Pius V on la superposició d'ordres i la composició vertical inspiren certs monuments fallers. Igual que la façana del monestir de Sant Miquel dels Reis on la composició vertical es remata per una escultura que apunta al vèrtex igual que en falles com la de Vicent Agulleiro per a la plaça del Pilar de 1987 ("La Creació"). I portades com la de l'antic convent de Sant Domènec i el del Carme on se sintetitza a la perfecció arquitectura escenogràfica i escultura tal com succeeix en les propostes d'artistes fallers com Regino Mas, Modest González, germans Fontelles… Per no parlar d'una de les obres cabdals barroques valencianes que inclou el moviment com a forma de compondre, la portada de la façana principal de la catedral de València atribuïda a Conrado Rodolfo i que va haver d'adaptar-se a l'exigu espai que quedava entre la torre del Miquelet i l'aula capitular. Igual que moltes falles que s'adapten a l'espai que hi ha en places i carrers i que afegeixen moviment a les seues propostes (Gallent).

Quant a la forma de concebre els ninots i la seua decoració no cal anar-se'n molt lluny, ja que a l'interior de la catedral de València podem observar al seu presbiteri, obra de Castiel, eixos recursos ornamentals tan comuns en les falles dels 70 i 80 del Divino, Garcieta, Secundino… (columnes salomòniques, fruites i recursos vegetals bigarrats, pilastres, capitells, mètopes, tríglifs, corbes i contracorbes…) i sobretot una tendència a omplir l'espai buit. Recordem també les propostes en escultura i pintura de Vergara (portada del Palau del Marqués de Dosaigües), Joan de Joanes (*El Sant Sopar*), Ribera o Ribalta o el mestre Palomino, de les quals han begut artistes fallers de totes les èpoques.

La falla barroca s'identifica en eixos termes. Acabaments en disposició vertical als peus dels quals es desenvolupen uns baixos que ocupen un espai tancat per una escenografia que tracta d'encunyar accions amb càrrega crítica i on l'*horror vacui* els adoba mitjançant fruites i verdures de l'horta valenciana.

És per això que defense aquesta proposta. Al cap i a la fi som fruit d'una vocació a una festa immaterial caduca que tracta de fer perennes els seus records apuntalant-ne les arrels.

Si sóc faller és perquè em van ensenyar a ser-ho. Si estime la falla és perquè em va extasiar d'infant. I, llavors, les falles eren falles. Només això.

2.5.1

#M'AGRADEN LES INNOVADORES FALLES DEL SEU TEMPS

DAVID MORENO TERRÓN

>Entens que les falles presentades al concurs de falles innovadores compleixen amb els principis del que s'entén com a falla?

Per a mi les falles responen al context social, temporal i cultural en què es desenvolupen, per tant han de ser reflex del seu temps.

Una falla és un consens entre la societat que les acull, que els cedeix el seu espai públic, el col·lectiu que les encarrega i les finança i el creador o artesà que les desenvolupa. Per tant, si el col·lectiu opta per un discurs (fent insistència bé en la crítica, bé en la sàtira, bé en l'estètica, bé en dos o bé en els tres factors) i el professional (o el col·lectiu en substitució d'aquest) el pacta de comú acord, tota aquella obra que intervinga en l'espai públic en els dies en què hem convingut que es desenvolupa la festa, i els seus materials permeten que siga consumida pel foc, és una falla.

Generalment s'esgrimeix el caràcter popular per a classificar com a falla només un tipus de treballs. Però aquest argument té un defecte en el seu rerefons: que no considera el gust popular com una cosa plural, on l'espectador té diferents nivells de formació cultural. Per tant, la falla com a producte cultural, com a mitjà de comunicació, quan s'orienta de manera més lleugera, més comercial, no satisfà a tots i deixa fora una part dels ciutadans que en certa manera també participen que les falles, com a entramat, siguen possibles. Una part de la ciutadania de manera indirecta, a través dels seus impostos i cedint la seua part d'espai públic, també contribueix i és desplaçada perquè no se sent reflectida en el que plantem al carrer. Aquesta circumstància genera un discurs crític que revolta el col·lectiu faller i afavoreix el tòpic i el prejudici que defineix de manera simplista les falles com una cosa ordinària i vulgar.

Hauríem de buscar vies de conciliació amb aquesta part de la ciutat i, al meu parer, eixa funció la compleixen aquestes propostes. I ens donen arguments per a rebatre la utilització del terme *faller* com una cosa mediocre. Per tant, sí, tot açò són falles...

(M'he estés un poc, però crec que és necessari. Si pots utilitzar la resposta sencera, ho agrairia. Si no és així, et demanaria que l'obviares perquè traure un extracte pot descontextualitzar la meua opinió i generar males interpretacions que preferisc evitar.)

Creus que és necessari un concurs de falles innovadores i experimentals?

Preferiria que no foren necessaris els concursos. Que aquesta societat fóra prou madura per a valorar el treball per si mateixa, però és que no és així.

Pense que els diversos concursos actuen com a motor per a dinamitzar les falles com a monuments. Són la motivació perquè s'invertisca en elles, perquè nosaltres, com a professionals, ens esforcem per generar millors treballs. L'existència del concurs d'experimentals no em molesta i pense que és necessari perquè motiva algunes comissions a fer apostes diferents encara que no case del tot amb la seua filosofia. I ens permet gaudir d'una mica de pluralitat encara que el resultat de les propostes a vegades és qüestionable per la seua qualitat. Però el mateix ocorre amb les falles més ortodoxes, més adaptades a la norma.

2.5.2

#M'AGRADEN LES INNOVADORES

ARGUMENTS PER A UNA FALLA INNOVADORA

MIGUEL ARRÁIZ GARCÍA
BIPOLAIRE ARQUITECTOS

>Arguments?, realment en necessitem, d'arguments, per a innovar? Aquest és un debat que probablement hauríem d'abandonar.

Millor que abandonar, hauríem de donar-lo per un fet cert i analitzar quins podrien ser els arguments per a no innovar.

En pràcticament qualsevol aspecte de la societat innovar es veu com una cosa necessària, positiva i enriquidora. Evidentment té els seus riscos, ja que el qui intenta innovar té més possibilitats de fracàs o d'error, no compta amb la xarxa de seguretat que atorga allò que ja s'ha provat. Però aquests errors són importants, ens marquen camins diferents, inexplorats, pels quals potser serà interessant continuar en algun moment, d'aquests errors són dels que naix l'evolució. Una raó per a no innovar seria, aleshores, que no ens atrevim a equivocar-nos? Que les coses són d'una manera perquè la nostra memòria històrica que sol arribar a un curt període de temps així ho creu? Trobe raons per a no innovar, però d'arguments cap.

Però parlem de falles, ací sí que hi ha aquest debat, o almenys l'interés de provocar-lo. Moltes són les opinions, però en la majoria de casos el centre del debat no és el monument ni la necessitat de regeneració d'aquest, ni pensar què és el que es podria aportar a les falles. Se centren més en aspectes gremials o polítics, en la defensa d'estructures consolidades, en la por al moviment. I és evident que qualsevol innovació o proposta de canvi genera un moviment, però a la llarga, com si es tractara d'un recipient ple de líquid, eixa gota que en un principi agita la superfície acabarà formant part del contingut del got. La nostra missió hauria de ser afegir gotes al recipient, no deixar que l'aigua s'estanque. La festa ha de ser com un mar, no com una botella tancada.

La festa és una cosa viva, canviant, representa la societat del moment. La tradició és necessària, no es pot innovar ni experimentar sense conéixer el passat, estimar-lo, tractar-lo amb atenció però alhora sense por. La qüestió és que en cert moment convertim un acte viu i canviant en tradició i el dotem de característiques quasi-divines, és el que se sol anomenar la momificació de les festes. Passen de ser una cosa viva i canviant a una cosa immòbil, l'objectiu de la qual és recrear un passat que ja no existeix o un passat que cada vegada s'allunya més de la societat del present.

Evidentment açò és contar la història en blanc i negre, tot té els seus matisos, ambdues postures són necessàries, i, com en tot, en l'equilibri està la justa mesura. Tan fora de lloc està el que es declara immobilista, tradicional fins a la medul·la i que no admet cap canvi, com aquell que vol trencar amb totes les estructures establides. Tot té el seu procés i aquest ha d'adequar-se al ritme que marca el col·lectiu, però és evident que el moviment és necessari, és evident que cert sector ha d'apostar per la innovació, ha d'equivocar-se, ha de fallar, ha d'encertar i amb el temps s'aniran incorporant aspectes a la tradició, però aquesta haurà de ser sempre una tradició viva i canviant.

Açò és molt més evident i hauria de ser així en les Falles abans que en altres tradicions. L'eix fonamen-

Plaça del Mercat Central. Artista Regino Mas. *Yo soy la vaca lechera* de 1955.

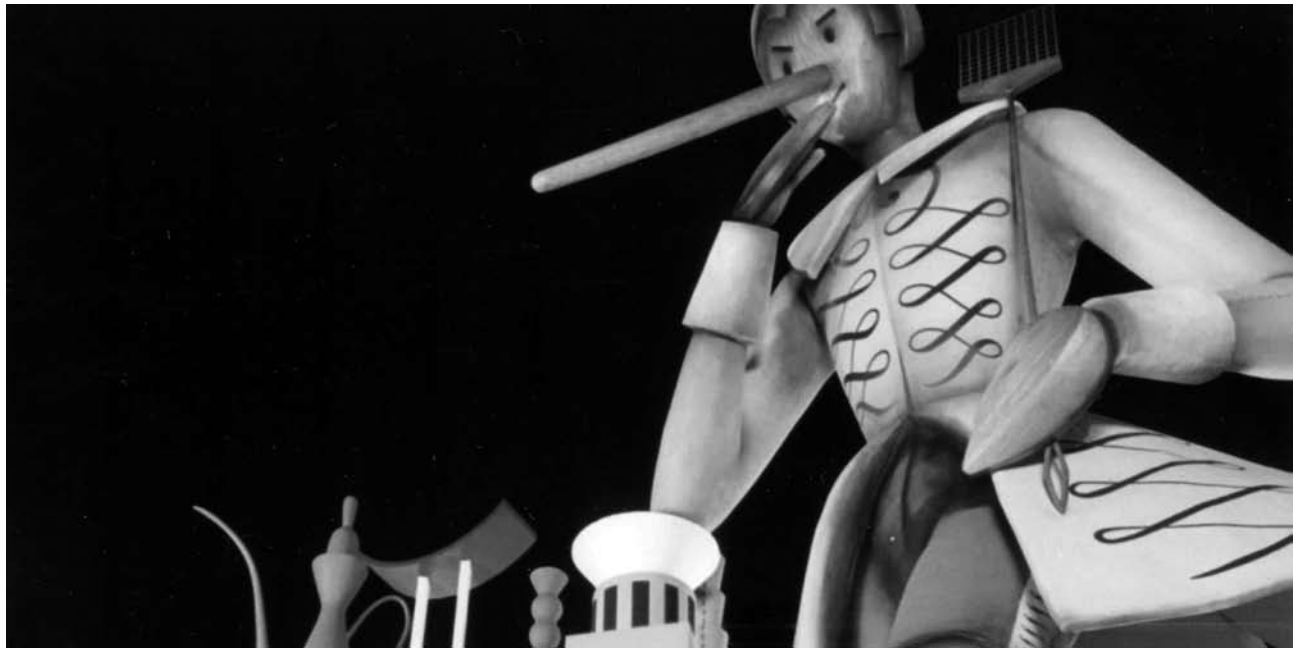

Falla Na Jordana 2001 de Manolo Martín.

tal de la festa és un element efímer i per tant amb possibilitat de regenerar-se cada any. Tenim la possibilitat de començar de zero cada any, encara que a mi sempre m'ha agradat dir que després de la cremà no comencem de zero sinó que comencem amb el que hem aprés l'any anterior. Regeneració, innovació, però sempre mirant la tradició. Hauria de ser la festa més viva del món. Cert és que una mirada als últims anys (la meua memòria històrica no arriba a més), cada vegada s'escolten més comentaris de: tots els anys és el mateix, açò ja ho he vist abans. Com a col·lectiu faller ens estem separant cada vegada més del col·lectiu no faller, cada vegada la bretxa és més gran i en part és a causa de certa actitud immobilista. Actitud que no sols afecta el monument sinó, al cap i a la fi, tots els elements de la festa.

Per una altra banda, moltes vegades entrem en un debat a la contra, el tradicional contra l'innovador. I aquest és un altre dels grans problemes que impedeix moltes vegades que ens centrem en el veritable contingut de l'argumentació. La tradició és totalment necessària i també ho és la innovació, no es tracta d'una lluita entre el bé i el mal, entre el jove i el vell. Hauríem de ser capaços d'analitzar i assaborir els grans treballs de línia més clàssica i

Falla municipal de València de Vicent Luna.

al mateix temps ser capaços de veure i reconéixer algunes aportacions en línies més innovadores.

Desgraciadament ni tot allò clàssic val ni tot allò innovador és correcte. Però acabar argumentant a favor d'un estil o un altre, o d'una postura o una altra pels errors del *contrari,* em recorda moltes vegades més la xerrameca política que una vertadera discussió sobre el treball que hi ha al carrer durant la setmana fallera.

Considere que la innovació és necessària, admet que moltes vegades és fallida, i en falles potser en un percentatge més alt d'allò més habitual. Però beneit siga l'error sobretot quan el dia 19 (esperem que per molt de temps) acaba pastura de les flames. Por a innovar en una intervenció al centre històric que romandrà allí durant almenys 50 anys, por a innovar en el sistema educatiu que tindrà conseqüències positives o negatives en el futur dels nostres fills, por a tantes coses, però fins i tot aquestes pors estan per a ser valents i afrontar-les. Però por a innovar en les falles quan tenim la possibilitat any rere any de tornar a crear?

Ens equivocarem una o mil vegades, hi haurà coses que canvien i altres que romanguen, però l'error no està en qui ho intenta, sinó en qui no deixa que uns altres ho intenten.

2.5.3

#M'AGRADEN LES INNOVADORES EVOLUCIÓ

JOSÉ LUIS GÓMEZ OLMOS
DISSENYADOR GRÀFIC

Entre un muntó de papers, apunts i altres tants esbossos, m'ha aparegut una carpeta d'aquestes blaves de gomes, de les de tota la vida, plena d'idees prèvies, gargots, i algun esbós que no recorde si s'arribaria a presentar. En aquesta carpeta hi ha documentació gràfica, apunts d'anatomia, idees per a les figures de base, apunts ràpids de la composició, i un CD.

Encenc l'ordinador i, amb una barreja d'intriga i emoció, pose el CD en l'ordinador i, mentre es carrega, em quede pensant que a pesar de la meua curta carrera com a dissenyador gràfic del món faller, uns cinc o sis anys, les coses han canviat, tant que des que en un principi el llibre d'anatomia, al costat del d'escultura clàssica, presidien el meu escriptori fins ara, han sigut substituïts per un ordinador, on podem trobar-ho tot... i més; on abans els paquets de folis *volaven* per setmanes, hui esperen en la safata d'entrada de la impressora que siguen utilitzats per a les primeres proves de color dels esbossos; el *blister* de retoladors calibrats ha deixat pas a una tauleta gràfica i un ratolí...

És, com dir-ho?, no és un canvi, sinó una evolució, fins i tot hui em recorde d'eixos esbossos que arribaven al casal el dia de la reunió, fets amb llapis de color, aquarel·la, etc. Tenien eixe estil tan característic que per als qui de xiquets açò de les falles ja era una manera de vida, guardem, repetisc, guardem en la memòria, perquè no renegue del passat, però ho guarde en la memòria, n'aprenc, però no vull tornar, ja que, segons la meua manera de pensar, el que era bo i magnífic en els anys 80 i principis dels 90 era bo allí i no en aquesta era, pense que tornar o haver-se quedat allí demostra la poca forma d'evolució que hi ha en aquest món, atenció!, tampoc els estic llevant el mèrit, ja que en els 80 era molt difícil despuntar els uns dels altres, i no vull ser repetitiu quan dic que els 80-90 van ser bons, però ja han quedat arrere.

Com que no volia quedar-me en el passat, i continuar dibuixant a casa eixos esbossos d'un bonic gerró amb els seus fums, els seus angelets, etc., crec que vaig ser afortunat de poder entrar a formar part d'un dels equips de taller, el qual realitzava una de les falles de secció especial de les falles de Sagunt. Són sis anys els que portem caminant l'un al costat de l'altre. Dic SORT, en majúscules, perquè no és fàcil arribar i poder posar-te al costat de l'encarregat d'eixe taller, en aquell moment, fins i tot agranar el taller era una forma de crear. Amb el temps em vaig adonar que a cada hora que passava allí, amb cada cosa que em parava a mirar, estava forjant un futur. Ara sóc dels que pensa que, per a poder exercir qualsevol treball, has de conéixer la seua base, el seu principi i els seus processos, has d'amerar-te de tot el que pugues.

A les noves generacions que venim ens està tocant viure l'era de les xarxes socials, els *mass media*, les noves tecnologies, estan a l'ordre del dia. Açò té moltes coses bones, però també de roïnes. Per a mi n'hi ha dues que s'emporten la palma: una és que són armes de doble tall, tot el món ho veu tot, tant allò bo com allò dolent, els encerts i els errors, i, ja se sap, els *corrillos i corralas*, ara són els facebooks i els twitters, i açò #esasí, i és clar que no hi ha una generació anterior que et diga: "Açò es fa així, i agafes açò i ho poses ací, o al revés", no, sinó que eres tu mateix qui has de buscar noves informacions, nous llenguatges, noves formes d'interpretació artística, la recerca no pot parar, s'ha obert una nova forma de degustació dels monuments, hi ha xicotets grups que no volen eixe menú

de xistorra i calamarsons, ara volen un menú més exquisit, més pur en la seua essència. Ja no pots tindre una comissió que et done una suma de diners important, i anar-te'n a venedors de cartó a muntar la falla. Perdó!, he dit cartó? Açò és una altra de les coses que les noves generacions no sabrem, si ara entrem en un taller que es pree, trobarem planxes de suro blanc una damunt d'una altra, on abans podríem trobar quilos i quilos de fang, o on abans haguérem vist cementeris de motles d'escaiola o polièster, ara hi ha un arxivador de CD o una carpeta amb dossiers de l'especejament de la figura, i si de cas alguna maqueta empolsegada i oblidada. Açò, senyors, també és conseqüència de les noves tecnologies. Ara les ferramentes no són les tradicionals, ara són fresadores, escàners en 3D, màquines de fil de *nikron*, tot un (nou) món, vaja.

Açò és així, senyors, i el mateix passa amb els esbossos, les figures, etc. Com a dissenyador gràfic en fase de pràctiques, sí, dic en fase de pràctiques perquè tant artistes fallers com dissenyadors hem de seguir una evolució cronològica, res de quedar-se en una forma de dibuixar, modelar o pintar, perquè per desgràcia prompte seràs part de la moda, i serviràs de patró a seguir, passaràs de ser el que despunta a ser part del repunt, una cosa repetitiva, com la costura d'un pantaló. Cada u ha de saber quin és el seu punt fort en el treball, i, per consegüent, si aquest es recolza en un dissenyador, el segon també ha de conéixer el punt fort del taller en el qual treballa, perquè no servirà de res si faig un projecte i l'encarregat de la realització no sap com resoldre'l i acaba afusellant-lo.

Si formes part d'eixa *costura*, vius bé, en canvi, apostar ara com ara pel disseny en els monuments és difícil, però crec que molt gratificant. Açò de les noves tendències no ha d'eixir d'una forma aleatòria o sense sentit. Em reafirme cada vegada més en el fet que un canvi com aquest ha de sorgir des del nucli de la comissió i des del nucli del taller. Estic segur que és una qüestió de convicció, que la il·lusió partisca des del centre neuràlgic d'eixos grups. Sempre dic que apostar pel canvi ha de partir d'una forma innata. Podríem dir que siga quasi una necessitat perquè funcione.

Des d'ací vull fer una xicoteta reflexió, curta, metafòrica, i crec que amb molta, molta raó: si fem allioli i els ingredients no lliguen, eixa salsa acabarà en el fem, per la qual cosa la gent no en gaudirà. Ara imagina't que l'all i l'oli són el dissenyador i l'artista. No pretenc persuadir a ningú, no, el que porte temps volent que sàpia la gent és que l'estil de cada taller és, principalment, una part que va adherida a l'artista i al seu equip, i el que fa el dissenyador és traure-li partit a les idees, als plantejaments i a eixos punts forts, que isquen a la llum les coses bones i se'n rebutgen les dolentes, que romanga l'*ànima* del monument. Eixa, pense, és la nostra tasca, la nostra finalitat en aquest món de les falles.

Hem d'evolucionar (tots), com tot. I ara vos deixe, pensant en el vostre artista, si sou fallers, o en el fet d'anar a València, o pegar una volta pel Camp de Morvedre, i vos propose un repte, valoreu, en cada monument que vegeu, si creieu que l'artista o comissió que l'hagen realitzat, atreviu-vos a pensar, a sentir, a descobrir si s'ha dut a terme per vocació, per professió, o pel simple motiu de tindre alguna cosa al carrer. Ací vos deixe, queda poc perquè tragueu les vostres conclusions, jo veuré què porta el CD, que s'acaba de carregar, ja vos conte un altre dia el que guardava el CD.

2.6

#NOVES TECNOLOGIES I FALLES
PROJECTE LLEONA

ALBERTO ABRIL
ARTISTA FALLER

JUANJO COPOVÍ
ARTISTA FALLER

MIGUEL SÁNCHEZ
PROFESSOR DE L'ESCOLA SUPERIOR D'ENGINYERIA INFORMÀTICA, UPV

RUBÉN TORTOSA
PROFESSOR DE BELLES ARTS DE LA UPV

JORGE ALCAIDE
PROFESSOR DE L'ESCOLA SUPERIOR D'ENGINYERIA DEL DISSENY DE LA UPV

En l'última dècada els avanços tecnològics, especialment els digitals i Internet, s'han desenvolupat de forma extraordinària, afectant tots els nostres àmbits de la vida en tots els seus aspectes: social, econòmic, cultural, polític, etc. Aquesta societat tecnificada i globalitzada dominada pels mitjans digitals ha generat una sèrie de fenòmens que ja formen part de la vida normal i sense els quals eixa vida seria impensable. Aquests desenvolupaments tecnològics no són simplement mitjans avançats de producció i distribució. Constitueixen, per si mateixos, un nou sistema de referència, ràpid i eficient, en el qual idees, talent i capacitats emergeixen, es desenvolupen i perfeccionen gràcies a la interrelació i cooperació.

Estan emergint una sèrie d'estructures que alimentaran maneres noves i creatives amb influència en àrees d'acció infinitament més àmplies a causa de la connectivitat i, sobretot, a la pertinença a una comunitat flexible, aquest és un concepte clau que es manifesta en termes concrets en el ràpid i còmode desenvolupament de relacions entre persones i projectes, connecta diferents camps com l'enginyeria, la informàtica, l'art, la ciència, etc. Comparteix no sols les mateixes ferramentes sinó també semblants inquietuds i camps d'investigació i experimentació.

Fruit d'aquestes relacions sorgeix el Projecte Lleona, un punt de trobada per a compartir idees i informació lliure, des de la base de l'economia, el reciclatge i l'especificitat, amb la innovació com a eix fonamental, aplicat a la construcció dels monuments fallers, i, sobretot, adreçat a la productivitat del sector amb ferramentes innovadores de baix cost.

Molts de nosaltres hem conegut les impressores i els plotters, que juntament amb diferents programes gràfics ens han permés realitzar dissenys i obtindre resultats de gran qualitat gràfica.

Però el món de l'escultura ha sigut, fins fa relativament poc, un lloc en què les màquines han tingut tasques convencionals encara que útils. No obstant, d'un temps ençà hem començat a escoltar notícies sobre nous dispositius que canviaran tot açò. Ens referim a les impressores en tres dimensions o impressores 3D. Són dispositius que poden crear un objecte tridimensional a partir del disseny realitzat en un ordinador i contingut en un fitxer informàtic, o d'una maqueta escanejada.

Els qui coneixien l'existència de les impressores 3D també sabien que el seu preu era molt elevat i que els objectes que podien crear-se eren molt xicotets, de manera que, fora dels prototips industrials i la joieria, aquestes màquines no eren interessants per a molts.

Una iniciativa que va canviar açò va ser el projecte RepRap iniciat per un professor britànic, i que ha desenvolupat diferents models d'impressores 3D. El més nou del projecte és que les impressores estan dissenyades per a poder imprimir impressores semblants i tots els plans i programes utilitzats són oberts, és a dir, de lliure disposició i gratuïts.

No obstant, els models d'impressores 3D del projecte RepRap poden produir objectes en diferents materials plàstics amb una dimensió d'uns 200 x 200 x 200 mil·límetres (una mica menor que una pilota de futbol).

El Projecte Lleona s'inspira en el projecte RepRap però fixa el seu objectiu en la creació de monuments fallers, les dimensions dels quals es mesuren en metres i no en mil·límetres, i on el cost dels materials i la seua combustió són aspectes a tindre molt en compte.

Aquest projecte té dues línies de treball i investigació. En primer lloc hem realitzat un estudi de les tecnologies i procediments utilitzats, a hores d'ara, en els tallers dels artistes fallers. Aquests s'enfronten a la tasca de crear una escultura, de grans dimensions, fent servir una àmplia col·lecció de ferramentes. Al llarg dels anys la tecnologia ha anat aportant alternatives cada vegada més sofisticades.

Alguns dels mitjans tecnològics que s'estan implementant en els tallers i que permeten estalviar temps són:

1. L'ús de màquines manuals de tall de fil calent.
2. L'escanejat 3D de la maqueta o d'una escultura permet obtindre un model numèric d'un objecte en forma d'arxiu informàtic. Eixe model es pot "llescar" fent servir màquines computeritzades de fil calent i màquines computeritzades de tall i fresatge, per la qual cosa és possible obtindre una seqüència de rodanxes o llesques d'un volum sense haver de partir físicament el model.
3. L'ús d'un ordinador i de models 3D dels objectes permeten realitzar el procés d'escalat senzillament.
4. Les noves tècniques d'impressió 3D permeten realitzar models, generalment a escala reduïda, d'objectes en tres dimensions.
5. Els programes de modelatge 3D permeten ara realitzar l'operació de "escultura digital" en un ordinador de manera que l'artista pot retocar i repetir el procés fins a estar completament satisfet. Desfer i refer és molt més fàcil i barat en el món virtual que en el món real, també embruta prou menys.
6. L'ús de robots computeritzats, que són efectius però extremadament cars.

Realitzant un estudi detallat, a partir d'aquests processos i tècniques, ens hem centrat en el desenvolupament de noves tècniques i l'adaptació d'unes altres existents, amb l'esperit d'ajudar l'artista tradicional amb noves ferramentes de baix cost. La combinació de tècniques de modelatge 3D, fotogrametria i impressió en tres dimensions pot ajudar l'artista faller a ser més eficaç en el seu treball, el problema és que aquestes tècniques han suposat fins ara unes inversions de difícil justificació per a molts professionals.

El Projecte Lleona pretén intentar canviar aquest escenari radicalment mitjançant diferents elements:

1. Modelatge 3D.
2. Escàner 3D de baix cost, utilitzant sistemes de registre barats com ara càmeres digitals de fotografiar, dispositius mòbils o Kinect i propostes de programari lliure.
3. Creació d'escultures 3D mitjançant CNC de baix cost de tall i fresatge.
4. Programari específic desenvolupat per nosaltres i adaptat a les necessitats específiques per a tall i fresatge inclòs en la mateixa màquina CNC, i amb atenció especial a l'ús eficient dels materials. En aquest cas el poliestiré expandit.
5. Possibilitat de muntatge en kit.

Tallar o fresar

Fins a la data els sistemes que s'estan utilitzant en la majoria dels casos són les màquines computeritzades de fil calent i les màquines CNC. En aquests moments ja s'estan desenvolupant sistemes que mitjançant aquestes mateixes màquines es canvia el tall pel fresatge en diferents grossors de làmines de poliestiré expandit.

En el nostre cas pensem que el fresatge té característiques de relació cost, temps i material emprat molt interessants, per la qual cosa hem desenvolupat tant la màquina, amb un grandària adequada a les mesures del material (220x120 cm), com el programari concret, senzill i adequat a les característiques pròpies del treball, tenint en compte detalls com l'aprofitament de planxes de grandària estàndard per a múltiples peces, la descomposició del volum en múltiples llesques, o l'optimització del fresatge.

Aquest sistema requereix menys treball posterior per part de l'artista, ja que les superfícies exteriors queden ja a falta de poc tractament posterior més enllà de realitzar l'acabat superficial. Al contrari, quan el model s'ha realitzat apilant "llesques" exclusivament per tall (sense fresar), es fa necessari que l'artista suavitze els escalons entre cada llesca per a obtindre l'autèntic perfil del volum que es desitja representar.

És important tindre en compte que encara que disposem de la tecnologia avançada, quan ens enfrontem a la preparació de l'arxiu digital hem de prendre decisions per a aprofitar i rendibilitzar el millor possible el temps i el material. Com a exemple il·lustratiu destaquem que una de les tasques necessàries quan treballem amb peces més grans que les planxes de material (o majors que la superfície de treball de la nostra ferramenta de tall) és descompondre el disseny de partida en volums més xicotets.

Quasi tots els sistemes de CAD permeten exportar el volum com un arxiu amb extensió STL. La ferramenta gratuïta que ens ha paregut més útil per a realitzar el trossejat de volums en aquest format és la versió "Basic Studio" del programa Netfabb. Una vegada efectuat el tall, cada una de les imatges resultants es pot guardar com un volum independent, cada un en un arxiu STL distint, per a ser després cada un d'ells tractats independentment.

A més de trossejar una peça en altres de menors per problemes d'espai, pot haver-hi un segon i important motiu per a fer açò: facilitar la mecanització. En sistemes de fresatge de tres eixos, la mecanització té les seues limitacions, per la qual cosa s'imposa estudiar cada peça a mecanitzar de manera que tots o la majoria de detalls es puguen obtindre del fresatge d'una o més planxes de material.

La segona línia de treball de les nostres investigacions, i que en aquests moments hem plantejat un projecte d'investigació a la Universitat Politècnica de València juntament amb el Departament de Química d'aquesta Universitat, és aconseguir un material per a substituir l'actual poliestiré expandit. Sabem que ja s'ha explorat aquesta línia en anteriors ocasions, com les investigacions dutes a terme el 2007 a partir de la corfa de taronja, però que van

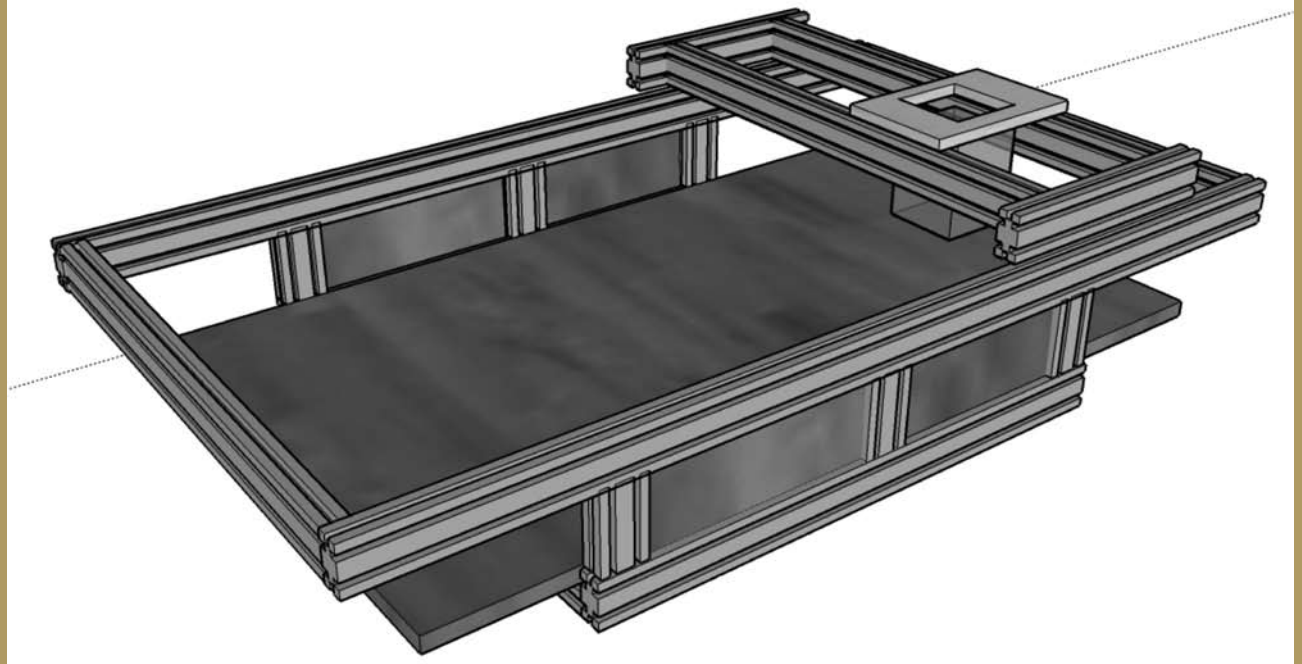

Proposta esbós màquina CNC per a tall i fresatge de poliestiré

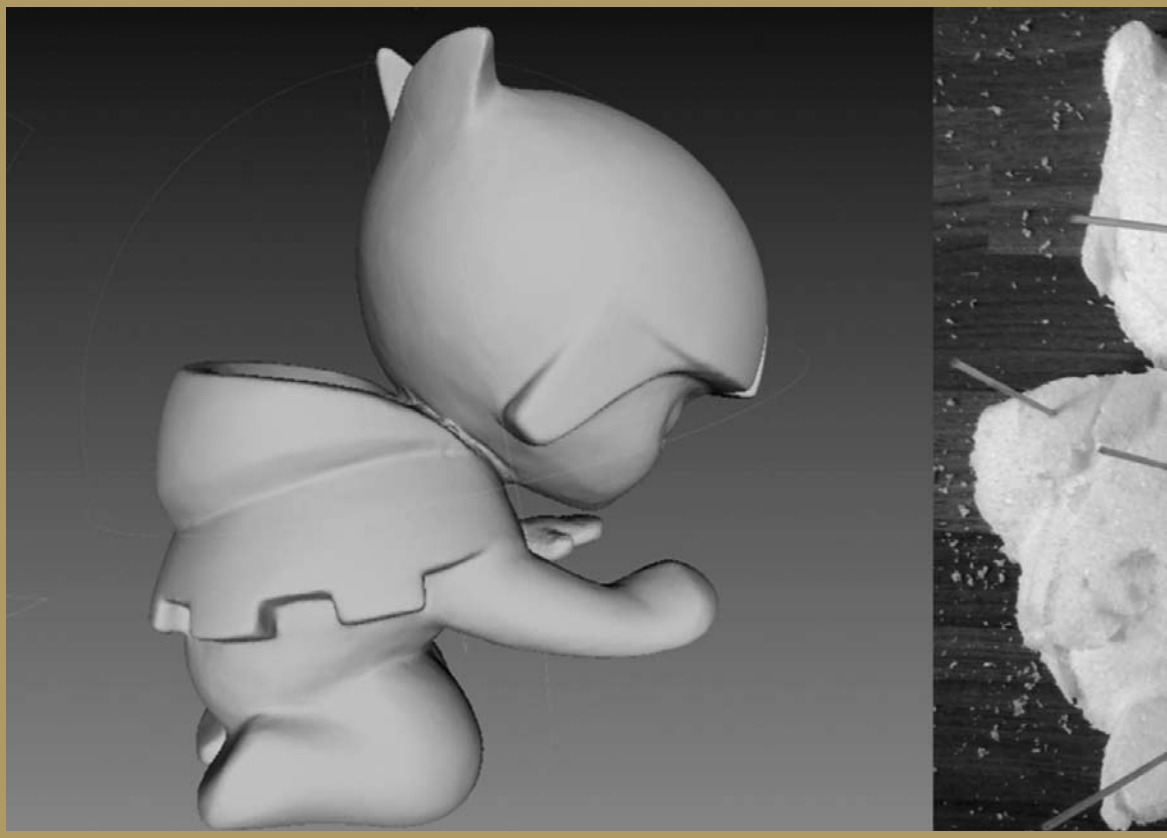

ser inviables. Per això, som conscients que el nou material ha de tindre part de les característiques del poliestiré, com és l'econòmica, la facilitat de manipulat i la lleugeresa, però a més del fet que s'obtinga de matèria primera de reciclatge, ha de ser més respectuós amb el medi ambient.

En definitiva aquest projecte vol obrir nous plantejaments i solucions per a la realització d'escultures efímeres com són les falles. Una "espenta" que procedeix d'orígens diversos però agrupats per a una mateixa finalitat, i en el qual, a més, volem compartir coneixement amb la resta de la comunitat.

Alberto Abril. Model 3D, apegat de llesques fresades i resultat final

En el nostre blog podreu anar descobrint la naturalesa de l'"ímpetu", una projecció d'idees, solucions i punt de trobada per a compartir coneixement i informació lliure sobre les noves tecnologies aplicades a les falles.

proyectolleona.blogspot.com

2.7

#FALLES SEGONS ORTIFUS

ANTONIO ORTIZ I FUSTER
@ortifus

“LES FALLES HAN DE PARLAR”

“LES FALLES HAURIEN DE DIR MÉS COSES I SER MÉS SENZILLES”

Amb estes dos grans comentaris del mestre Ortifus volíem començar.

“Farem una tertúlia, entre amics i amigues en un dinar per exemple, és com millor se sent el Mestre Ortifus- ens apunta Sebas Marin en el seu casal de Borull-Socors.- No li agraden molt les fotos i el formalismes, és una persona molt normal.”

Doncs allí anàrem un grup de gent que ama la festa i per damunt de tot el monument, Ángeles Hernández, Ferran Martínez, Albert Llueca, Sebas Marín i un amant, també, de lletres falleres i mocadorí.

Parlarem de tot i de tots, de falles, de falleres i monuments, grans i xicotets, del cap i casal i dels pobles, d’artistes i el seus estils, i cadascú amb la seua visió i opinió, generant una situació molt enriquidora al voltant del monument.

A continuació volem fer un resum de l’entrevista que férem i que podeu gaudir de tota en el QR.

Mestre, des de quant té relació amb el mon faller?
En l’any 1988 amb Manolo Martín, en la falla municipal, intentarem fer una crítica amb humor a les excavacions que hi havia en la ciutat de València. Tothom va denominar la falla de “la excavadora.” La falla es veia des de baix, tot el contrari que estem acostumats a vore les falles cap a dalt.

Com tindria que ser una falla?
La falla es crítica.
La falla ha de dir coses de forma senzilla, amb missatges molt curts.

Mentre ens conta una anècdota amb Santaeulalia en la falla Na Jordana, li preguntem, què artista li agrada més, Santaeulalia o Anna Ruiz?
No ho pensa molt, encara que reconeix el gran mèrit dels dos, però, es decanta per Anna Ruiz. Destaca la gran destresa i bon fer en l'àmbit de l'escultura del pare d'Anna, Alfredo Ruiz. Ens conta el ninot de l'exposició que va dur que eren quatre xiquets en els plats en la ma i alçades i sense boca.

Un artista?
Manolo Martin perquè s'adapta molt be a qualsevol guió. Ell dia que la falla és una pel·lícula. Pepe Puche també és un grandíssim escultor.

Quant visita falles en la setmana fallera, quines li agraden anar a vore?
M'agrada més vore les falles de secció tercera, quarta, quinta, algunes d'estes et diuen més que les de les seccions superiors. Tenen més contingut.

Què opines de les noves tecnologies aplicades a les falles?
Redueixen els cost de producció i així podrien els fallers plantar el mateix amb menys diners, a demés que els artistes també guanyaren més.
Encara que pense que en una falla fan falta uns bons pintors, escultors, fusters i sobre tot una bona idea.

Què té que valorar un jurat de falla?
Un jurat deu ser modern, amb idees actuals. No m'agrada gens que en el guió es trenque en la falla, que tinga coherència. El jurat en un alt percentatge deu ser valencià, ara bé, si hi ha una o dos persones de fora amb rellevància en l'art seria molt convenient.

3

#MUSEU FALLER

EL MUSEU FALLER, ÉS UN MUSEU? RECORREGUT HISTÒRIC I TECNOLÒGIC DEL NINOT

3.1

#MUSEU FALLER
ELS MUSEUS FALLERS: REALITAT ACTUAL I REPTES DE FUTUR

JOSÉ MARTÍNEZ TORMO
@jomartor
GESTOR CULTURAL

La festa de les Falles està present en més de 150 dels municipis valencians, i en molts d'ells s'ha convertit amb el pas del temps en una de les seues festes majors, amb una gran identificació i implicació dels ciutadans i un constant esforç per la seua millora.

Tot i eixa distribució i expansió de la festa, la ciutat de València continua actuant com a referència de la festa de les Falles per a tots els municipis que la celebren. Moltes d'estes localitats miren contínuament la ciutat per adaptar el model i els seus cànons a les seues realitats municipals, així com alguns dels seus actes principals. En este sentit, són diversos els municipis que celebren exposició i indult del ninot i la conseqüència que d'ell ens interessa ara mateix: el museu faller.

La creació del Museu Faller de València respon, en part, a la voluntat que existia, des dels anys 20 del segle passat, de formar un museu d'etnografia i folklore; un desig que, amb el temps, diverses iniciatives frustrades, i algunes mostres de caràcter temporal, va derivar en el Museu Faller que actualment es pot veure a l'antiga presó de Montolivet. Una mostra que custodia la col·lecció de ninots indultats des dels anys 30, però també les col·leccions de cartells oficials, retrats de falleres majors, fotografies de les falles oficials i insígnies de les comissions.

Als anys huitanta, este museu es va complementar amb la creació del Museu de l'Artista Faller, dependent del Gremi d'Artistes Fallers, que conserva els ninots indultats pels artistes, a més d'esbossos i altres objectes donats al Gremi, sempre

amb l'objectiu de donar a conéixer la professió d'artista faller.

Són diversos els municipis que, arran de la seua exposició del ninot, van imitar la ciutat de València en constituir un museu que permetera veure en qualsevol època de l'any la col·lecció dels ninots indultats. Però, en la majoria dels casos, estos museus no deixen de ser una mena de magatzem en què s'exposen, de manera més o menys ordenada, els ninots indultats i alguns altres objectes relacionats amb la festa de les Falles.

L'any 1990, en referir-se a l'activitat fallera de la ciutat de València, es diu: "una asignatura pendiente, hoy, de la JCF, es el Museu Faller (sucesor de la Galería Fallera de los años cincuenta), iniciativa lanzada con fuerza en 1968 y que ha merecido distintos tratamientos, siempre dilatorios, por las JCF siguientes; colisionando con el más joven Museo del Artista Fallero y sin solución todavía ni para el uno ni para el otro. Que, sin embargo, serían de gran utilidad para los estudiosos de la evolución de la fiesta fallera. El Museu Faller se concibió (ambiciosamente, en los años de "Desarrollo económico") con salas para ninots, carteles, indumentaria, pirotecnia, fotografía, proyecciones, archivo, biblioteca, conferencias..." (Ariño, 1990: 387). Hui en dia, quasi vint-i-tres anys després, podem continuar afirmant que es tracta d'una assignatura pendent: els museus continuen sense tindre una museografia moderna, no tenen una programació cultural i no tenen personal tècnic al seu càrrec (Martínez Tormo, 2012b); podríem dir que els museus només compleixen la tasca d'exhibició de les col·leccions.

L'única excepció és el Museu Faller de Gandia. Este museu, inaugurat el 2008 amb una museografia moderna, dinàmica i atractiva, actua com un verdader centre d'interpretació i difusió de la festa, per tal com, malgrat prescindir de la col·lecció de ninots indultats, analitza les diferents vessants de la festa (organització, construcció, pirotècnia, indumentària, programació d'actes, música, literatura, etc.). Tot i ser una excepció en eixa assignatura pendent, també té certes mancances, com per exemple l'absència d'una programació cultural pròpia en l'àmbit de les falles i la d'un director tècnic encarregat de la seua gestió.

La Llei de Patrimoni Cultural Valencià entén per museu "les institucions sense finalitat de lucre, obertes al públic, l'objecte de les quals siga l'adquisició, conservació, restauració, estudi, exposició i divulgació de conjunts o col·leccions de béns de valor històric, artístic, científic, tècnic, etnològic o de qualsevol altra naturalesa cultural amb fins d'investigació, gaudi i promoció científica i cultural" (art. 68.1). Amb esta definició, els museus fallers haurien d'adquirir els seus fons, però també haurien d'establir mecanismes per a la seua conservació i restauració, per al seu estudi, i per a la seua divulgació. I és en estos aspectes en què els actuals museus fallers són més febles.

La professionalització dels museus fallers és un pas imprescindible per a la seua supervivència i perquè puguen abastir els seus objectius com a institucions culturals. En un altre treball (Martínez Tormo, 2011) ja parlàvem de la figura del gestor cultural com a dinamitzador de l'activitat cultural fallera, i és que este perfil professional podria desenvolupar les mateixes tasques al front dels museus fallers. Aspectes com la planificació, el disseny i l'organització de projectes i activitats, la difusió, el finançament i l'avaluació de programes i públics són tasques a les quals el gestor cultural està habituat i que permeten la dinamització de qualsevol tipus d'institució cultural, com són els museus.

Els museus fallers necessiten, abans que res, definir la seua missió i els valors que els caracteritzen i singularitzen respecte a altres centres museístics, en general en referència als valors de la festa de les Falles com a patrimoni cultural immaterial (Martínez Tormo, 2012a), però també necessiten planificar estratègicament els seus recursos, els seus esforços i la seua activitat. Igualment, els museus haurien de ser els primers referents i els impulsors de les investigacions que sobre les Falles es porten a terme en els seus àmbits d'influència, tenint també un paper predominant en la seua documentació. Així mateix, cal afrontar una avaluació de com funcionen els discursos i dissenys de les sales on es mostren les col·leccions i, en el seu cas, una revisió i actualització; però també l'estudi i implementació de mecanismes per a la conservació i restauració dels fons, per a l'estudi dels públics i per a la relació amb la societat i els ciutadans que comparteixen l'espai territorial del museu.

En l'actualitat, i a grans trets, els museus fallers haurien de treballar amb tres grans grups de públics: els fallers, els ciutadans no fallers i els visitants forans, fet que obligaria a tindre discursos específics però complementaris alhora. Per als primers, que ja coneixen la seua festa, el museu ha de permetre conèixer la història de les Falles, en especial al seu municipi, i aprofundir en aquells valors i elements que fan identificar-se amb la festa, a més de donar a conèixer aspectes menys coneguts, com podrien ser les tècniques artístiques emprades en el disseny i

construcció de les Falles o l'art pirotècnic; en definitiva, aprofundir en el coneixement de la trajectòria de la festa i en els seus elements fonamentals.

Als ciutadans no fallers, el museu ha d'aconseguir explicar-los tots els elements de la festa que, per no participar directament, poden desconèixer, així com la importància que té la festa a la localitat i els elements que la identifiquen identitàriament; igualment, el discurs utilitzat per als fallers seria complementari i desitjable.

El museu desenvoluparia per als visitants forans, turistes de qualsevol procedència, un discurs al voltant dels principals elements, tant materials com immaterials, de la festa de les Falles i de la seua singularitat enfront d'altres festes conegudes, del seu programa d'actes i de la seua magnitud real a la localitat. De la mateixa manera, hauria de manifestar explícitament la singularitat de la professió d'artista faller i de la resta de professionals vinculats directament a la festa, així com una mostra de la seua activitat.

Amb estes i altres premisses, abordades des d'un punt de vista professional, el museu (i el tècnic cultural que es trobe al seu càrrec) serà capaç d'adoptar un paper de dinamitzador del territori, tant a nivell turístic com de participació de la ciutadania, i una coordinació professional de les diferents iniciatives culturals que es plantegen des del món faller.

Els museus ja fa dècades que deixaren de ser magatzems abarrotats d'objectes que s'exhibien sense un discurs coherent; actualment, els museus són veritables centres de creació i difusió cultural que compleixen un paper fonamental en el desenvolupament cultural i social dels nostres municipis. Els museus fallers no poden quedar-se enrere. La importància que té la festa als nostres municipis requereix una professionalització i dignificació dels museus per assolir unes tasques que tradicionalment s'han deixat de banda però que són fonamentals per a un òptim desenvolupament de la festa.

Bibliografia

- Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat Valenciana, del Patrimoni Cultural Valencià [DOGV núm. 3267, 18/06/1998]
- Ariño Villarroya, Antoni (dir.) (1990): "Historia de las Fallas". *Levante-EMV*, València.
- Hernández Martí, Gil Manuel (coord.) (2002-2005): *L'indult del foc. Catàleg raonat de la col·lecció de ninots indultats del Museu Faller*. 3 vols. Ajuntament de València, València.
- Marín, Josep Lluís; Mozas, Javier (coord.) (2010): *Guia del Museu Faller de València*. Associació d'Estudis Fallers, València.
- Martínez Tormo, José (2010): "Fiestas populares y gestión cultural" a *Revista Tècnic* núm. 8.
- Martínez Tormo, José (2011): "Gestionar la complexitat: falles i gestió cultural" a *Revista d'Estudis Fallers*, 16. p. 36-41.
- Martínez Tormo, José (2012a): "Les Falles com a patrimoni cultural immaterial: algunes reflexions" a *Falles de Sagunt. Llibret Falla Mocador*, p. 114-121.
- Martínez Tormo, José (2012b): "El no-museu faller de València" a *Bloc Faller*. (http://blocfaller.blogspot.com.es/2012/05/el-no-museu-faller-de-valencia.html) [Última consulta: 28/09/2012]

3.2

#MUSEU FALLER
LA TECNOLOGIA DEL NINOT DE FALLA, EL SEU INDULT I CONSERVACIÓ

ANTONI COLOMINA SUBIELA
@toni_colomina
ASSOCIACIÓ D'ESTUDIS FALLERS (AdEF)

El ninot de falla i la seua qualitat dual

L'origen de la falla com a obra artística i monumental, tècnicament admirable i fruit de l'activitat competent d'un creador professional, es remunta a temps on la festa marcenca no tenia aquelles qualitats que hui la caracteritzen, com són la gestió jerarquitzada, l'escrupolosa programació i la significativa repercussió turística internacional. Els creadors d'estes *paleofalles*, d'estructura senzilla, compostes bàsicament d'un prosceni de considerable altura sobre el qual s'armava una única escena, en cap moment van imaginar que allò que creaven any rere any, amb la participació improvisada dels veïns del barri i el seu caràcter anodí i efímer, podria estar assentant les bases d'una festa única, personal i distintiva, aglutinadora d'un fum de patrimonis.

El ninot es convertia d'esta manera en protagonista de la festa fallera. Independentment del virtuosisme tècnic dels seus faedors, la figura contenia una sèrie de valors inherents que l'omplien d'atractius i suggestions. La concurrència no necessitava de grans composicions ni d'obres magnànimes per a eixir al carrer i gaudir de la crítica mordaç i la broma sorneguera que es confinava en el ninot de falla. Realment, el seu significat concís, moltes vegades insinuat o ocult inclús davall símbols íntims o atributs característics, en qualsevol cas fàcilment esbrinadissos, era el realment important.

Després vindria la sana competència. L'atorgament de premis no va fer més que afavorir la rivalitat entre els veïns de diferents barris, entre les futures comissions, entre els uns i els altres creadors per a la conquista del tan preat guardó. Esta actitud competitiva va propiciar al seu torn la contractació de l'artista professional per a la realització de la falla i l'aparició, en conseqüència, de l'ofici d'artista faller. La qualitat simbòlica i significativa del ninot de falla i de l'escena en què s'inscrivia va començar a compartir protagonisme amb la qualitat estètica de la seua execució. Continent i contingut, significant i significat o, el que és el mateix, aspecte i ànima, comencen a anar acompanyats segons un equilibri proporcionat entre allò que l'obra representava i la manera en què els seus valors intrínsecs es materialitzaven físicament a través de les mans expertes de l'artista.

Inclús, va ser tal la importància atorgada a l'acabat minuciós del ninot de falla, conferit gràcies a les habilitats i destreses demostrades pels artistes professionals, que eixa categoria dual que el caracteritzava va acabar per desequilibrar-se a favor del virtuosisme tècnic i en detriment de la significació crítica i satírica de l'obra.

En el seu origen, a la falla li bastava amb una sola figura, o com a màxim dos o tres, per a complir amb la seua comesa marcada, que no era una altra que la de ridiculitzar un personatge conegut o escarnir-se amb una situació o esdeveniment social contemporani. No importava la seua aparença externa; un semblant deixat, una figura de mala mena, trets i fisonomies informes valien i servien.

La remissió de la sentència condemnatòria

El perfeccionament tecnològic del ninot de falla va córrer paral·lel a la consideració del seu possible indult. La millora de les seues qualitats estètiques i

1942 i 1944. Regino Mas. *El Viejo del Violín i Dos de los hermanitos de los pobres.*

l'endolciment de la seua càrrega reprovatòria que el condemnava a cremar en la foguera van propiciar l'aparició d'un corrent indulgent que, encapçalat per l'artista Regino Mas, va aconseguir establir l'indult del foc amb la finalitat de salvar a partir d'una exposició a un ninot "que per estar més ben fet, per ser més presiós o per lo que siga, mereixca que a juí de un jurat, se l'indulte de la cremá".

La benevolència absolutòria va ser establida a partir de 1934 a la ciutat de València com un dels actes que engrossirien la programació festiva. La Setmana Fallera es nodria d'esta manera d'un atractiu esdeveniment que incrementava la llista d'activitats i contribuïa a l'establiment d'un interessant sumari festiu d'acord amb el continu creixement turístic.

No obstant això, abans de l'indult institucional, va haver-ne d'altres que el van precedir i que indiquen la predisposició popular cap a la indulgència. En 1880 va ser indultada una locomotora que s'erigia com a element principal en una falla que, a través d'esta màquina que arremetia contra els murs de l'antic convent de Sant Francesc, es referia als continus derrocaments que es van encadenar amb motiu de l'eixamplament de la ciutat. Per un altre costat i per posar només un exemple més, en la falla de la plaça de la Duana de 1900, realitzada per l'artista Enrique Navas, tenia especial protagonisme el president de Transvaal, Paul Kruger, que apareixia fumant-se diversos anglesos en una monumental pipa com a al·lusió directa a la segona Guerra dels Bóeres; el seu cap també va ser indultat per aclamació popular.

Esta actitud clement, a banda de convertir-se en un episodi que s'incorpora reeixidament en el programa d'activitats, indica clarament el tarannà apologètic, entendridor o exempt d'invectiva de determinades figures o escenes. Esta tendència confirma la directriu marcadament insubstancial i adusta que irromp en l'obrador de l'artista faller per a refredar el contingut de les seues obres. Com a contrapartida, la soltesa tècnica es fa evident en el moment de generar creacions gentils, pulcres i delicades. I és que resultava inevitable que l'espectador, enfront d'elements commovedors i afectius, acabara mostrant una compassió especial.

Precisament l'estudi de les obres salvades del foc i conservades en museus fallers com el de la ciutat de València ens parla de l'evolució tècnica i material del ninot de falla. No obstant això, les particularitats d'estos vestigis de les falles d'antany, en molts casos no són del tot significatives de la realitat procedimental de les obres contemporànies que es van cremar. Encara que poden realitzar-se certes extrapolacions, hem de recordar que el tractament oferit per l'artista a unes i altres peces sovint diferia considerablement per eixa atenció o mirament sobreïxent mostrat cap al ninot susceptible d'indult.

Evolució tècnica i material del ninot de falla. Un recorregut pel Museu Faller de València

La professionalització de l'artífex faller predisposa tots els ingredients necessaris per a la transformació del primer ninot de falla, com a fruit de la intervenció improvisada i ingènua del veïnat, deixat i esparracat, cap a una figura tècnicament més avançada.
La influència de les representacions que es van crear en diferents commemoracions desenrotllades

1958. Regino Mas. *Vespa tipo llonganiça pa dur yayes a missa.*

a la ciutat de València, especialment al llarg dels segles XVII i XVIII i que responen a l'anomenat barroc efímer, resulta evident. La ciutat va mostrar una especial naturalitat per dotar artísticament les seues festivitats per mitjà de carros processionals, altars efímers, perspectives fingides o arcs triomfals que eren realitzats per treballadors qualificats.

Esta pràctica heretada se suma a altres tradicions que acaben per establir un punt de referència tècnic i procedimental que oferirà als primers artistes fallers els testimonis necessaris per a compondre les seues obres. A les expressions pròpies del barroc efímer cal sumar el costum de la ceroplàstia importat des d'Itàlia, sobretot per a la confecció d'exvots i ofrenes de gratitud, o la indústria joguetera en cartó.

L'evolució del ninot es consigna segons l'acolliment d'estos mètodes de treball i materials. Així, la figura fallera progressa fins a l'adopció de semblants i mans de cera que s'incrustarien en una carcassa interna de fusta, forrat amb teles i brossa, i que es vestiria literalment amb robes i accessoris reals. Pareix que el primer artista que va emprar la tècnica de la ceroplàstia per a l'obtenció de caps de cera va ser el pintor almasserí Antonio Cortina Farinós en 1863.

Per la seua banda, la indústria cartonera va acabar també proporcionant elements exempts que s'articularien davall les vestimentes del ninot per a dotar-lo d'una fisonomia pròpia. D'esta manera, els embalums de cartó quedarien ocults però proporcionant noves possibilitats volumètriques inabastables fins aleshores amb esquelets de fusta i un poc de farcit.

Des de la "Iaia i néta" de Vicente Benedito, primer ninot indultat oficialment en 1934, conservat en el Museu Faller de València, fins a mitjans dels anys 50, el cànon morfològic es repetix quasi sense variació en les escultures salvades del foc d'artistes com el ja anomenat Vicente Benedito (1934, 1935 i 1936), José Colomer (1940), Regino Mas (1941, 1942, 1944 i 1947), Modest González (1943), José Arnal (1945, 1946, 1948 i 1949), Vicente Tortosa Biosca (1950), els germans Barea (1951, 1952 i 1954) i els germans Fontelles (1953). A partir d'esta data, les singularitats manufactureres i competitives d'un sector creatiu com el de l'artista faller, en contínua recerca de mètodes més eficients de producció, majorment tecnificats i rendibles, predisposen la implantació definitiva del modelatge íntegre de la peça en cartó-pedra i, amb açò, l'aparició d'un mercat de comercialització, d'intercanvi o compravenda, del ninot múltiple i l'aparició de la falla reproduïda amb l'acotació del terme *refregit*. La indústria artística va acabar per adaptar-se, d'esta manera, a les peculiars exigències de les comissions de falla, amb un sentit molt propi sobre l'art popular i renyit amb les últimes tendències artístiques i amb el producte d'autor.

L'obra "L'enllustrador" de Vicente Pallardó de 1955 aglutina en un mateix grup l'antiga tendència fonamentada en l'articulació de diversos elements de cera, cartó, fusta i tèxtil, amb la nova línia d'actuació basada en l'extracció íntegra de la figura en cartó a partir d'un motle. No obstant això, històricament es pren com a referència preferible l'escena que un any després executaria Juan Huerta davall el títol "Família de turistes indis" i que verdaderament marca el punt d'inici d'esta nova etapa material i tècnica en el món de l'art faller.

1966. Vicente Luna. *Xiqueta amb porquet.*

El modelatge total acabaria per substituir el ninot articulat, tremendament encotillat per les limitacions que li imposava la seua naturalesa fragmentada que sempre responia a un mimetisme estricte de la figura humana. L'ús de vestimentes o la reutilització de roba usada emprada per a la figura de cap de cera afavoria una marcada predisposició realista en els tipus. En canvi, el modelatge de l'escultura en fang i la seua reproducció en cartó a través d'un motle d'escaiola va fer viable la creació de noves formes més exagerades i que trencaven amb eixe naturalisme extrem. Encara que esta transició formal no es va dur a terme de manera abrupta, comencen a deixar-se veure representacions amb línies més ponderades o sintètiques, més pròpies de la historieta gràfica o el còmic.

En este sentit resulten destacables les obres indultades d'Alfredo Ruiz a principis dels anys 70. Sobretot la de 1971, "Parella de hippys", morfològicament és una peça que marca una certa efervescència d'estil per l'adopció de contorns simplificats que responen a un mètode d'actuació més reflexiu per part de l'artista, capaç d'apartar-se de l'excessiva autoritat de la naturalesa per a trencar amb la seua proporcionalitat. No obstant això i a pesar del seu èxit, l'adopció de perfils més concisos i hiperbòlics no arriba a generalitzar-se amb massa èmfasi fins a unes dècades més tard. I si parlem dels estàndards emprats en l'exposició del ninot esta reticència es fa més evident, perquè l'artista faller, a pesar de poder haver adoptat esta nova manera de treballar més sintètica, creu oportú menysprear-la en el moment de concebre peces potencialment salvables del foc. Pareix que l'indult siga més compatible amb les formes harmòniques que amb les que s'allunyen, encara que siga de manera no massa accentuada, de la realitat.

Per això, esta transformació tècnica i material, en general, no va estar al mateix nivell d'un canvi estilístic massa profund. Les escultures de vestir van ser substituïdes per volums de cartó, però van continuar mostrant eixa candidesa natural de l'escena costumista o del personatge humil i desemparat. Les vestidures empleades en els ninots de la primera mitat del XX tampoc arriben a desaparéixer del tot; les obres indultades de Vicente Luna (1963, 1964, 1965 i 1966) continuen emprant este recurs, encara que és cert que de manera més silenciada o adaptada, en amerar en cola alguns dels complements tèxtils perquè romangueren rígids per a concertar-los millor amb la nova inflexibilitat que imposa el cartó.

Els indults continuen atenent, per tant, i a pesar de l'evolució tecnològica, a un marcat naturalisme del qual pareixen no desmarcar-se mai. Considerant esta tendència tipològica, el més destacable quant al procés evolutiu patit pel ninot de falla indultat radica especialment en l'adopció de nous materials sintètics emprats com a suport.

Per la mateixa naturalesa del cartó-pedra i pel mètode utilitzat per a l'obtenció de figures a partir d'este material mal·leable, el ninot de mitjans del XX atenia a un procés de remodelat o massillat amb la finalitat d'obtindre major detall. Este procediment era dut a terme amb especial profusió en les figures que competien per aconseguir

1977. Pepe Martínez Mollà. *Dolçainer i Tabaleter.*

l'indult. Amb l'objectiu d'obtindre un positiu a partir del motle que oferira des d'un primer moment una narració detallada de la figura i evitara en la mesura que fóra possible el tediós procés de remodelat, els artistes van començar a concretar les seues obres, especialment els rostres dels personatges, atenent a les possibilitats que oferien les noves resines sintètiques com la de polièster. La diferència entre la positivació en cartó i l'obtenció de peces en resina de polièster consistia en la concisa adaptabilitat al motle del nou material, que proporcionava acabats exactes i minuciosos. En canvi, l'adequació del cartó i, en conseqüència, el seu grau de detall, depenia de l'opressió que exercira amb els seus dits l'artista en introduir-lo en el motle d'escaiola, en molts casos insuficient com per a garantir l'obtenció de xicotets trets fisiognomònics.

La figura "Dolçainer i tabaleter" indultada en 1977, obra de Pepe Martínez Mollà, s'exhibeix com la primera mostra salvada de les flames que es crea recorrent a la resina de polièster, junt amb la fibra de vidre, per a conformar un material de suport estratificat. A més de la idoneïtat d'esta tècnica per a l'obtenció de detalls subtils de manera més eficaç i factible, el material aportava a l'obra altres característiques que no s'aconseguien amb el cartó. En primer lloc, i parlant en termes de productivitat, encara que el producte sintètic era sensiblement més car, proporcionava un acabat que no precisava un excessiu tractament posterior a la seua extracció del motle. D'esta manera, quedaven pràcticament descartats els processos d'optimització de volums, preparació del suport i escatat que se succeïen amb anterioritat a l'acabat pictòric. D'altra banda, l'estratificat de resina i fibra de vidre aportava a la figura major rigidesa i resistència enfront de qualsevol contingència o factor de deteriorament.

Però la resina de polièster no seria l'únic component sintètic que substituïra al cartó-pedra com a material de suport en la configuració de ninots. Sens dubte, la introducció del poliestiré expandit va suposar una autèntica revolució en la construcció de falles, tant en la confecció de les grans figures dels coronaments com en la creació del ninot convencional. La seua escassa densitat i el seu llaurat directe van proporcionar nous recursos a l'artista faller. A més, la nova manera de treballar que exigia l'activitat de creació sobre l'anomenat suro blanc va propiciar en general l'adopció d'una línia més sintètica pel que fa a la morfologia de les figures. No obstant això, este canvi de tendència estilística no es va veure reflectida d'una manera massa profunda si analitzem els contorns i trets formals dels ninots indultats, sempre aferrats a una tendència més realista i definida.

Alguna excepció trobem. Precisament, de tota la col·lecció del Museu Faller de València, és la primera peça indultada realitzada amb suro blanc, obra de Miguel Santaeulàlia, la que amb més força s'allunya de la realitat i la que ofereix major dosi de sinopsi respecte a la figura humana. També és veritat que en esta obra de 1995, "Amb la poli en els talons", s'empra de manera extrema i com en cap altra els recursos expressius que ofereix el suro blanc amb totes les seues conseqüències. La figura prescindeix a més del sentimentalisme que desprén per norma general el ninot indultat i aprofita la concepció

1995. Miguel Santaeulàlia. *Amb la poli en els talons.*

concisa i exagerada de la forma, molt d'acord amb el material constitutiu, per a conformar un grup escènic satíric i animat.

El poliestiré expandit s'ha utilitzat en la confecció de la falla com a material de suport en substitució de les antigues tècniques. La reproducció amb cartó a partir de motles o la construcció amb dogues, costelles i vareta, amb els recursos que ofereix la fusteria monumental, van quedar arraconades amb la incorporació als tallers del suro blanc. No obstant la seua irrupció, a excepció d'este clar exemple de Santaeulàlia, cap altra peça de l'exposició utilitza este material esprement al màxim les seues qualitats. Açò ens porta a extraure dos clares deduccions. D'una banda, la col·lecció d'obres indultades especialment a partir dels anys 90 no resulta representativa de la creació generalitzada de ninots en el que es refereix al material de suport escultòric emprat. D'esta proposició deriva la segona conseqüència, que no és una altra que la certesa que el jurat popular es mostra més condescendent enfront dels ninots de tendència naturalista més coincidents amb la representació real i mimètica de les faccions humanes.

I no és precisament el suro blanc el material més idoni per a l'obtenció d'este tipus de qualitats imposades pel popular gust que salva de la crema l'estil més coincident amb el detall i la imatge real i condemna la representació més simplificada i caricaturesca.

Les obres indultades de Latorre i Sanz (1998, 1999, 2000, 2001, 2002 i 2003) són un clar exemple d'esta pràctica. Si bé el tàndem artístic va incloure el poliestiré expandit per a sintetitzar algunes formes del seu primer indult de 1998 que representava l'oceanògraf francés Jacques Cousteau, va descartar este material completament en les seues següents creacions per a centrar-se en exclusiva en l'obtenció de formes de resina de polièster i escaiola a partir de motles.

Però no sols el material de suport ha patit canvis i evolucions en la configuració de ninots al llarg de la seua història. La inclusió de les substàncies sintètiques en els tallers artístics també va fer que gradualment foren assajant-se nous productes adhesius, emprimacions i pintures. Esta progressió va ser percebuda en especial en la concepció del color de les figures i en les tècniques emprades per al seu acabat pictòric. Els tubs d'oli deixen pas als pots de pintura plàstica, compostos de resines acríliques o viníliques com a aglutinant i que empren l'aigua com a mitjà vehicular. Els llepats acabats a l'oli donen pas a resultats més simplificats, amb transicions subtils realitzades en molts casos per polvorització sobre les quals s'amuntonen pinzellades més soltes i amb la participació més descarada de les tintes planes.

Finalment, cal ressenyar la innovació entesa com a recuperació i actualització de determinats senyals identificatius del ninot arcaic en algunes obres de la col·lecció del Museu Faller de València. El cas més flagrant el constitueixen tres obres de les sis que en total li van ser indultades a l'artista Vicente Agulleiro (1979, 1982, 1983, 1984, 1985, 1989). En col·laboració amb l'enginyer Rafael Gallent Lacomba, Agulleiro va recuperar en les seues peces "La dama de l'engrunsadora" (1982), "Trobador i colombina"

1998. Latorre i Sanz. *Jacques Cousteau.*

(1983) i "Terrisser i aprenent" (1984) la mobilitat en algun detall de la composició, un recurs extensament emprat antigament i que amb el temps va acabar per caure en desús.

Tot este repàs de la història de les falles a través de les característiques que poden derivar-se de l'anàlisi dels ninots indultats no deixa de ser una aproximació més o menys ajustada, encara que no realment categòrica, dels aspectes més característics de les creacions artístiques falleres. Estudiar una realitat desapareguda a partir d'uns pocs vestigis no deixa de ser una tasca arqueològica que no respon estrictament a una veritat axiomàtica. No obstant esta dificultat, el lector pot fer-se una idea global i aproximada del que van ser les coses: dels materials i tècniques emprades pels artistes en les seues obres; de les formes i estils que van imperar en les falles de cada època; o, almenys, del tipus de representació que va meréixer, davall l'estricta valoració del jurat popular, salvar-se de les flames.

Els museus fallers: suficiències i deficiències

Personatges com Vicent Blasco Ibañez i Maximilià Thous van reivindicar en el seu moment la creació d'un Museu del Folklore que agrupara tots els objectes tangibles relacionats amb les representacions festives valencianes. Als gegants i cabuts, als carros processionals i als vestits tradicionals se'ls uniria en este cas el ninot salvat del foc.

A més de concebre el seu indult, l'artista Regino Mas també es va preocupar de reivindicar la conservació de l'obra fallera alliberada de la *cremà*. No obstant la seua insistència, els seus requeriments no serien atesos fins a dècades més tard.

Sense entrar en profunditat en les vicissituds que es van succeir fins a la creació i posada en funcionament del Museu Faller de València, la realitat és que este espai aglutina totes aquelles peces que des de 1934 es van alliberar de les urpes ígnies de la nit de Sant Josep. Tenint com a pretext esta col·lecció escultòrica, al seu voltant a més es donen cita una altra sèrie d'objectes que ajuden el visitant a entendre la festa marcenca valenciana i aprofundir en els seus trets més significatius. Cal reconéixer que resulta meritori haver mantingut en millor o pitjor estat de conservació el repertori complet de ninots indultats de manera oficial. Però també és cert que la seua història material tampoc destaca per haver disfrutat d'un mirament atent per part dels responsables de la seua salvaguarda. L'escassa sensibilització mostrada pel col·lectiu faller en general, i per l'estament institucional en particular, una vegada passades les festes, ha afavorit una sèrie d'incidències que incompleixen qualsevol regla bàsica de la museografia contemporània.

El Museu Faller de València ve completat pel Museu de l'Artista Faller, creat este últim per a pal·liar en gran part les deficiències representatives del primer. I és que un únic indult anual establert per votació popular pot no respondre, i així és efectivament, a una selecció representativa de l'exercici artístic faller. Ambdós es complementen per tal com comprenen un espectre més definit d'estils, artistes i tècniques creatives. A estos espais del *cap i casal* cal afegir els

museus repartits per tota la geografia fallera del País, a través dels quals podem aproximar-nos al pols artístic de les diverses localitats amb falles.

Encara cal agrair que estos espais compten amb un important llegat, perquè moltes vegades els indults han passat a ampliar els depòsits municipals o s'han amuntonat en l'entresolat d'algun magatzem o taller, si no han desaparegut. Amb tot, les obres que no han perit i han tingut la fortuna d'incloure's en algun d'estos museus tampoc podria dir-se que han escapat del tot de l'infortuni. No obstant l'existència d'estos àmbits d'exposició, la realitat tampoc no és massa encoratjadora quant a les condicions en què estes obres es conserven i l'estat que presenten en l'actualitat com a fruit d'intervencions agressives i poc respectuoses. A això cal unir les inadequades condicions ambientals davall les quals s'exhibeixen o emmagatzemen, la desencertada condició de les instal·lacions, l'inexistent control dels factors de deteriorament i una nul·la política de conservació preventiva.

Però, ja que un museu no ha de centrar els seus esforços exclusivament en la conservació dels seus fons, assegurat este tema encara quedaria pal·liar altres aspectes relacionats amb l'adquisició, investigació, comunicació i exhibició dels béns que custodia per a garantir les necessitats d'estudi, educació i entreteniment.

Cal l'esperança que en un futur els ninots indultats obtinguen un reconeixement digne, tan meritori com qualsevol altre bé cultural o objecte artístic que forme part de qualsevol altre museu. I cal també l'esperança que els actuals espais que custodien tot este patrimoni tangible generat en l'entorn cultural de les falles acaben per convertir-se en verdaders museus, vius i dinàmics. I, així mateix, cal l'esperança que germine una conscienciació col·lectiva quant a la conservació dels múltiples patrimonis que emergeixen de la festa. I que esperançats per este sentiment que ha patrocinat l'expedient per a la declaració de les falles com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO, acabem per admetre la necessitat de salvaguardar el seu llegat, material i immaterial, sense exposar-lo al meretrici que imposa el turisme i els interessos d'hostalers i polítics, capaços de prostituir la quinta essència de la festa a qualsevol preu.

Perquè ja sabem que l'esperança és l'últim que es perd… o que es va perdre.

3.3

#MUSEU FALLER

EL MUSEU FALLER I L'ELEMENT HISTÒRIC

RUBÉN TELLO
@RubnTello

En pimer terme, podem pensar en el Museu Faller com un modest parc temàtic. Amb este plantejament, cada persona que ho visita es munta la seua experiència pròpia, el seu discurs, però sense establir cap diàleg, i participa només en l'experiència que se li oferix, fixant la relació que vol amb l'objecte del museu immers en el parc temàtic. L'espai genèric que pot representar, així, el museu, de tots els individus que estan en ell, pot arribar a convertir-se en un espai individual. Els "museus" experimentals de ciències poden estar prop d'este plantejament.

Des d'un altre punt de vista, el Museu Faller ens ho podem plantejar-nos com a pont de comunicació. El sentit fonamental que han de tindre els ninots allí exposats, el seu fi essencial potser, és ser instrument d'integració i participació en el moment actual per a arribar a crear diàleg cultural.

Però l'objectiu de l'escrit és reflexionar sobre el Museu Faller com a museu d'història.El Museu Faller amb la seua col·lecció de ninots és un reflex de la història de l'art faller i, a través d'ells, podem comprendre l'evolució històrica de València i en part de la societat, i amb ella en suma la seua història i la seua civilització. És a dir, d'alguna manera, el passat.

En el cas dels museus d'art, i el Museu Faller ho és, a diferència dels d'història per exemple, el subjecte del museu no és un subjecte del passat, és del present, d'ara; és l'espectador que veu l'obra ara (el mal anomenat "visitant" del museu). Serà només una minoria aquells individus que miren l'obra d'art des del passat, per a comprendre-ho; només són els il·lustrats, els que busquen conéixer la història. La majoria dels visitants dels museus d'art (utilitze el terme visitant, absolutament negatiu a mon entendre, però tan volgut per les administracions i els mitjans de comunicació des de l'aspecte de la quantificació) és l'individu que vol gaudir dels ninots ara; prescindint, inclús ben sovint, del moment històric que ho va generar. Este ciutadà implica la seua visió de l'art històric en la realitat que ho embolica; i ho pot fer des de diversos punts de vista: sociològic, de prestigi, de gust, de preferències, i molt sovint, establint llaços artístics, o d'un altre tipus, amb la realitat del seu temps concret. En este sentit, per a esta segona opció, diferenciem el fet històric del fet artístic, en quant que el subjecte del fet artístic, siga de l'època que siga, és l'individu actual. Això ens permet establir la relació de la col·lecció de ninots amb el present.

La funció fonamental que exercixen els museus és ser generadors de coneixement. La investigació de les col·leccions, realitzada pel propi personal del museu i pels investigadors externs, és la manera d'avançar en el coneixement.Un museu és, a més, un centre d'investigació polivalent, que gira al voltant dels seus laboratoris, els seus tallers de restauració, la seua documentació, els seus arxius, la seua biblioteca, etc. Esta funció fonamental per a qualsevol museu, crear i avançar en el coneixement, tindrà una repercussió en la societat. És sens dubte una de les funcions bàsiques del museu, essencial. En este cas, les col·leccions del museu es destinen a un sector de públic reduït.

Ara bé, tot açò no és vàlid per al nostre peculiar museu d'història, el museu Faller, ja que és el visten-te qui en el seu dia va triar la peça que ha anat a visitar. És la societat valenciana, o aquell turista que va ser a visitar l'Exposició del Ninot d'un any qualsevol, qui es convertix en comissari de la col·lecció del Museu

Faller, per això és un museu de majories. Un centre pedagògic d'història obert a tots els públics.

El museu Faller, per tant, no poden convertir-se, no obstant això, en mausoleu històric per a elits. La difusió de les col·lecció de ninots ni es dirigix a un públic detenidor de nivells culturals alts, ni este públic es convertix en el seu únic receptor i així serà una majoria de ciutadans els que podran gaudir de l'art faller i entrar en el seu discurs històric. Les Falles, objecte únic d'este museu, no és com totes les formes de l'alta cultura en general (música, òpera, teatre, etc.), ni ha sigut destinada a unes minories de ciutadans, detenidors de la capacitat de comprensió dels llenguatges artístics que els permet entrar en el seu discurs. En el museu Faller s'obri la possibilitat sociològica i econòmica, tan sols costa dos euros l'entrada, d'accedir al gaudi estètic, a vegades social únicament, encara que en molts visitants no existisca la comprensió del discurs artístic.

Com expliquem la Història de l'Art i quina Història de l'Art expliquem és evident que dependrà del nostre projecte museològic i, en menor grau, del museogràfic. Però si recordem que ens vaig dirigir- mos al ciutadà de hui, podem sense cap dubte avançar cap a altres conceptes per a donar sentit ple al museu. Els museus poden convertir-se en peces de museu, i sens dubte el Museu Faller ho és més que qualsevol altre, ja que és la societat qui configura la col·lecció. És un museu de la història i evolució del gust de la societat fallera i valenciana, en general.

Per la seua característica de col·lecció oberta a l'elecció del públic. El Museu Faller pot consolidar situacions existents o bé pot convertir-se en un element crític que incidisca de determinada manera en la transformació de la societat valenciana. Esta dimensió del Museu Faller, esta possibilitat que el museu té i que significa el seu posicionament final en la societat, determina una última funció per al museu, sobre la qual hem de reflexionar, ja que esta última funció aconseguix, generalitzant, a la totalitat donada del patrimoni cultural.

Com fer-ho és potser el problema fonamental. Hem de superar la dicotomia entre ninot indultat, concebut com quelcom folklòric, i realitat. Hem de veure com el ninot i la societat no s'aïllen, sinó que es relacionen amb l'entorn, se submergixen en la realitat d'ara, en la seua societat. No es queden com a testimoni d'un temps passat, sinó que tenen capacitat de reacció per a participar en el canvi d'època.

A més, el Museu Faller s'ha convertit, per la visió històrica que ens transmeten les seues peces, en un refugi identitari per a una comunitat que peca de tancada com és la fallera. Aquelles que, amb l'elecció de les peces que s'exposaran, pretén guardar unes arrels que els definisquen al marge de l'evolució que la mateixa societat ha imposat a l'obrir-se, presentant només una part de la seua realitat, al marge de la complexitat que la pròpia història ha imposat.

El Museu Faller hauria de viure ara i intervenir ara, no sols com a història, en la societat actual formada per ciutadans, amb la seua heterogeneïtat, amb les seues diferenciades lògiques col·lectives. Però, no ho fa ja que dónes de fa, més o menys trenta anys, predomina una única visió de la societat valenciana. Este és el repte que té la societat que tria la col·lecció del Museu Faller, presentar els diferents punts de vista de la societat valenciana i caldrà voeure com ho aconseguim.

4

#JURATS
QUÈ FAN ELS JURATS DE FALLA? QUÈ DEURIEN DE VALORAR?

4.1

#JURATS
AVENTURES I DESVENTURES DELS JURATS DE FALLES A SAGUNT

NINO LÓPEZ GIL
@ninolg

>Se'm demana que done la meua opinió i realitze una valoració del sistema de qualificació de monuments fallers a Sagunt. En primer lloc, a l'AC Falla el Mocador vull donar les gràcies per aquest gran honor per a mi d'oferir-me la possibilitat de participar i formar part amb el meu granet de sorra del seu nou projecte de llibret per a enguany, un dels millors llibrets de la Comunitat Valenciana com així ho demostra any rere any amb la multitud de premis i guardons que amb tot mereixement obté, tot això gràcies al treball i l'esforç d'uns fallers que amb tota la il·lusió del món ho fan possible.

Per a poder emetre una valoració sobre el sistema amb el qual hui Sagunt i la seua comarca qualifica els monuments fallers, m'agradaria abans que res comentar sobre el que és l'objecte d'eixes qualificacions, els monuments fallers.

Els monuments fallers, els cadafals, les falles, com vulguem anomenar-los, són per a mi, i crec que per a la gran majoria dels fallers, l'essència i el fonament principal de les nostres festes falleres.

Sens dubte, les nostres festes falleres, tan grans i tan espectaculars, no serien res sense cada un dels seus grans ingredients, que important és tot allò referent a la nostra indumentària, hui en dia amb grans indumentaristes recuperant i realçant totes les vestimentes que a la nostra terra han sigut història i hui en dia llueixen fallers i falleres en cada un dels actes que participen veritables obres d'art.

Què serien les falles sense la pólvora, des de les despertades a les mascletades, des dels castells de focs artificials a les cremes, la pólvora és un element imprescindible en cada un dels nostres actes per a donar realç i esplendor a les nostres festes.

La música, no entenem les nostres festes sense la música, des de les xarangues que ens acompanyen pels nostres carrers a les bandes de música que interpreten cada una de les peces que els grans músics que la nostra terra ens ha donat ens fan gaudir amb totes aquelles obres mestres que han compost.

Tot açò i moltes més activitats que els fallers són capaços de realitzar fan que la nostra festa fallera siga una de les més importants del món per no dir la més, però tot això gira al voltant de l'essència de les nostres festes, el monument faller, on els nostres artistes fallers són capaços d'expressar a través del seu art i de la seua màgia tot allò que durant un any ha succeït prop de nosaltres, realitzen amb les seues mans veritables obres d'art, les falles són crítica, sàtira, enginy, i tot això expressat en uns monuments espectaculars, amb un treball que ha de ser molt ben valorat perquè eixe treball i eixe resultat final representa l'esforç d'un grapat de fallers i falleres que durant tot un any han treballat braç a braç per a aconseguir uns recursos que els permeten traure al carrer uns dignes monuments.

I dic molt ben valorat perquè d'això depén la il·lusió i l'esforç que els fallers han de realitzar perquè el pròxim monument supere l'anterior, en qualitat, en enginy i fins i tot en innovació, perquè vivim en una època en la qual la innovació també ha de ser valorada, els monuments fallers com tot el que ens rodeja ha patit una continuada innovació, no tenen res a veure els monuments que es plantaven a inicis del segle XX amb els que hui en dia veiem als nostres

carrers durant la setmana fallera, han anat evolucionant en les seues formes, dissenys, materials, etc., etc., però a tots ells els uneix una sola cosa: l'art que els seus artistes saben com ningú dur a terme.

I aquest art ha de valorar-se en la seua justa mesura, mai pot ser igual eixa figura que un artista crea per primera vegada i la dissenya i realitza al seu gust i al seu parer com aquell al qual també anomenem *artista* però només es dedica a copiar i aprofitar el treball realitzat pel vertader artista faller.

Entenem i més hui en dia com pot ser de costós el fet que una comissió plante un projecte totalment dissenyat i ideat per a ella, generalment al faller li agrada que el seu monument siga el més alt, el que més ninots porte, el més espectacular lògicament, la primera cosa que li pregunta un faller al seu artista és com serà d'alta la seua falla, tots els ninots que li posarà, tant dóna si eixes figures són molt repetitives i s'han vist per cada racó de la nostra comunitat, que poques vegades es busca que el seu monument siga únic i dissenyat únicament per a ells, que eixa falla tinga un sentit, que la crítica, la sàtira, tot tinga un sentit, que el seu disseny i realització tinga un significat.

Amb tot açò volia que ens situàrem una miqueta en la realitat dels sistemes de qualificació dels nostres monuments, per a mi una cosa molt important i fonamental per tot el que he comentat anteriorment.

Tots els fallers vivim el dia dels premis amb una gran il·lusió, és un dia ple de nervis, d'il·lusió, d'alegries i de tristeses lògicament, d'abraços per a uns i de plors per a altres, així és i així esperem que siga sempre, el dia que açò no passe alguna cosa gens bona pot estar passant al voltant de la nostra festa.

El dia que el faller no tinga il·lusió pel premi del seu monument, posem-nos a tremolar. Voldrà dir que eixe monument i eixe treball realitzat per grans artistes ja no ens importa i les nostres festes de les falles veuran com a poc a poc decreixen i perden el seu pilar fonamental. És per això que hem de cuidar i mimar perquè dia a dia, en compte de decréixer, cresca cada vegada més, que cada any la il·lusió del faller pel seu monument supere el de l'anterior.

Una part molt important perquè açò succeïsca és valorar eixe treball, i principalment per a això que aquelles persones que realitzaran aquesta valoració siguen molt conscients del que fan, i no sols siguen conscients que això ha de donar-se per fet, sinó que a més tinguen uns conceptes molt importants de com es realitza una falla, des del seu inici en el simple esbós fins a l'última peça que es planta al carrer, intentant valorar el més justament possible, basant-se en els conceptes que pense més importants com poden ser la creació, homogeneïtat, equilibri en la seua composició, originalitat, escenificació, disseny, modelatge, pintura i acabat, així, com no, l'enginy, gràcia, crítica i sàtira, tot aquest conjunt és el que ha de donar una justa valoració de cada un dels monuments.

El sistema que hui en dia usem per a les falles de Sagunt i la seua comarca crec que està obsolet, i és arriscat, un sistema que sempre és una aventura, una aventura saber qui pot vindre a valorar uns monuments que signifiquen en primer lloc el treball d'uns artistes fallers, professionals que posen cada un en la

seua mesura tot el millor que tenen i el d'uns fallers i falleres que es deixen la pell per a aconseguir uns recursos perquè això siga possible.

Deixar en mans de no sabem ben bé qui pot valorar les nostres falles és una cosa molt arriscada i any rere any es demostra amb les múltiples *sorpreses* que es produeixen que en la majoria dels casos no són persones capacitades per a això.

Sorpreses no a causa que guanye qui en principi no comptava per al premi, però que a causa del bon treball plantat el pot obtindre, em referisc a sorpreses de veure valoracions poc apropiades i que s'entenen poc, sobretot per a aquelles persones professionals o no que saben molt bé què és el que s'ha de valorar o no, la qual cosa té una valoració més alta o més baixa segons la seua pròpia experiència i saber.

Disposem d'un sistema molt utilitzat per la majoria de les poblacions i que a través de la Junta Central Fallera de València se'ns envien tantes persones com sol·licitem. Totes aquestes persones que la JCF de València ens envia són distribuïdes en grups de tres persones que la Junta Fallera de Sagunt, una vegada coneix, adjudica a cada una de les múltiples categories en què es distribueixen les nostres falles.

Aquestes persones, que cal agrair-los la seua disposició desinteressada per a fer possible aquestes qualificacions, però que com anteriorment he comentat no sabem de la capacitat que disposen per a això, a vegades coincideixen que coneixen i valoren amb bases i fonaments, però després de les experiències d'any rere any i comprovar les puntuacions atorgades, segons la meua opinió un alt percentatge d'aquestes persones no estan preparades per a això.

A través del secretari/ària general de la JFS se'ls lliura el llistat de falles que cal visitar (generalment una categoria de falles grans i una altra categoria de falles infantils), així com un full en què han de fer constar les seues puntuacions.

Aquests fulls estan compostos per dues parts, una de les parts dedicades a l'enginy i gràcia, en què es puntua de 0 a 10 en cada apartat de crítica, escenificació, tema i originalitat, i una altra part en què es valora, diguem-ne, la qualitat artística del monument, com és modelatge, acabat, pintura, risc, en fi cada una de les parts que un monument faller ha de ser valorat.

Una vegada visitats tots els monuments a valorar, aquest jurat es reuneix per a emplenar *correctament* (mira que és fàcil i se'ls explica una vegada i una altra com fer-ho, doncs així i tot els emplenen malament) els fulls i atorgar els premis a cada una de les seccions, que estaran ben custodiats en mans d'un notari de la localitat, que és l'encarregat de revisar i conformar les llistes de premis segons les mencionades actes de cada un dels jurats.

Com anteriorment comentava, em pareix un sistema realment obsolet i arcaic, un dels motius per l'aventura de no saber certament la preparació de les persones que valoraran uns monuments que són la il·lusió, el treball i l'esforç de molta gent, a banda de la seua preparació o no per a això, poden sorgir diferents motius que ens poden fer pensar que no siguen les persones més adequades. Per què?

Doncs molt fàcil, lògicament són fallers vinguts de les distintes localitats i juntes locals de la nostra Comunitat, fallers que les seues falles poden ser realitzades casualment per artistes que fàcilment poden trobar-se realitzant falles també a Sagunt i la seua comarca, i que *inconscientment* poden veure's influenciats per això (a Sagunt ha ocorregut i tinc constància que en altres localitats també), açò pot portar fàcilment a dubtar ja de la idoneïtat d'eixes persones per a això, però el que ocorre és que tot això és molt difícil de controlar i detectar fins una vegada han sigut lliurades les actes a cada comissió per a la seua comprovació.

També vull comentar en relació amb aquest sistema dels fulls que usem per a atorgar les puntuacions que és de sobra conegut que el primer impacte d'un monument influeix de manera decisiva en l'esdevindre final de la decisió d'atorgar el premi. Tractar d'intentar puntuar cada un dels apartats que abans he esmentat és pura ficció, eixa primera impressió per a la persona que realment no està preparada és la que li marca ja la decisió final i emplena de tal manera cada una de les columnes i apartats perquè li quadre el que vol premiar, això és el que he percebut al llarg dels meus anys com a faller que he anat a veure i valorar monuments a altres localitats o he acompanyat jurats per Sagunt.

Tant fa que les figures d'eixe monument que ens impacta a primera vista s'hagen passejat per cada racó de la nostra Comunitat i estiguen més vistes que el *Tebeo*, tant fa que el monument siga una simple còpia d'altres ja plantats anteriorment, tant fa que el paper de vidre no l'haja vist ni de lluny, que els acabats siguen els més idonis o no, que el tema tinga algun significat, una gran quantitat d'elements que en una falla han de ser els que marquen una valoració el més justa possible.

I què cal dir si ja parlem de la innovació de l'art, de les noves propostes, dels nous estils i dissenys, rebutjats ja per endavant per la gran majoria d'aquest tipus de jurats. Per què? Doncs perquè no veuen més allà del clàssic ninot o acabament que es repeteix fins a la sacietat.

Puc assegurar que, per exemple a València, en seccions especials i primeres seccions és molt important eixa nova creació, eixe nou disseny, imaginació i no tornar a col·locar o copiar res que ja haja sigut utilitzat anteriorment, és una cosa que de manera molt clara desqualifica un monument i li fa perdre tota possibilitat de premi, ja que per al que a València per exemple és una cosa molt essencial ací passa totalment el contrari, i podríem aportar dades i dades, però no tindríem prou espai per estendre'ns més en això.

Serien molts els motius pels quals aquest sistema no és el més apropiat hui en dia, però, com deia anteriorment, no puc estendre'm molt més. Prova d'això és que cap de les grans juntes locals d'aquesta Comunitat ho té en pràctica ja. Podríem parlar de grans juntes locals com ara les d'Alzira, Gandia, Dénia, Borriana, Torrent, Benicarló, Xàtiva, totes elles han intentat buscar noves fórmules per aconseguir el major encert possible. Sabem com de difícil és, jo diria que impossible, acontentar tothom, i menys en aquest tema. Sempre, com comentava al principi, el dia dels premis és la gran il·lusió de cada un dels fallers. Tots veuen en el seu monument les

virtuts i poc els defectes, tots desitgen guanyar eixe banderí que els reconega el treball de tot un any, és la salsa de la festa, i el dia que això no ocórrega malament per a la festa. Però per això mateix crec que a Sagunt les falles de la nostra ciutat haurien de plantejar-se la recerca d'altres alternatives, d'un altre sistema, mai serà infal·lible, mai acontentarà tothom, però quan els grans ho han fet per alguna cosa ha de ser. Conec cada un dels sistemes que usen les anteriorment esmentades juntes locals, tots intenten fugir de l'aventura, de la *sorpresa* de premis o valoracions poc encertades, així i tot és difícil, però, per favor, FALLES DE SAGUNT, crec que ja és hora, desperteu d'una vegada per sempre i busqueu alternatives, busqueu noves solucions al que tots sabem que no funciona, si volem guanyar en qualitat, en prestigi, busquem com fer-ho i no ens conformem amb el que tenim, hi ha formes de millorar.

No és molt difícil si es vol, hi ha moltes idees i molt ja inventat, però la primera cosa i fonamental és saber i conéixer què és una falla, com es realitza des que li sol·licitem a un artista faller que ens realitze un monument fins que el planta al carrer, tot el procés, és molt important saber i conéixer aquest immens i meravellós món dels tallers fallers, important per a valorar un modelatge, un acabat, una pintura, que són una nova creació o que són un refregit i més que refregit, quin tema té el monument, etc., etc., és tot un conjunt d'elements que són els que al final ens fan donar una valoració, no crec que els fulls siguen els més idònies perquè eixes puntuacions sumen i donen el guanyador, poden servir com una guia, com meres notes per prendre, jo crec i pense que l'impacte és important, clar que sí, però a partir d'ací, d'eixe primer impacte és molt important valorar moltes altres coses més, tot el que anteriorment he dit i no val la pena repetir.

I tot això valorat per persones que sense ser professionals en açò sàpien i coneguen aquest món de les falles, dels tallers fallers, estiguen documentats i siguen el més imparcials possible, sense deixar-se mai portar per eixe afecte que li puguen tindre aquests artistes o comissions a valorar, ja que si són persones preparades i valorades, lògicament és factible que coneguen i tinguen bones amistats en aquest món, però al mateix temps estic segur que seran objectius i imparcials perquè saben i coneixen l'esforç i el que es juga cada un d'ells en tot açò.

Si no som immobilistes, si busquem noves alternatives, intentem trobar la millor solució, no sabem quina pot ser la millor, però d'una cosa estic segur, que dia a dia millorarem i de segur que a poc a poc anirem polint els xicotets errors i inconvenients que sabem que totes aquestes coses tenen.

Espere haver aportat el meu granet de sorra per a la millora d'un sistema de qualificació, per a la millora en la qualitat dels nostres monuments fallers que, com bé sabem, és el pilar fonamental de les nostres festes.

4.2

#JURATS
ALZIRA

KIKO CANO

PREMI A LA QUALITAT DELS MONUMENTS:

Els monuments es divideixen en seccions (especial, primera, segona, tercera i quarta) i van tots numerats des del primer fins al nombre que determine el total de comissions integrades en cada secció.

Es concedeix un premi per monument, el qual resulta de la qualificació del jurat, que puntua de l'1 al 10, sense decimals, en cadascun dels conceptes següents:

- Composició/risc, modelatge, pintura, crítica i sàtira.

La suma global dels mencionats conceptes dóna com a resultat la puntuació de la falla, i determina així l'ordre del premi, de manera que es descarta la puntuació més alta i la més baixa atorgada pels membres del jurat de la secció.

Es concedeix un premi d'enginy i gràcia per cadascuna de les cinc seccions, tant en monuments grans com en infantils, seguint la mateixa forma de puntuació que en el premi de monument en cadascun dels següents conceptes:

- Originalitat, creativitat, gràcia, sàtira.

També hi ha un premi a la crítica de temes d'àmbit alzireny per cadascuna de les seccions dels monuments grans. La forma de puntuació és la mateixa que en els premis de monuments d'enginy i gràcia dels següents conceptes:

- Estil, presentació, contingut.

EN CAS D'EMPAT

Per als premis a la qualitat dels monuments, es tenen en compte les puntuacions obtingudes en enginy i gràcia. Per als altres premis, i en cas de continuar l'empat en els premis a la qualitat dels monuments, s'incorporaran les puntuacions descartades. En cas de persistir l'empat, guanya aquella falla que haja obtingut un major nombre de 10. Si continua l'empat, es miren els 9 i així successivament, fins que es desfaça l'empat.

JURATS

Cada comissió fallera designa almenys tres membres de manera obligatòria per tindre dret que se li vote el monument, els quals han de complir els requisits de ser major de 18 anys i tindre una antiguitat fallera de més de cinc anys en el cens faller adult.

Una vegada estan determinats els jurats de cada comissió, el senyor notari fa el sorteig d'aquests per les corresponents seccions i procedeix a identificar-los en les paperetes de votació amb el seu nom, cognoms i DNI, sent d'obligat coneixement per part de la JLF, per al control en cas de qualsevol reclamació, que les tindrà en propietat els quinze dies posteriors a la *cremà* abans de procedir a la seua destrucció. En cap cas, el jurat de comissió pot ser triat per a votar la secció on pertany la comissió on està censat. El sorteig de jurat no és públic, i es comunica a cada jurat en el matí del dia que es jutgen els monuments, o siga el dia 17 de març a les 8 del matí.

Cada secció està puntuada per un mínim de deu jurats fallers. Deu jurats que depositaran les puntua-

cions perquè el notari alce acta dels premis atorgats la mateixa vesprada del dia 17 a l'Ajuntament de la ciutat.

JURAT DE LA CRÍTICA LOCAL

El jurat està compost per les persones que designe la JLF per mitjà de la delegació corresponent, entre diverses personalitats reconegudes del món de la cultura alzirenya. Aquest jurat és elegit amb caràcter exclusiu per al concepte de crítica local.

OPINIÓ PERSONAL

Respectant molt l'actual sistema de votacions, sota el meu punt de vista pense que tot hauria de ser molt més àgil i fàcil per als jurats a l'hora de puntuar els monuments.

Partint de la base que ningú és un especialista en la matèria, posar-se a valorar amb tant de tecnicisme crec que els jurats arriben fins i tot a confondre's i finalment han d'adequar les puntuacions als diferents apartats perquè isca el monument premiat que a ells a primera vista els ha agradat. El que comporta açò és que, en veure les puntuacions, pugues observar grans incongruències al respecte.

Jo votaria de l'1 al 10 cada falla i eliminaria tots els apartats dalt anomenats ja que no tota la gent està preparada per a poder qualificar-los. De manera que el monument que en conjunt més m'agradara li donaria el 1r, després el 2n i així successivament.

A més a més crec que els jurats haurien d'estar totalment identificats, no solament de cara a la JLF i el senyor notari, sinó també cap a tot el món faller perquè ningú puga fer en les puntuacions cap despropòsit amb l'ànim de perjudicar o afavorir cap comissió. També que els jurats es presentaren d'una manera lliure i no que cada comissió per obligació haja d'aportar tres jurats, i així la gent que hi anara ho faria totalment compromesa en una tasca tan important com és puntuar un monument.

Així i tot pense que l'actual sistema es el que menys problemes està donant i millor està funcionant, encara que jo introduiria alguns canvis ja anomenats per tal de polir més si cal l'actual sistema.

Salutacions

Visca les falles d'Alzira!

4.3

#JURATS

DE L''IN SAECULA SAECULORUM' A 'EUROVISIÓ', O NO: UNA VISIÓ DEL DIFÍCIL I TORTUÓS CAMÍ CAP ALS PREMIS

PEDRO MANCHÓN PAU

Molt se'n parla cada any, i crec que cap ciutat se'n lliura. Els premis no són sols l'alegria dels xiquets, m'atreviria a dir que, encara en major mesura, són la principal inquietud dels majors, almenys de la gran majoria.

Benicarló, com qualsevol altra localitat valenciana amb una tradició consolidada dintre del món faller, ha provat diverses fórmules pel que fa a la recerca de la millor solució que permeta la confecció d'uns criteris de valoració justos dels nostres monuments. Tombant i girant, buscant i rodant, cap d'ells ha sigut del gust de tots. Mai s'ha trobat el sistema qualificador que abanderen confiades i satisfetes la totalitat de les comissions.

Lluny de fer una dissertació de l'evolució històrica pel que fa als procediments emprats quan s'ha tractat de donar *palets* a les falles de la meua ciutat, sí que m'agradaria no obstant ressenyar el plantejament dels més significatius. Parlo d'aquells que han perdurat més temps en funcionament i que per tant han sigut el motiu de polèmica en cada edició. De ben segur, seran coincidents en una bona colla de localitats, i molts es podran sentir identificats amb els casos que exposaré a continuació.

A Benicarló els primers premis atorgats als monuments comencen a protagonitzar sense massa soroll la programació fallera l'últim any dels setanta i primers compassos de la següent dècada. Primer per iniciativa d'algun comerç de la ciutat i de seguida pels mateixos components de la recent posada en marxa Junta Local Fallera, es van dur a terme els primers lliuraments de premis a les millors falles. Prompte es va voler solucionar un dels principals dilemes que encara ara es posen damunt de la taula cada any: jurat d'ací o de fora. Imposant-se la segona opció, la JLF benicarlanda va començar a sol·licitar jurats a la Junta Central Fallera de València, la qual, en un nombre de tres components, enviaria els àrbitres que haurien d'escollir la relació de falles premiades any rere any. Aquest sistema, encara avui dia majoritàriament acceptat en moltes localitats, comporta com és sabut la visita de tres *experts* de qualsevol dels municipis que també han fet el mateix i esperen la visita d'un jurat d'idèntiques característiques que també serà designat per la Junta Central Fallera. Doncs bé, amb resultats més o menys compartits pel poble, que sempre dicta sentència, així es va fer durant molts anys, jurats qualificadors dels punts d'origen més variats de la geografia valenciana es desplaçaven a les falles del nord.

Va passar un dia que, per coses del destí, a saber bones aproximacions, amistats de conveniència i millors intencions si així es vol, els tastadors de l'exquisit tracte dispensat per la Junta Local Fallera de Benicarló als components del jurat qualificador van ser allò que es denomina "peixos grossos" de València. Al comité de savis –els noms i cognoms dels quals ara ometré, però avalats per una gran experiència i càrrecs de responsabilitat a la Junta Central Fallera– se li va atorgar el *títol* de jurat *in saecula saeculorum*. Any sí, any també –ningú creu que pels molts quilòmetres del desplaçament, sinó més aviat per les acurades mostres de gratitud gastronòmiques que els esperaven–, els rostres que el matí del 15 de març saludaven els presidents abans de pegar la volta als monuments eren sempre els mateixos, o els mateixos amb matisos,

per no faltar a la veritat. I és que les llistes de gent que esperava amb més o menys paciència exercir poder completar el trident del jurat a Benicarló anava creixent edició rere edició. El dinarot que tancava la matinal s'ho valia.

És gros de dir si amb les decisions hi havia mans negres, tacades pels compromisos. Però sí que és cert que especialment amb el temps i a mesura que alguns dels components de l'esmentat jurat ja eren *tios* de falleres, tornaven ben farts cap a casa, amb bosses plenes de carxofes, i les abraçades a les arribades i als comiats anaven que volaven, s'anirien fent més grans les suspicàcies de l'entramat faller. Així va ser i així havia d'acabar sent, no podia esperar-se cap més final.

Tot i això, serien no obstant un altres factors, concretament dos, els que provocarien un canvi en el procediment de designació de jurats qualificadors a Benicarló. D'una banda, i per no abandonar el símil gastronòmic, si venien sempre les mateixes persones, per més que tingueren bons propòsits, no deixarien de preferir el croissant a la magdalena si eixe era el seu gust: sempre guanyarien els mateixos. D'una altra, i al capdavall definitiva, seria la decisió de la Junta Central Fallera de no satisfer la demanda aprovada pels fallers benicarlandos: que els jurats que es desplaçaren a Benicarló emplenaren unes actes de valoració, gràcies a les quals les comissions conegueren allò que havia agradat i disgustat dels seus monuments als designats.

Vaig tenir ocasió de bona tinta, ja com a president de la Junta Local Fallera de Benicarló, d'escoltar la negativa en aquest sentit en veu de Rafael Juan, delegat de juntes locals a la Junta Central Fallera de València. Prèviament al viatge que una delegació de la junta de Benicarló va fer a la ciutat del Túria per a tractar l'assumpte, en una reunió extraordinària que tingué lloc a la seu de la JLF de la nostra ciutat, les comissions falleres, el gremi provincial d'artistes de Borriana, i la mateixa junta, havíem apostat per unanimitat donar forma a unes plantilles d'avaluació perquè els jurats que vingueren a la nostra ciutat deixaren constància dels seus criteris a l'hora de compondre la llista d'afortunats. Rafael Juan em va comentar, amb bones maneres, que els jurats que designa la JCF no deixen documentació escrita dels seus criteris, i que sols lliurarien a la junta, com sempre, la relació de les falles premiades.

Tenint en compte que no havia estat possible fer realitat la nostra intenció primària d'aconseguir sumar a la petició de les falles l'etiqueta de prestigi que en molts encara implica anunciar que el jurat que es desplaçarà arriba beneït des de la mateixa Junta Central Fallera, ens vam veure abocats a trobar la millor eixida a la qüestió. La finestra ens la va obrir el mateix organisme, quan en una de les assemblees de juntes locals que convoca, vam poder constatar que eren unes quantes les ciutats falleres de tradició que anaven per una via similar a la que nosaltres volíem conformar. Xàtiva i Torrent, a tall d'exemple, eren un parell d'elles.

És per això que puc explicar que en les dues últimes celebracions falleres (les de 2011 i 2012) hem dut a terme el sistema pel qual els tres components del jurat qualificador lliuren, en finalitzar tot el seu procés de valoració, unes plantilles on consten les puntuacions atorgades als diferents monuments

d'acord amb els requisits apadrinats pel mateix gremi provincial d'artistes fallers i entre d'altres per les localitats abans esmentades, els quals són quasi del tot coincidents als de les ciutats que avalen el procediment: monumentalitat, risc, composició, color, acabat...

No és fàcil garantir a les sofertes comissions la transparència de qualsevol sistema. No obstant ens hem quedat amb el descàrrec de fer complir la petició dels fallers (es queden o no desenganyats després pels resultats). Ho hem fet comptant amb el criteri de jurats formats amb gent de sobrada experiència i passió per la festa. Especialment passió per la festa. Perquè si bé sempre fa patxoca poder traure pit anunciant als presidents de les diferents falles que els seus monuments han estat valorats per gent que abans ha xafat emplaçaments de seccions especials i primeres a València, és sobretot això últim la millor carta de presentació que es pot donar. Si més no, no es pot trair la veritat, i cal dir que aquestes persones, carregades de motius i criteris fonamentats, també tenen uns gustos i afinitats artístiques que fan decantar balances sense ser per això representació i referència única de la ciència fallera. Em quedo personalment satisfet per haver pogut constatar l'esforç que els jurats que he acompanyat han fet per ser justos. I això és prou.

L'última via que des de la proximitat ens ha arribat amb força des de Borriana ens recomana el procediment que, conegut per tots com sistema *Eurovisió*, proposa l'elecció de les falles guanyadores per votació de les mateixes comissions. Expliquen els defensors del plantejament que, lluny de crear-se interessos i memòries històriques en forma de revenga que dificulten la neta valoració per part dels fallers, la proposta guanya cada vegada més adeptes d'acord amb els resultats majoritàriament compartits que pareix que es venen repetint. Des del meu càrrec constato que mai he sigut honorat pels components de les comissions guanyadores, però com molts també a mi m'ha passat que sí que he sigut acusat per aquells que esperaven guanyar i no ho han aconseguit. Per això no tinc dubte en afirmar que, almenys, la fórmula eximeix de culpes i malvoler les persones que tenim responsabilitats reals o involuntàriament adquirides per aquestes qüestions.

De les inquietuds que afortunadament he pogut intercanviar mitjançant enriquidores converses amb apassionats de la festa del meu poble i dels punts d'origen més variats del mapa faller, he extret algunes conclusions, les quals celebro poder compartir amb tots vosaltres. Que alguns portem tota la vida emmarcats dintre de les fronteres de la festa, no ens permet asseverar que tinguem més gust per l'art. I les falles són art. Qualsevol persona és lliure d'erigir-se en aval del seu criteri, i no per això saber-ne menys de qualitat en una falla que un faller de sempre. Que els modelats clàssics i tradicionals (quins són clàssics i quins tradicionals?) són millors i més bonics els uns que els altres, qui ho pot escriure? No hi ha raó, sols opinió, i a partir d'ací mil solucions possibles. Lluny queden els temps on les morfologies dels ninots que plantàvem les comissions eren significativament semblants, i, en conseqüència, qui més *caragols* amollava més possibilitats tenia. Perquè si bé els pressupostos alts ajuden i ajudaran, afortunadament hi ha moltes coses més a tenir en compte, i d'això en saben més que ningú els artistes

fallers, professionals que assumeixen la difícil faceta de jugar-se de vegades la salvació de les seues places d'acord amb els resultats en forma de premi.

Les coses a mesura que es fan grans s'esdevenen més complexes. De les escarides actes de veredicte que amb poca audiència es cantaven a una vella sala de l'ajuntament de la meua ciutat, fins a la *glamourosa* cita que actualment fa menudes les dues mil localitats del pavelló poliesportiu municipal, han passat ja unes quantes edicions de la festa. Com més transcendència han estat adquirint les convocatòries de lliurament de premis, majors han sigut les aspiracions dels candidats. Perquè no cal dir-ho, totes les falles esperen alguna cosa: les de més pressupost guanyar, la resta arreplegar encara que siga un de tots els banderins que es lliuren, però cap, encara que siga aferrant-se a un xicotet brot d'esperança, desisteix de la il·lusió de tornar al seu casal amb algun miniestendard numerat. Si partim d'aquesta premissa queda clar que cap jurat serà bo per unanimitat, i, si acceptem això, ja tenim almenys alguna cosa guanyada.

4.4

#JURATS
SI VOLEM, ENTRE TOTS: PODEM!

VICENT BLASCO

De vegades veiem gegants on sols hi ha molins i la nostra lluita no resulta tan extenuant i complicada com en un principi ens podia parèixer. Moltes vegades, un sol fet és suficient perquè una cosa que creiem que per canviar ens costaria haver de lluitar una barbaritat, desencadene una força d'unitat capaç d'esborrar de la nit al dia allò que ara està tant de moda i que s'anomena tradició però que en el cas que ens ocupa més prompte podríem dir que era falta de ganes de canviar quelcom que per a tots era injust i que alguns s'encabotaven a amagar de tradició. A què em vull referir amb aquesta exposició? Doncs, ni més ni menys, al sistema d'atorgar els premis als monuments fallers de la meua ciutat: Borriana.

Per centrar-nos una miqueta diré que enguany les falles de Borriana compleixen 85 anys d'història i que des de 1929 (el segon any que es planten falles a Borriana; al 1928 sols se'n va plantar una) s'atorguen premis. Desconec com estava format el jurat i els criteris que se seguien en els primers anys de falles a Borriana per concedir els guardons, el que sí que és cert, i això ho he pogut comprovar pels diaris de l'època, és que les controvèrsies ja es produïen en aquells temps, si bé no tant en els monuments, sí en els llibrets, ja que aleshores les composicions poètiques que servien d'explicació i relació d'allò que la falla conté eren molt valorats i esperats pel públic.

Els premis sempre han sigut un al·licient per als fallers i l'espenta per portar endavant nous projectes. Les falles, els monuments fallers, com a expressió màxima de la festa fallera, han esdevingut sempre l'actor principal de la festa i allò en què el faller ha lluitat més a l'hora d'aconseguir el màxim guardó.

A Borriana la festa de les falles és moltes coses més: Creus de Maig, Batalla de Flors, Cavalcades del Ninot, comparses, llibrets, teatre i un llarg etcètera d'activitats en les quals no pot faltar mai la recompensa d'un premi, d'un palet que acabarà agafant pols al casal però que en el moment de l'entrega suposa la glòria per a la comissió. D'entre tots els premis, no hi ha dubte que el més desitjat, el que tots estem esperant guanyar, és el de la falla. Des que jo tinc consciència, com a xiquet primer i com a faller després, les falles a Borriana eren jutjades per unes persones que venien de València. Quan era menut pensava que eixes persones, i més venint d'on venien, eren les millors per portar endavant la difícil tasca d'atorgar el premis a les falles. Després amb el pas del temps em vaig adonar que no, que aquelles persones eren en realitat una sola persona que any rere any venia a Borriana amb un parell d'amics o familiars a jutjar les falles i que cada vegada era més evident que tenia certs interessos amb alguns artistes primer i comissions després. I tot perquè la Junta Local Fallera, els membres de la qual no pertanyien a cap comissió i com se sol dir "passaven olímpicament", sols es preocupaven cada any d'alçar el telèfon i demanar a la Junta Central que enviés un jurat a Borriana. I així va passar des que jo tinc memòria fins l'any 2003, on l'empastre va ser tan gran que les falles s'uniren per dir que ja hi havia prou. Que si des de feia uns anys les mateixes comissions podíem jutjar carrosses, creus i comparses, també podíem fer-ho amb els monuments fallers i que sempre seria molt més justa la decisió de 17 persones (un vot per falla) que la d'un jurat format per sols tres que a la fi esdevenia sols un. La batalla per aconseguir açò es presentava dura amb la oposició de la Junta Local Fallera, que pensava que no portar el jurat de

València els deixava a ells en una mala posició enfront de la Junta Central, ja que d'aquesta manera es reconeixia, com a mínim, la incompetència del jurat que fins aleshores havia desenvolupat aquesta tasca a la ciutat. A la fi, la força de 16 de les 17 comissions d'aleshores varen fer possible que es canviés el sistema de jurat de les falles. Encara recorde les paraules d'un membre de la Junta Local Fallera en aprovar-se la nova forma de jutjar les falles: "Això serà el final de les falles! Vos matareu entre vosaltres!" Enguany es compliran deu anys de l'aplicació del nou sistema, no diré que sempre ha sigut satisfactori per tots, però estic convençut, i les classificacions ho demostren, que aquesta forma de jutjar les falles és molt millor que la que teníem abans.

En l'actualitat hi ha 18 comissions falleres a Borriana i un representant o diversos de cada falla, ix a les nou del matí de cada 16 de març a valorar la resta de falles que hi ha plantades a la ciutat. Amb un full a la mà té l'opció d'atorgar deu puntuacions, des del 12 per al màxim guardó seguit del 10 per al segon i de 8 fins a 1 per a les resta de premis. De totes les puntuacions rebudes per cada falla es descompta la màxima i la mínima i la suma dels punts restants dóna com a resultat la puntuació total de la falla. Ordenades les puntuacions de major a menor, es concedeixen els vuit premis que s'atorguen a les falles de Borriana. Des de la seua implantació, aquest sistema ha sigut ben valorat pels fallers i llevat d'algun xicotet enfrontament, motivat com un acte de protesta per una comissió al 2010, cap dels altres anys s'han hagut de lamentar situacions injustes com les que es vivien abans. Potser no siga la millor manera de jutjar falles, però almenys nosaltres, la majoria dels fallers de Borriana, pensem que és la menys roïna.

Jutjar una falla no és una tasca fàcil. Els premis condicionen tantes coses que resulta molt complicat pegar el pas i ordenar els monuments de l'1 al 8. Les falles són cadafals que es munten als carrers per ser motiu de festa, però són molt més, són la feina de moltes persones; dels artistes que viuen d'enllestir les falles, dels fallers que s'esforcen per traure els diners amb què pagar el monuments i també la d'abonats i patrocinadors que fan la seua aportació perquè la falla puga lluir al carrer cada 16 de març. Per això no es pot prendre a la *babalà* el fet de jutjar un monument faller. Personalment, cada vegada que he desenvolupat aquesta feina en la meua comissió he intentat, i amb sinceritat dic que crec haver-ho aconseguit, deixar a un costat els sentiments i centrar-me en el que hi ha al carrer, en el cadafal que tenia davant i valorar tot allò que pense que és meritori per rebre un guardó. Els gusts estètics, sens dubte, pesen molt a l'hora d'atorgar premis. No ens podem quedar quiets davant d'una obra que ens transmet el seu art, que connecta amb els sentiments. L'impacte visual, tan lligat a l'estètica, és fonamental per a mi. Les falles m'agrada veure-les de lluny quan ja he acabat de mirar-les, per això sempre busque trobar-me-les de front quan gire un cantó. Eixe colp de vista és fonamental per a mi, després, en acostar-me, m'agrada i valore molt que hi haja connexió entre el que falla representa físicament i la crítica, que tot estiga, més que menys, enllaçat. L'essència del monument faller és la crítica, els versos, allò que l'artesà i la comissió volen cremar per purificar. La crítica deu ser graciosa però a la vegada respectuosa, i si els versos guarden una mètrica i rima, millor que millor. Com a borrianenc, m'agrada l'atreviment. Els nostres artesans ens tenen acostumats a enllestir falles on el risc i l'equilibri de

les peces és una constant en la seua trajectòria. Eixa difícil feina d'aguantar volums descomunals amb xicotets punts de recolzament és una altra de les coses que sempre ha tingut en mi una alta valoració, com també ho ha fet la composició del monument, el seu conjunt, el fet que hi haja una compensació entre cos, acabament i escenes. El modelat de les figures, la seua expressió i capacitat de transmetre la idea de la falla, així com la pintura són també altres de les qüestions que sempre valore en un monument. Per últim, l'ornamentació i la decoració de la falla, que també podria formar part del conjunt si filem molt prim, és un dels trets en què, si bé un poc menys, també em fixe. He de reconèixer que a l'hora de jutjar les falles, la càmera de fotos digital ha sigut per a mi una gran eina de treball. Recórrer divuit falles en quatre hores que et donen de termini, de vegades et pot deixar el cap un poc saturat i per això refrescar la memòria amb imatges és molt bo. I açò va molt bé sobretot per als premis menors, si no hi ha una gran competència entre els primers premis resulta molt més complicat ordenar del tercer o quart al vuitè que atorgar un primer premi, i és ací on la càmera moltes vegades et pot traure de dubtes fent-te recordar detalls que per la saturació de records al cap moltes vegades no podem visualitzar. Aquest és el meu sistema de treball, les meues valoracions i la meua manera d'intentar ser just quan he tingut la gran responsabilitat d'exercir de jurat de falla. Sens dubte, si alguna vegada més he de tornar a desenvolupar aquesta tasca, continuaré treballant perquè aquesta feina siga el més honrada i respectuosa possible. Una falla és molt més que el premi que li puguem concedir, però la felicitat i el goig que atorga el guardó és el que ens esperona a continuar en la lluita i a superar-nos any rere any.

4.5

#JURATS
NO ÉS TAN FÀCIL COM PAREIX

JOSÉ VICENTE MARCO ALBERT
FALLER. FALLA SANTA MARIA MICAELA-MARTÍ L'HUMÀ (VALÈNCIA)

Valorar una falla?... Però com?; amb quins criteris? Hi ha bases de qualificació?, i... qui?, quantes persones?, quina és la seua qualificació?... Moltes són les preguntes i dubtes que sorgeixen quan es parla del Concurs de Falles, del més important i originari concurs de tots els que realitzen les comissions de cap a cap de la nostra Comunitat.

Al cap i casal el jurat, tant en categoria infantil com en majors, és nomenat directament per la Junta Central Fallera, i més en concret pel seu secretari general, a excepció que en alguna de les seccions les mateixes comissions que la integren es posaren d'acord i proposaren elles mateixes el jurat, cosa que va succeir durant diversos anys en la secció 1ª A.

Teòricament les persones que ixen al carrer a valorar les falles haurien d'estar preparades per a la missió que se'ls encomana. Moltes d'elles són proposades per les mateixes comissions, amb la signatura d'un artista faller, per a realitzar un *curset* que organitza la mateixa Junta Central Fallera juntament amb el Gremi Artesà d'Artistes Fallers de València. Una vegada han realitzat aquest curset formen part de l'anomenada "borsa de jurats", d'entre els quals el secretari general ha de tindre prou per a omplir l'elevat nombre de persones que ixen cada 15 i 16 de març.

Si tenim en compte que en cada secció són nomenades tres persones, excepte la secció especial que en solen ser cinc, seran aproximadament 48 persones (16 seccions) més cinc d'especial. És a dir, 53 persones per dia; és a dir, cada any són nomenats un total de 106 jurats per al concurs de falles..., tasca gens fàcil.

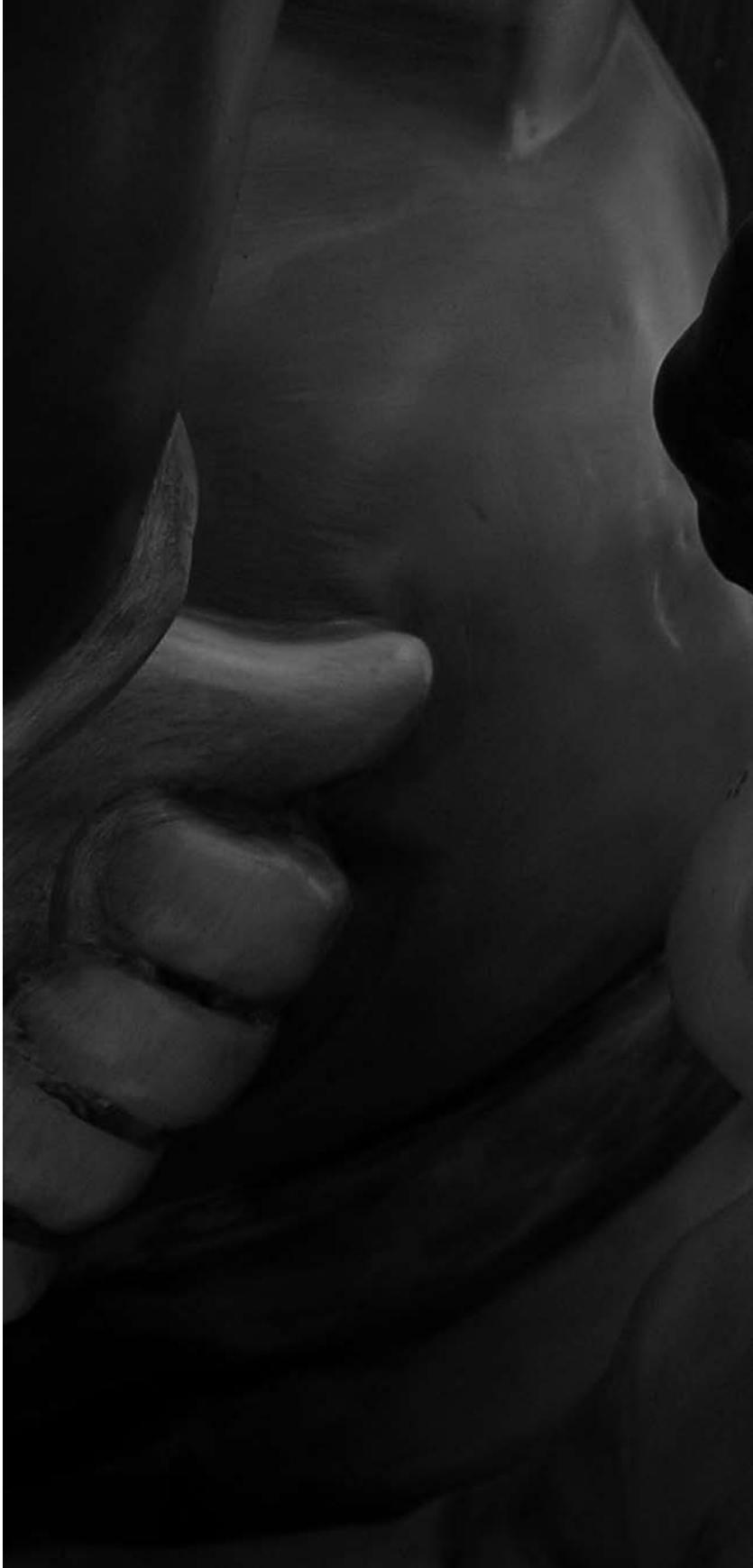

El recorregut de visita a les diferents falles sempre parteix des de la seu de la Junta Central Fallera al barri de Montolivet. Allí, a les 8 del matí, són citades totes les persones nomenades i acudeixen sense conéixer quina secció visitaran. L'única excepció sol ser el jurat de la secció especial, el qual rep directament la crida del mateix president de la Junta Central Fallera hores abans, que els fa saber que han sigut seleccionats per a aquesta finalitat i, lògicament, els demanda una gran discreció.

Evidentment els jurats en les diferents seccions se sol compondre de persones que, en principi, no tinguen cap incompatibilitat per a realitzar la seua comesa, i si, una vegada coneguda la secció que ha de visitar, el mateix membre del jurat addueix una incompatibilitat, raó o motiu que puga pressuposar un tracte de favor cap a alguna comissió o artista, immediatament és canviat de secció per part del secretari general.

La sala de plens de la Junta Central Fallera és el lloc on es llig la composició dels jurats, que són nomenats des de la secció més baixa fins a l'especial. Després s'omplin les dades acreditatives i es dirigeixen cap a un dels taxis que, contractats per a aquesta finalitat, esperen en la contornada de la porta principal.

Les seccions solen estar compostes entre 17, les que menys, i al voltant de 30 falles les més nombroses, exceptuant les seccions especials, que el nombre de falles que les componen sol ser inferior; amb la qual cosa la visita sol estendre's fins ben entrada la vesprada.

El recorregut està marcat per la mateixa Junta Central Fallera atenent a criteris de proximitat i aprofitament del temps disponible. En la secció especial la primera falla que es visita es fa per un sorteig previ que realitzen les mateixes comissions i que notifiquen a l'entitat organitzadora. Una vegada finalitzat tot el recorregut, els diferents jurats tornen a la seu de la Junta Central Fallera on es reuneixen per a atorgar els premis i signar davant de notari les actes que posteriorment són llegides públicament pel secretari general o el mateix president.

La Junta Central Fallera lliura al principi del dia una carpeta en què es troba el recorregut a realitzar, les falles a visitar i uns fulls individualitzats en els quals consta l'esbós, el nom de la falla, nom de l'artista, lema i un barem de puntuació. Al seu torn, a cada un dels grups, també se li lliura un registre que és signat per un membre de la comissió amb l'hora exacta en què el jurat ha efectuat la visita.

I què es valora? Oficialment el barem es compon de dues parts diferenciades. La primera és la "Part artística", la puntuació de la qual és el resultat de la suma dels apartats de modelatge, pintura, acabat, atreviment i correcció. La segona part és la d'"Enginy i gràcia" amb els apartats: originalitat, gràcia i enginy; els quals també sumats fan una xifra que juntament amb la de la "Part artística" presenten un resultat com a total general.

Si aquest sistema de puntuació se seguira al peu de la lletra estaria clar que la falla amb major puntuació d'ambdues parts (Artística i Enginy i gràcia) seria la del primer premi; i la de major puntuació en "Enginy i gràcia" seria guardonada amb el primer premi d'aquesta modalitat..., però açò no sol ser així.

Així com en l'anomenada "Part artística" els criteris d'avaluació són considerats i de manera més o menys estricta defineixen la monumentalitat, qualitat, acabat, etc., els anomenats d'"Enginy i gràcia" continuen sent, hui en dia, un simple complement o fins i tot, en el pitjor dels casos, un premi compensatori. Si no fóra així i la valoració d'"Enginy i gràcia" tinguera prou i merescut pes específic en la valoració total, no s'entendria com en una secció en què es concedeixen per exemple 17 premis, el primer premi d'"Enginy i gràcia" no obtinga al seu torn i gràcies a açò un d'eixos 17 guardons de secció.

El fet de valorar una falla, que no un artista o la seua trajectòria, per sort o per desgràcia està ple de matisos. Els criteris subjectius tenen un paper decisiu en el resultat final..., i per a això es nomenen unes persones que exerciran de jurat. *A posteriori* es podrà estar d'acord en el seu criteri o no..., confiant sempre que aquests s'han aplicat amb la major dosi de responsabilitat possible. La sàtira, l'enginy, la gràcia, la composició, la pintura i fins i tot el modelatge (per esmentar alguns dels paràmetres valorables en una falla) no poden ni han de ser valorats de la mateixa manera per diferents persones. Fins i tot es podria discutir quin pes específic tenen cada un d'ells per separat per a la puntuació global i el posterior veredicte final. De la mateixa manera tampoc s'ha de considerar que criteris anomenats *objectius*, com ara el nombre de ninots, l'altura o fins i tot el cost econòmic, siguen els que definisquen el premi.

S'hauria d'entrar més en allò individual, en les persones. La primera cosa, en virtut d'una major objectivitat per a la major complaença i acceptació de la majoria, les persones que exercisquen de jurat haurien d'estar lliures de prejudicis; evidentment ser totalment compatibles evitant ser jutge i part (que, de casos, n'hi ha); tindre un criteri definit que no siga influenciable per situacions externes al mateix concurs; coneixements i capacitat per a valorar i, sobretot, honestedat i responsabilitat. *Simplement* aquestes qualitats haurien de ser innegociables en totes les persones que admeteren ser jurat (ja que a ningú li han posat una pistola en el pit per a obligar-l'hi).

El que succeïsca després del veredicte, d'una manera o d'una altra, ja serà una altra cosa i entra dins de la forma de ser del faller: la culpa serà sempre del jurat, i a "cabrejar-se com una mona"...

En fi..., de totes les maneres: al final, content, el que es diu content, només u, el qui guanya!

5

#LLIBRET
COM TÉ QUE SER EL LLIBRET FALLER SEGONS...

5.1

#LLIBRET
PRÒLEG

Els Premis de les Lletres Falleres: fent cultura i societat civil en temps difícils

L'any passat se celebrava el centenari de l'aparició de la revista *Pensat i Fet*, els diversos actes organitzats amb motiu d'esta efemèride van permetre (re)descobrir una publicació que va saber integrar a la perfecció la cultura i la festa, amb una reivindicació constant del valencià com a llengua de comunicació en tots els àmbits. Cadascuna de les pàgines de la centenària revista estava amarada de l'entusiasme fruit del resultat de la col·laboració d'escriptors i artistes plàstics amb la festa major dels valencians. Passats trenta anys de la desaparició de la històrica revista, era inevitable preguntar-se si havia desaparegut l'esperit que va animar *Pensat i Fet* i si hi ha alguna publicació actual que seguira el seu camí.

La veritat és que no calia buscar massa, la resposta la teníem més prop del que podíem imaginar: són els llibrets de falla els qui al llarg dels anys han anat impregnant-se de la filosofia que caracteritzava *Pensat i Fet*. Els llibrets de falla han anat evolucionant en paral·lel als canvis que han experimentat la mateixa festa de les Falles i la societat valenciana. I el resultat és que cada vegada són més les comissions falleres que aposten per fer del llibret de falla un vehicle d'expressió creativa (literària i plàstica) i de comunicació en valencià, donant espai a una pluralitat de veus i autories (individuals i compartides), que amplien i enriquixen estes publicacions.

I eixos són també els objectius dels Premis de les Lletres Falleres, que s'han creat per a promoure estes iniciatives i per a reconéixer l'esforç editorial i creatiu de les comissions de falla i els seus col·laboradors (siga en la poesia satírica, la poesia lírica, els articles de reflexió, els assajos, la coherència temàtica o la portada). Uns premis que tenen una voluntat ferma i decidida de sumar, sempre en positiu, des de la base de la festa.

Perquè eixa, precisament, és una de les característiques fonamentals dels Premis de les Lletres Falleres, que naixen des de les mateixes associacions falleres (l'Associació d'Estudis Fallers, la Falla la Malva d'Alzira, la Falla el Mocador de Sagunt, la Falla Borrull-Socors de València, la Plataforma Malalat de Falles, la Federació de Falles de Gandia i l'Associació Premi Iaraní), amb una estructura horitzontal i en xarxa, que va creixent a poc a poc, estenent-se per tot el territori faller valencià.

I l'altra pota del projecte és el seu caràcter col·laboratiu i cooperatiu, compartint experiències, establint complicitats dins del món faller, però també amb institucions, empreses o entitats culturals, que amb el seu micromecenatge fan possible que estos els premis tiren avant en unes circumstàncies gens favorables per a les iniciatives culturals.

Tot este treball i este esperit es resumixen, potser, en aquella frase que va dir Jesús Peris, president de l'Associació d'Estudis Fallers, en la presentació dels premis del 2013 i que hem adoptat com a lema: "Els Premis de les Lletres Falleres fan cultura i societat civil en temps difícils".

LLETRES
FALLERES

5.2

#LLIBRET
LA GRANDÀRIA IMPORTA

HUGO, FILL DE PERE MORTE
@hugomorte
VEÍ DE MORVEDRE I FALLER DEL MOCADOR, DE COR

5 títols

- Cinc idees, cinc propostes en cinc minuts.
- Som el 34.
- #Lluitem
- Verba volant, scripta manent
- Nula die, sine linea

5 idees

>Al Mocador ho tenim clar, el llibret ha de ser participatiu, plural, popular, obert, integrador, positiu i en valencià. Estes serien les senyes d'identitat de la *marca Mocador i del nostre llibret*, per tant.

L'equip de coordinació és el responsable de fer la primera *pluja d'idees,* per tal d'assegurar un tema i títol que agrade, tinga interés i si pot ser que siga inèdit. Rosa Benet, Albert Llueca, Miquel Platero, Remei Hervàs i Alícia Llorca en són els primers responsables.

Assajos de cultura popular valenciana o falles, articles d'investigació, d'opinió, de consulta, articles que sumen en definitiva i en positiu, que permeta al lector oferir-li un ventall de possibilitats a l'hora de formar-se en un coneixement o corrent d'opinió. Cuidant i respectant la llengua, la nostra, la dels valencians.

Tindre la sort de comptar amb un grup de bons amics que amb les seues extraordinàries aportacions puguem fer un equip de redacció de qualitat.

Per tal de fer una bona presentació del producte i cuidar el mínim detall, intentem estar en l'avantguarda del disseny i la maquetació i açò a l'empresa de publicitat creativa *Yogur de Fresa* ho tenen molt clar, també.

Amb estes cinc primeres idees exposades concloem les cinc propostes del que hauria de ser un llibret per a nosaltres.

Cinc propostes

1. La grandària importa (1). Cal connectar amb el lector. Que el llibret servisca com a material de consulta, de reflexió, per a poder formar-se una opinió. Que siga útil. Cal donar-ne la màxima difusió, tindre les noves tecnologies al teu abast per tal de difondre el material del llibret és un bona forma de promoció del valencià. Per exemple xarxes socials o codis QR.

2. La grandària importa (2). Des del seu origen, quan el llibret portava *l'explicació i relasió de la falla,* ha estat evolucionant. Tots els llibrets reconeguts duen un valor afegit amb qualsevol forma literària per tal d'enriquir el tema triat. Articles d'investigació fallera, assajos sobre falles o cultura popular, poesia satírica, poesia lírica...

3. La grandària importa (3). Cuidar la presentació del llibret. Un bon contingut ha d'estar ben maquetat i dissenyat. Ben presentat.

4. La grandària importa (4). Un llibret és el que queda, la falla es crema, impactar totes les inquietuds culturals de la comissió és fonamental. Un material per al record, per a la consulta, per a la reflexió de la festa i en valencià.

5. La grandària importa (i 5). Som el 34. Conselleria de Turisme, Cultura i Esport

ORDE 1/2012, de 17 de gener, de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport, per la qual es convoquen les ajudes econòmiques destinades a la promoció de l'ús del valencià en les festes de Falles en l'àmbit de la Comunitat Valenciana en 2012. **[2012/674]**
La Comissió Tècnica, en l'avaluació i l'elaboració de l'informe dels llibrets presentats, tindrà com a criteris els següents:

• Qualitat lingüística del text: màxim 45 punts.

• Extensió de text escrit en valencià: màxim 40 punts.

• Qualitats literàries: màxim 40 punts.

• Publicitat en valencià: màxim 15 punts.

• Quantitat d'exemplars: màxim 15 punts.

5.3

#LLIBRET

QUÈ ÉS PER A NOSALTRES EL LLIBRET DE LA FALLA? PER QUÈ EL CONSIDEREM IMPORTANT? PER QUÈ DEDICAR-LI TEMPS, ESFORÇ, TREBALL I DINERS?

CARMEN TAMARIT CARLES
VICEPRESIDENTA
DE L'ÀREA DE CULTURA.
AC FALLA SANTA ANNA. SAGUNT

Què és per a nosaltres el llibret de la falla? Per què el considerem important? Per què dedicar-li temps, esforç, treball i diners?

Poden semblar qüestions molt simples, però no ho són tant.

Som sabedors de quin va ser l'inici del "llibret de falla" creat per Bernat i Baldoví: donar una explicació ràpida i senzilla de la crítica i la sàtira que representaven els ninots de la falla. I aquesta dinàmica es mantingué durant molts anys, afegint-li la publicitat que subvencionara la publicació i edició, així com els components de la comissió, els dibuixos dels monuments i les fotos de les falleres majors, regines, bellees...

Però, igual que la vida en general, també el llibret de falla ha evolucionat i per a nosaltres ha passat a convertir-se en un mitjà de comunicació amb els nostres col·laboradors, conciutadans, amics i coneguts.

La nostra evolució particular començà amb la primera convocatòria que es va fer des de la Conselleria per a premiar aquestes publicacions. I... quina sorpresa en aconseguir un premi! Això ens va engrescar, i any rere any hem intentat millorar un poc més el nostre llibret. Estem orgullosos de la tasca que hem realitzat fins ara. Durant anys vam ser l'única comissió saguntina a aconseguir premis de la Generalitat. Pensem que hem servit d'estímul a diferents falles de la nostra ciutat que hui en dia, i des de fa uns quants anys, també aconsegueixen premis importants amb llurs llibrets, tant de la Generalitat com d'altres institucions.

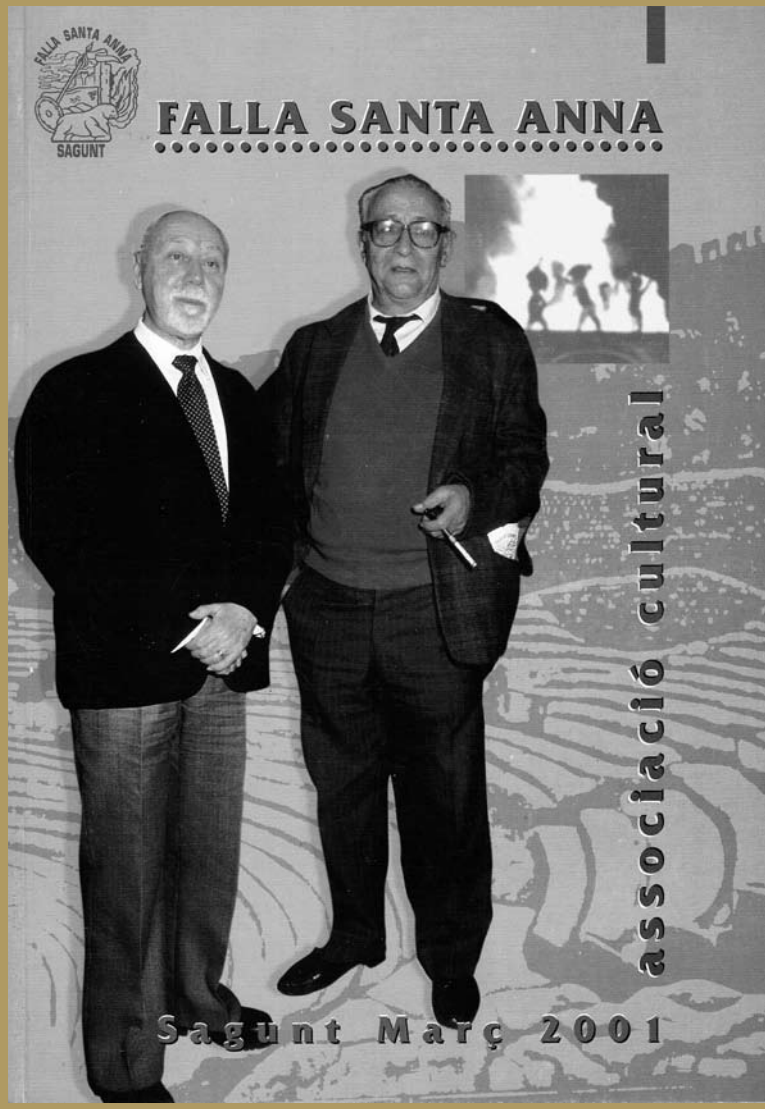

FALLA SANTA ANNA
associació cultural

EL CAMP DE MORVEDRE:

XE, QUIN MOS!

Sagunt març 2007

El llibret, per a nosaltres, és la manera gràfica de presentar-nos com a associació cultural que som, mostrant juntament amb l'explicació de la falla tota una sèrie d'articles que tracten aspectes de temàtica diferent.

Som conscients que hi ha gent que no té per costum llegir les anomenades revistes de divulgació (científica, històrica, geogràfica,...), peró tanmateix s'interessa per qüestions i aspectes relacionats amb el seu entorn, i sí que li agrada llegir els articles dels llibrets que amplien llurs coneixements sobre aquest tema.

Almenys, això és el que nosaltres hem detectat que passa amb el nostre, ja que són molts els col·laboradors que tenim apuntats sols per assegurar-se el nostre llibret any rere any.

I parlant de col·laboradors, no podem deixar de banda els altres col·laboradors, els que fan possible que el nostre llibret aparega en el llistat de premiats, no sols el de la Conselleria, sinó en els d'altres entitats en què participa. Les persones que ens escriuen una gran part dels articles que presentem cada any han passat a ser amigues de la nostra falla, ja que el temps transcorregut des del primer contacte, junt al tracte afable que mútuament ens dispensem, han fet que la relació haja crescut fins a aquest punt.

Com programem i preparem el llibret? És una tasca d'equip. Fa anys dissenyàrem una estructura base que hem mantingut: partint dels apartats comuns a tots els llibrets de falla (explicació del monument, comissions infantil i major, saluda de la presidència,

fotografies de les falleres majors i de la comissió, publicitat...), vam introduir uns articles relacionats amb les vivències de l'exercici anterior i els textos personals dedicats a les falleres majors en els actes de proclamació o exaltació, i les col·laboracions relacionades amb un tema monogràfic que determinem cada any.

També hem canviat al llarg dels anys la maquetació i el format de presentació del llibret. Durant uns anys, en la portada vam utilitzar una mateixa tècnica de presentació, i a l'interior un sistema de maquetació bàsic i sense canvis significatius. Dominava el blanc i negre sobre el color, en què sols apareixien els monuments i les falleres majors. Fa uns anys decidírem el canvi de format i de maquetació i donàrem més espai al color.

Passats tan sols dos exercicis, van ser dues falleres les que es feren avant amb la maquetació del llibret i proposaren un nou canvi de format que hem mantingut fins ara. El treball i les decisions preses en equip són les que han anat determinant aquest avanç en el nostre caminar cultural, no sols pel que fa al llibret sinó a tots els actes culturals que organitzem.

Què esperem aconseguir? Ni més ni menys que allò que pensem que hem aconseguit fins ara: que el nostre llibret siga una finestra oberta a la gent del nostre entorn, que siga un element més que ajude a conéixer-lo, un element de transmissió de cultura propera al poble, fet per la gent del poble.

I açò és així perquè també volem valorar i que es valore el que tenim al nostre abast. Quantes vegades viatgem per conéixer de prop la història i visitar monuments, museus, restes històriques, edificis emblemàtics...? O per fer senderisme? O per gaudir d'un ambient natural per a, com se sol dir, "oxigenar-se"?

Però, fem el mateix amb tot allò que tenim "a tir de pedra"? Coneixem la història del nostre entorn? Visitem els llocs i edificis més emblemàtics? Gaudim de la natura que ens envolta?

Si amb el nostre llibret ajudem a potenciar tot allò més nostre, complim l'objectiu marcat. Objectiu que no s'aconsegueix ni en un any, ni amb un llibret. Per això continuem endavant, intentant millorar i aprendre de tot el que hi incloem i de tots els que cada any ens ajuden a confeccionar-lo.

No sé ben bé si han quedat contestades convenientment les tres qüestions inicials, però sí que sé que les paraules que acabeu de llegir són sinceres i mostren el meu sentir personal i el de l'associació cultural en el nom de la qual les he escrites.

5.4

#LLIBRET
EL LLIBRET DE FALLES

MIGUEL ÁNGEL ALEGRIA
AC FALLA LA VICTÒRIA

Són molts i moltes els que ja tenen una idea aproximada sobre l'origen de les falles, sobretot els valencians i més concretament els pertanyents a l'entorn faller, coneixement adquirit bé siga partint del sentiment popular o del més o menys històric, prou raó per no insistir massa en aquest tema, només el que és necessari per a situar, dins d'eixe concepte, el naixement del llibret faller i la seua posterior evolució.

La nostra intenció inicial està dirigida a deixar constància de la relació existent entre l'evolució de les falles i la seua influència en l'aparició del llibret, així com la posterior adaptació evolutiva.

Les precursores fogueres valencianes, fins i tot tenint el mateix punt de partida que altres ancestrals celebracions mediterrànies, nascudes totes elles del comú i estés culte pagà cap al foc, hem de tindre en compte que el seu descobriment va canviar i va millorar substancialment la vida de l'ésser humà, raó per la qual, sens dubte, li va ser tributada eixa espècie d'adoració, tal com anteriorment se li havia dedicat al sol, a la lluna o a qualsevol element pel qual l'ésser humà poguera sentir-se beneficiat i conseqüentment agraït.

La majoria d'aquells cultes inicials estaven ubicats generalment en els canvis d'estació, una vegada més com a tribut a la naturalesa i les seues diferents manifestacions. Amb els canvis ideològics els ritus pagans van ser absorbits per les celebracions religioses, les fogueres no van ser una excepció i la seua

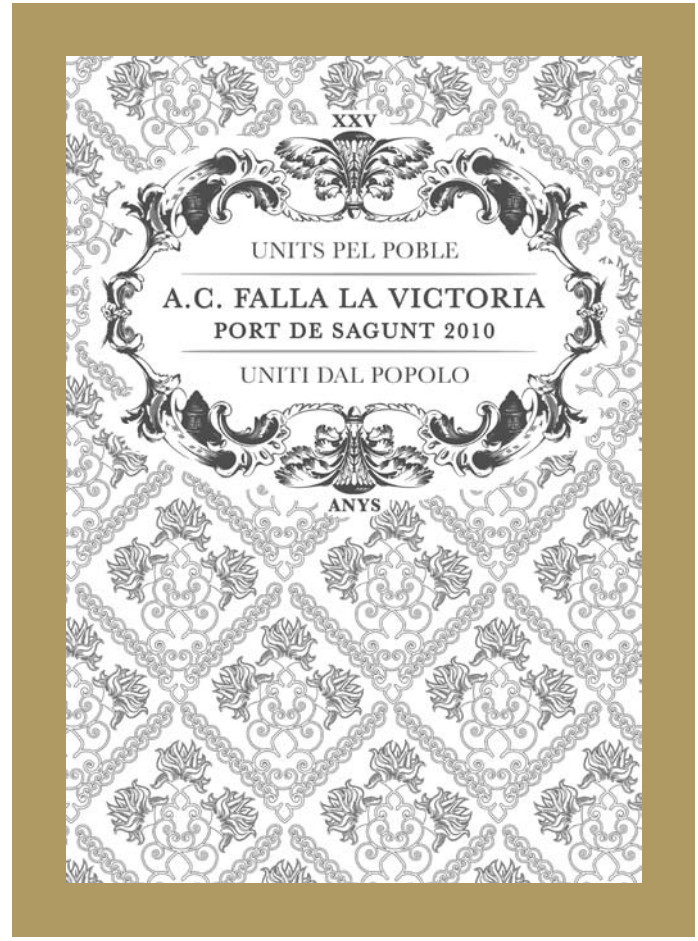

celebració va quedar traslladada, en la majoria dels casos, a les dates religioses més pròximes, amb eixa base van nàixer les fogueres de Sant Antoni, Sant Joan, Sant Josep i altres tantes, pròximes totes elles als solsticis o als equinoccis. Majoritàriament encara continuen en l'actualitat les seues celebracions tal com van nàixer, les quals són un motiu o un pretext perquè els veïns es reunisquen al voltant d'un

foc i gaudisquen d'uns moments d'esplai festiu. El mateix punt de partida van tindre les falles valencianes i les seues germanes, les fogueres alacantines, encara que la seua evolució va ser molt diferent. Ens centrarem en les falles valencianes, una festa de barri, iniciada, segons conta la tradició, pel gremi dels fusters, sens dubte per ser-ne sant Josep el patró. En aquells moments el gremi dels fusters, com altres tantes agrupacions gremials, es trobava ubicat al barri del Carme, el seu caràcter popular i sobretot veïnal influeix perquè ràpidament es propagara per la resta de barriades, on, amb la col·laboració inestimable dels xiquets i a la veu d'aquella tornada apegalosa, que més tard va passar a formar part del tan conegut a hores d'ara pasdoble faller, "una estora vella per a la falla de Sant Josep", van aconseguir contagiar els veïns. Aquell inicial i espontani col·lectiu prompte va adquirir caràcter d'organització veïnal, com a tal es van redactar les seues pròpies normes i van sorgir les consegüents directives. Fins aquests moments podem considerar les fogueres inicials com una festa de barri, una festa popular, nascuda de l'espontaneïtat amb un fi merament festiu, buscant una excusa per a reunir-se i passar una vetlada de diversió i harmonia, sense més pretensions.

De com aquella inicial organització veïnal va evolucionar fins a convertir-se en les falles actuals, molt se n'ha escrit, nosaltres només ens cenyirem a aquells canvis que considerem que van marcar l'evolució del llibre de falles.

El tan assignat enginy del poble valencià, unit a la innata naturalesa crítica de l'ésser humà, van fer veure a aquells pioners fallers que en les seues mans disposaven d'una ferramenta amb què poder criticar lliurement, no sols els esdeveniments del barri, sinó els temes socials, tan controlats pels dirigents en aquella època. Prompte la simple foguera formada per trastos vells va anar omplint-se de figures més o menys humanitzades, formades per elements simples revestits amb robes velles. A fi d'ajudar la gent a comprendre el que aquell muntó de ninots, realment un aglomerat de trastos vells col·locats amb més o menys gràcia, volia significar, es van introduir cartells versats en els quals s'intentava ressenyar el que s'hi representava. El següent pas va ser donar sentit i expressivitat als ninots; buscant eixa finalitat, els van agrupar fins a convertir-los en escenes.

La vida efímera d'aquelles primeres falles, només estaven plantades un dia, la vespra de Sant Josep; fins que el 1887, ja en ple creixement organitzatiu, van passar a afegir un segon dia; deixava escassos records del seu contingut, possiblement aquesta fóra una de les raons que van induir els fallers de la plaça de l'Almodí (actualment plaça de Sant Lluís Beltran), a imprimir, l'any 1855, un fullet explicatiu de la seua falla. Aquell fullet va ser el precursor del llibret de falla actual, el seu autor va ser el suecà Josep Bernat i Baldoví, doctor en lleis, curiosament famós per les seues aficions literàries, autor de nombrosos sainets, entre les seues obres més conegudes es troba *El virgo de Vicenteta*. Aquell inicial llibret portava per títol "El conill, Vicenteta i el senyor Facundo". Tant el mencionat llibret, que bé podia ser considerat com el primer llibret de falla, com els seus contemporanis, entre els quals volem destacar els escrits per José María Bonilla i Pascual Pérez, eren unes senzilles quartilles, escrites en vers, que en un to col·loquial es limitaven a l'exclusiva explicació de la falla, tal com figurava

en les seues portades “Explicació i relació de la falla”. Aquells fullets eren venuts a peu de monument, el primer llibret de la Falla Plaça d’Almodí tenia el preu d’un quinzet.

Aquells primers fullets fallers prompte van despertar el temor, com a mínim la preocupació, de les autoritats, tant civils com religioses, els quals es van afanyar a controlar les seues publicacions, de tal manera que el 1858 als fallers de la falla del teatre els va ser negat el permís per a plantar la seua falla, el projecte estava basat en les desigualtats socials, els textos eren de José María Bonilla. L’any següent, amb uns xicotets retocs, va ser finalment plantada.

Els llibrets de falla ràpidament es van estendre per totes les comissions i, en pocs anys, tal com detallen els estudiosos de l’ADEF, Gil-Manuel Hernández i Josep Lluís Marín, “van anar enriquint-se amb altres elements que li conferien un cert valor simbòlic davant de la comissió i el veïnat”. Entre els primers temes a incorporar-se es van trobar, entre altres: la poesia a la fallera major, la salutació al barri, el programa de festejos, l’escut de la falla i, com no, la publicitat, una forma d’ingressar diners en les sofertes arques de les comissions falleres. L’ordre no sempre és coincident exactament amb el detallat, més prompte va resultar variat adaptant-se i prioritzant les necessitats de cada comissió, en algunes el llibret va nàixer abans que apareguera la figura de la fallera major, en altres la necessitat va propiciar que fóra la propaganda la primera incorporació, com a exemples podem trobar el primer llibret

editat a Sagunt, corresponent a la falla del carrer del Poeta Llombart, que l’any 1927 va ser la primera a plantar el seu monument a la nostra ciutat, fullejant-lo es pot contemplar, a més de l’explicació i relació de la falla, aquells anuncis tan necessaris per a traure la falla avant, anuncis que la seua lectura actual crida l’atenció pel seu peculiar contingut: -Fonda Vizcaya... Habitacions espaioses, ventilades i amb llum elèc-

trica...- També en el llibret de la Falla Luis Cendoya, corresponent a l'any 1931, podem observar el mateix tipus de contingut, si bé ja s'hi contempla la figura de la reina fallera i la seua cort d'honor, denominació inicial i precursora de l'actual fallera major.

Aquell moviment inicialment veïnal havia adquirit, amb el pas del temps, unes dimensions no imaginades en el seu naixement, de veïnal havia passat a ser d'àmbit local i no sols exclusiu de la capital, ja que s'havia propagat per moltes poblacions de la regió valenciana d'aquell temps, disposava, tant en els seus monuments com en l'explicació d'aquests, d'una arma perillosa, sobretot tenint en compte el gran col·lectiu que aglutinava, sens dubte aquests van ser els condicionants que van induir a buscar una forma de controlar i reconduir els fonaments dels seus continguts. La primera mesura, aplicada durant els anys setanta, va ser gravar els actes fallers amb impostos, impostos que afectaven tant la ubicació del mateix monument com la música festiva de les seues celebracions. A fi de contrarestar aquests impostos, el 1885 la revista *La Traca* va crear els primers premis als monuments fallers. El 1887 va ser l'associació Lo Rat Penat qui es va afegir a la idea. El 1901 és el mateix Ajuntament de València el que crea els premis fallers.

La reacció del comerç, en albirar el potencial d'ingressos que podia generar la naixent festa per mitjà d'una bona organització, va ser el detonant que va obligar o almenys va influir d'alguna forma les autoritats a reconduir la seua postura, per descomptat sense perdre la condició tutelar dels esdeveniments, molt al contrari, si ells organitzaven els seria molt més fàcil controlar. Immediatament, el 1887 van introduir el segon dia de falles i no van tardar a monopolitzar el control de les comissions falleres per mitjà de la creació d'un òrgan central, tant a la capital com a les diferents poblacions, al capdavant d'aquest van col·locar un càrrec polític, generalment el regidor de festes.

Aquells pioners llibrets, primer com a explicació i relació de la falla i posteriorment enriquits per mitjà dels continguts dels esdeveniments propis de la comissió, tenien un abast purament territorial, la seua divulgació quedava pràcticament reduïda als mateixos fallers, socis i com a màxim als anunciants. El tema va adquirir una major rellevància amb l'aparició dels premis, així el 1903 Lo Rat Penat instituí el Concurs de Llibrets de Falla, amb aquesta convocatòria es pretenia premiar l'humor, l'enginy i la gràcia, així com la rima, mètrica i tècnica dels versos d'aquelles publicacions, amb aquell projecte es va aconseguir millorar la qualitat de les publicacions, la competència sempre aguditza l'enginy, però no l'immobilisme, la repercussió del llibret continuava sent reduïda i d'escàs interés fora de la demarcació de la mateixa comissió, si bé ja s'havia donat un gran pas, l'exercici faller no desapareixia amb la crema, el llibret el feia, d'alguna manera, immortal, enriquint i formant la pròpia història de la falla i per descomptat com a element de consulta permanent.

Durant els anys setanta el llibret de falla va experimentar una nova evolució, els ja habituals continguts relacionats amb la comissió i els monuments van ser enriquits amb la inclusió de publicacions amb referents històrics i tradicionals, generalment relacionats amb el món faller. Van sorgir gradualment, però aquesta nova versió cultural va patir un verdader impuls a partir de la creació, el 1993, dels premis de la

Generalitat Valenciana. Els mencionats premis van nàixer, tal com diuen les seues convocatòries, a fi de promocionar l'ús del valencià. És just reconéixer que la seua aparició marca un abans i un després en l'evolució i la confecció del llibre de falles. Aquesta evolució, no exempta d'una certa polèmica, és evident que els llibrets no s'assemblen gens a aquells fullets inicials, però fins els més escèptics han de rendir-se davant de l'evidència. Es critica en excés, generalitzant l'afirmació, que en buscar els premis es puga intentar generar llibres amb molt de contingut però no sempre de gran interés, buscant el volum tan sols, potser aquestes opinions estiguen centrades en el desconeixement dels resultats i que realment encara que també es té en compte la quantitat de text, per descomptat la qualitat és el que més ha d'influir. Els professionals que bolquen el seu talent en aquestes publicacions són persones, en la majoria dels casos, de reconegut prestigi, com a resultat alguns dels llibres de falla actuals mostren continguts d'interés general, la qualitat dels seus articles, el seu interés, el caràcter d'investigació sobre temes quasi oblidats, els coneixements d'aquells que participen en la qualitat dels seus temes, els fan necessàriament interessants.

A tot açò hem d'unir l'acurada qualitat, el seu acabat, l'acurada maquetació, està clar, tal com comenten els més crítics, podem considerar que la millora ha estat induïda buscant els cobejats premis. Tota millora mai està exempta de polèmica, aquesta qüestió no seria una excepció. Els crítics argumenten que amb l'aparició d'aquests llibres fallers s'ha perdut l'essència d'aquells inicials llibrets de falla, hem de reconéixer la realitat, però no per això hem d'oblidar el paper que compleixen els actuals llibres fallers. Els temes fallers, donat el seu caràcter tradicional, no són molt coneguts per una gran majoria, moltes d'aquestes tradicions han anat passant de pares a fills sense deixar cap constància escrita, ací és on l'actual llibre de falles ha de dirigir les seues temàtiques, de fet així ho estan fent algunes comissions. No és fàcil aquest camí, tot allò que és bo costa, els fallers som gent

senzilla, una majoria aferrats/aferrades a allò relacionat estrictament amb la nostra falla, en molts casos el faller només viu la setmana fallera, encara que no és eixe el camí que s'ha de seguir, el llibret, a més de molt de treball i dedicació, té un pressupost elevat, és necessari buscar-ne el finançament, però encara és més necessari aconseguir mentalitzar la comissió de la importància i del lloc que el llibre de falles ha d'aconseguir. Supose que clarament s'evidencia que qui escriu aquest article no cal mentalitzar-lo, com tampoc eixe grup d'estudiosos de l'ADEF que tant han escrit sobre temes i tradicions falleres, a ells devem una gran part d'eixos premis aconseguits, no sols pels seus articles publicats en uns quants llibres fallers, sinó també pels seus consells, grans professionals que per mitjà de la seua accessibilitat han influït en molts de nosaltres per a inculcar-nos la necessitat d'establir el llibre de falles com un mitjà de difusió i de comunicació, estenent el seu anterior interés de barri cap a un sentiment més generalitzat.

Tot allò bo és capaç d'evolucionar, si no fóra d'eixa manera podia deixar de ser, com a mínim, interessant, els llibres de falles actuals compleixen eixa màxima, cobreixen un interés fins fa poc ignorat, alguns d'ells són dignes d'ocupar un lloc preferent en moltes biblioteques, donada la rellevància del seu contingut. Cada època es troba condicionada per les tecnologies vigents, el progrés és necessari, si una cosa volem que millore i perdure en el temps hem d'anar adaptant-la a les noves tecnologies, l'actual passió cap a la informàtica, el temps que passem davant d'un ordinador, poden arribar a ser un bon element per a reconduir l'actual llibre faller, fins i tot que puga ser substituït per una publicació informatitzada, com ja està succeint en algunes avançades comissions, que arriben a compartir la seua popularitat amb els llibrets propis dels anys setanta. Els qui realment sentim les falles, jo em considere enamorat d'una part d'elles, del seu contingut cultural, hauríem d'adonar-nos que la nostra obligació de fallers passa per expandir les seues excel·lències més enllà de la setmana fallera, fer arribar a una majoria el seu ampli contingut de cultura popular, que els escèptics, fins i tot els detractors, s'adonen de la realitat de les falles, en aquest sentit l'actual llibre faller compleix una funció primordial, per mitjà de la lectura d'alguns dels seus continguts ix a la llum, no sols l'esforç cultural, sinó la història, la tradició i el sentiment popular d'eixa gran demostració festivocultural que són les falles.

Per a acabar i com a conclusió als meus modestos comentaris, els assegure que sempre expressats des de la sinceritat, vull manifestar el respecte per tots els mitjans de difusió emprats per les diferents comissions, sense excepció dignes d'elogi, cada comissió té unes condicions, mitjans i possibilitats diferents, la publicació dels llibrets o llibrots de falles, tal com alguns fallers els diferencien, compleixen uns fins més o menys extensos, però tots ells sobreviuen a la vida del monument, i deixen constància escrita d'un exercici faller i, en alguns casos, prevalent en el temps com un mitjà de consulta.

No voldria acabar sense agrair, sincerament, el treball i la dedicació de tots aquells que per mitjà del seu major o menor esforç aconsegueixen que cada exercici faller tinga el seu llibre de falles i, com no, la tasca de suport prestada per aquelles entitats que en promouen la realització, per mitjà de concursos, xarrades, exposicions, cursets o qualsevol altre mitjà que servisca per a fomentar la cultura fallera.

5.5

#LLIBRET
EL LLIBRE DE LA FALLA PLAÇA DE LA MALVA D'ALZIRA

JOSÉ MANUEL RUBIO
DELEGAT LLIBRE FALLA PLAÇA DE LA MALVA, ALZIRA

Després de vint-i-cinc anys al capdavant de la delegació del llibret de la Falla Plaça de la Malva d'Alzira, la meua idea de com ha de ser un llibret de falla ha anat canviant prou per diferents motius: en primer lloc, per l'experiència i els coneixements que he anat adquirint i, en segon, per l'evolució constant de la festa i de les tècniques emprades.

Les meues diferents etapes, que a continuació detallaré, crec que responen, més directament o indirectament, les preguntes que em fa la Falla el Mocador i, en concret, l'amic Hugo Morte.

Com veus el llibret de falla actual? Què ha de ser? Què ha d'aportar perquè tinga interés?

El nostre primer llibret va ser fruit especialment de la il·lusió. Es publicà l'any 1989, època en la qual era president de la falla. Vaig fer-ne la proposta a la nostra jove comissió –només teníem cinc anys d'història–. L'objectiu era intentar publicar, amb la col·laboració de tots, el nostre primer llibret en què inclouríem la nostra curta història, algun article, poesies falleres i les fotografies i els saludes dels presidents i de les falleres majors, fotografies de la comissió femenina, així com els esbossos de les falles i la seua explicació en vers.

El primer llibret, confeccionat i editat per la falla, va portar un vent d'il·lusió i d'esperança a la comissió, perquè, a més, va ser premiat, entre tots els llibrets d'Alzira, amb el tercer premi i allò va ser tot un estímul, sobretot si es té en compte que es tractava d'una comissió molt modesta, que no tenia experiència en el tema, i que s'estrenava editant el primer llibret de la seua història. I si este reconeixement oficial va ser un gran al·licient per a tots els fallers, ja vos podeu imaginar el que significà guanyar, amb els llibrets corresponents als anys 1991 i 1992, el primer premi entre tots els presentats per les trenta-sis falles d'Alzira.

L'any 1993 es va produir el canvi, volíem sorprendre, i ho vam aconseguir. La paraula va ser innovació. El llibre passà del format xicotet a la mida de foli, amb una enquadernació diferent i més moderna per a l'època, a tot color, troquelat en forma de pergamí i enquadernat i lligat a mà amb fil d'or i lacrat amb el segell de la falla. Diversos articles feien referència al Rei Jaume I. Va ser col·leccionat, lligat a mà i lacrat per tots els membres de la comissió. Novament vam guanyar el primer premi a Alzira, però el fet extraordinari va ser que vam aconseguir el sisé premi que la Generalitat Valenciana atorgava a tots els llibrets fallers de la Comunitat en la seua primera edició.

L'any 1994 va ser un any extraordinari perquè vam ser distingits amb el primer premi que la Generalitat Valenciana atorgava a tots els llibrets de la Comunitat. Això ens animà a seguir incidint en la mateixa línia, però li vam afegir la qualitat. S'incorpora a l'equip de redacció el poeta Josep Ballester, i la maquetació va ser obra del desaparegut Enric Solbes, amb un pròleg a càrrec de Josep Gregori (l'escriptor i propietari d'Edicions Bromera). Hi vam comptar, entre altres, amb les firmes de Josep Franco, Baltasar Vives, Ramon Guillem, Eduard Soleriestruch, Salvador Bataller i Josep Ballester. Per primera vegada, ens vam preocupar per la correcció lingüística, que va anar a càrrec de Consol Tudela, J. Leonardo Giménez i l'Oficina Municipal de Promoció i Ús del Valencià

de l'Ajuntament d'Alzira. El tema general del llibret era «Tradicions i costums valencians d'antany» i això significava que, per primera vegada, introduíem un monogràfic. I per a completar el treball vam introduir també la sàtira, amb la publicació, juntament amb el llibre, de quatre fulls com a suplement titulades *MALVANTE-El falleril valenciano*.

En els anys següents vam continuar amb la mateixa línia de qualitat, tant en el contingut (monogràfic, articles d'opinió, sàtira, etc.) com en la maquetació, la portada, el disseny, etc.

Especialment, ens vam centrar en la promoció i ús del valencià, amb la incorporació de nous col-laboradors d'extraordinària qualitat com ara: Adolf Beltrán, Dominic Keown, Bernat Clari, Gil-Manuel Hernàndez, Xulio Ricardo Trigo, Moisés Domínguez, Lluís Mesa, Manuel García Grau, Vicent Borràs, Rafa Arnal, Maria Beneyto, Toni Mestre, Josep Palacios, Toni Mollà, Llorenç Millo, Ramon Guillem, Josep Antoni Fluixà, Josep Lluís Bausset, Jordi Mata, Alan Greus, Aureliano J. Lairón, Josep Colomer, Marisol González, Enric Salom, Marc Granell, etc. I amb la incorporació de textos de Joan Fuster i de poesies de Vicent Andrés Estellés.

Des del 1994 fins a l'any 2003 vam aconseguir nombrosos guardons, entre ells, diverses vegades el segon i el tercer premi en els premis de la Generalitat Valenciana. Així mateix aconseguim quasi tots els anys el primer premi de les falles d'Alzira.

L'any 2003 el llibre està dedicat a la celebració del 20é aniversari de la nostra comissió i, especial-ment, a la commemoració del vinté aniversari de la

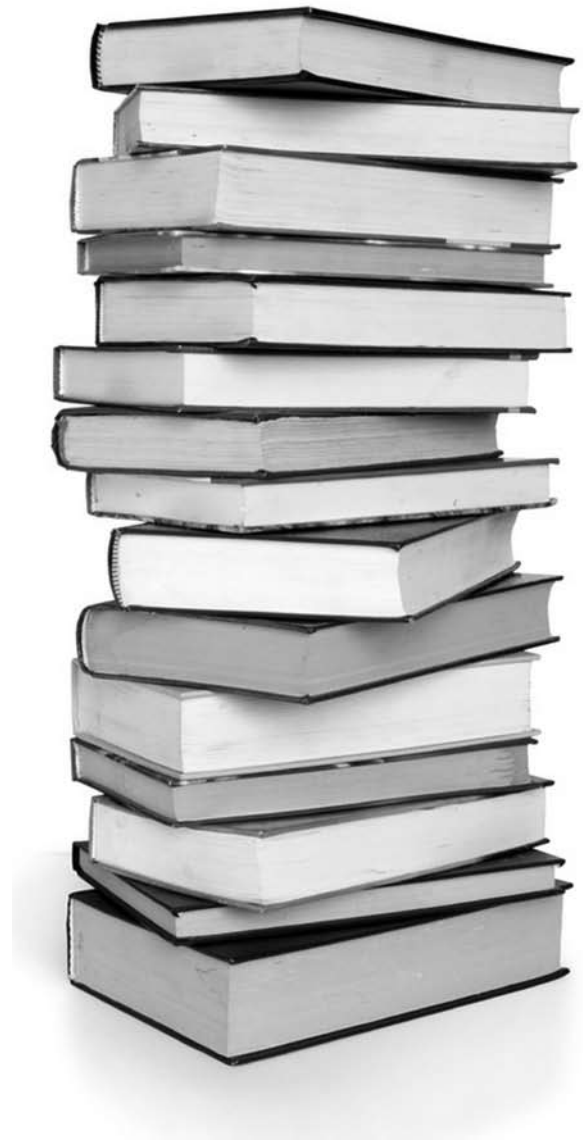

pantanada del 1982. I eixe mateix any, aprofitant les noves tecnologies, incloem amb el llibre un CD amb una gran quantitat de fotografies d'Alzira i de tota la comarca de la tragèdia patida aquell fatídic 20 d'octubre de 1982. Fotografies que vam arreplegar amb la col·laboració de tota la comissió, cedides per particulars i que vam haver d'escanejar una a una, amb la dificultat que això suposava, ja que no disposàvem dels mitjans tècnics actuals. Treball del qual ens sentim molt orgullosos, perquè no hi ha fins a l'actualitat una col·lecció de fotografies sobre la tragèdia tan completa com la que nosaltres vam fer fins al punt que, des d'aleshores, quan es commemora, per algun motiu esta data, sempre ens crida algun mitjà de comunicació o algun historiador sol·licitant-nos el CD.

De nou introduïm canvis destacables en el nostre llibre l'any 2004, amb una novetat molt important, vam separar amb un llibre a doble cara la part infantil de la dels majors, donant-li la importància que es mereix a la comissió infantil i dedicant-los un monogràfic sobre el còmic. Per a la realització del dossier, comptàrem amb la col·laboració especial de J. Sanchis, autor del Pumby. La part dels majors va ser dedicada especialment a la taronja, amb la col·laboració especial de Vicent Abad, director del Museu de la Taronja de Borriana, i dels historiadors Eduard Doménech, Tomàs Peris i Josep Millo, entre altres. Nous col·laboradors literaris se sumen a la llarga llista de col·laboradors: com ara Rafael Brines, Dolors Gimeno, Enric Lluch, Jesús Huguet, Consuelo Berenguer, Carles Recio, Pascual Fandos, Veronica Cantó, Josep Lluís Domenech, etc. Es fan càrrec per primera vegada de l'explicació de la falla Enric Xavier Ferrús i Antoni Lluís Martínez, centrant-se en temes relacionats amb Alzira i potenciant la crítica local. També ens vam preocupar d'aconseguir més qualitat d'impressió i de maquetació, fent el treball a partir d'este any Mateu Impressors, SL. I eixe any aconseguim, per segona vegada, el primer premi de la Generalitat Valenciana i el primer premi de les falles d'Alzira.

Any 2005 comencem una nova etapa d'innovació, de modernització i de qualitat, primer amb un llibre de doble enquadernació amb dos lloms i amb la inclusió de noves tècniques de maquetació, i, segon i el més important, amb la inclusió en l'equip de treball de Josep Antoni Fluixà, director de la Fundació Bromera per al foment de la lectura, que es fa càrrec de la direcció del llibret infantil.

Per a estrenar-se en esta col·laboració, es dedica un monogràfic sobre el llibre *Tirant lo Blanc*, amb un contingut i una qualitat literària extraordinària amb textos de Josep Franco, Jesús Huguet, Carles Recio, Dolors Jimeno, José Alfredo Pellicer, Vicent Borràs, Isidre Crespo i Enric Lluch. A partir d'eixe any i fins a la data, el mateix tema del monogràfic del llibret ha servit com a tema per a la falla infantil.

En el llibre de majors, comencem clarament a diferenciar un monogràfic dedicat a la festa i un altre a la història d'Alzira o de la comarca.

L'any 2006 continuem amb la línia de l'any anterior. I com a novetat, i per a potenciar fins i tot més la part infantil, vam incloure una guia didàctica dirigida a la formació dels xiquets i les xiquetes, que va ser elaborada per l'equip tècnic de la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, i dirigida pel seu director Josep Antoni Fluixà.

L'any següent, el 2007, com en anys anteriors, ens plantegem quins canvis podríem realitzar per a millorar el contingut del llibre. Unifiquem el monogràfic dedicat a la festa incorporant-hi la crítica i l'explicació de la falla, tal com ja féiem alguns anys abans amb la part infantil. S'incorpora a l'equip, després de col·laborar alguns anys, Maria Calvo, que es fa càrrec exclusivament i fins a la data de la correcció lingüística, potenciant encara més, si era possible, l'ús del valencià. S'incorporen a la llista de col·laboradors literaris i especialistes Josep Vicent Frechina, Sergi Gómez, Albert Alcaraz, Tomàs Peris, Marc Granell, Salvador Bolufer i, sobretot, comença a col·laborar amb nosaltres d'una manera més intensa l'Associació d'Estudis Fallers, amb Josep Joan Coll, Lluís Mesa, Jesús Peris, Gil Manuel Hernàndez, Josep Lluís Marín, de manera que s'aconsegueix un any més un excel·lent treball que es va veure recompensat per tercera vegada amb el primer premi de la Generalitat i el primer premi de les falles d'Alzira.

L'any 2008 incorporem nous canvis al llibre, d'una banda canviem el seu format, però el més important és que li posem nom al nostre llibre passant a denominar-se a partir d'eixe any *Tro d'avís*. Publiquem també la poesia guanyadora i les finalistes del primer concurs de Poesia Satírica organitzat per la nostra comissió i l'ADEF, amb la intenció de potenciar una major presència d'este tipus de poesia en els llibres de les comissions falleres.

En eixe mateix any vam celebrar el vint-i-cinc aniversari de la nostra comissió, dedicant el llibre d'una manera especial a recordar la història de la nostra comissió al llarg dels anys.

Des de l'any 2009 al 2012, hem dedicat els nostres llibres especialment a la promoció i ús del valencià i a l'estudi de la nostra festa, amb títols tan suggeridors com: «Recordar per a viure, sempre en valencià» (2009), «Les dones i la falla» (2010), «Falles: recerca+desenvolupament+innovació» (2011) i «Sàtira, Falles i Societat» (2012).

Durant estos últims anys s'han sumat a la llista de col·laboradors literaris noms com els de Llorenç Giménez, Pau Rausell, Antonio Herrero, Rubén Tello, Vicent Borràs, Alfred Aranda, Rafael Solaz, Maria Victòria Liceras, Josep Gonga, Jesús I. Català, Toni Colomina, Pepe Martínez, Marisa Falcó, Reyes Martí, Fina Girbés, Xavier Costa, Joan Carlos Soto, Rosana Mira, Xavier Serra, Fernando Morales, Miguel Arraiz, Germà Llorca, Lluís Rivera, Daniel Borràs, Joan Castelló, Javier Mozas, Josep Lluís Fitó, Xavier Aliaga, Josep Lluís Sirera, Carles Gàmez, Francesc Andreu Martínez, Xavier Mata, Àlvar Peris, Vicent Baydal, Guillermo Lopez, Ivan Esbrí, Manuel S. Jardí, Rafel Roca, Antonio Busquets, Bernat Montagud, Rafa Tortosa i, especialment, hem comptat amb la col·laboració i l'assessorament de Josep Lluís Marín, Gil Manuel Hernàndez i de tots els components de l'Associació d'Estudis Fallers.

Així mateix, hem comptat durant molts anys amb la col·laboració d'escriptors i poetes locals com, per exemple, Miguel Ángel Martínez, Maria Calvo, Alfonso Rovira, Asun Pereperez, Pascual Tudela, Agustí Ferrer, Pedro Benedito, Leo Giménez, Salvador Vercher, Jesús Marrodán, Xavi Pérez, David Chordá, Pascual Fandos, Consuelo Berenguer, Raül Calabuig i Salvador Andrés.

Una altra de les parts del llibre que sempre ens ha preocupat ha sigut la portada, ja que és la primera cosa que es veu, és la primera impressió o la primera sensació que tens a l'agafar el llibre i això predisposa molt al fet que agrade el que trobaràs en l'interior. Hem comptat amb uns extraordinaris col·laboradors que amb els seus diferents estils i tècniques han aconseguit uns resultats magnífics, i hem aconseguit en diverses ocasions el premi de portada que s'atorga a Alzira. Pintors, dibuixants, fotògrafs, publicistes, com ara: Antonio Caballer, Luis Delgado, Ricard Huerta, Raül Calabuig, J. Sanchis, Juan Carlos Benedito i Pep Rubio, componen la llista dels autors de les portades al llarg d'estos vint-i-cinc anys.

En estos últims quatre anys hem aconseguit el primer premi a Alzira i tres primers i un segon en la Generalitat Valenciana.

Enguany, el 2013, commemorem el nostre 30 aniversari com a falla i els vint-i-cinc anys des que vam començar les nostres activitats culturals i, a més a més, el número vint-i-cinc dels nostres llibres de falla publicats. Per això, a hores d'ara, estem preparant un llibre un poc especial, amb alguns canvis importants que esperem que agraden i que sorprenguen.

En definitiva, tal com deia al començament de l'escrit, crec que llegint l'article es responen, més o menys, les preguntes que em plantejaven al principi i que se'n poden traure les conclusions.

Pense que el que és realment important és que al llarg d'estos anys hem aconseguit que els llibres de falles hagen evolucionat d'una manera molt ràpida, incorporant totes les noves tècniques de maquetació, composició, disseny, impressió, etc. I, potser, encara més important ha sigut el fet que hem aconseguit que participen en el nostre llibre una gran quantitat de col·laboradors, els quals he anat anomenant al llarg de l'escrit, encara que estic segur que d'algun me n'he oblidat sense mala fe: escriptors, editors, pintors, poetes, il·lustradors, dibuixants, fotògrafs, impressors, historiadors, investigadors, periodistes, professors, actors, sociòlegs, científics, intel·lectuals, etc. Tots amb aportacions d'una gran qualitat artística i personal. Per tant, hem fet realitat un objectiu que fa uns anys era impensable: que les seues firmes aparegueren en un llibre faller. Fet que, naturalment, ens fa sentir molt agraïts i afortunats per la seua col·laboració, com també pel seu suport als nostres projectes. Suport i col·laboració fet sempre d'una manera desinteressada, ja que amb la seua generositat han contribuït que s'hagen fet realitat totes les nostres il·lusions any rere any i que la nostra comissió siga coneguda i admirada a la nostra ciutat i més allà de la comarca de la Ribera.

Vull finalment, i d'una manera especial, destacar que a banda de tot el que es puga deduir i de les conclusions que se'n puguen traure, el secret més important és el magnífic equip que formem Josep Antoni Fluixà, Miguel Ángel Martínez, Maria Calvo i qui subscriu estes línies. Eixe és realment el secret: tindre un gran equip i uns col·laboradors meravellosos.

5.6

#LLIBRET
MOCADOR NO ÉS UN LLIBRET

SEBAS MARÍN
@marin_seb

Des que al 1859 Bernat i Baldoví va escriure el seu primer llibret on explicava la falla d'"El conill", "El conill de Viçanteta a la falla de Sen Jusep de la placeta de l'Almodí", han passat moltes coses i s'han fet molts llibrets, uns de bons i uns altres de millors.

Tots ens han explicat la falla que s'ha de plantar a la seua demarcació, tots amb la seua sàtira i el vers més o menys aconseguit, però l'essència és explicar-nos la crítica d'allò que es vol cremar el dia de Sant Josep.

Sense entrar en l'encert i/o la qualitat literària de les publicacions, ja que el qui ha escrit llibrets sap del que estem parlant, els llibrets des d'aquell suecà il·lustre i il·lustrat fan l'explicació en vers de la falla. A partir d'ací el llibret esdevingué més coses, però el que tots respectem a l'índex és i serà l'explicació de la falla.

Una volta tenim la temàtica, tenim crítica, tenim sàtira, cal afegir la resta d'ingredients, com la paella, que ningú s'aclareix amb la recepta original..., jo li pose carxofa, jo sense conill, jo creïlla... I saltes i dius: ... Això no és paella!!!

Als llibrets tenim de tots els colors i totes les tendències, grans, xicotets, amb DVD d'imatges, amb embolcall de plàstic, de floretes, de cartró, de tapes dures o sense..., però tots tenen explicació de la falla. I si no en tenen... això no és llibret!!!

Una de les tendències més generalitzades, per entendre'ns, les receptes que més s'apropen a la paella feta per les terres valencianes, són aquelles que inclouen el saluda dels seus màxims representants i que desitgen bones festes i alegria per a tots, a l'estil d'alcalde de poble gran o de ciutat provinciana.

Però no seré jo qui critique el saluda, que a mi em va quedar una mica "apanyat" i un poc reivindicatiu, quan vaig tindre el privilegi d'anunciar el nostre llibret a tot el barri, sí, com si fóra l'alcalde provincià, però orgullós del treball que havien fet, a aquell llibret que explicava la falla, la que plantaven entre els carrers de Borrull i Socors de València.

Mira, ja que estic parlant de València, parlaré dels objectius d'un altre gran nombre de falles de la ciutat per als seus llibrets, a voltes prioritzant-lo enfront de la mateixa explicació..., estem parlant de la guia comercial, dels anunciants o, més finament dit, dels col·laboradors. Clar, com si en dir-los col·laboradors els dolguera menys l'aportació econòmica que ens aporten!!! Malgrat això, altres llibrets ho fan per poder pagar la paella, ja que sense aquest beneït apartat del llibret, no podríem fer-los tal com s'entén hui en dia, per exemple, aquest impressionant llibret que estàs llegint ara.

La temàtica o coherència del contingut (que destaca el premi Ortifus, integrat a la plataforma de premis de les lletres falleres), crec, i ara sí que és subjectivitat fallera i paellera, ha de ser la part més important després de l'explicació. Així, el articles, les investigacions, les opinions, etc., han d'estar relacionades amb la temàtica general de la falla i, per tant, afegirà sucre (millor dit àcid) a la crítica de la falla.

El fet que els llibrets aporten documentació, investigacions (que destaca el Premi Mocador, integrat també a la plataforma de premis de les lletres

falleres), converteixen els llibrets en llibres per als col·leccionistes, però no per això es permeten totes les llicències, cal coherència per evitar barreges d'ingredients, com si d'una paella feta a la meseta es tractara. Encara que cadascun dels articles siguen de gran qualitat individualment, serà la cohesió la que done sentit de conjunt al llibret. O, almenys, aquesta és la nostra teoria.

Per últim, i vistes les tendències actuals dels llibrets de falla, confrontats amb la situació econòmica del poble, els apartats potser es mantindran amb la seua presència actual, però canviaran les formes de presentació, relegant tots els materials al format digital, xarxes socials i destacant en el paper únicament el saluda i, en el millor dels casos, l'explicació de la falla que es cremarà el dia de Sant Josep. I, com no, uns fulls de publicitat que pagarà la impressió en color de tal apreciat llibret.

No voldria acabar aquesta reflexió sense parlar de les fórmules de micro-mecenatge, que tan de moda i tan necessàries són en aquestes publicacions falleres, les quals obrin una porta d'esperança a la vida dels llibrets escrits en valencià. Per això, cada volta és més important per a les comissions la consolidació dels premis que, des de diferents àmbits culturals, es promouen per a la producció dels llibrets, com ara, la plataforma dels premis de les lletres falleres.

5.7

#LLIBRET
FALLA PLAÇA SANT ROC DE TORRENT

EMILIO J. GARCÍA GONZÁLEZ
DELEGAT DE CULTURA FALLA
PLAÇA SANT ROC DE TORRENT
MEMBRE DE LA COMISSIÓ
D'ESTUDIS FALLERS TORRENTINS

En primer lloc hem de considerar el llibret de falla com el testimoni escrit de cada comissió que anualment reflecteix l'actualitat política, econòmica i social de cada població a través dels articles d'opinió i dels versos explicatius, tant al cadafal infantil com al major. Creiem que per aquest motiu, el llibret s'ha convertit en una font d'informació molt important de la nostra societat, ja que mitjançant la ironia i la crítica reflectim l'actualitat festiva i social de cada any a través dels textos, les il · lustracions, les referències o les temàtiques escollides en cada llibret.

Actualment, potser els llibrets més coneguts al llarg de la comunitat, han deixat l'essència del llibret prioritzant en alguns casos la quantitat a la qualitat, arribant en alguns casos a perdre la coherència del tema central o de la temàtica del llibret en general.

Per això, les comissiones hem de ser conscients que hem d'apostar per mantenir una línia editorial any rere any, contribuint a la cultura, adquirint el compromís de presentar un producte seriós, coherent i atractiu, ja que pels temps en què estem vivint, ens hem convertit en una gran potència que edita anualment centenars de publicacions encara que siga de forma anual, suplint fins i tot en alguns casos a les institucions, que amb les arques minvades, no poden fer front a la publicació de molts temes i estudis importants per a la societat que s'estan elaborant, assumint així, gairebé sense adonar-nos la responsabilitat de complir amb estudis rigorosos de temes locals, provincials o autonòmics.

Hem d'utilitzar els nostres llibrets com a plataforma de difusió per motivar i convèncer aquells escriptors, poetes, il · lustradors, pintors i dissenyadors que les comissions estan apostant per la cultura, per la serietat i la coherència.

Hem d'aconseguir que el llibret se li deixe de tractar de manera despectiva, que es valore i aconseguir la col · laboració de tota aquella gent que en escoltar la paraula falla o llibret tancava la porta a possibles col · laboracions.

La paraula llibret per si mateixa ja adjectiva al producte com una cosa xicoteta, i en preguntar al públic desconeixedor del panorama de llibrets de falla actual, segur que ens respondrien amb una descripció d'una espècie de fullet que es fa per traure els diners a la gent de la barriada i ficar les fotos de les "xiquetes".

Cal desterrar aquesta visió i l'única forma de fer-ho és mostrant les veritables obres d'art que són alguns d'aquests llibrets, i no tenim que esperar a que el públic s'acoste a descobrir-los, tenim que convidar als nostres coneguts aliens a la festa a la Mostra anual de Gandia, veurem com omplim el cotxe per anar. Som nosaltres els que hem de apropar les nostres obres al públic, a través d'altres formes culturals, ja siguen exposicions itinerants, fires del llibre, arxius online, etc. Hui en dia les possibilitats són infinites, només cal tenir ganes per afrontar aquest repte .

6

#PREMSA

FEM PREMSA FALLERA? SOM INTERESANTS PER ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ?

6.1

#PREMSA
LES FALLES DE LA COMARCA SABEM VENDRE'NS A LA PREMSA?

ANTONIO FRESNO

La premsa espanyola està vivint una autèntica crisi en els últims anys i, per aquest motiu, no és molt difícil trobar notícies on es parle de caiguda de beneficis per a les empreses de la comunicació, que porta com a conseqüència la pèrdua del treball de molts professionals d'aquest àmbit. Així doncs, no és d'estranyar que la premsa del Camp de Morvedre també estiga vivint un període de recessió a la comarca: en els últims anys hem patit la desaparició d'un periòdic gratuït com era *La Gaceta*, de l'edició comarcal d'un diari important a nivell autonòmic com és *Las Provincias*, i el tancament d'una televisió com Tele 7 Calderona esguitada per l'esclat de la bombolla immobiliària.

En aquesta situació comunicativa ens trobem les comissions falleres del Camp de Morvedre per a intentar fer difusió de les nostres activitats, una situació on, en moltes ocasions, ens veiem amb grans dificultats per a poder donar a conéixer totes les accions que realitzen les falles morvedrines durant els dotze mesos de l'any. Ja sabem que la realitat comunicativa comarcal no està travessant un del millors moments però les comissions falleres tampoc fem, en la gran majoria dels casos, res perquè la premsa acudisca a les nostres activitats i puga publicar-les als seus respectius mitjans.

Les falles del Camp de Morvedre han entrat en un cercle d'inactivitat difusiva en els últims anys i ni tans sols empren una ferramenta molt útil, com és la delegació de comunicació de la Federació Junta Fallera de Sagunt, per a posar-se en contacte amb els mitjans de comunicació i publicitar les seues activitats. En moltes ocasions, les comissions falleres de la comarca realitzen actes tan interessants com les setmanes culturals o el recentment creat Mig Any Faller que passen totalment desapercebuts per a la majoria de la premsa local i, per descomptat, per a la premsa especialitzada de València, que no sol cobrir les activitats que es programen fora de l'àmbit de la Federació Junta Fallera de Sagunt.

Jo, com a professional d'aquest sector, tinc el privilegi de poder conéixer de primera mà tots els esdeveniments que duen a terme les falles morvedrines, però això és possible gràcies al meu càrrec en la Federació Junta Fallera de Sagunt ja que, com a periodista, em seria molt més complicat assabentar-me d'aquestes activitats sense acudir a les reunions de presidents. Aquesta és la mentalitat amb la qual hem d'acabar: els mitjans de comunicació no són els que han d'apropar-se a nosaltres i als nostres esdeveniments, som nosaltres qui hem de donar el primer pas i facilitar al màxim tota la informació possible perquè la premsa comarcal i especialitzada done a conéixer al públic en general tot allò que fem per mantindre la cultura, la tradició i el folklore valencià al Camp de Morvedre.

Si no fem aquesta acció, els periodistes deixaran de publicar els nostres actes perquè, en ocasions, és molt difícil trobar la informació necessària per a difondre'ls. Per aquest motiu, no és d'estranyar que, de tant en tant, apareguen articles en contra del món de les falles, sobretot després de la setmana josefina, perquè per a moltes persones que no coneixen la nostra festa solament som un grup molt gran de gent que talla el trànsit durant uns dies per a fer la seua festa, ja que no entenen que la nostra és una tradició de molts anys enrere i que

a les comissions falleres no solament els importa el soroll, la festa i la música (encara que en ocasions faça aquesta impressió generalitzada), sinó que lluiten durant tot l'any per a promocionar una tradició que, a la comarca, està intentant aconseguir el títol de Festa d'Interés Turístic Nacional, ja que el reconeixement autonòmic ja el va obtindre, després d'una gran tasca de moltes persones involucrades en aquesta festa, en març de 2007.

Però la falta d'interés a l'hora de difondre les nostres activitats no és l'única cosa que impedeix les comissions falleres ser publicades als mitjans de comunicació. La falta d'actes únics, interessants i amb certa substància és també una de les coses que fan que, en la gran majoria dels casos, la premsa comarcal no done espai en les seues pàgines per a algunes de les activitats programades i menys encara els mitjans de comunicació d'àmbit autonòmic que sí que veuen amb interés alguns dels actes que es programen en altres localitats falleres més mediàtiques.

Un dels exemples més clars són les setmanes culturals, uns actes que a priori haurien de permetre a les comissions falleres del Camp de Morvedre poder dur a terme un programa cultural amb una temàtica interessant on participaren els fallers, veïns o públic en general per a donar a conèixer un tema a través d'una exposició, xerrades o activitats diverses. Però en la gran majoria de falles de la comarca, aquest acte és un simple tràmit per a aconseguir una puntuació en la delegació de Cultura de la Federació Junta Fallera de Sagunt ja que, a més de la mostra inaugural, la resta d'actes estan mancats de cap interés. Trobe a faltar unes setmanes culturals de la qualitat que realitzen les comissions d'altres localitats valencianes com ara Torrent, Gandia o fins i tot la capital. Però no solament hi ha una manca de qualitat en aquests actes, tot i que això, tal volta, mereixeria un article a banda.

Aquesta volta de torn és una cosa que sí que ha tingut clar, des de fa alguns anys, precisament la mateixa Federació Junta Fallera de Sagunt, que va veure, al pas dels anys, que era necessari crear actes nous o fer un llavat de cara d'uns altres ja existents, no sols per a atraure més la premsa sinó, també, per a fer que els mateixos fallers acudiren a aquestes activitats per fer-les més interessants. Els casos més significatius varen ser els canvis en els actes de nominació i acomiadament de les seues falleres majors, que eren dos actes massa íntims per als fallers que havien de pagar el preu d'un sopar per a poder assistir a aquestes dues activitats. Ara, jo crec que amb un cert èxit, aquests dos actes s'han obert al públic en general, sent d'un major interés per a la premsa i resultant més fàcil de *vendre* a les persones que ens dediquem a difondre, des de la delegació de comunicació, totes les activitats que organitza l'entitat fallera comarcal.

Per tots aquests motius, és molt important que siguen les comissions falleres les que ens apropem als mitjans de comunicació i no al revés, ja que són moltes informacions d'entitats o associacions les que aquestes reben i, com més facilitats dónes als professionals de la comunicació, és més probable que publiquen les accions que realitzes. Per això, és una bona idea que en cada comissió fallera hi haja un responsable de comunicació que siga el que es pose en contacte amb els mitjans per a publicitar

i donar difusió a les activitats que s'organitzen; a més, no és necessari que aquesta persona siga un professional de l'àmbit sinó una persona amb interés mediàtic que envie als mitjans de comunicació convocatòries dels actes que es realitzaran, així com notes de premsa i fotografies dels ja viscuts.

Encara que algunes comissions del Camp de Morvedre ja compten amb aquesta figura dins del seu organigrama directiu, crec que és necessari que la resta de falles també la tinguen i que no siga el president el que, com una més de les seues responsabilitats, haja d'estar pendent d'aquests temes. A més, des de fa molts anys la Federació Junta Fallera de Sagunt també compta amb una delegació explícita al voltant de la comunicació que pot servir de recolzament a les accions que es portem a terme des de les comissions falleres. No estaria malament, per a reforçar totes aquestes qüestions, i sempre que siga d'interés per a les falles morvedrines, la creació d'unes jornades sobre la comunicació en el món de la festa que serviria per a millorar la difusió de la nostra tradició.

tiempo posible la instanta
Director: Neil Armfield

6.2

#PREMSA

SOM ELS FALLERS PSEUDOPERIODISTES PER A FER DIFUSIÓ DELS NOSTRES ACTES ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ?

ÁNGELES HERNÁNDEZ
@AngelesValencia

PREMSA I FALLES: SOM ELS FALLERS PSEUDO-PERIODISTES PER A FER DIFUSIÓ DELS NOSTRES ACTES ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ? PROPOSTES D'ACTUACIÓ.

Esta és la pregunta que des del Mocador es planteja. Comencem per plantejar per què les falles necessiten o de fet s'interessen en eixa difusió en els mitjans de comunicació dels seus actes. Després plantejarem com fer-ho.

La veritat és que des de les falles se cerca cada vegada més la difusió dels actes. Les primeres a utilitzar esta forma de promoció van ser les falles esponsoritzades. Les empreses que inverteixen en publicitat en una comissió cerquen no només la repercussió directa en la plaça sinó també l'eco que en els mitjans de comunicació puga tindre la seua marca. Les falles que vulguen accedir a eixos ingressos publicitaris han de garantir per tant un mínim de presència mediàtica. Estes comissions van aprendre a *vendre* les seues activitats, a dotar-les d'interés més enllà de les portes del casal o del barri per a accedir als mitjans. Ja no n'hi ha prou amb organitzar bé una activitat, cal saber decorar-la i fer-la atractiva al gran públic per a aconseguir atraure els espònsors.

Són moltes les comissions i poc l'espai, per tant les comissions s'esforcen per *mediatitzar* cada vegada més les seues activitats. Fins i tot les falles s'envolten d'arguments atractius més enllà del valor artístic per a tindre major repercussió. En les falles més modestes, les quals no tenen accés als grans comptes publicitaris, es copia este sistema. Amb imaginació i iniciativa es construeixen esdeveniments mediàtics, activitats d'interés general amb les quals aconseguir lloc en els mitjans de comunicació. D'una banda se cerca la pròpia satisfacció com a comissió, l'impuls necessari per a mantindre la comissió unida en veure el seu nom en un mitjà, la reafirmació en el treball ben fet, la motivació en trobar un lloc entre les falles conegudes per a no deixar de generar activitats i que el nom sone per a atraure més fallers. D'altra banda també, encara que amb quantitats molt menors, se cerca la compensació econòmica. Qualsevol col·laborador prefereix que els seus diners revertisquen en forma de promoció. Anuncis de llibret, patrocinis de llums, aportacions a activitats concretes, tot suma i amb major repercussió mediàtica estes quantitats o bé augmentaran en el millor dels casos o almenys es mantindran o costarà menys aconseguir-les. Per tant, de cara a un possible anunciant, les falles més *menudes* en l'única cosa que no poden competir amb les *grans* és en el nombre de visitants, no poden garantir els impactes directes de la marca en la plaça, però sí que poden aconseguir major presència mediàtica

almenys durant l'any en els mitjans fallers, fins i tot en els mitjans generalistes si l'esdeveniment ho mereix. És, per tant, necessària la comunicació externa de la comissió tant a nivell emocional com econòmic.

Ja hem vist, més o menys, el perquè i el per a què s'utilitza esta difusió. Passem al com. En les comissions es fa necessari que algú s'encarregue d'esta difusió. La pregunta plantejava això de "pseudoperiodistes", no es tracta d'això, va més enllà. Un periodista transmet una informació, és un simple canal pel qual entra una informació, s'elabora un text amb l'ajuda del seu bagatge i ix una notícia. La persona o grup de persones que transmet la informació d'una falla seria la font de la qual parteix la informació, la generen ells mateixos, el periodista no genera la informació, genera la notícia. La labor d'estes delegacions de mitjans de les comissions està més propera als gabinets publicitaris. La seua missió és donar-li forma i argumentació a l'activitat generada per ells mateixos per a fer-la més atractiva, han de transmetre exactament l'esperit del que volen fer. Han de *vendre* l'activitat perquè el periodista considere que té prou d'interés com per a destacar-la sobre altres. Al periodista li interessa la informació, el seu treball, alguna cosa que li aporte. La comissió ho ha de tindre en compte si la seua finalitat és tindre repercussió en els mitjans. Els actes comuns a totes les comissions no són notícies, totes les falles nomenen falleres, fan activitats, publiquen llibrets i planten falles, la diferència l'ha d'aportar la comissió. Sens dubte la compensació és gran. Com hem vist, una comissió *famosa* té més possibilitats d'ingressar més diners publicitaris, d'augmentar el seu cens i reafirmar la satisfacció de pertinença a un grup entre els seus membres. Una bona argumentació, una bona redacció (fonamental) i la claredat en una nota emesa per una comissió faran que el periodista s'interesse per transmetre eixa notícia. Cada vegada són més les comissions que cuiden molt la seua comunicació.

M'agradaria que esta reflexió animara les comissions a continuar fent-ho, a tindre interés en com comuniquen. En molts casos un text és la imatge de la comissió, les delegacions de mitjans, per tant, han de cercar, indagar, aprendre, llegir, per a generar eixe interés en el periodista. Compten amb una arma important, la passió d'estar transmetent una cosa pròpia i això, encara que siga en un tros de paper, es contagia.

6.3

#PREMSA
L'ALTAVEU DE LA FESTA

ALEJANDRO GARCIA
@agarciam15

Que la festa de les Falles siga declarada patrimoni immaterial cultural de la humanitat és un esforç de tots. Un esforç de tots els agents, els sectors, els col·lectius, les associacions i les institucions que integren la nostra festa. I, per descomptat, els periodistes i els mitjans de comunicació desenrotllen un paper fonamental, per a contar, per a donar a conéixer, el gran fer de la festa, el treball dels seus integrants, i explicar per què la nostra festa ha de tindre este títol. Som l'altaveu de la festa.

La repercussió que tenen els mitjans de comunicació en la nostra societat té un valor incalculable. Un valor que es resumix en un poder tan summament gran i tan summament important que ha fet tremolar en moltes ocasions imperis econòmics, paralització de guerres o, tot el contrari, canvi de decisions a nivell governamental i un llarg etcètera.

Els mitjans de comunicació, en ocasions, poden ser còmplices dels procés polític o aportar coses a la tasca de la transformació social. El poder de la premsa és primordial. Però això pot ser bo o molt roí. En estos moments,

en el nostre cas, els mitjans de comunicació en la nostra festa estan en una situació crítica i perillosa, molt perillosa. I cal analitzar i estudiar per què s'ha arribat a esta situació.

En termes generals, encara que ara ho puntualitzarem, esta situació de perill i de falta de professionalitat a l'hora de difondre la nostra festa o d'informar-ne, està originat per molts motius, però tal volta, segons el meu parer, tot ocorre per la falta de respecte que, no sols en el periodisme, sinó en qualsevol disciplina, es té al nostre país per la gent que estudia una llicenciatura i dedica molts anys de la seua vida a formar-se. Malauradament, la falta de reconeixement es dóna des de tots els punts de vista. I este és el problema real que hi ha.

En estos moments, qualsevol persona té l'atreviment d'agarrar un micròfon, escriure una notícia o fer un programa de televisió, sense tindre la més mínima formació, sense respectar els principis bàsics que s'han de seguir quan decidixes publicar qualsevol notícia o contar-la en les ones radiofòniques.

I és que sembla que en moltes ocasions, a causa del desconeixement de la repercussió que tenen els mitjans de comunicació, la rellevància i les conseqüències que pot tindre fer públic una determinada notícia, trobem un panorama on tot val. No cal ni confirmar, ni contrastar, ni vore les conseqüències que pot tindre "contar, que no és informar", exclusivament per trobar un minut de glòria i vanagloriarse pensant que s'està fent un bé a la festa. I senyores i senyors, això no és així. Més que res s'està fent un mal, una errada que, més prompte o més tard, es pagarà. Una errada que tindrà conseqüències, sinó les té ja, però son els temps que ens ha tocat viure.

I ara en estos moments, arriba una gran notícia, un gran repte, un propòsit d'aquells que vertaderament amem i treballen per la festa, que esta siga reconeguda patrimoni de la humanitat, i ací els mitjans de comunicació tenen un paper fonamental, imprescindible i necessari. Un paper que ajudarà sens dubte a difondre, a contar per què s'ha d'obtindre este reconeixement, perquè és una necessitat, perquè és bo molt bo per a protegir les nostres tradicions, la nostra cultura, les nostres Falles.
La UNESCO defineix el patrimoni oral i immaterial com "el conjunt de creacions basades en la tradició d'una comunitat cultural expressada per un grup o per individus i que reconegudament responen a les expectatives d'una comunitat en la mesura que en refletixen la identitat cultural i social.

Llengua, literatura, música i dansa, jocs i esports, tradicions culinàries, els rituals i les mitologies, coneixements i usos relacionats amb l'univers, els coneixements tècnics relacionats amb l'artesania i els espais culturals, estan entre les moltes formes de patrimoni immaterial. El patrimoni immaterial és vist com un depòsit de la diversitat cultural, i l'expressió creativa, així com una força motriu per a les cultures vives. Com que es pot ser vulnerable a las forces de la globalització, la transformació social i la intolerància, la UNESCO encoratja les comunitats a identificar, documentar, protegir, promoure i revitalitzar este patrimoni".

Acabeu de llegir la definició que la UNESCO fa del títol pel qual les Falles aposten i es treballa per aconseguir-lo. Llegint-lo, t'adones de per què la nostra festa necessita tindre'l, i també et planteges per què no s'ha treballat abans per aconseguir-lo, i per què hui en dia a molta gent li sona a xinés, i per què molta gent que es posa davant d'un micròfon dubta i fa dubtar als seus possibles oients de que tot això és una bovada.

Doncs bé, de bovada res, és una necessitat i nosaltres els periodistes, els responsables dels mitjans de comunicació, hem d'apostar per contar, per difondre, els beneficis que té tindre este títol per a la festa, explicar als fallers que no sols es poden quedar amb la frase "tenim la millor festa del món", que per descomptat la compartisc. Però quan tens una cosa valuosa en la teua vida, la protegixes, veritat? I per què no hem de protegir la nostra festa, per què no difondre que allò que fem a la nostra terra és únic, que la nostra festa és la nostra identitat com a poble, és una defensa de les nostres tradicions, el nostre ben fer com a poble. I a més, que arribe a qualsevol racó del món. I estos reconeixements, estos títols, és la millor difusió que es pot fer del nostre treball, de les nostres Falles.

Fa uns mesos coneixíem amb un somriure enorme que els nostres amics d'Algemesí aconseguien, després d'anys de treball, que la seua festa fóra reconeguda com a patrimoni de la humanitat. Gràcies a això, quan arriba el 8 de setembre, totes les televisions nacionals i moltes internacionals es fan eco de la festa. Multitud de periodistes de diferents països s'acreditaren per assistir-hi i contar esta gran festa. Un impacte, una notorietat enorme en tot el nostre país. La festa de la Mare de Déu de la Salut va ser notícia en tot el país. Els mitjans de comunicació van fer el seu paper, el de ser altaveu de la festa, contar-la amb rigor i claredat, transmetre l'esforç de tots els algemesinencs per dur la seua festa al lloc més alt. I els mitjans de comunicació estigueren allí, per descomptat. Televisions, emissores de ràdio, articles de premsa, reportatges, una repercussió que qualsevol voldria per a defensar la seua festa i la que més estima.

Els responsables de comunicació som l'altaveu de la festa. Som l'altaveu del treball dels fallers, som l'altaveu de les nostres tradicions, i cal treballar, cal dir, orientar, informar, educar i mostrar els arguments que tenim per a rebre este reconeixement.
Que en una organització, com és la UNESCO, en estos moments s'estiga parlant de les Falles ja és un èxit, és un gran pas, és un pas avant. I l'esforç és de tots, tots hem d'anar i treballar en el mateix camí. Tenim una bona oportunitat, tenim una bona ocasió per a dur la nostra festa al lloc més alt, i hem de fer-ho amb coherència, responsabilitat, coordinació, i creure en tot moment en allò que estem fem. Nosaltres ho contarem, ho debatrem, l'analitzarem i hi posarem el nostre grà d'arena, perquè nosaltres som l'altaveu de la festa.

6.4

#PREMSA

PREMSA COMBATIVA... PER SER COMPLAENT AMB EL PODER POLÍTIC O ECONÒMIC?

JOAN CASTELLÓ LLI
@joanescas

1. Antecedents

Molts dels èxits aconseguits en els dos últims segles per la humanitat estan íntimament relacionats amb el desenvolupament del dret a la informació. Un dels pilars bàsics de tota democràcia és la llibertat d'expressió. Sense esta no hi ha democràcia possible. Totes les dictadures (militars o comunistes) la primera cosa que han fet per a consolidar-se ha sigut suprimir la premsa lliure per una altra sotmesa als seus interessos polítics i econòmics.

Al llarg de la història, els mitjans de comunicació han contribuït eficaçment a conquistar drets, a posar fi a injustícies socials, i a denunciar abusos polítics i econòmics. Només a tall d'exemple es poden citar el *cas Watergate*, que va posar fi a la presidència de Richard Nixon als Estats Units, el paper de la premsa a favor de la transició política cap a la democràcia a Espanya (l'anomenat *parlament de paper*) o la denúncia de suposada corrupció econòmica en la Generalitat pel *cas Gürtel*.

Inclús en un estat democràtic, el poder corromp, i si el poder és absolut encara més. És per això que el periodista sempre ha de situar-se enfront del poder. Res més lluny de l'objectivitat per la qual ha de regir-se la comunicació que l'aliança d'interessos entre polítics i periodistes. Ha d'haver-hi una relació professional perquè la independència del periodista no puga vore's compromesa.

2. El present

Els mitjans de comunicació han viscut en les últimes dècades una revolució tecnològica que només es pot comparar amb la que en 1450 va provocar Gutenberg amb la invenció de la impremta de tipus mòbils. Han sigut canvis substancials tant en la manera d'elaborar les notícies (ús de noves tecnologies informàtiques) com en la transmissió d'eixa informació (a través dels satèl·lits i de les telecomunicacions mòbils i sense fil).

Encara que el primer pas es va fer en els anys huitanta amb la progressiva introducció dels ordinadors, els telèfons mòbils i els portàtils, el gran salt qualitatiu es va fer en la dècada dels noranta amb la irrupció d'Internet. L'era digital va suposar no sols la immediatesa informativa, sinó també una major qualitat d'imatge i so (l'alta definició) per als mitjans audiovisuals.

En els últims anys, la irrupció dels blocs i les xarxes socials han fet protagonista l'usuari final de la comunicació. El lector, oient o teleespectador ja no és un subjecte passiu que rep la informació, sinó que ara pot interactuar i, a més, convertir-se en un actiu comunicador a través d'eixos blocs i xarxes socials (Facebook i Twiter, per exemple).

La llibertat d'oferir i rebre informació (consagrada en la Constitució espanyola) és una fita sense parangó en el segle XXI, però ha deixat en lletra morta la teoria de la responsabilitat social a què es deu tot periodista o informador.

En la xarxa és difícil distingir entre informació i propaganda, entre veritat i difamació, entre la calúmnia i la veritat adulterada. L'anonimat amb què es pot

intervindre en fòrums i xarxes socials afavorix la proliferació de faules o simplement informacions falses. En els mitjans tradicionals hi ha mecanismes de control: el dret de rèplica i de rectificació o, en tot cas, la possibilitat d'acudir als tribunals quan es considere que s'ha violat el dret a l'honor, a la intimitat o a la veracitat. En la xarxa, l'anonimat és, en alguns casos, sinònim d'impunitat. I això no és informació. Perquè hi haja informació és imprescindible buscar la veracitat i contrastar tots els elements d'eixa informació.

3. Mitjans de comunicació i Falles

Els mitjans d'informació generalista (premsa, ràdio i televisió) són els que més atenció presten a la informació fallera, dins de les limitacions que suposa haver d'atendre totes les grans àrees de notícies (nacional, internacional, esports, economia, cultura, societat, successos i tribunals…).

En l'exercici 2012-2013, han sigut estos els que han portat la veu cantant en els dos temes més polèmics relacionats amb les falles: la proposta del president de la Generalitat, Alberto Fabra, de traslladar la festivitat de Sant Josep (19 de març) al tercer dilluns de març i la decisió del govern d'augmentar l'IVA de les falles del 8 al 21 %.

L'hipotètic trasllat del 19 de març, anunciat aprofitant la letargia estiuenca del mes de juliol, va causar tant de rebuig entre el món faller com temor. Era possible un enfrontament de les falles contra el PP, el partit que les havia omplides de subvencions?.

Curiosament va ser l'alcaldessa de València, Rita Barberà, la que més obertament es va oposar (més inclús que les mateixes comissions) a canviar la data sense consultar-ho amb les bases. Esta posició de Barberà (que, no ho oblidem, li permetia mantindre el seu pols polític dins del PP amb Alberto Fabra) va ser el tret d'eixida perquè la gran majoria s'oposara ja obertament al canvi. Fins llavors només la Federació de Falles de la Secció Especial havia mostrat el seu suport al trasllat de dates.

Amb el tema de l'IVA, la protesta va ser tèbia. El primer a expressar-se en contra va ser el Gremi d'Artistes fallers... i quasi es queda a soles. Les comissions van mirar a un altra banda, com si el problema no fóra amb elles. "Nosaltres ja hem firmat amb un preu tancat" van pensar la majoria i van confiar en els bons oficis del PP valencià (eixe que va donar a Rajoy "la pesseta que li faltava per al duro") i van perdre l'oportunitat de reivindicar, junt amb altres col·lectius implicats, un IVA reduït per a la cultura, perquè les falles són, no ho oblidem, cultura popular.

En ambdós casos, les notícies van meréixer titulars en les portades dels mitjans generalistes (tant en l'edició impresa com la digital). Al contrari, cap dels dos casos va meréixer un titular ni una fotografia de portada en una revista especialitzada en temes fallers, que els va relegar en les tres edicions mensuals posteriors a columnes d'opinió i a informació en pàgines interiors. Una vegada més l'interés comercial (i també l'ideològic?) va prevaldre sobre l'interés informatiu.

5. Estat de la qüestió

En la trinxera de la comunicació fallera hi ha moltes teranyines. Fa ja molt de temps que els míssils de la

submissió i les subvencions van tindre efectes letals en l'objectivitat informativa: la van deixar òrfena de combatents.

Lluny queden en el temps els qui podem considerar últims guerrillers de la informació fallera, aquells que sempre utilitzaven una ploma estilogràfica carregada d'humor rebel i sorneguer, implacable amb la hipocresia i les posicions reaccionàries de cada moment. Un d'ells va ser Vicent Miquel Carceller, periodista i editor de publicacions històriques de les primeres dècades del segle XX com ara *La Traca* (revista satírica, anticlerical, sicalíptica i antimonàrquica) i de publicacions festives com ara *El Fallero, Les Falles, El Tabalet* o *La Donsaina*. L'altre va ser Simó Aguilar Castelló, un dinamitzador cultural i lluitador per la democratització de les falles. Des de la seua militància nacionalista va dirigir, entre 2002 i 2006, *Marxa Popular Fallera*, una revista minoritària que, des de posicions llibertàries, va reivindicar la utopia: una festa rebel, participativa, allunyada de la coentor i desproveïda de tota la parafernàlia dretana.

Ara el que s'estila és ser fan dels que hem d'informar (amb el perill de perdre l'objectivitat) o d'amagar sense arribar a donar: ensenyar la munició "editorial", però sense arribar a utilitzar-la... En una guerra informativa no es dispara contra els propis aliats.

Per a ocultar la falta d'objectivitat es recorre també a repartir espasades (informatives, es clar) a dreta i a esquerra, però protegint els propis interessos empresarials i promocionant en els propis mitjans aquells amb què tenim establit un mercadeig.

La informació es convertix llavors en arma llancívola: l'important és desacreditar el contrari, poc importa si l'argumentació utilitzada és falsa (ací cal recordar la màxima del periodisme sensacionalista: no deixes que la realitat —o la veritat— et desbarate un bon titular). Eixa és la labor del franctirador. Disparar (la lletra impresa) contra tot el que es moga.

I si en plena batalla informativa les coses es posen malament, sempre hi ha una solució astuta i maquiavèl·lica: pactar amb l'enemic, encara que només siga la distribució. La línia editorial i la ideologia la deixarem llavors davall de l'estoreta, perquè no moleste ni inquiete. La pela és la pela, o el que és el mateix: gos no mossega gos.

7

#FALLES 3.0
FALLES I NOVES TECNOLOGIES

7.1

#FALLES 3.0
FALLES DE SAGUNT I INTERNET

ALBERT LLUECA
@albertllueca

Para què poden servir les Xarxes Socials en la teua Falla?

Les Xarxes Socials són eines que promocionen la creació i manteniment de comunitats, de cercles de persones en línia.

Com funciona la comunicació en les Xarxes Socials?

Arrere va quedar el clàssic esquema de la comunicació: emissor–canal–receptor. Un nombre inicial de participants envia o comparteix missatges a membres de la seua pròpia xarxa (amics, fans…). Els nous participants repeteixen el procés amb les seues pròpies xarxes, creixent quasi exponencialment el nombre total de membres i els enllaços de la xarxa.

Preferim usar el terme "Eines al servei de les Xarxes Socials" en lloc d'emprar només "Xarxes Socials" ja que aquestes només es donen entre persones, mentre que el que s'està usant és una eina per a crear o mantenir aquestes relacions. Alguns elements que poden o solen incloure les:

- Fitxes personals. L'usuari/a indica els seus gustos, interessos, lloc de residència, treball, estudis… i la resta de navegants poden establir contacte amb ell si alguna dada dels aportats els interessa.
- Administrador de contactes. Llistat de persones que consideres amigues, possibilitat d'augmentar o reduir aqueix llistat.
- Comunitats. Espais de discussió a manera de fòrum sobre temes d'interès comú entre usuaris
- Bitácoras i scrapbooks. Espais de publicació personal a manera de diari.
- Folksonomías. Són simplement qualificatius: permet navegar entre totes les fotografies que han estat etiquetades amb la paraula Madrid o el teu nom i així trobar a persones o grups properes.

Inicialment van ser creades amb la intenció de ser espais personals però actualment són usades per empreses, associacions, ajuntament… Fins i tot en algunes xarxes les empreses i organitzacions donen conferències o presten serveis a través dels seus perfils, realitzen captació de soci@s o clients, es realitzen activitats virtuals…

De cara a la nostra Falla pot ser una bona eina per a donar a conèixer l'Associació, donar una determinada imatge, establir contactes amb altres persones o grups, fer captació de voluntaris o contactar amb persones que puguen estar interessades a donar suport les nostres activitats.

Alguns exemples típics i no tan típics de Xarxes Socials que es poden utilitzar en la nostra Falla són:

- Facebook: La xarxa més estesa i amb més usuaris. tindrem la possibilitat de crear perfils, pàgines, grups de discussió.
- Google +: L'aposta de Google pel que fa a les Xarxes Socials.
- Twitter.com: Enfocada a compartir amb els altra informació sobre el que està ocorrent en un moment immediat.

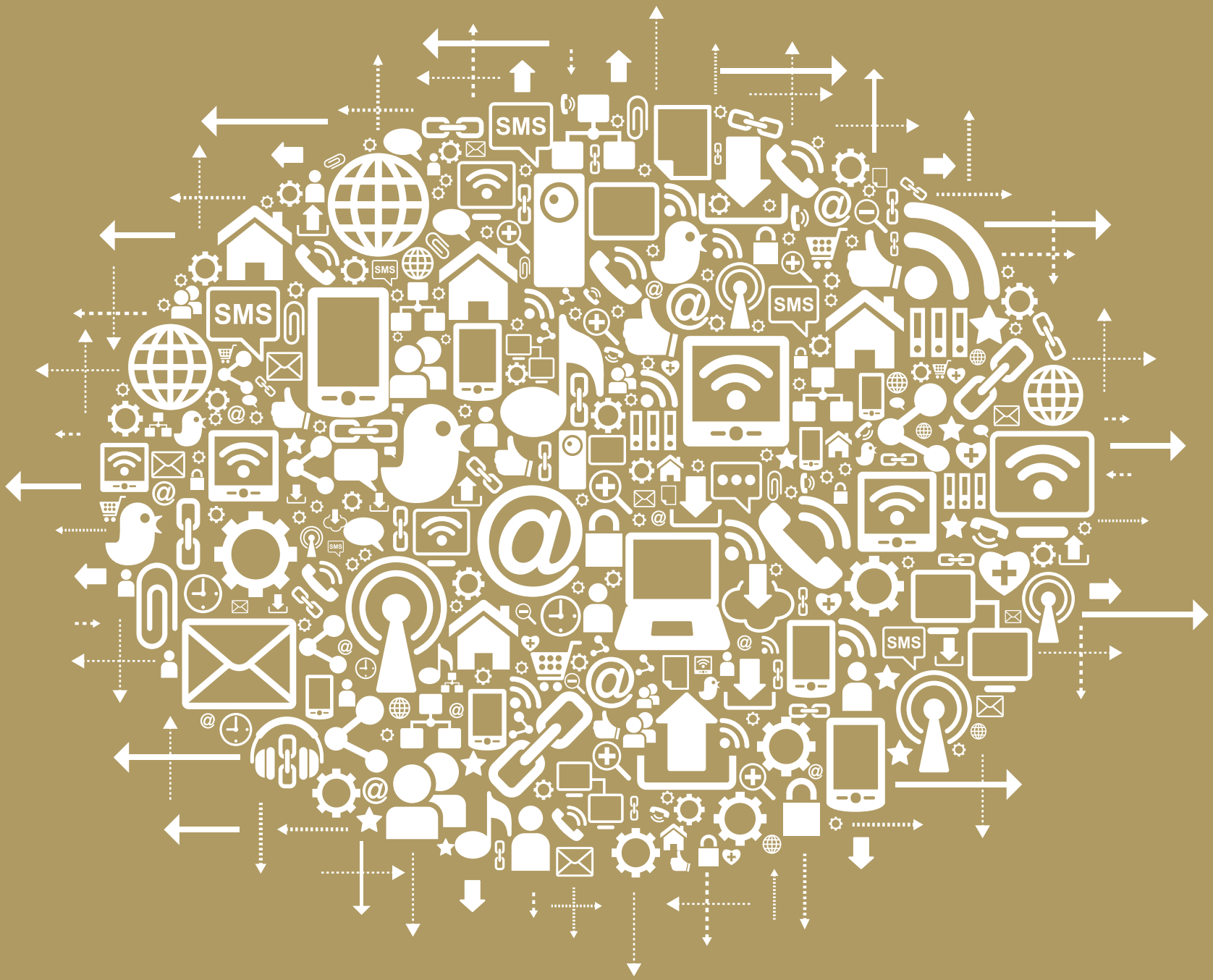
SMS
SMS
SMS
SMS

La consultora Idealware, juntament amb el New Organizing Institute en una guia publicada per a l'ajuda a l'hora d'escollir una xarxa social per part de les ONL estableixen alguns motius com:

Per a arribar a nous adeptes a la causa d'una organització, quasi el 80% pensen que Twitter, Facebook i els blogs funcionen, i menys del 40% tenen constància que serveixen per a allò.

Per a millorar la relació amb les seues audiències, la majoria considera que els blogs, vídeos, Twitter i Facebook, són els quals millor funcionen, en aqueix ordre.

Quant a recaptació de fons, quasi el 20% destaca Facebook menge unisca xarxa que funciona per a aquest efecte, seguit per Twitter, blogs i LinkedIn.

Twitter en les organitzacions és útil per a:

- Conèixer nous recursos.
- Compartir una mica que estan fent.
- Mantenir-se al dia amb un àrea particular.
- Promocionar un servei específic o causa.
- Mantenir-se connectat amb un grup particular de persones.
- Facebook brinda els següents beneficis:
- Major facilitat per a rebre comentaris i generar una discussió.
- Generar tràfic cap al lloc web de l'organització.
- Construir una base de dades de contactes.
- Atraure persones als seus esdeveniments.
- Fer que les persones participen en una acció específica.
- Atraure donants.

Els blogs són útils per a:

- Publicitar l'experiència d'una organització.
- Promoure una causa o educar a la gent.
- Contar històries del dia a dia del treball.
- Integrar a les persones en les decisions de treball.
- Promoure un lloc web o informació en línia.

Experiències a Sagunt

fallesdesagunt.ning.com

Més de 100.000 visites i 200 usuaris registrats. Eix éra el balanç de sis mesos de vida d'una pàgina web de les Falles de Sagunt fallesdesagunt.ning.com. Els fallers del municipi valoraven aquesta dada positivament. Aquesta web no depenia de la Junta Fallera de Sagunt però en aquell moment el president de la Junta Fallera de Sagunt, Nino López, la pàgina web és una finestra oberta al món, "els mitjans i la premsa feu el vostre

paper, però internet arriba a tots els racons del món i és meravellós que visiten la pàgina tantísimas persones".Aquest espai en internet es va crear al 2008. La pàgina oferia nombroses possibilitats com participar en fòrums, fer propostes, veure videos i fotos, o conèixer la història de les falles de Sagunt, entre unes altres. Aquesta web va desapareixer per la creació des de Junta Fallera de Sagunt d'un grup a Facebook per tal de no fer competència al mateix.

fallas.org

des de morvedre.info es crea una finestra al món faller de la comarca sota aquest domini tractant la

informació d'una manera objectiva. La necessitat de poder oferir tant a nivell web i xarxes socials tota la informació sobre les falles de Sagunt fan d'aquesta web una espècie de continuació de fallesdesagunt.ning.com

twitter: @fallaelmocador o @fallalavictoria

Dos exemple d'utilització de twitter per part de les falles de Sagunt ho podem vore en les comissions de El Mocador o La Victoria. Aquestes dos falles han començat a retrasmitir en directe a la xarxa tot el seu moviment dins de la societat civil saguntina i han ajudat a poder difondre encara més la festa de les falles de Sagunt al món.

VOLS SABER MÉS?

7.2

#FALLES 3.0
GESTIÓ DE LA REPUTACIÓ ONLINE A LES FALLES

XAVIER SERRA
@MalaltdeFalles
CREADOR DE MALALTDEFALLES.COM

T'has preguntat alguna vegada que passa si poses el nom de la teua Falla a Google? Què opinen de la Falla de l'artista que ens va a plantar enguany? Quina imatge té la societat del màxim organisme faller? En quina direcció van els mitjans de comunicació de Falles?

Totes aquestes preguntes (i les seues respostes) podrien resumir el concepte de gestió de reputació online. L'aparició dels nous mitjans social digitals ha traslladat el concepte de reputació tan habitual al món empresarial al món virtual d'Internet. Les Falles no són alienes a eixe procés i és per això que trobem necessari fer una anàlisi de la situació actual de la imatge que els diferents actors del món faller tenen a les 2.0

Quatre categories s'ha cregut convenient analitzar per cobrir l'espectre faller de la societat actual. Des de les comissions als mitjans de comunicació digitals passant per artistes i institucions.

Comissions

Les comissions estan a anys llums de saber gestionar correctament la seua reputació onlline. Es el titular que es podria extreure si férem una fotografia de l'estat actual de la presència online de les Falles.

Si bé és cert que d'uns anys a esta banda s'han donat pasos de gegant entorn a esta disciplina, més cert és encara que l'experiència ens diu que les comissions falleres no posicionen correctament la seua imatge en els mitjans digitals socials. La improvisació és la característica principal que defineix la creació d'una imatge de marca i corrent d'opinió a favor.

Múltiples veus digitals, falta de continuitat, absència d'un pla o estratègia en xarxes socials, crisis internes fetes públiques, publicacions de notícies abans d'hora... són uns quants dels exemples d'errades que es poden ennumerar en aquest món de la reputació online fallera.

Fins i tot, les comissions de Secció Especial de València, més habituades a conceptes com màrqueting i imatge, mostren unes carències exageradament grans en este aspecte. A tall d'exemple, hi ha comissions que no disposen de comptes en xarxes socials a estes altures. En altres camps seria impensable amb la importància que tenen les 2.0 en la societat de hui en dia.

Es fa necessari la creació d'una delegació/departament de comunicació digital que reba formació en xarxes socials.

Artistes

El taller faller també ha entrat al món digital. L'artista faller s'ha adonat de la importància de gestionar la seua imatge/reputació als mitjans digitals socials. El poder de difusió dels 2.0 han fet que una gran majoria dels artistes que planten hui en dia tinguen d'una o altra manera una presència online.

El carrer ja no és l'únic escaparat dels seus treballs. Internet té una posició important de cara a publicitar les obres dels artistes i donar a conèixer un treball que d'altra manera podria passar desapercebut. Els artesans entren en 2.0 amb objectius clar: ampliar relacions, conèixer possibles clients i, per tant, futures contractacions.

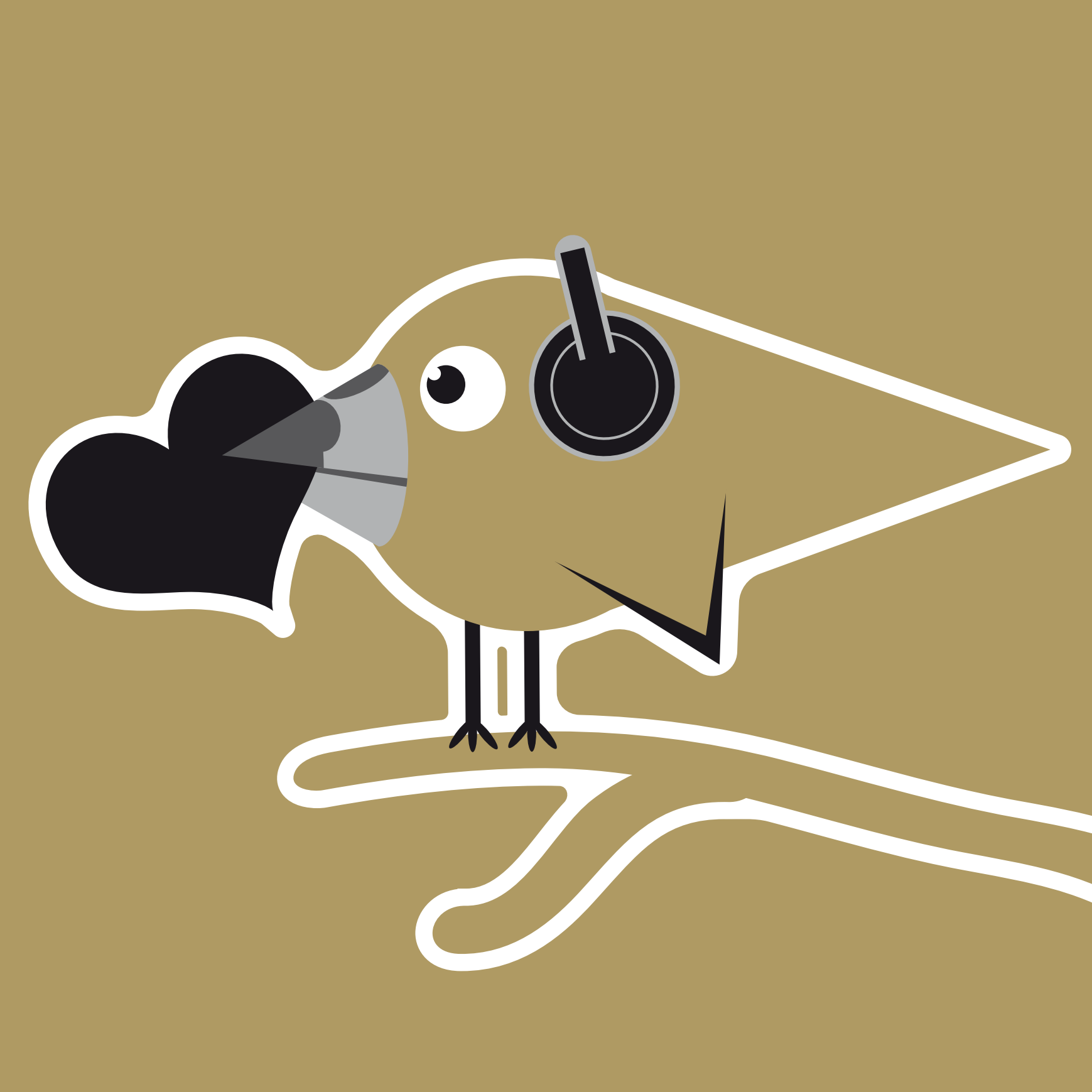

Si bé és cert que és fàcil trobar artistes en Facebook no ho és tant en Twitter. La xarxa dels 140 caracters no és òptima per mostrar imatges, eix sobre el qual es basa la gestió de la reputació dels artistes. Per pujar una foto, un esbós o un video es demostra més eficient Facebook ja que el món faller encara està per desplegar-se amb major força en Twitter.

L'artista abans no mostrava res. Hui és tot a contrari. Falles pintades, ninots, peces, estructures, esbossos... tot és bo per generar una corrent d'opinió positiva entorn al seu treball.

Però no tot és de color de rosa. El fet que es puga generar un debat entorn a un determinat contingut pot arribar a ser perillós per l'artista com s'ha demostrat en múltiples ocasions. En xarxes socials tot el món opina i comenta, i no sempre positivament. Els artistes encara no han sabut gestionar les crítiques en xarxes socials. No saben acceptar i encaixar i redirigir en positiu. Evidentment la falta de formació en noves tecnologies és un punt que deixa al descobert més encara aquest problema.

Institucions

A nivell institucional podem diferenciar dues línies completament oposades. Són perfectes il.lustracions del què sí i què no s'ha de fer pel que fa al model de gestió de reputació online dels organismes gestors de les Falles.

Junta Central Fallera representa l'exemple a no seguir sense cap dubte. En múltiples ocasions a través dels seus mitjans digitals 2.0 en lloc de crear una imatge positiva de la institució només ha que fet que empitjorar-la. Les respostes agressives i en un to amenaçant a les crítiques mostren a les clares que no s'ha gestionat bé la identitat digital del màxim organisme faller a València capital.

A més, la falta d'interacció en xarxes socials com Twitter on la seua comunicació és exclusivament unidireccional propicia la fredor amb el seguidor 2.0. Podríem continuar destacant aspectes negatius de la gestió de la reputació online d'esta institució, però només afegirem un: el desaprofitament complet del potencial tecnològic i de difusió de la xarxa dels 140 caracters. Es de manual les errades que comenten al no utilitzar etiquetes, clau en el procés d'indexació de les piulades. Això ve donat perquè realment Twitter no es gasta com a tal sinò que, connectat a Facebook, publica allò que ve de la xarxa social creada per Mark Zuckerberg.

D'altre costat tenim el model de la Federació de Falles de Gandia (o Junta Local Fallera de Gandia). Aquesta entitat fa una forta aposta per posicionar-se online i tindre

una imatge d'avantguarda tecnològica. La seua potent entrada en Facebook i Twitter sumada a l'actualització constant de continguts en la seua web han fet de la institució saforenca un referent. Les ràpides respostes, la interacció i l'aprofitament dels 2.0 han creat una corrent molt positiva que es fonamenta a més amb la imatge de progrés i constant innovació de les Falles de la capital de la Safor.

És destacable el canal YouTube oficial de les Falles de Gandia on podem trobar, per exemple, els curtmetratges participants al concurs organitzat per la Federació. Aquest s'ha convertit en una referència i acumula un important nombre de visites, reforçant la marca Falles de Gandia.

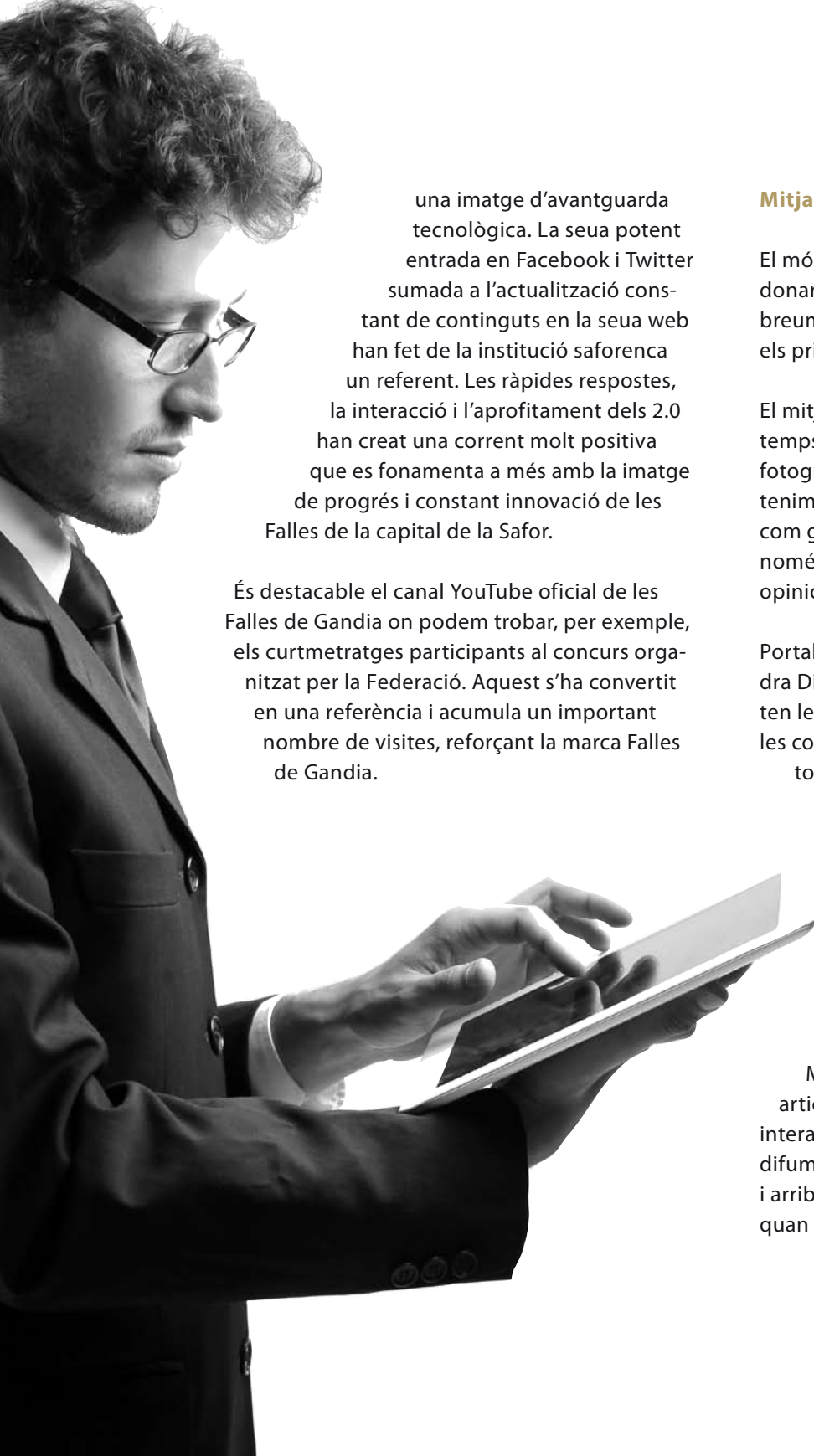

Mitjans de comunicació

El món dels mitjans de comunicació de les Falles donaria per si per a un article en solitari. Resumirem breument com gestionen la seua imatge i reputació els principals portals d'informació fallera.

El mitjà digital faller es caracteritza en estos últims temps per un model on el comunicat de premsa i la fotografia són els protagonistes. Partint d'eixa base tenim els que utilitzen les xarxes socials únicament com generadores de visites al seu web i qui no només busca eixa finalitat, sinò que aporta valor, opinió i interacció als nous mitjans digitals socials.

Portals com Hablemos de Fallas, Vive las Fallas, Cendra Digital, Ciberfallas i tot un seguit més fonamenten les seues publicacions en les notes enviades per les comissions i en la publicació de reportatges fotogràfics després d'assistir als nombrosos actes que plenen el calendari faller. La redacció de notícies és escasa per no dir pràcticament nul.la. D'altra banda tenim la web Ni Fu ni Fallas que es posiciona a cavall entre este model mencionat i la creació d'articles personalitzats fora del còpia-pega.

Blogs com El Analista Fallero, Socarrats o Malalt de Falles no només escriuen i vinculen articles apareguts als seus espais d'opinió. També interactuen, opinen i comenten en mitjans digitals difuminant de vegades la persona del mitjà digital i arribant fins i tot a posar el nom del blog a l'autor quan evidentment no és així).

8

#DONA
SÓC DONA I FALLERA, I TU?

8.1

#DONA
QUÈ TENEN A VORE LES FALLESAMB LA IGUALTAT?

DAVINIA BONO
@DaviniaBono
REGIDORA DE LA DONA

Molta gent es deu preguntar: Què tenen a vore les Falles amb la Igualtat? Doncs bé, més del que vostés es pensen.

El passat mes de novembre, l'AC Falla El Mocador es va plantejar la genial idea d'organitzar una taula redona amb el lema "El paper de la dona en les Falles". Durant més d'una hora, diverses dones que havien exercit el paper de presidenta de falla tingueren l'oportunitat d'expressar els seus sentiments i contar les seues experiències en esta "singular" faceta. I dic "singular" perquè a moltes persones, encara hui en dia, els pareix estrany que una dona puga assumir tal responsabilitat. Espere que no siga perquè consideren que una dona, pel fet de ser-ho, puga ser incapaç de realitzar el mateix treball que un home. El treball "d'un president".

En la taula estigueren cinc dones. Cinc dones "de bandera", diria jo. Dones que en un determinat moment, per unes raons o altres, van haver d'assumir que, o feien avant i es presentaven a presidentes, o la falla desapareixia. Pensen un moment en el que els acabe de dir. ¿Troben vostés normal que, en ple segle XXI, hàgem de justificar-nos o buscar una raó per a explicar que una dona haja de ser o puga ser presidenta d'una falla?

Algunes d'elles van comentar que era per la crisi. ¿Crisi? Puc entendre que la situació econòmica de moltes famílies ha canviat en estos últims anys i que moltes d'elles s'hagen

hagut de llevar de la falla, però ¿ha hagut d'arribar la crisi perquè una dona es plantege si puc o no ocupar tal càrrec?

Una d'elles deia que, després de molts anys darrere del seu marit (el president), va decidir que era el moment de fer el pas. Una decisió molt encertada, per cert, encara que potser hauríem de fixar-nos en el fet que mai s'està darrere de ningú, sinó al costat. Treballant braç a braç però al costat, encara que una famosa dita ens vulga fer pensar el contrari ("Darrere d'un home sempre hi ha una gran dona").

La més jove d'elles però la més veterana en el càrrec va relatar alguns fets que recordava d'aquell any, no amb massa alegria. Està clar que eren d'un altre temps, però ¿de veritat és possible que hi haja persones que es lleven d'una falla pel simple fet que una dona en siga la presidenta?

Per sort, els temps han canviat o, almenys, van canviant. Eixes cinc dones presidentes són un bon exemple d'això, però insistisc en el fet que no hauríem de buscar excuses. Sincerament pense, i no pretenc ofendre a ningú, que hui en dia les dones i els hòmens estem i tenim la capacitat de poder realitzar el mateix treball, sempre que les nostres possibilitats (econòmiques, laborals, familiars) ens ho permeten, clar està.

Miren: fa cinc anys que tinc l'enorme responsabilitat de treballar per a una institució tan important com l'Ajuntament de Sagunt. Des d'eixe moment vaig saber que estava ací per a treballar per i per a totes les persones que viuen a la meua ciutat, siguen hòmens o dones. Fou aleshores quan, venint del món de les Falles i tenint en compte l'opinió que tenia la gent "no fallera" del paper que la Fallera Major hi ocupava, plantegí la possibilitat de crear un premi faller amb el nom de "Premi a la Falla més Igualitària". Possiblement, algú pensaria: "Quina favada! Això és precís? S'ha tornat boja?...". La qüestió és que el Ple de la Corporació municipal va protegir la proposta. A hores d'ara són ja quatre anys que estem convocant el premi i la veritat és que els resultats han sigut espectaculars. Hem aconseguit que moltes falles del municipi es plantegen el tema de la igualtat, des de modificar els càrrecs en la seua executiva fins a plantar un monument el lema principal del qual siga la Igualtat.

Però el tema no acaba ací. Encara n'hi ha més. Per primera vegada, les falles que componen la Federació de Junta Fallera de Sagunt s'adheriren al Pacte Ciutadà contra la Violència de Gènere, un fet valorat positivament per les diverses associacions que integren el Consell de la Dona de l'Ajuntament de Sagunt.

En definitiva, són molts els avanços aconseguits en relació al paper que la dona fa en el món de les Falles, però potser ens queda alguna cosa pendent. La indumentària. Una part del problema va quedar resolt en l'últim Congrés Faller, en què es modificaren els estatuts, però segurament este tema seria digne d'una altra taula redona amb experts. Ací ho deixe. Per a qui vulga agafar el guant.

Potser ara, després de llegir este modest article d'opinió, puguen vostés mateixos respondre la pregunta inicial: ¿què tenen a vore les Falles amb la Igualtat?

8.2

#DONA
#LLUITEMPER LA IGUALTAT

ROSA BENET CAROT
@rbenetcarot
VICEPRESIDENTA DE AC FALLA EL MOCADOR DE SAGUNT

Sóc dona.

Però, què és una dona? Tots sabem bé la diferència entre hòmens i dones, però fins avui no m'havia molestat a buscar la definició de dona al diccionari. La diferència entre hòmens i dones va més enllà que la diferència entre una fallera major i un president. No confonguem.

Podríem afirmar resumidament, segons la Viquipèdia, que una dona és una persona d'òrgan sexual femení de l'espècie humana, per oposició a l'home, l'individu d'òrgan sexual masculí. La seua anatomia li permet gestar, donar a llum i alletar.

Em reafirme amb la meua primera hipòtesi: sóc dona. Sabem que, amb la biologia, les opinions històriques i culturals formen part dels angles d'estudi de l'espècie humana femenina, per exemple l'estudi del lloc de les dones en les societats tradicionals i contemporànies.

I quin lloc ocupem les dones en la societat?

Sense cap dubte, la dona ha avançat considerablement la seua posició en la societat contemporània respecte la tradicional i ocupa llocs de responsabilitat en àmbits laborals, socials, polítics i culturals al nostre país. Això fa que, en l'àmbit faller, la dona haja avançat de forma proporcional. Actualment, trobem artistes, orfebres, presidentes, pirotècniques... Ens centrarem en aquest tema més endavant.

Per tant, podem dir que la dona ha avançat favorablement en la societat malgrat que ens quede molt de camí per recórrer. Simplement motivador...

Això és un fet.

Òbviament, la lluita de la dona pel reconeixement de la igualtat d'oportunitats i la igualtat pels reconeixements dels seus drets sempre ha sigut el nostre pa de cada dia. Pense que les dificultats que tenim per obtenir aquest reconeixement han estat a causa dels costums i les tradicions socials. Estem davant d'una societat costumista?

Per sort per a les dones, cada vegada som menys costumistes..., almenys un aspecte de la societat actual al nostre favor.

Sóc dona. No em canse de repetir-ho.

Fins ací he intentat parlar de la igualtat de la dona a nivell general, des de l'àmbit mundial, amb l'objectiu d'aplicar aquestes idees en el món de les falles. Podríem dir que anem de la macro a la micro o de l'espai al punt (matemàticament parlant). Doncs parlem de la igualtat d'una forma més particular...

Per poder, una persona amb la meua capacitat, els meus defectes i virtuts (alguna en tindré), explicar-vos l'evolució de la dona al món de les Falles, li he demanat a un col·lectiu de persones dels diferents àmbits de la meua vida que em definisquen amb un únic adjectiu. Òbviament, si una servidora demana que la definisquen, les definicions no seran roïnes... Una altra cosa és que haguera demanat que definiren la veïna, Cospedal o la fallera major de València.

Em quede amb aquests cinc adjectius sobre una servidora: matemàtica, fallera, lluitadora, responsable, humil. Per què cinc adjectius?, perquè simplement és

un número natural ordinari imparell que incita a la discòrdia (com qualsevol número imparell).

Per què amb aquests cinc o no uns altres? Perquè pense que em defineixen ben ràpidament.

Doncs sí, estic d'acord, sóc matemàtica. Tinc infinita estima per les falles, pel món faller. Sóc lluitadora, responsable i humil.

Ser dona no ho vaig elegir jo.

Ser matemàtica i estadística sí.

Els altres valors me'ls ha ensenyat ma mare, jo simplement els he posat a la pràctica.

Com deia, tinc infinita estima a les Falles en general, i per la Falla el Mocador en particular, la meua falla. Des que era menuda m'he criat al voltant del valors de la meua falleta, amb els meus fallers, amb la meua família. Allí, al casal, he aprés moltíssim. Avui sóc jo qui lluita per transmetre aquests valors a la xicalla de la falla.

Per tant, entre altres, #lluitemper transmetre la cultura i els valors igualitaris a la xicalla de la falla...

Els majors del Mocador m'han ensenyat, igual que m'ensenya ma mare..., però crec que allí he aprés a lluitar d'una forma humil i positiva per tot el que opine i pense... Podríem dir que sóc humil i lluitadora gràcies al Mocador...?

I també, #lluitemper transmetre un esperit d'humilitat, lluita i agermanament en el món faller.

Com jo, moltíssimes dones falleres tenen gran estima a les Falles. Gràcies als canvis econòmics, en la major part de les societats les dones tenim accés a carreres i feines, més enllà de l'atenció de les tasques domèstiques o de ser la clàssica mestressa de casa. Això ens motiva dia a dia, ho dic jo...

Per exemple, burocràticament, en el món de les falles fa més de trenta-cinc anys la dona fallera no estava censada. No existien cens amb dones, per la qual cosa, una falla només tenia censats els hòmens que pertanyien a ella. Lamentable...

Una dona no pensava ni de lluny formar part de l'executiva de la falla..., es limitava a ser mestressa de casa i criar els seus fills i filles.

Uns anys després, existia un cens de fallers i un altre de falleres. El cens de dones era un full color rosa on es numeraven els noms de les dones falleres que componien la comissió. Separatisme? No, jo diria discriminació. Eixes falleres no havien elegit ser dona (jo tampoc ho vaig elegir)..., la seua discriminació era qüestió de natura o atzar.

Gràcies a la lluita de la dona en el món de les falles, la qual cosa sí que han elegit elles, actualment el cens d'una comissió el componen hòmens i dones. Als anys noranta, al Camp de Morvedre, ja existien dones presidentes.

L'any 2013, són dues les dones que componen la mesa de presidents de la Federació Junta Fallera de Sagunt. Evidentment, és un fet que la dona ha evolucionat en el món de les falles, on actualment ocupa llocs de responsabilitat sense ser discriminada. Sens dubte, ens queda camí per recórrer..., amb un lema #lluitemper la igualtat entre hòmens i dones.

Igual que tenint càrrecs de responsabilitat, gràcies a l'actitud adoptada per persones del sexe femení, la dona en el món de les falles ha evolucionat en tots els àmbits que componen aquesta festa. Actualment hi ha artistes, orfebres, indumentaristes, pirotècniques, presidentes, dissenyadores...

I, com jo, falleres lluitadores amb positivisme i humilitat som les que fem possible que la dona evolucione en el món de les falles. Continuem en la lluita, açò és motivador!

#lluitemper la = i no per la /=, que no és més que LLUITEM PER LA IGUALTAT I NO PER LA DESIGUALTAT. Aquesta ha de ser la filosofia... Gràcies a totes les que ho feu possible.

GRÀCIES.

8.3

#DONA DE PROFESSIÓ COETERA

REYES MARTÍ MIRÓ
COETERA

Hola, sóc Reyes Martí Miró, de professió *coetera* (ara l'anomenen pirotècnica), vaig nàixer a Borriana una nit de Reis, d'ací ve el meu nom, ja fa uns quants anys, sóc la cinquena generació de la saga dels "coeters Martí", i amb una sisena tocant a la porta, són els meus fills Carlos i Adrián.

Des de xicoteta sempre he sigut inquieta i com qualsevol xiqueta preguntava a mon pare què era allò redó que posava dins d'aquelles botelletes i altres coses semblants, tot menys jugar amb les nines. Els meus primers records els tinc de quan tenia quatre anys, aquell estiu ens n'anàrem a estiuejar al taller, ja que els meus pares es dedicaven de ple a la fabricació de coets, ma mare sempre fent *buquets* (envasos de paper i cartó) i mon pare confeccionant carcasses, trons, traques i altres coses, i els xiquets a casa s'avorrien. De manera que una habitació, que en un principi era el menjador del taller, es transformà en alqueria d'estiu per al nostre gaudi. Aquell estiu el recorde vagament, tinc escassos records, però hi ha un que no se m'ha esborrat de la ment. Una vesprada estava mon pare omplint unes botelletes verdes amb unes boletes negres, i aleshores jo li pregunte què era això i si el podia ajudar perquè estava avorrida. Mon pare, pensant que em cansaria de seguida, em va explicar què era cada cosa i per a què servia. Aleshores immediatament li pregunte si podia ajudar-lo, i l'home es va veure forçat a concedir-me el capritx. Recorde que em va dir: "Ompli-les fins a la meitat amb les boletes, que jo les remataré". Doncs eixe és el primer record que tinc, mon pare i jo fent carcasses de 70 mm una calorosa vesprada d'estiu.

En la meua família sempre hi ha hagut dones que s'han dedicat a la fabricació d'artificis pirotècnics, és el cas de les germanes del meu iaio patern, Dolores i Gracia Martí Ortiz, però sempre estaven a l'ombra dels homes o, com es diu en l'argot pirotècnic, "treballar en banqueta".

A mitjan anys 70 es va començar a importar material xinés. En aquell moment és quan vaig començar a conéixer les traques xineses, les fonts i la resta de coeteria infantil, a la qual prompte em vaig aficionar, i no hi havia cap reunió en què jo no fera alguna de les meues. Les meues amigues em temien quan veien que desapareixia una estoneta.

I entre traques xineses i algun petard vaig anar creixent, i acompanyant mon pare en molts dels actes que tenia. Quan ell se n'anava a algun poble a disparar el *revol*, eixia de casa i em deia: véns? Aleshores, encara no ho havia acabat de dir, jo ja estava preparada. Els estius els passava al xicotet taller que tenia mon pare a Vila-real, els ajudava en la fabricació sobretot de coets voladors, era l'encarregada d'omplir les càpsules amb alumini i el meu germà les lligava. A pesar de ser una adolescent, gaudia amb el treball diari en el taller.

Una vegada acabat l'institut, els vaig dir als meus pares que no volia estudiar més, que volia treballar en el taller. En un principi es van oposar, perquè segons ells no era treball per a una jove, però la meua insistència va ser tal que van haver de claudicar i fer que la xiqueta anara a treballar, molt a pesar seu.

La vida anava transcorrent amb normalitat, com la de qualsevol jove de l'època. Vaig començar a eixir amb

un xic, Bernardo, amb el qual em vaig casar i al qual li vaig inculcar l'amor per la pólvora. Ell va començar a treballar en el taller un temps abans de casar-nos i li agradà tant aquest ofici que va posar molt d'interés a aprendre tot el que mon pare i jo li ensenyàvem.

En aquesta època, no es comptava amb les dones a l'hora d'anar als muntatges dels espectacles, i, si hi anaven, eren d'intendència, per a portar l'aigua i el menjar i poc més, i per això jo sempre estava discutint amb mon pare. L'home deia: les dones no han d'estar en els muntatges, que és molt dur, ja tenen prou a casa amb la família. A la qual cosa jo em rebotava i li responia que això no era així i algun dia veuria que jo tenia raó. Ara l'home diu que, si li ho conten uns quants anys arrere, no es creuria el que ha aconseguit la seua filla i la seua família.

A finals de 1987 va nàixer Carlos i al febrer de 1991, Adrián, la sisena generació.

A l'octubre de 1996 mon pare es jubila, i és llavors quan el meu marit, Bernardo, i jo comencem a portar l'empresa, canviem el taller d'ubicació i el passem al terme municipal d'Onda. Comença una nova etapa en la meua vida, molt dura, però bonica i gratificant.

Són anys durs, ja que amb dos xiquets menuts i un negoci per portar no era tasca fàcil. A vegades pense que he tingut molta sort de comptar amb la família que tinc, perquè el meu marit es va entregar per complet a aquest ofici i els meus fills, els pobres, sempre venien amb nosaltres a les disparades sense piular, i a poc a poc s'anaven introduint en aquest món.

D'anècdotes, en tinc un muntó, ja que a causa de la meua condició de dona, en molts llocs on hem anat a disparar se sorprenien que la *cap* fóra una dona. Però a la que més afecte tinc és una que em va succeir l'any 2001. Va ser just el dia abans de disparar a la plaça de l'Ajuntament de València. En arribar a casa, mon pare com sempre em va preguntar que com portàvem els preparatius per a l'endemà, a la qual cosa li vaig respondre que estava tot carregat i preparat per a eixir de bon matí cap a València. Continuem parlant i al moment em diu: demà qui ha de disparar la *mascletà?* A la qual cosa jo immediatament li vaig respondre que jo. El que no sabíem mon pare i jo era la repercussió que tindria encendre la *mascletà* una dona. La veritat és que pel fet de ser dona no se m'han tancat portes, però tampoc se me n'han obert. Això sí que ho tinc clar: gràcies a la *mascletà* que es va llançar el 13 de març de 2001 a València la meua vida va canviar. Això sí, sempre demostrant que una no està ací per ser dona, sinó per valdre.

A partir d'eixe moment començaren a eixir les dones en els muntatges, i més d'una m'ha comentat que gràcies a veure'm a mi i a les meues xiques (les operàries de l'empresa) que eixíem a muntar, s'havien decidit també elles, que eixa part del treball no la coneixien, i era molt sacrificada, però al mateix temps molt bonica i gratificant.

L'any 2004 comencem a disparar el dia 8 de març a la plaça de l'Ajuntament, començant així a reivindicar que les dones sempre hem estat en aquest negoci, però que no érem reconegudes. En eixe moment com a professional i empresària del sector només estava jo. Amb el temps han anat apareixent altres empreses en què les dones són copropietàries. N'hi ha

una que em diu que havien d'haver-hi dos dies de la dona, però que eixe dia me l'havia guanyat jo a pols, per ser com sóc, o com jo li dic: "xica per a tot", perquè jo no em quede amb el treball només d'oficina, m'agrada entrar en fàbrica, participar de la fabricació, i gaudisc amb els muntatges dels espectacles.

A partir de l'any 2006 comencem a disparar en els concursos internacionals de focs artificials, i hem guanyat nombrosos trofeus. I, com sempre, allà on vaig, quan s'assabenten que la propietària és una dona, hi ha enrenou, i una altra vegada a demostrar que no estàs ací per casualitat, sinó per la professionalitat.

De premis aconseguits, n'hi ha molts, però als que més afecte tinc són a la Concha de Bronze, que aconseguírem el 2006 a Sant Sebastià, els aconseguits a Tarragona el 2009 en una sola edició (tres premis) i per descomptat tots els aconseguits en l'apartat de mascletades, tant a Castelló com a Alacant.

Des d'ací vull fer un crida a totes les dones que desitgen treballar en qualsevol sector de l'anomenat d'*homes*, perquè amb constància i tenacitat s'aconsegueix l'objectiu, i cada trava que ens posen en el camí ens fa més fortes i amb més ganes de continuar avant.

8.4

#DONA TROBÍ LA PORTA OBERTA

MARISA FALCÓ COUCHOUD
LLICENCIADA EN BELLES ARTS

Per a escriure, després de més de vint anys de carrera professional, unes línies sobre el paper que exercisc com a dona, dins del col·lectiu faller i de forma particular com a artista fallera, he de fer inevitablement un repàs i analitzar com he arribat fins ací, i, sobretot, quant de camí hem recorregut fins ara.

Per què artista fallera?

La primera imatge que tinc de les falles és molt familiar. Recorde la meua iaia Luz molt aquefera-da preparant vestits, seleccionant guarniments i repassant totes les peces que vestiríem les seues nétes en els dies de falles. I la tasca era àrdua, fins a vuit xiques arribà a vestir, ni més ni menys. Amb eixe ambient, per a mi les falles i en concret la meua, la del carrer de Castelló, no eren més que una ampliació de la casa de la iaia, que en els dies de la festa s'omplia de gent, de color i d'alegria. Quasi totes les xiques de la família foren falleres majors de la comissió Castelló-Sogorb, fins i tot les que vivien a Barcelona. L'any 89 li arribà el torn a una de les meues germanes menudes. El nomenament de fallera major infantil vingué de la mà de la proposta, per part del president de la falla, d'encarregar-me de realitzar la falla infantil.

En aquells moments em trobava estudiant tercer curs de belles arts i mai se m'havia passat pel cap la idea de poder fer una falla. Paco Pellicer, amb el qual l'any anterior havia col·laborat juntament amb altres membres de la comissió, en la confecció dels decorats per a *La venganza de Don Mendo*, em va comentar la possibilitat de realitzar la falla. I no vaig dubtar a contestar que sí. Des del més absolut desconeixement sobre el tema, però amb la il·lusió i l'atreviment de la joventut em llancí a l'aventura, comptant, això sí, amb el suport i l'ajuda de la família fallera de la comissió, que van col·laborar i van participar de tot el procés. Se'm va obrir la porta, quasi sense voler, d'una activitat que anys després ha continuat sent la meua professió, i que afortunadament encara no s'ha tancat.

Sempre s'ha dit que els primers passos en qualsevol disciplina costen més, però la sensació que ara tinc, amb la perspectiva del temps, és que tot va discórrer com si d'un joc es tractara. Al costat de Paco, la comissió i les nostres famílies, vaig continuar aprenent i atrevint-me a fer falles. El treball, que jo ara interprete com a joc, em resultava agradable, interessant i molt satisfactori. En acabar els estudis i plantejar-me les eixides professionals, em vaig decidir per ser professora de Plàstica i professionalitzar l'ocupació que havia tingut en els últims anys. La porta oberta que havia trobat uns anys arrere continuava com llavors i em brindava la possibilitat de donar un pas més en el meu intent d'aconseguir la meta de ser artista fallera, la integració dins del col·lectiu gremial.

Sense cap vincle amb el gremi i sense antecedents familiars que m'introduïren en l'organització, el destí i l'amistat posaren una falca en la porta d'accés al gremi d'artistes fallers de València perquè no es tancara davant de mi. L'artista José Devís, que en aquella època realitzava la nostra falla, la del carrer de Castelló, i Paco Sapena, faller i amic, foren les persones que m'animaren a prendre la decisió. Jo pensava que si volia dedicar-me a la professió d'artista fallera havia d'estar integrada

en el grup i pertànyer al gremi. No entenia una altra forma de donar continuïtat a la meua activitat fallera. I així ho vaig fer. Em presentí als tres anys de *prova* pràctica que s'exigien, el teòric m'havia sigut convalidat per ser llicenciada en belles arts, aproví i passí a ser membre de ple dret de l'associació gremial.

Així és com començà el que ara és Fet d'Encàrrec, SL. Una xicoteta empresa familiar amb què sempre han col·laborat amics i han ajudat familiars. On han practicat estudiants de belles arts i s'ha iniciat més d'un artista faller. Un taller que ha tingut i manté les seues portes obertes al barri del Carme, entorn on s'ubica. Una manera de viure les falles, que no fa més que tornar-li a la festa tot el que ella ens ha regalat al llarg de molt de temps.

De tots els projectes fallers que he realitzat, a més dels nou infantils i tres grans de Castelló-Sogorb, la meua falla, no vull passar per alt els primers anys de Comte Salvatierra, entre bons amics, el debut en especial a la plaça del Pilar, compartint cartell

amb Julio Monterrubio, amb el qual des de llavors mantenim gran amistat, els onze anys que hem estat treballant amb la comissió de Na Jordana i les entranyables falles del Carme que sempre ens han permés expressar-nos amb total llibertat; Plaça de l'Àngel, Portal de Valldigna, Corona, Blanqueries i Dalt-Sant Tomàs. A totes elles i a la resta per a les quals també hem treballat, gràcies per haver-nos mantingut la porta oberta de la llibertat, per a poder fer allò que ens pareixia més interessant en cada un dels projectes que hem compartit. Sempre han sabut respectar i recolzar les nostres propostes, totes plenes d'afecte i il·lusió per a oferir una cosa nova i diferent cada any.

I ja han passat més de vint anys. I en l'actualitat sóc secretària general del Gremi d'Artistes Fallers de València, gràcies al fet que els meus companys de la junta directiva i la resta d'agremiats m'han recolzat, m'han obert més portes i m'han donat l'oportunitat de treballar en projectes encaminats a millorar la formació i mantindre el prestigi dels artistes fallers.

El fet de ser dona no ha influït ni positivament ni negativament en el desenvolupament de la meua carrera. La qualitat humana dels companys amb què m'he relacionat ha facilitat molt el meu treball i ha fet que la meua integració en el col·lectiu haja sigut total des del primer moment. He pogut compaginar les meues tasques en la directiva, el treball del taller i la dedicació a la meua família, sense renunciar pràcticament a res i amb la satisfacció de veure'm recompensada pels resultats.

He tingut molta sort. Si no és així, si no m'haguera trobat tantes portes obertes, no hauria pogut sumar quasi cent falles realitzades i més de cent cinquanta projectes escenogràfics elaborats. Molts anys, molt de treball i moltíssimes satisfaccions.

He tingut la sort de trobar moltes portes obertes. I més sort de ser ben rebuda. A més, el camí mai l'he fet sola. Paco, des del primer moment, i més persones que em volen, no m'han deixat de la mà mai. Així és més fàcil caminar amb fermesa. No m'ha costat moure'm en un ambient majoritari d'homes ja que hem sigut tots persones treballant en comú per una cosa que per a tots és més que un ofici, una passió i una manera de vida. Les falles són una festa meravellosa de la qual és difícil passar indiferent. Quan la coneixes en profunditat i eres capaç de veure més enllà de la brillantor de pintes i lluentons, t'adones que es tracta d'una festa en què les persones són l'eix fonamental de cada un dels projectes que any a any sorgeixen de les cendres.

Que no es tanque mai la porta de la passió i de la il·lusió per les falles.

9

#FALLES DES DE FORA SEGONS UN NO FALLER

9.1

#FALLES DES DE FORA
DIARI D'UN SCROOGE

ISAAC HERNÁNDEZ

Crec que la més sorpresa de llegir-me ací serà ma mare. Primer perquè, afortunadament, no em considere una persona prou famosa com perquè la gent conega la meua llista de filies i fòbies només de veure el meu list, i segon perquè ella, més que ningú, ha patit en escoltar-me el que pense de les falles...

Però comencem pel principi, em dic Isaac Hernández, sóc periodista en *El Económico*, el periòdic més antic de la ciutat de Sagunt, i reconec, sense cap pudor, que sóc "un d'eixos". Sí, sí, d'eixos dels que estan pensant. Servidor de vostés pertanc a eixe grup de valencians que, si té temps (i diners, clar, perquè si no ja em diran), fuig de la ciutat durant la setmana de falles. Sóc dels que no van a la *mascletà* posant com a excusa que està massa massificada per a gaudir-la, i dels que el dia de la *cremà*, si no l'arrosseguen els amics, es queda a casa dormint perquè vol matinar l'endemà.

Abans de jutjar-me sàpien almenys que jo, per la meua part, ho he intentat. Sóc fill de socis —és més, ma mare va ser fallera major de la seua comissió en els seus anys mossos— i de xicotet penjava del balcó les banderetes que la comissió ens regalava amb la mateixa solemnitat amb què adornava l'arbre de nadal a l'arribada de desembre, vaig ser faller i durant aquella època vaig participar en les cavalcades, despertades i desfilades; he sigut jurat de falla en diverses ocasions —una d'elles amb un resultat tan desastrós que a partir d'eixe any la Junta Fallera de Sagunt va decidir canviar el sistema d'avaluació (amb la qual cosa podem dir que vaig ajudar a millorar la festa)— i una vegada una fallera major de la comarca se salvà de tindre un esquinç en plena arrancada de festes perquè abans de caure se m'agarrà tan fort del braç que encara em queden les marques (raó per la qual també m'agrada dir que jo una vegada vaig salvar les falles saguntines).

Com veuran he posat de la meua part per a poder integrar-me en la gran bogeria col·lectiva que conformen les falles, però no hi ha hagut forma. Quan vaig a la cavalcada comence a renegar perquè el got d'alcohol pareix ja un complement fix en la desfilada, i esbufegue quan veig que algunes comissions posen més cura a carregar el furgó d'avituallament que a decorar la seua carrossa; si vaig a veure els monuments, em va preguntar, per què cal tallar mitja avinguda perquè es puguen instal·lar xurreries, i parades de frankfurt que vénen de fora, mentre que si vaig a les cercaviles em veuran renegant en un cantó perquè ni les ulleres de sol ni els paquets de rosquilletes que llueix, com a complement, més d'un faller formaven part de la indumentària tradicional valenciana. En resum que jo, durant les festes, em transforme en la perfecta figura del iaio rondinaire, disfressat, això sí, de periodista de 36 anys.

No creguen que aquesta situació és precisament del meu gust. Ser un amargat incapaç de connectar amb la principal festa del teu poble et condemna ser el Mr. Scrooge del teu municipi, un paper poc desitjable es mire com es mire, per la qual cosa, en el seu dia, i et veus rodejat d'amics i familiars ansiosos per resoldre el misteri de com pot ser que sigues l'únic que no gaudeix d'unes festes que han demostrat la seua capacitat per a captivar milions de persones de tot el planeta. "És perquè són molt sorolloses?", em pregunten, "És perquè tallen els carrers sense preguntar?", "Et plantà alguna volta una nóvia fallera?", em diuen. I jo sempre responc que sí, pregunten el que pregunten jo sempre responc que sí, perquè em resulta més senzill dir-li a la gent el que vol sentir que explicar que el problema és que jo vull més.

Els ho explicaré. Jo, en el fons, vull unes falles on les despertades diguen: "Veí, alça't i mira totes les activitats que hem preparat per a tu en aquest dia", en compte de l'actual: "Veí, desperta i mira com me'n vaig a dormir"; vull unes falles en les quals els que desfilen entenguen que no estan allí per a agafar un pet i passar-ho bé, sinó per a mantindre una tradició d'un poble que potser ara mateix necessita reivindicar-se i voler-se més del que creu, i vull unes falles en què les comissions aprenguen a riure's de si mateixes i no sols del que fan els altres.

Perquè encara que alguns ens queixem, i encara que tinguem raó a dir que les falles són sorolloses, que col·lapsen el trànsit, que tenen el mal costum de reproduir-se per enuigs entre aspirants a presidents que s'emporten mitja comissió a l'altre cantó per a muntar la seua pròpia falla —empobrint així els monuments en compte de millorar-los—, i que són el caos de tots els mesos de març, la veritat és que és el nostre caos de tots els mesos de març, que són el concepte de festa amb què ens hem criat, que cap valencià, en el fons, concep la festa sense portar-la fins a l'últim racó de la ciutat i sense element central, com són els monuments fallers, que ancore el seu significat. Perquè les falles no són beure, eixir de festa i gitar-se tard, encara que siga el que passe en elles, són l'expressió de tot allò bo i tot allò roí que tenim els valencians, i un reflex genial de les coses que podem aconseguir si ens proposem treballar de valent.

Per això, quan vaig als carnestoltes de Cadis, a les festes de la Mare de Déu del Pilar, o a eixos absurds festejos en què uns joves amb mocadoret corren davant de bous només perquè un estranger borratxo va dir que això era cosa de valents, sempre arriba eixe moment incòmode en què es produeix un tens silenci al meu voltant, perquè els he preguntat als meus guies locals allò de: "És molt bonic, sí, però de veritat que mai se vos ha acudit de botar-li foc quan acaba?"

9.2

#FALLES DES DE FORA
LLENGUA I IDENTITAT: UN DIVORCI REVERSIBLE?

ÒSCAR PÉREZ SILVESTRE

Fa molt de temps que, com a valencià, em preocupa el distanciament, per no dir trencament, entre el nostre poble i la seua llengua. La sociolingüística ha anat donant explicacions satisfactòries de la realitat en cada període històric, d'acord amb les metodologies més noves i ben orientades. De fet, els valencians podem presumir de tindre un bon estol de sociolingüistes, gestors lingüístics responsables i sociòlegs que han descrit i han desemmascarat com ningú les amenaces i les oportunitats que hem d'atendre si volem recuperar definitivament la nostra llengua pròpia, que des de fa dècades ocupa un lloc subaltern i no acaba de reeixir com a component transversal de la construcció social.

A Sagunt mateix, ha viscut molts anys un mestre d'esta disciplina que ha fet escola: Rafael Lluís Ninyoles. Ell és l'introductor a casa nostra de conceptes com *autoodi*, que explica el sentiment de rebuig d'un parlant d'una llengua minoritzada cap a la llengua pròpia, la que ha aprés a casa o en el seu entorn més pròxim de relacions, però que veu que socialment no té un estatus normal i, per tant, sent que no serveix per a tot. Encara que semble un argument antiquat en un temps en què escola i universitat treballen i ensenyen també en valencià i s'han assolit quotes que fa unes dècades eren només somiables, en la conjuntura actual s'ha modernitzat el prejudici sota un concepte complex que pareix que haja fet fortuna en la societat: el suposat *cosmopolitisme* d'algunes llengües, en detriment d'altres no tan afavorides. En este context, encaixen malament les llengües minoritzades per factors polítics i històrics, perquè sovint són vistes com a poc útils, arcaiques, lligades al sentiment i exclusives d'un territori menut. Així, tot allò privatiu no mereix la categoria d'universal i, per tant, hom li lleva importància i rellevància.

En la narració valenciana oficial (és a dir, la versió inculcada i més disponible que tenim d'explicar-nos a nosaltres mateixos i als altres), el valencià ocupa un lloc central que en la pràctica no és tal. Vull dir, que en el discurs predominant que emana del poder, la llengua valenciana és mostrada com un element identitari de primer orde que, paradoxalment, és menystingut en la vida normal de la comunitat. Alguns han anomenat este fenomen *esquizofrènia*. ¿Com és possible que un codi bàsic per a la vida i per a la comprensió del nostre món siga tractat com ho fem ací? ¿Quin significat donem a la paraula *coherència* en allò que pensem, fem i diem? De vegades som tan incoherents que, en comptes de revisar la nostra actuació, aboquem la impotència de refer-nos com a poble en altres grups humans que han progressat més que nosaltres. És clar que açò no ve de fa dos dies, i que la situació de prostració del valencià és, en primer lloc, una conseqüència del centralisme mal entés i de la intolerància, ja siga de les monarquies hispàniques o dels governs centrals. El procés autonòmic hauria d'haver tingut més força i menys por de rescabalar-nos, però això és el que hem tingut. I més encara, la classe política valenciana ha tingut i té un altre projecte cultural i nacional que no cal descriure per ser massa evident.

El segle XIX, vist com a tan gris des de l'actualitat, ens pot donar moltes lliçons en este aspecte que comentem. Els intel·lectuals valencianistes d'aleshores (cultes, arrelats a la realitat i amb poca son per al treball comunitari) també xocaren contra la

incomprensió de l'*statu quo* i es desferen explicant que el seu projecte cultural no era separatista, sinó que volia contribuir a recuperar identitat coneixent millor la història, la llengua i el territori valencià. Tants anys després, continuem igual: qui és fidel a la llengua i en proclama la dignitat és acusat amb adjectius denigrants pels mateixos de casa, que a més tenen la poca vergonya d'erigir-se en paladins de la identitat. Ara mateix, el valencià té totes les medalles que es poden col·locar a una llengua (pròpia, històrica, oficial), però no li serveixen massa en una situació en què es fomenta que altres llengües més potents se li apoderen.

Ens ho hem de mirar, això. No podem estar molt de temps més dient que defenem una casa i per darrere anem tombant els murs i barandats que tant d'esforç han costat de reconstruir i d'alçar. És, ben mirat, un exercici de coherència entre allò que pensem i allò que sentim. El divorci descrit entre els valencians i la seua llengua natural és reversible si volem; que l'immobilisme que ens van inculcar les classes dirigents de del segle XIX no s'apodere més temps de nosaltres, perquè si és així perdrem el bé immaterial més important que tenim, aquell que ha servit per a explicar-nos i entendre el món.

Estic convençut que les Falles fan un paper important en la visibilització de la llengua, i d'elles depén una part de la responsabilitat social de dignificació que tenen tots els valencians. No és demanar tant. Només els demane que, quan usen el valencià, ho facen amb la màxima qualitat i normalitat, evitant d'estigmatitzar negativament un instrument intrínsec i indivorciable no sols de la festa, sinó de la identitat. Com he dit en un altre lloc, les Falles són un àmbit privilegiat per a integrar-se en la tradició cultural valenciana. Per això, eixa llengua que algunes vegades fa només una mera funció *ritual* ha d'esdevindre *cultural*, total, integral. Només així es pot ser fidel a la tradició –a l'herència cultural que es transmet– que les va inspirar. En això hem de treballar. Tots.

Recordeu-ho:

«Una llengua no es perd perquè els que no la saben no l'aprenen, sinó perquè els que la saben no la fan servir» (Joxanton Artze). O dit altrament: «Una llengua és viable quan els qui no la saben l'aprenen, i els qui la saben la fan servir i la transmeten als fills» (Ernest Querol).

«El món és un mosaic de visions i cada visió és explicada per una llengua. Cada vegada que desapareix una llengua, desapareix una visió del món» (David Crystal).

9.3

#FALLES DES DE FORA
LES FALLES, LA NOSTRA FESTA

MIGUEL GIMÉNEZ RODRÍGUEZ
PERIODISTA

>He tingut la sort de viure les Falles des de dins i des de fora; com a protagonista, com a espectador o com a cronista als mitjans de comunicació; com a faller, com a fester o com a germà de president d'una comissió. I la veritat és que és una festa que, com a valencià, com a saguntí i com a *porteño* considere molt meua, que disfrute, i amb la qual em sent molt identificat. Quan arriba el mes de març, l'olor de la pólvora ho inunda tot, una olor que inconscientment relacionem amb la festa de les Falles, perquè si hi ha un sentit capaç d'evocar records i sentiments eixe és, sens dubte, l'olfacte.

Els meus primers records del món de les Falles es remunten a la meua infància i a la "Falla del Cura". Com a veí del barri de la zona de plaça Rodrigo, la Falla de Sant Josep era un lloc de reunió per a tots, sobretot per als xiquets, però també per als no tan xiquets, i per a les famílies, que teníem en eixe carrer, enfront de la parròquia de Sant Josep i l'actual col·legi Mediterrani, un punt de trobada amb multitud d'activitats per a tots. Em vénen a la memòria quantitat de jocs, concursos i actes en què participàvem desenes de xiquets i que servien per a vertebrar i dinamitzar el barri. Les meues primeres revetles, les meues primeres *cremaes*... es produïen a tan sols uns metres de ma casa i allí es trobaven també els meus amics del barri.

Posteriorment, ja en l'adolescència, les Falles van ser l'escenari de les primeres vegades que eixia "de festa" a disfrutar de les nits de revetla a la Plaça Ibèrica, a Merello o a "La Chestana". De com quedàvem a les vesprades per a recórrer les falles del Port i disfrutar dels seus monuments, o en el matí del dia de Sant

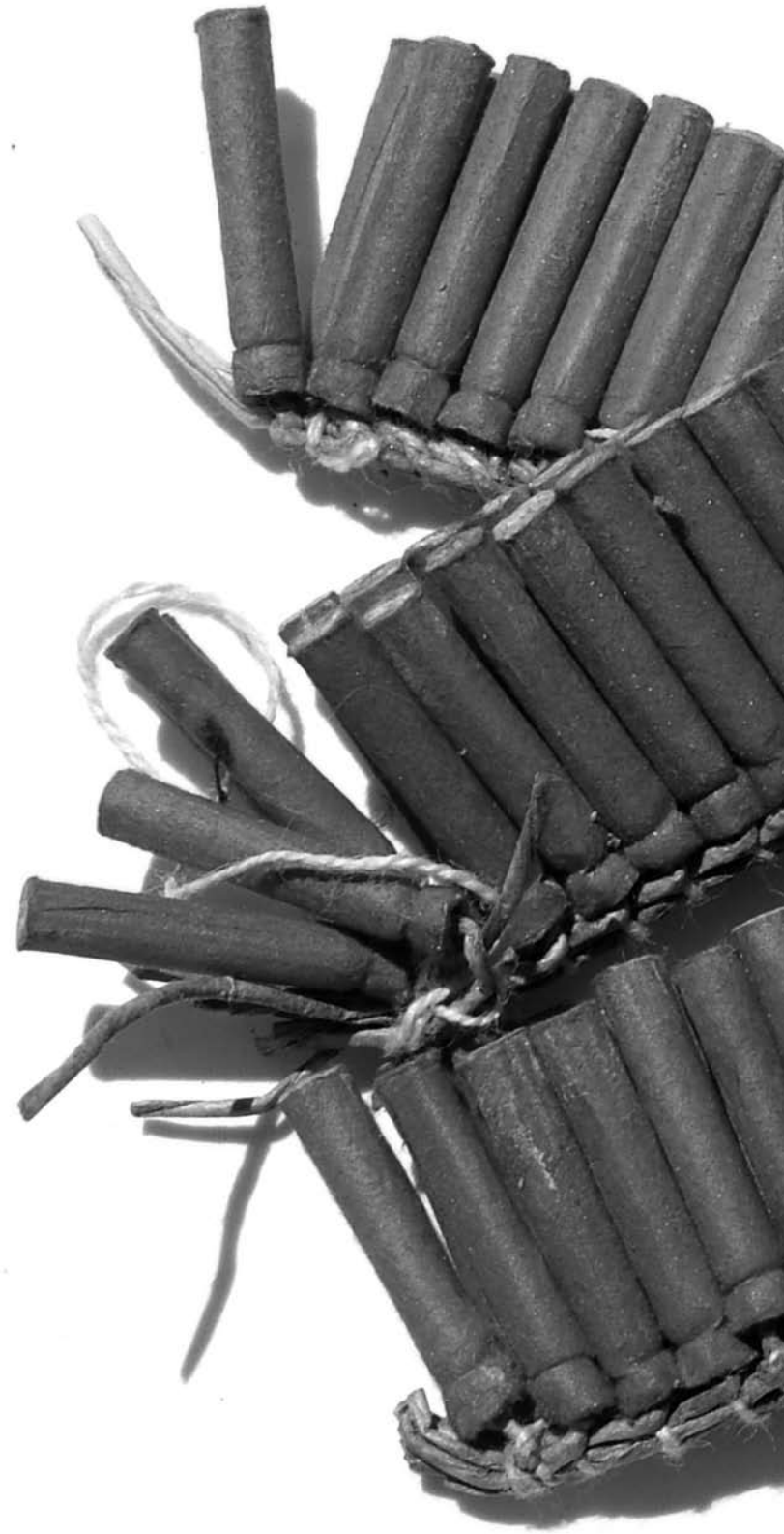

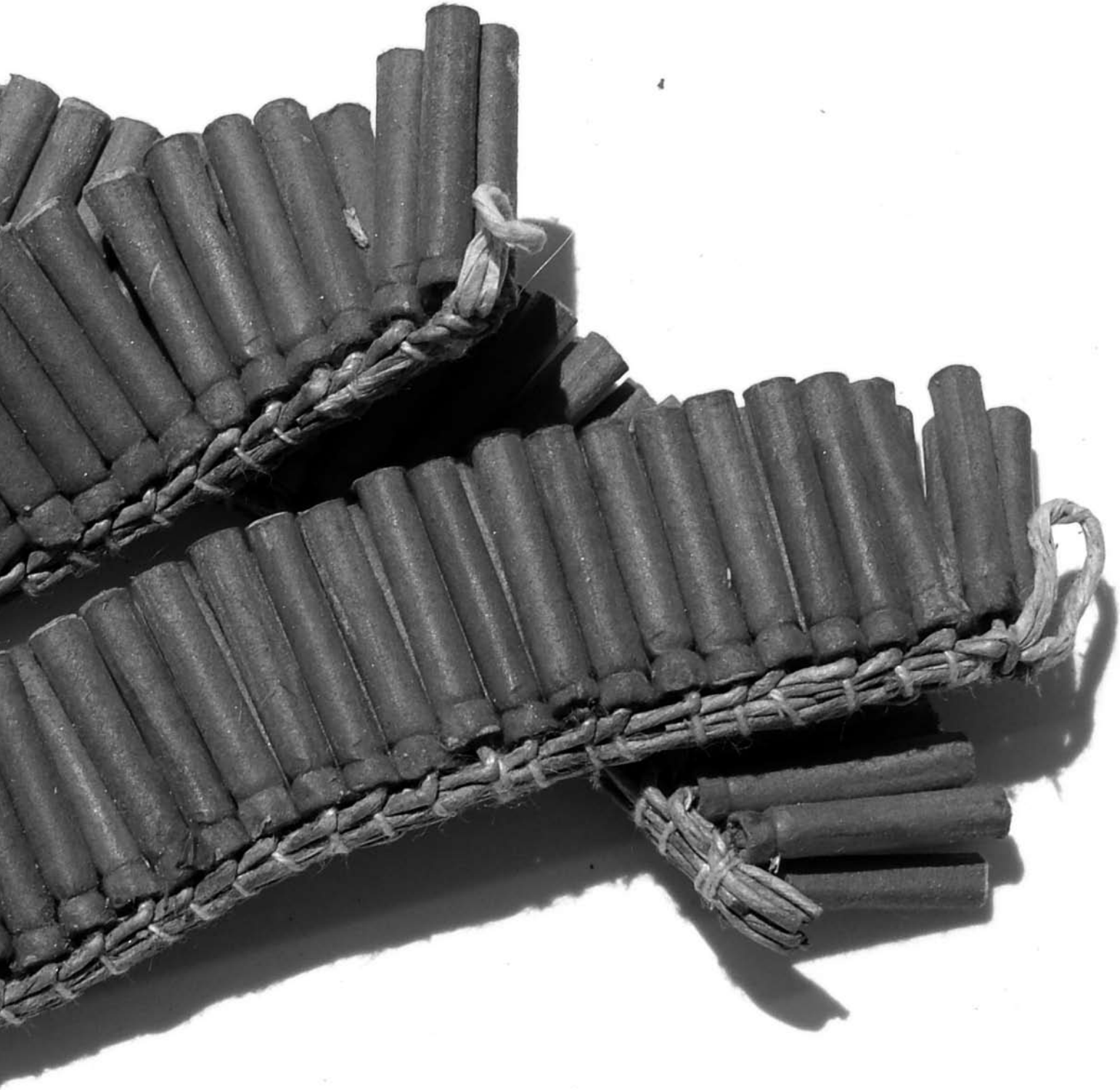

Josep per a complir amb la *litúrgia* d'acostar-nos a la plaça del Sol per a veure la tradicional ofrena a la Mare de Déu. Després, ja a la nit, quedava amb els meus amics per a veure la *cremà,* recorríem la majoria de les falles del Port seguint el camió de bombers per a acabar veient com acabava la festa, que tenia com a màxima representació la falla guanyadora en Especial, convertida en cendres, i finalitzar, ja a altes hores de la matinada, complint amb una altra tradició, com era la de prendre xocolate amb xurros abans de tornar a casa a descansar abans de tornar a la rutina del dia a dia de l'estudiant.

També guarde en la meua memòria alguns monuments que em van marcar per diverses raons. Les falles de Vora Mar, totalment allunyades dels cànons tradicionals d'un monument faller en els seus últims anys d'existència, o el monument que va plantar la Marina amb motiu de la reconversió industrial que tan durament va colpejar la nostra ciutat a principis de la dècada dels huitanta, una falla que realment complia amb els manaments del món faller, la crítica àcida de l'actualitat social i política. Posteriorment, les disputes entre Doctor Palos o Eduardo Merello per alçar-se amb el primer premi d'Especial o, més recentment, les rivalitats entre Plaça Rodrigo, Palleter i Eduardo Merello per erigir-se en la millor falla de la Junta Fallera de Sagunt o l'hegemonia en els monuments infantils de la Palmereta, truncada fa a penes un parell d'anys.

Particularment, he pogut disfrutar del que és alçar-se com a faller amb el primer premi d'Especial, vivint una gran alegria, així com també he tingut l'ocasió d'emocionar-me amb el triomf d'altres. He disfrutat com poques vegades cobrint com a periodista els lliuraments dels premis al Camí Reial, i és realment emotiu veure com els fallers de la comissió guanyadora ho celebren quan senten en últim lloc el nom de la seua comissió, una alegria que contrasta amb l'enorme decepció dels que aspiren a eixe reconeixement i finalment no ho aconsegueixen. Personalment, el lliurament de premis, amb un Camí Reial replet de fallers, amb els nervis a flor de pell, esperant sentir el nom de la seua comissió des dels altaveus col·locats a l'Ajuntament, és uns dels actes que em pareixen més atractius i emocionants.

Evolució de la festa

En estos últims anys hem vist com ha evolucionat i madurat la festa, transformant-se, augmentant el seu contingut cultural i la seua diversitat i, sobretot, eixint dels casals. Les falles han augmentat la seua aposta per les activitats culturals, millorant les seues programacions, preocupant-se per aportar coses a la societat o col·laborant amb diferents col·lectius. Les setmanes culturals són cada vegada més elaborades i treballades i els llibrets s'han convertit en vertaderes obres d'art i llibres de consulta, que aporten informació rellevant en diversos aspectes. A més, la conscienciació social del món faller també va en augment. Es tracta d'una comunitat que en estos anys ha anat obrint-se, que cada vegada col·labora d'una forma més activa en la societat, participant en qualsevol classe d'activitats que s'organitzen des de distints col·lectius i entitats socioculturals de Sagunt i el Camp de Morvedre.

D'exemples, podem trobar-ne molts, des dels premis de la Falla el Mocador a articles de llibret

fins al guardó de "Saguntí de l'Any" de Santa Anna, passant pels premis Palleter i molts altres reconeixements i iniciatives d'esta i altres característiques que demostren l'aposta, cada vegada major, de les comissions de la Junta Fallera de Sagunt per involucrar-se directament en el món de la cultura i en la societat en què es troben.

Un altre exemple d'esta evolució és com s'ha involucrat des de fa uns anys la Junta Fallera de Sagunt amb l'agermanament amb la ciutat italiana de Cecina, sobretot a través de la Targa. Ambdues festes tenen importants llaços d'unió, amb constants intercanvis de visites cada mes de març amb motiu de la festa josefina o al setembre per la celebració de la Targa, una relació que s'ha intensificat amb el pas del temps i que ha traspassat el món de la festa fins a convertir-se, en molts casos, en una relació personal d'amistat entre diferents membres del món de les Falles i de la Targa de Cecina.

La Junta Fallera de Sagunt, actualment constituïda com a federació, lluita en els últims anys per augmentar el seu reconeixement i la seua projecció. Per eixe motiu, fa a penes uns anys van promoure, amb èxit i en part gràcies a l'ajuda i els consells de la confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist, la declaració de les Falles com a Festa d'Interés Turístic Regional. No obstant, la Junta no es conforma amb això i aspira a aconseguir el reconeixement, en un futur no molt llunyà, de Festa d'Interés Turístic Nacional, una declaració sens dubte merescuda i que, en cas d'aconseguir-ho, representarà un nou impuls per a les Falles del Camp de Morvedre.

I per descomptat ho mereix, una festa que dura tot l'any, que tal com diu la tradició comença el 20 de març, el dia després de la *cremà,* i que des de setembre ja comença a tindre actes programats cada setmana, amb les proclamacions, presentacions, setmanes culturals, les recentment creades celebracions del "Mig Any Faller" (a la d'Eduardo Merello se li ha afegit alguna altra en els últims temps), fins que a finals de febrer es desencadenen els esdeveniments amb la celebració de les "nits d'albaes" o les cavalcades que serveixen de preàmbul a la setmana fallera, en la qual en a penes quatre dies replets d'actes (*plantà*, desfilades, *mascletaes*, ofrenes, castells de focs artificials, revetles, visites de cortesia...) els fallers no tindran ni un instant per al descans.

Només em resta dir: bona festa saguntins! Bona festa valencians!

9.4

#FALLES DES DE FORA DES DE FORA...

SERGI DURBÀ
@sergidurba

Escriure m'encanta, aquesta és la veritat. I supose que aquesta és la raó per la qual em trobe ací ara mateix, en un llibret de falla, compartint espai amb gent que no conec de res, entremig d'articles amb els quals m'identifique més aviat poc, col·laborant en una publicació que sempre he considerat insulsa i excessivament trivial, si més no exemplificativa del país de sainet que tenim els valencians, un país folklòric, coent i en certa mesura acomplexat. Malgrat tot, ací estic, de tinta present, escrivint per a la falla que sempre he tingut baix de casa, potser per a l'única falla que podia acollir tanta incomprensió envers un món que mai no m'ha agradat però que forma part indissoluble de la idiosincràsia d'aquestes terres, tant per a bé com per a mal. Alguns podrien dir allò de "si no t'agraden les falles, no participes". És cert, però la realitat és que no m'he pogut negar. M'ho han demanat dues persones molt implicades en aquest món i a les quals aprecie personalment, Rosa Benet i Hugo Morte, quelcom així com la saba que circula pel tronc de la falla el Mocador, la quinta essència de l'esperit faller. O almenys del que jo crec que deuria ser l'esperit faller: dinàmic, atrevit, participatiu i popular, molt popular. Una raó molt simple però que en certa mesura significa que alguns fallers i, de retruc, algunes comissions, sí que fan esforços per integrar a tot aquell que no s'hi sent part. Sense ànim d'espantar, doncs, els potencials lectors d'aquest llibret, diré que potser no és fàcil digerir el que ve a continuació. Aquest és un article àcid. I, per a més inri, ho és amb les falles. Però de la mateixa manera que a mi m'han donat l'oportunitat d'escriure'l, cosa per la qual estic ben agraït, els lectors també poden decidir si el lligen o el deixen córrer. Així que qui no vulga seguir, doncs que no ho faça, que pare i s'ha acabat; al cap i a la fi, el món girarà igual i les falles es cremaran com sempre el dia de Sant Josep, tal com mana un dels tòtems d'aquesta festa, la tradició.

En efecte, a mi les falles no m'entusiasmen. Tinc present que hi ha intents molt dignes de reconduir-les, de donar-los un toc més obert al públic, més significatiu, però en general, ho he de confessar, no les comprenc massa bé, i tampoc és que m'importe molt. Me mantinc al marge, que d'altra banda, és el que fan milers i milers de valencians indefensos davant tal exhibició de força mediàtica i banalitat. A més a més, no es pot dir que d'un temps ençà haja tingut una relació molt fructífera amb certes comitives d'aquest entorn tan alegre i, com diuen, tan receptiu a l'exterior. Fa uns quants anys, per exemple, vaig escriure un article d'opinió en un mitjà de comunicació comarcal que va encendre les ires d'alguns sectors locals de l'aristocràcia fallera. Em respongueren com se sol respondre a qui s'escapa de l'hermetisme regnant entre les cúpules dirigents del moviment, amb un mínim d'educació però dient-me ignorant, marginal, renegat i, sobretot, sobretot, catalanista, tot un clàssic per aquestes latituds. Després d'allò, evidentment, vaig patir un procés de reflexió en què vaig concloure que a la meua salut no li convenia massa escriure sobre certa classe d'assumptes. Al capdavall, hi havia moltes altres maneres de perdre el temps i, lògicament, molts altres temes sobre els quals parlar. No obstant això, passats uns anys, vaig recaure, aquesta vegada amb motiu d'una iniciativa molt digna d'una falla de València que es distingia, i es distingeix encara, per situar-se en el delicat llindar del folklore i la modernitat. Aquella comissió havia decidit donar-li un toc molt ambiciós al seu llibret, fer col·laborar a personatges il·lustres del país i traure a relluir les seues opinions sobre tot allò que concernia l'actualitat del moment. Ara mateix no

recorde com vaig acabar mesclat entre totes aquelles personalitats. Només puc dir que, donada la meua condició de saguntí, el capitost de tot allò em va demanar escriure sobre la famosa rehabilitació del teatre romà, paraules majors, un tema calent del que no podia fugir perquè, en efecte, la qüestió era massa sucosa com per deixar-la en mans de qualsevol desaprensiu. Hi vaig escriure, però a l'hora de la veritat, és a dir, a l'hora de veure publicades les quatre línies que havia confeccionat per a l'ocasió, no res va aparéixer per enlloc. Absolutament res. L'encarregat de la publicació, un personatge el nom del qual no vull ni recordar, em va demanar disculpes amb un cubata a la mà. Es tractava d'un error del qual ell mateix se'n feia càrrec, que tot es devia a les presses i que, segurament, la meua col·laboració s'havia extraviat per algun calaix o per algun fitxer de l'ordinador. Que ho lamentava molt... Jo em vaig quedar amb cara de panoli, allí palplantat entre l'efervescència de la setmana fallera, en el seu casal, allà on havia acudit discretament per recollir un exemplar del llibret en qüestió i on finalment em van convidar a una cervesa i a uns cacaus per tal de superar el disgust. Tanmateix, vaig decidir que aquelles quatre línies que havia escrit sobre el teatre romà de Sagunt, eixirien a la llum pública algun dia. I pel que es veu, tal dia ha arribat. És ara mateix i el text, sense més preàmbul, és el següent: *Com que escriure sobre el teatre romà de Sagunt sempre ha estat considerat polèmic o motiu d'heretgia, en aquest espai que s'obri ara tractaré de ser el més senzill i neutral possible. Des de fa anys, més o menys des que la rehabilitació fou duta a terme, he sentit dir moltes bestieses, que si "han sepultat el teatre", que si "han sacrificat segles d'història", etc.; i també moltes opinions sensates i ben allunyades de la demagògia política. En aquest sentit, la que més m'agrada, la que considere més justa al meu paréixer, és la d'un amic del poble entés en qüestions d'arquitectura: "la rehabilitació del teatre és espectacular, atrevida, una obra immensa; però també és arriscada i, si se'm permet de dir-ho, un tant agressiva". Segurament porta raó, encara que jo afegiria alguna cosa més: la vertadera agressivitat de l'obra, o el vertader pecat segons es mire, és que només s'utilitze un mes a l'any. I que a sobre ens venguen la moto amb la fantasmagòrica i caríssima Ciutat del Teatre prevista al Port de Sagunt. Veure per a creure.* Corria l'any 2007. I, més o menys, així va anar la cosa. En realitat, una anècdota irrisòria que se suma a l'episodi que vaig viure ara fa un parell d'anys amb motiu del lliurament del premi de cultura popular que havia organitzat aquesta associació el Mocador, un premi, tot siga dit de pas, en el qual jo mateix figurava com a membre del jurat. Entremig d'un acte protocollari que ni m'anava ni em venia, però que en qualsevol cas, també servia per a presentar el llibret de la falla, va fer acte de presència l'excel·lentíssim alcalde de la ciutat, que fidel a la tradició que sol caracteritzar aquells que es volen fer de notar, va pronunciar un discurs. Un discurs que tinc gravat a la memòria i que mai no oblidaré perquè novament em tornava a demostrar la futilitat de tot plegat, anodí i buit de contingut, farcit de tòpics a bastament colpidors per a les bones gents que no s'acaben de creure tot aquest entramat "cultural" que s'organitza amb motiu de Sant Josep: *¿Quién dice que este llibret no es cultura?¿Quién?Quién lo diga está fuera de la realidad. Esto es una enciclopedia. Y no, no me lo he leído, pero es que no me hace falta...* Sens dubte, un alcalde que s'atreveix a dir tal cosa en públic deuria sentir-se afortunat pel fet de no ser expulsat a tomatades, però el més sorprenent és que allí tots els presents es van posar a aplaudir, jo mateix inclòs, per allò de la vergonya aliena, supose. Digueu-me, quina altra cosa podia fer? Allò fou increïble! Ara va un altre i

diu que les falles no són cultura i el sotmeten a l'escarni públic, com així ha passat ja en aquest poble amb algun regidor municipal. Quanta agressivitat!!! Com és natural, mai més no he tornat a formar part del jurat de cap premi relacionat amb les falles. Ni crec que ho torne a fer si el preu és haver d'engolir-me l'espectacle que sovint acostuma a donar un alcalde quan té l'oportunitat. El vi d'honor posterior, a pesar de tot, estigué molt bé, tot s'ha de dir. Les coquetes de ceba estaven delicioses. De fet, van ser el millor d'una gala que ara, passats els anys, recorde amb certa benevolència, no debades va servir per forjar aquest article que presente ara amb molt de gust.

Les falles, per tots aquests detalls, són per a mi un niu de situacions còmiques dignes de ser exposades, i m'estranya que amb aquesta oficiosa targeta de presentació que els adjudique, encara no haja aparegut cap artista ni cap faller capaç d'aprofitar-se'n. Resulta curiós, en aquest sentit, que es presenten a ulls del planeta com una meravella o com el súmmum de la crítica planetària i que ningú que en forme part s'haja atrevit a donar el pas i fer precisament això, crítica de si mateix. Si més no, és una contradicció, un cúmul de castells artificials on els pecats comesos en la pròpia casa no tenen cabuda en els carrers que s'ocupen a plaer durant la setmana festiva. Tanmateix, la reflexió no és nova. Ben mirat, ja l'apunta Joan Fuster en aquell recull d'articles fallers aplegats sota el títol *Combustible per a falles*, un divertídissim assaig on l'escriptor de Sueca s'exhibeix enfront del tòpic: *Els fallers s'han burlat, fins ara, de totes les coses humanes i de part de les divines. Potser de l'únic que, en realitat, no s'han burlat, o, en tot cas, no ho han fet amb massa insistència, és de les falles mateixes. No de les falles en si, entenguem-nos: d'algunes petites perversions que s'hi estan introduint i que les posen en risc de desvirtuar-se.* A quines perversions es refereix Fuster? És evident que l'actual elefantiasi fallera té molt poc a veure amb l'esperit popular originari, senzill i sense massa estridències. Ara per ara, les ofrenes, els himnes, les banderetes i el populisme d'alta intensitat que es després de tot plegat són una barrera que els fallers, si algun dia volen obrir-se al carrer i erigir-se com una festa vertaderament integradora, hauran de traspassar algun dia. Perquè, en tot el seu conjunt, són massa importants com per deixar passar tal oportunitat, massa de tot com per a no adonar-se'n. I, a més a més, compten amb el suport insubornable de les institucions, han guanyat totes les batalles simbòliques i identitàries possibles i tenen el poder d'atraure turistes i generar diners, o almenys això diuen. No tenen res a perdre, en definitiva. No obstant això, els falta una cosa, un detall molt important, potser el seu actiu més utilitzat i més intencionadament falsejat per les altes esferes governants: l'atreviment. O el fet de reinventar-se, si ho voleu entendre així.

No és estrany, en conclusió, que les falles siguen sinònim d'alegria. Qualsevol ho seria si es veiera envoltat de tanta fastuositat. Però em fa l'efecte que no és aquest el camí més adequat. Ni de bon tros. Les falles, de fet, deurien fer un esforç per agranar la pròpia casa. Eliminar protocols absurds, connectar amb el veïnat que les acull, retornar als seus orígens humils i populars, ser vertaderament els referents del barri i del poble en general. Què pinta una carpa festiva enmig del carrer, per exemple? És aquesta la idea de festa oberta que a alguns els rondina pel cap? Per tot, és evident que algun dia, els directament implicats, això és, els fallers, hauran d'afrontar aquest debat. Insistisc: els fallers. Jo no sóc ningú per a donar consells. Al cap i a la fi, tan sols forme part dels molts valencians que les observen des de fora...

9.5

#FALLES DES DE FORA
EL DILEMA DEL REI

CARLES X. PUIG
@carlesxpf

Punt de partida: ser o no ser

Suposem que jo fóra el rei del món. La majoria de vostés no em coneixen però tinc raons per a pensar que no seria cap bogeria imaginar que algun dia jo podria ser-ho. Sóc ben plantat, intel·ligent i tinc fusta de líder. El Príncep ideal.

Bé, com els deia, posats en eixe supòsit, després de ser coronat amb austeritat però elegància, jo, el gran monarca, des del meu tro, hauria de decidir, primer de res, com arreglar este món mig desbaratat. Ho tinc apuntat tot en una llibreta: eliminació immediata de la fam, reequilibri just de riqueses, educació universal, destrucció de tota arma, interrupció temporal de Tele 5, migdiada obligatòria... i les Falles? Què fem amb elles?

Bon dilema. Ser o no ser. To be or not to be. Ja els avise, sense cap anestèsia ni dilació, que la meua primera intenció és eliminar-les. Kaputt. Adéu a les Falles. Hem de comprendre-ho, no és cap decisió dictatorial ni capritxosa, la meua experiència personal em dóna raons per a pensar que no són imprescindibles, que podem viure perfectament sense elles, que, segons des del punt de vista que es mire (faller o no faller), tenen més de roí que de bo.

Els conte. He viscut tota la vida a peus d'una comissió sense jo ser faller. Ometré més senyes de la seua ubicació per a evitar represàlies amb "Paquito el Chocolatero" de banda sonora. Només els conte d'ella que, de menuda grandària, i sense quasi cap membre del veïnat, dels seus monuments (pirata i mamelludes, pallasso i mamelludes, lloro i mamelludes...) només destaquen per la seua tendència a caure damunt del meu balcó, socarrant-me les persianes (que òbviament es reparen de la butxaca familiar). Una comissió amb una gran facilitat per fer soroll (molt de soroll) després de l'horari establert amb les portes del casal obertes de bat a bat sense respectar cap normativa, a més d'una més que desagradable afició pel tancament innecessari del carrer i, sobretot, per la seua mala educació. Pocs membres se'n salven, la veritat.

Però no només per això, el rei que els parla està a punt d'eliminar les Falles. Antic periodista local (i, els recorde, sense militar en el *fallerio),* he cobert i m'he menjat més actes fallers que molts amb insígnia de bunyol d'or i llorer. Proclamacions, presentacions, passacarrers, presentacions de llibrets, entregues de premis, *plantaes*, *cridaes*..., sempre amb el micro en la mà preguntant i sempre amb les mateixes respostes. Quina poca originalitat. Quin poc de vocabulari. No saben el suplici que pot ser entrevistar falleres en una ofrena durant tres hores seguides...

Supose que ara m'entenen millor. Però no. Jo no seré d'eixos. No prendré una decisió només pel meu estómac. Si he arribat al més alt de l'escalafó mundial és per alguna cosa. Sóc tot virtuts. Així que demane que vinga una comissió d'experts composta, a l'estil Arca de Noé, per una parella de presidents fallers, una altra de falleres majors, d'economistes, retors, mares caldoses, veïns no fallers, polítics amb ganes de vots, venedors, treballadors matiners, músics..., bé, tot aquell que tinga alguna cosa a dir a favor o en contra de les falles.

En contra

I ací, tots presents, comença l'audiència real començant per les raons en contra. Algunes d'elles ja les he introduït jo abans, però la majoria que s'escolten es podrien resumir en una paraula: incivisme. És l'eterna lluita: qui té més drets?, els veïns o els fallers? Descans o festa? Convivència o privilegis? Evidentment, els dos, però la sensació generalitzada en els no-fallers és que la balança sempre cau del costat dels festers. Massa soroll, massa masclets, massa dies els carrers tallats, massa permissivitat..., tot *massa* menys la neteja. Tot menys pensar en si els seus actes molesten a altres. Alguns assenyalaran com a còmplices els polítics i governants que ho permeten, que no volen enfadar un col·lectiu que dóna molts vots i al qual volen domesticar amb subvencions.

Quasi sense adonar-se'n, les comissions han perdut tots els valors veïnals i ciutadans, no són un lloc de trobada lúdica d'una barriada, és un espai privat per a quatre amics, sense mirar què passa de portes cap a fora. Només interessa l'exterior per a vendre loteria i fer l'arreplegada. I d'involucrar-se en el teixit associatiu de la ciutat, col·laborant amb altres entitats no-festeres, participant del canvi social, res de res. Pels informes que m'aporten, quatre comissions solidàries i obertes i poc més.

No s'enganyen, defensors dels fallers, així és com els veu la societat no involucrada, la part que m'empenta a dir "no" en el meu veredicte: tindre una falla a la porta de casa és una molèstia. Són egoistes i egòlatres. Tot gira al voltant de vostés. Que les Falles són quatre dies.

Però, normes cíviques a banda, altres veus des de fora del món de la festa josefina amb un mínim sentit crític detecten un folklore excessiu a la festa, amb una pompa antiga i carregada, actes farragosos i un clar desequilibri entre festa descontrolada i activitat fallera digna. A més, és una evidència que, en la majoria de poblacions valencianes, hi ha un excessiu nombre de comissions i monuments menuts que no aporten res a la resta. Qui necessita ninots sense gràcia ni sentit? Per què sobreviure una comissió amb cinquanta membres?

A favor

Qui sap. Igual és un càstig massa sever el que estan havent d'escoltar vostés. Hi ha també punts a favor en este judici sumari cap a les Falles, començant per una evidència: sense Falles una part de la tradició autòctona estaria en perill o sense àmbit d'acció. Valencians i valencianes amb la seua vestimenta tradicional, recordant els nostres avantpassats, el ritual religiós-mitològic del foc purificador, l'ús del idioma, la música rítmica dels pasdobles, el teatre en valencià, la poesia i els versadors...

Independentment que es deprecien les barriades originàries, les comissions són un lloc de trobada social per a molts ciutadans, el seu punt d'encontre, una vàlvula d'escapament. No tot ha a ser treballar, no tot ha a ser seriós en la vida. Cal disfrutar-la i, per a molts, les falles són eixa eixida. Eixe divertiment. Eixe moment lúdic.

Igualment, revisant les dades que tinc en la mà, no puc deixar d'apreciar el grandiós impacte econòmic que tenen les falles: indústria fallera, vestimentes

i accessoris, logística i infraestructura, aliments, regals, oci, turistes... Tot mou molts diners. Abans de l'inici de la crisi, es parlava de més de 800 milions d'euros (en global, parlant de tots els sectors) i 7.500 treballadors. No només a València capital, que és l'epicentre de la festa, sinó en totes les poblacions amb monuments als carrers, les falles aporten a l'economia local.

Monuments? Encara ningú havia posat damunt de la taula l'element artístic com a prova fonamental per a salvar o destruir el món faller de la faç de la Terra. Mirant les fotografies, un no deixa d'apreciar que els bons de cada ciutat, eixos primers premis, són vertaderes obres d'art, quasi un crim cremar-les. Quina ironia. Quina preciositat. Però no deixa de ser igual de cert que hi ha monuments que haurien d'estar prohibits, amb multa per als seus artistes.

El veredicte

Com veuen, estimats súbdits, d'arguments en tenim de sobra a favor i en contra. I què fer? Perquè estem en el punt de partida. Estem intentant arreglar este món. Veure, en estos temps de reajustaments i austeritat, què mereix la pena conservar i què no. I les Falles tenen molt a donar i molt a canviar.

Ho he rumiat molt. Vull ser just i magnànim. Pensar en uns i altres. Per això, només tinc una solució: refundar les falles.

Per què no començar de zero? Per què no salvar-les recuperant el seu significat original? Pensen-ho bé. Haurien de ser eixe punt de trobada màgic on festa, cultura, convivència i tradició es trobaren.

Un lloc on els veïns es puguen ajuntar, on el públic puga apreciar els seus monuments, disfrutar de la qualitat de les seues activitats, un ens social capaç de compartir mans amb altres causes, obrir-se, ser cívics creant xarxes, amb un nombre just i sostenible, sense passar-se ni quedar-se curt, generant riquesa, participant del món que els envolta, amb respecte, amb alegria, sent lúdics, donant més que rebent, fent poble, fent societat, fent festa.

Només així jo, el seu monarca, el rei del món, el líder entre els líders, els permetrà continuar cremant cada 19 de març els seus monuments, envoltant amb les mans agarrades eixa font de foc purificador, plorant amb llàgrimes vertaderes, dient l'endemà que comença un nou exercici.

Per això, la millor decisió a este dilema no és la meua resposta sinó la seua decisió.

Com volen que siguen les falles del futur? De vostés o de tots?

#GUIA DE COMERÇ LOCAL

AGRÍCOLES

Agropal S.L. – José Antonio Peruga Vinyals – C/ Puçol, 29 – Sagunt – 962 662 158

ALIMENTACIÓ

Frutos secos María José – Puesto 17 – Mercat Port de Sagunt

Frutería y frutos secos La Primavera – Plaza Distrito, 1 – Sagunt

Carnes selectas Pascual – C/ Benavites 2 (esquina Doctor Palos) – Sagunt - 962 661 401

Abordo – Especialistas en alimentos congelados – Av. Doctor Palos, 76 – Sagunt

ASSESORIES - ASSEGURANCES

Joaquín Catalán – Gestión, mediación de seguros – Avda. Sants de la Pedra, 77 B – Sagunt – 962 66 1144

BARS – RESTAURANTS – PUBS

A cualquier otra parte – Especialistes en café italià i en gin tonics – Plaça Cronista Chabret, 17 b. – Sagunt

Racó Paco – C/ Joaquin Rodrigo, 4 – Sagunt – 962 650 987

Bar Santy'ss – C/ Los Huertos, 8 – Sagunt – Tel. 692 966 221

Raco de l'Horta – C/ Puzol, 13 – Sagunt – 962 664 744 – 962 664 622

Café-Pub Personal – C/ Virgen del Losar – Port de Sagunt

La App
de tu
negocio
por
795
euros
Su negocio aquí
yd
yogurdefresa
www.yogurdefresa.com/app

Cafetal - Luxmar – Cafetería / Bocatería – Av. 9 de Octubre, 18 – Reservas: 961 185 381 – Port de Sagunt

Casa Vicent – Cafetería / Restaurante – C/ Benifairó – Sagunt – 962 665 385

ELECTRODOMÈSTICS

Francisco Gimeno S.L. – Electrodomésticos – C/ Camí Real, 50 – Sagunt – 962 660 228

ESCOLES INFANTILS

Guardería PIC-PUS – C/ Ordoñez, 17-B – Sagunt – 650 008 511

ESTACIONS DE SERVEI

Estación de Servicio Sendra Solves S.A. – 24 horas – Avda. País Valencià, 27 – Sagunt – 962 660 026

ESTANCS

El Carrelo – Exp. Nº 2 – Mercedes Hervás del Hoyo – Porta Ferrisa, 1 – Sagunt

Esther Miguens Miragaya – Expendeduria Sagunto 1 – Camí Real, 5 – Sagunt – Tel. 962 663 122

FARMÀCIES

Farmacia y Laboratorio Lda. Avelina Escrig Ribelles – C/ Algezar, 10 – Sagunt – Tel 962 661 652

Liderando la banca cooperativa del futuro

Comprometidos **contigo.**
Comprometidos **con lo nuestro.**

cajamar
CAJA RURAL

GRUPO
COOPERATIVO
CAJAMAR

FESTES

Lorenzo Ponce – Montaje fiestas y eventos sociales – Sagunto – Tel. 670 329 799

FLORS I JARDINERIA

Flores Vidal – Avda. Doctor Palos, 11 – Sagunt – 962 663 150

FORNS

Horno de la Olleria – C/ Maestro Palanca, 14 – 962660856 – Sagunt
– C/ Emilio Llopis, 17 – 962 650 954 – Sagunt

Artesans Forn de la Melica – C/ Castell, 1 – Sagunt – 962 660 698

FOTÒGRAFS

Fotos Egea – C/ Capitan Pallarés, 7 – Sagunt – 962 660 628

GIMNAS

MC Sport Club – Tu gimnasio en Sagunto – David Mas – Plaça Antiga Moreria, 2 bj.
– Sagunt – 617 129 819 – 961 014 150

INMOBILIARIES

Inmobiliaria Ferruses – Agente de la propiedad inmobiliaria – Camí Real, 66, Entlo.
– Sagunt – 962 650 850

Fundació
Bancaixa
Sagunt

JOIERIES

R. O. A. Joyerías S.L. – C/ Benifairó, 12 – Sagunt – 962 650 386

Joyería · Relojería Maite – Av. 9 de Octubre, 61 – Port de Sagunt – 962 674 613
– C/ Tanda, 38 – Burriana – 964 570 010

MÚSICA

Presto Music – C/ Huertos, 13 – Sagunt – 961 086 379 / 600 689 645
– ivanprestomusic@hotmail.com

OBRES EN GENERAL

Samper – Suministro de Pinturas, colocación de parquet, alfombras y moquetas
– Plaça 1 de Mayo, 2 – Port de Sagunt – 962 680 572

Materiales Piñana S.L. – Todo en construcción, azulejos y pavimentos
– Exposición C/ Circo Romano, 5 – Sagunt – 962 651 209

Decoraciones Ramón Alejo – Distribuidor de Blatem y Titan Profesional
– Avda. Doctor Palos, 32 – Sagunt – 616 768 060

Saneamientos Anguita, S.C. – C/ Los Huertos, 83 – Sagunt – Tel./Fax 962 664 775
– www.saneamientosanguita.es

Saneamientos Miguel – Fontanería, aire acondicionado, calefacción – C/ Huertos, 43
– Sagunt – 962 660 395 – 637 514 310

ÒPTIQUES

Óptica Ribelles – C/ Huertos, 25 – Sagunt – 962 661 212

Kathy Soto
Indumentària
valenciana
2012
C/ Alicante, 7-46
Tel. 962 673 835
Puerto Sagunto
Estets
Paco Bono

Óptica Real – C/ Camí Real, 39 – Sagunt – 962 661 501

Óptica Huertos – C/ Huertos, 78 – 46500 Sagunt – Tel. 962 663 889 - 625 500 624

General Óptica – Ldo. Juan M. Calvet – Avda. Doctor Palos, 3 – Sagunt – 962 663 359

PERRUQUERIES – BELLESA

Esther Roger – C/. Buenavista, 126 – Port de Sagunt – 961 187 889

Nou Estil – Peluquería y perfumería – Avda. Doctor Palos, 5 bajo – 962 663 796

QUIOSCS

Kiosco Edmar – Detalles, artículos regalo, librería – C/ Huertos, 28 – Sagunt – 962 650 827

ROBA, TEIXITS I COMPLEMENTS

Urban Kids – Ropa Mayoral – Circo Romano, 3 – Sagunt – 961 187 328

Rasos – Toldos, tejidos, retales y telas de disfraces – Maype Hogar – Cortinas, decoración, talleres propios – C/ Pablo Iglesias, 23 – Port de Sagunt – 962 679 775

El Lloc dels Fallers – C/ Gibraltar, 7 – Port de Sagunt – 961 087 391

Berta – Indumentaria Valenciana, bandas, fajines – Racó d'Ademuz, 37 – Puerto de Sagunto

Rosmar – Indumentaria valenciana – C/ Trabajo, 18 – Port de Sagunt

Lledó – Indumentària valenciana – C/ Benifairó, 3 – 46500 Sagunt – Tel. 962 661 568

HOTEL CHISPA

RESTAURANTE

Av. 9 de Octubre, 27 - Tel. 962.607.800 - Fax. 962.609.041
h.chispa@tsai.es - Playa Canet d'En Berenguer - Valencia - España

Peña Armes-Esports – C/ Camí Real, 3 i 4 – Sagunt – 962 650 441 – 962 660 345

Coses Rosi – Lencería / Paquetería / Géneros de punto – C/ Teruel, 26 – Sagunt – 962 660 582

TALLERS

Talleres A. Guillem, S.L. – Plaça Blasco Ibàñez, 5 baix. – 46500 Sagunt – Tel. 962 662 564

TELEFONIA

Yoigo Telefonía Móvil – C/ Huertos, 14 – Sagunt – 962 655 712

TINTORERIES

Tintorería Morvedre – Limpieza en seco – Pza. Cronista Chabret, 14 – Sagunt – 962 650 388

VIATGES

Viajes Resty Tours – C/ Huertos, 28 – 46500 Sagunto (Valencia) – sagunto@resty-tours.es – 961 188 883

SAGUNTO DISTRIBUCION S.L.

C/ Puig de Santa María, 10 • 16500 , SAGUNT • Tel. 962650810

del Bosque

Cafetería • Pastelería • Heladería • Reserva: 692 760 359
C/ Barcelona, 10 • 46520 • Puerto de Sagunto (Valencia)

HORNO DE LEÑA HERMOSILLA

Pastas caseras, rosquilletas

C/. Cánovas del Castillo 96
Puerto de Sagunto
962675007

CASCABEL

COMIDA Y ACCESORIOS PARA
ANIMALES DE COMPAÑIA

Manuel Llopis

PELUQUERA DIPLOMADA Y
AUXILIAR VETERINARIA

C/ Alicante, 11 B Dch. • Telf. 96 267 73 12
46520 PUERTO SAGUNTO

TAGOMAGO

MENÚS ESPECIALES:
FALLAS
GRUPOS
EMPRESAS
962 683 198

C/ Cánovas del Castillo
www.tagomago.es
res.tagomago@hotmail.com

serranosa
madera y creatividad

c/ puzol, 4-6
46500 sagunto (valencia)
tel y fax: 962 665 513
www.serranosa.com
info@serranosa.com

Flores Felii

Av. 9 de Octubre, 63 - 96 267 25 82 - Puerto de Sagunto

Cuines i mes

COCINAS · ARMARIOS
PUERTAS DE MADERA Y ACORAZADAS
PARQUET Y ELECTRODOMÉSTICOS

C/ Trinidad, 23 bajo
46500 SAGUNTO (Valencia)
cuinesimes@gmx.es

www.cuinesimes.es
Móvil: 663 195 780
Te. / Fax: 962 665 535

CLINICAS
VITAL DENT

Podrás encontrar a tu dentista
de confianza en :

C/. Barcelona, nº 6
46520 Puerto de Sagunto

96 269 90 87

AUTO-HIFI
Progreso® S.L.

Av. 9 d´Octubre, prolongación
46520 PUERTO SAGUNTO (Valencia)
Tel. 96 268 10 21 - Fax: 96 268 17 17

C/. Segarra Ribes, 4
12005 CASTELLON
Tel. 964 23 16 42 - Fax: 964 23 04 27

info@autohifiprogreso.com

DISTRIBUIDOR OFICIAL
movistar

CONSULTOR
HOMOLOGADO
Telefónica

PABLOSMAR s.l

PINTURA Y DECORACCIÓN

REHABILITACIÓN DE FACHADAS

TELF. Y FAX 962650336 · 609 430 229

J.G. AUTOMOVILES, S.L.

JOSE GRIMALDOS
AUTOMOVILES, S.L.

REPARACIÓN
CHAPA Y PINTURA

AV. FAUSTO CARUANA, S/N
Telf. 96 268 22 20
Fax. 96 269 82 83
46520 PUERTO SAGUNTO (Valencia)

KIOSKO ZAMAR

AVDA. SANTS DE LA PEDRA, 57
46500 SAGUNT
962654875

NUEVOS JUEGOS DE LA ONCE
SUPERONCE

carnicería charcutería

Fran

PL. BLASCO IBAÑEZ
N.º 11 - SAGUNTO
TEL. 962 651 296

ADMINISTRACIÓN DE LOTERÍAS
Y APUESTAS DEL ESTADO
NÚMERO 1 DE SAGUNTO
"CARUANA"
La más antigua de España,
concedida por el Rey Carlos IV
el día 12 de Agosto de 1790.
Pl. Cronista Chabret, nº 1
Teléfono 96 266 15 76
46500 SAGUNTO (Valencia)

orange™

Avda. 9 de Octubre 65 bj.
Tel/Fax: 962 682 210
Móvil: 625 455 717
orangepuertosagunto@nexus21tel.com

Nexus21telecom SLL

700M2 AL AIRE LIBRE
DE INDIE, ROCK, POP, REGGAE,
ACTUACIONES, DJ'S, VISUALES,
FIESTÓN...

C/ José Segrelles, 11
Playa Canet d'En Berenguer
T. 645 933 739

Info@pezglobobeachbar.com
www.pezglobobeachbar.com

SPRINT
Rótulos

vinilo - impresión digital - metacrilatos
letras corpóreas - rótulos - vehículos

www.sprintrotulos.com info@sprintrotulos.com

Telf.: 637 70 39 58

C/. Naranjo s/n. 46520 Puerto de Sagunto

PANADERÍAS

C/ AMERICA, Nº 31 TEL. 962672818
C/ SEPULVEDA, Nº 42 TEL. 962683674
Avda. CAMP DE MORVEDRE TEL. 962683634
Avda. MAESTRAT, Nº 6 TEL. 962683718
C/ NARANJO. 31 TEL. 961085304
C/ CHURRUCA, 20 TEL. 962683325

PUERTO SAGUNTO

C/ LOS HUERTOS, Nº 39 TEL. 663897150

SAGUNTO

C/ JAIME I, Nº 8 TEL. 627512718

CANET D'EN BERENGUER
(PLAYA)

LA MERCED

Asador & Catering

VORA RIU

COCINA CENTRAL Y PUNTO DE VENTA

96 266 61 65

EVENTOS Y CATERING

635 56 23 04 • 605 677 115

MAIL

Arelis.rescol@gmail.com
Carlos.rescol@gmail.com

AV. SANTS DE LA PEDRA, 91 • SAGUNTO

SERVICIOS

Catering para empresas

Cofee break, vino de honor, desayunos...

Menús para colectividades

Empresas, centros educativos, geriátricos, asociaciones culturales...

Organización de eventos

Bodas, comuniones, bautizos

INTER-FAX
tu central de servicios

morvedregso1@inter-fax.net
telf: 96 266 52 69
fax: 96 266 52 69
www.inter-fax.net

C/ Los Huertos 41, Sagunto
Avda. 9 de Octubre 99, Puerto Sagunto

TOSHIBA

PA i DOLÇ AMPARÍN

AMPARO MASIA GARRIDO

Especialidades:
TORTAS PASA Y NUECES,
PASTEL DE BONIATO,
ROSQUILLETAS,
PASTAS CASERAS
SIGUIENDO LA TRADICION

C/ BENIFAIRÓ, 8 - TEL. 96 265 00 40
C/ RASETA, 31 - TEL. 96 266 07 57
SAGUNTO

C/ PARTIDA DE L'OLIBA - TEL. 96 266 52 30

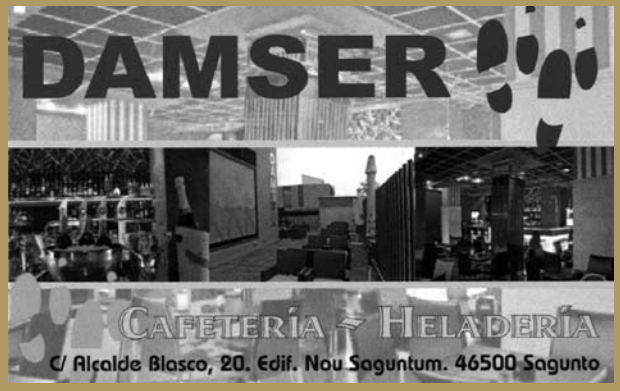

GRÚAS ANDRÉS DEL REY

C/ Mariano Mestre, 29
Sagunt
608 667 647

- ALQUILER Y VENTA DE PELÍCULAS Y VIDEOJUEGOS
- VENTA Y REPARACIÓN DE CONSOLAS
- VENTA DE ARTÍCULOS PIROTÉCNICOS
- VENTA DE CHUCHES Y SNACKS
- REPARACIÓN DE DISCOS RALLADOS
- COMPRESIÓN DE VHS, VINILOS, CASETTES, ETC. A DVD Y CD
- REVELADO DE FOTOGRAFÍA DIGITAL Y ANALÓGICA
- FAX Y FOTOCOPIAS

Chaplin
VIDEO KIOSCO
Plaza Antiga Moreria, 3 bajo
Sagunto 46500 Valencia
Tel. 962 66 27 54

COL·LABORA

EXCM. AJUNTAMENT DE SAGUNT

Think Innova

www.melocomprotodo.com

La millor tecnologia als millors preus

MeLoCompro TODO

trainers&consulting

VALÈNCIA

#LLUITEMPER